

MIKSZÁTH
KÁLMÁN
ÖSSZES
MŰVEI

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 69.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA

KIRÁLY ISTVÁN

69. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XIX.

1884

MIKSZÁTH KÁLMÁN

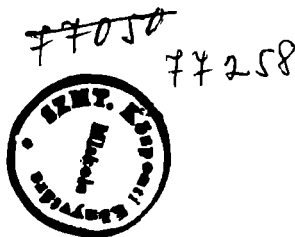
CIKKEK ÉS KARCOLATOK

XIX.
1884.

1974

Sajtó alá rendezte:
REJTŐ ISTVÁN

ISBN 963 05 0152 X összkiadás
ISBN 963 05 0375 1

© *Akadémiai Kiadó, 1974*

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Pataki Vera Műszaki szerkesztő: Fülöp Antal

AK 459 k 7478

Printed in Hungary

74.75560 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

CIKKEK, TÁRCÁK

ÖREG MESE ÚJ KÖNTÖSBEN

Jól vannak ezek az öreg mesék kigondolva.

Az az ő erejük, hogy mindég újra előjönnek, mint a virágok, ha meghervadnak ősszel, eltemeti őket a hó, emberi csizmák eltapossák, de tavaszkor ismét itt vannak friss ruhában.

Új virágoknak kell-e ezeket tartani, vagy csak ugyanazoknak?

Az öreg Weisz B. F.-en kell kezdenem. Bizony öreg, olyan öreg, tapasztalt, annyira kiismerte már az embereket, hogy csak a gyerekekkel tart. Azok közt érzi jól magát, azokat tanítja öreg embereknek lenni. Takarékpénztárakat csinál nekik, wertheimkasszák szeretete után ereszti az ő fiatal eszűket. Nemrég pedig tombolát rendezett nekik a Margitszigeten.

No, már azt magam is megnézem, gondoltam. A tombola igen jól sikerült. Annyi gyerek volt ott, hogy szörnyűség. Nem mindenki azt nyerte, amit óhajtott, de azért majd mindenki nyert valamit. Még olyanok is, akik nem akartak nyerni semmit.

Nevezetesen a sors úgy akarta, hogy a tombolázók közt a szerencse rámosolygott egy a szigeten tartózkodó barátomra is, kihez elég durcás volt e nyáron. Kibukott a képviselő-ségből.

Egy gyöngyös, csillogó olvasójegyet nyert, melyre tündöklő betűkkel volt kihímezve »Eddig!«

»Meddig? — kérdé a báró önmagával töprengve. — Nekem szól ez? Eddig! És nem tovább? Ezer ördög és pokol, ez nem nekem szól!« . . .

Körülnézett, hogy kinek adja oda a szép olvasójegyet. Ezalatt újra az ő jegyét húzták ki: egy fogpiszkálót nyert.

»Mit? Én piszkáljam a fogamat? Még én nem voltam annyi ideig mameluk; átkozott fátum, ne incselkedj velem!«

Semmi ismerőse sem volt közelben, akinek odaadhassa, pedig ezalatt megint nyert egy parfümdobozt.

Szerencséjére éppen akkor szólítja meg a virágárus gyerekek:

— Tessék rózsát venni . . . tessék virágot venni.

A jó régi Pesten leánykák árulták hajdan a virágokat kis kézi kosárákban, de most már azokból is kifogytunk, a kisleányok maguk is virágoknak állnak be, és hamarabb elfonnyadnak, mint ezek, amiket most kisfiúk cipelnek szerte nagy kiáltásokkal.

Rongyos egy kölyök, csupa cafatokban lóg róla a ruha, vézna sápadt arca van, s a nyaka olyan piszkos, hogy tán azon termeshti gazdája a rezedákat.

— Ni, te kölyök, hogy hívnak?

— Burkus János.

— Nyújtsd ide a kezedet, boldoggá teszek. Add oda ezt az olvasójegyet s a másik csecsebecsét a legszebb leánykának, akit itt látsz. De jól megnézd, melyik a legszebb. Ha eltalálsz, két hatost kapsz, ha el nem találod, akkor is kapsz egy hátbütést.

A kis Burkus János szomorúan elmosolyodott, és csak a boglyas fejével intett igent, hogy elvállalja a megbízatást.

— No, lódulj hát gyorsan, de előbb nézz körül az egész szigeten.

— Az egész szigeten? — kérde halkán, félénken. — Annak adhatom, akinek akarom?

— Akit a legszebbnek te találsz, legyen az öregasszony vagy gyermekeleány.

A fickó szemei bámészan tapadtak a doboz papírcsipekéire, a különböző színű üvegek pompáján és az olvasójegy ragyogó gyöngyein sóváran futkározott tekintete. Óvatosan, majd remegve tartotta kezében a tárgyakat, mintha a világ valamennyi kincse rá volna bízva.

Lassan, méltóságosan indult meg a rengeteg asztal között, hol csupa nők és gyermekleánykák ültek. Műértő arccal nézett meg itt-ott egyet, s mi, akik messziről vigyáztuk, láttuk a habozást arcán . . . de csakhamar újra összeszedte magát, és tovább indult, olyan teshordozással, mintha ő lenne a szarajevói polgármester.

Természetesen nem tűnt fel senkinek. Ki ügyelne rá, a boldogtalanra? Hiszen ott őgyeleg már egész délután.

Ment, ment, el is vészett a szemünk előtt . . . sehogy sem bírtunk ráakadni. Figyelmünk végre is másra fordult, egészen elfelejtettük a kis bolyongó Párist, aki az aranyalmát viszi . . .

Végre jó másfél óra múlva megpillantottam a fiút. Két szaladó lánykára vár, hogy azokat szembe nézhesse . . . A tárgyak még most is a kezében vannak. A lányok hozzá érnek, megnézi az imposztor, és tovább megy tárgyaival, mint a bolygó zsidó.

— Hopp, te gazember, hát még most se találtad meg a legszebbet? . . .

— Nem még, uram . . .

— De már gondolkozol fölötte?

— Gondolkozom . . .

— Ne sokat teketóriázz, csak bátran, hiszen azt könnyű eldönteni, ki tetszik neked a legjobban.

Újra elsompolyodott, de nem sok idő múlva visszajött vigyorogva a tárgyak nélkül.

— No? Odaadtad?

— Oda!

— Gyere, mutasd meg, kinek adtad. Aló, előre!

Egy hosszú gyeptáblán keresztülvitt, ott egy tót asszony öntözte a közbüleső virággruppet. A közeli nyírfa alatt az asszony nagykendőjén egy kis ötéves leányka ült. Pufók arcocskája volt, s lenfehér haja rendetlenül környezte . . . Meztelen vörös lábaival vígan rugdalta a füveket, amint hanyatt fekvé nézte magát a mi parfümdobozunk belső tükörtáblácskáján.

— Hát ennek adtad a tárgyakat, te akasztófárávaló, ez a legszebb leány a szigeten? Veszted el tőle mindjárt, mert agyonütlek . . .

Burkus János szomorúan közeledett a leánykához, mint a halálraítélt.

— Anka, édes Anka, add vissza a cifraságokat az uraknak. Add ide hamar, no, ne sírj hát, kis testvérkém, ne sírj . . . látod vissza akarják . . . Ne félj semmit, azért mégis te vagy a legszebb!

A síró leánygyermek kék szemeiben ezekre a szavakra előcsillant a mosoly, s pufók piros arcán két kedves gödröcske támadt.

— Hadd a leánykát, Burkus Jankó — mondá a barátom. — Hát mért nem mondtad, hogy a testvéred, akkor mindjárt belátjuk, hogy a te szíved őhözvonzott. Ne, itt a te két hatosod . . . derék fiú vagy.

Erre előcammogott a gyermekek anyja, az öntözgetőt asszony is, s meglátván a csecsebecsüket a leánykánál, figyelmesen megnézte, s aztán így szólt:

— Különös szép dolgok! Nem volna kedvük az uraknak, hogy megvegyék?

A CSÖRGŐ KORSÓK

— Jön a Miska!

Négy-öt nap óta írók és művészek ezzel az újsággal biztatják egymást: »a Miska jön«.

Mert lehet Munkácsy maestro odakünn, akinek nevét úgy ejtik ki egzaltált bámulói, hogy körül van rakva elől-hátul jelzőkkel, dicsőítésekkel, de idehaza ebben a mi körünkben ő csak »Miska«. És meglehet, azért szeret hazajárni olyan mesziről, hogy egy-két napig Miska lehessen. Ilyen meleg titulust nem adhatnak neki idegen földön.

Rossz hírek érkeztek felőle egész télen és tavaszon. Francia újságok kürtölik, hogy monsieur M. Munkácsy egészségi állapota kedvezőtlen; hogy az orvosok nagymérvű hátgerinc bajról s ideggyöngeségről suttoznak stb.

De hát ez mind olyan hidegen van ott leírva. Más az, egészen más, mikor mi itt meghányjuk-vetjük élőlészóval, fel-

hős homlokkal: »Nem szeretem ezt a Miska dolgát«. Oh be el van ebben mondva minden . . .

’ Ám hogy most híre esik jövetelének, hogy ilyen nagy útra indult, ez sokakat megnyugtat. Talán mégsem olyan nagyon beteg? Hiszen akkor nem jönne ide!

De én nem reménykedem olyan könnyen.

Hisz mikor én beteg voltam fiatal koromban messze a szülői háztól, idegen helyen, mindég hazavágytam. S még most is azt hiszem, valahányszor bajom van, ha lázban fekszem, hogy ha a fejemet lehajthatnám az édesanyám vánkósára (cseresznyeszín selyem mosolygott ki a csipke paszomántján át), ha elnézhetném azt a nagy vaskályhát az ágy végiben, azokkal a szaladó lovakkal, ha gyöngén besütne a kiscsoltói nap, csak olyan vékonyan a zsalu bordáin keresztül, amennyire édesanyám rám eresztené: menten meggyógyulnék.

Jól teszi a Miska, hogy hazajön.

Több év előtt láttam utolszor Szegeden, ahova elhozta magával Gouzient, Laurençon képviselőt is mint olyanokat, akik sokat fáradtak a Párizsban rendezett szegedi ünnepélyekben.

Ő volt a magyarózójuk útközben. Amennyi dicsőséget az miránk kent, ha csak félig elhitték is a társai, nagyon meg kellett szeretniök az országot.

Meg is szerették, de egyet-mást mégsem találtak kielégítőnek. S azt nem is hallgatták el Munkácsy előtt. Kivált az emberek modorával nem voltak megelegedve.

— Minden szép, minden jó, de látod, az emberek mégis furcsák előttünk. Sehogy se tudják magukat úgy viselni, hogy az embert kacagásra ne ingereljék.

No iszen látni kellett volna, mint gyulladozott erre a mi Miskánk, nagy fehér arca olyan piros lett, mint a szegedi paprika, még a húsos kezei is belevörösödtek, amint odacsapkodta a vendéglő asztalához.

Másnap délelőtt is folyvást ezen zsörtölődék, s amint kimentek sollemniss módon az egész szenátus és a polgármester kíséretében megtekinteni a hajléktalan várost, rendre oda vezetgette társaihoz a legszebb, lelegegánsabb kinézésű, legméltóságosabb magatartású szenátorokat, de csak mind fur-

csának találták azokat az ő nagy, de nehézkes tisztelettudásukkal, a sima, izgékony francia urak.

Hát amint mennek, mendegélnek a kietlen utcákon, egyszer csak megpillant Gouzien egy kis fazekas boltot, virágos kancsók, öblös lábasok, izmos tepsik, füles tányérok, karcsú nyakú korsók ki voltak rakva a bolt elé.

Gouzien hideg maradt, mikor a szádfalat mutogatták nekik, mikor lefestették a hatalmas elementum haragját és rombolását, nem érdekelték a vízőkádó zsilipek sem, hanem a fazekak megbűvölték. Kár, hogy nincs ott a készítőjük, Csizik István uram, hadd örülne a lelke, amint a francia úr odarohant és bámulta a sajátos csőrű madarakat, az ékes tulipánokat rajtok.

— Ilyeneket rajzoltam én valamikor — mondá Munkácsy, s ő is édesen merengett rajtok.

Gouzien fölkapott egy kis korsót, meglóbázta, s íme csodák csodája, a korsó csörögni kezdett odabent.

Látni kellett volna azt a nagy örömet, amit a csörgés okozott. A kurta hajú Laurençon fölvetett egy másik korsót. Az is csörgött. A két férfiú versenyt csörögtette, taktusra, s a taktus befolyása alatt mind a ketten táncre keredének ott az utcán.

A komoly városi tanácsosok összenéztek.

— Sógor — mondá az egyik szenátor, megrántva a másik ünnepi dókáját —, igazán követ az az úr?

— Azt mondják!

— No, bánom én, sógor, ha maga a francia király is, hanem már egy szegedi szenátor mégse lehet ilyen helytt *dísz deputáció*.

Szenátor uraimék mind elkullogtak onnan valami ürügy alatt. Mert hiába no, nem engedi a város méltósága. Még az a szelíd bárány is, mely a Szeged címerében van, megröstellené magát ilyen bolondériákra.

Munkácsy ott hallgatta csendesesen füttyörészve a kifakadásait, és örült benne a magyar ember.

— Látjátok — szólt aztán a francia uraknak megmagyarázva a helyzetet —, eltáncoltátok a becsületet. Mi nektek vagyunk furcsák, ti meg nekünk vagytok furcsák. Az egész szenátus hazafutott a modorotokat nevetni.

Amint ott pauzálának hát (talán jó ösztöne súgta meg), jön kifelé a »Három Harcsa« korcsmából Csizik István, s látván a csődülést a fazekai tájékán, ahelyett hogy megörülne, rosszat kezd sejteni, s ugyancsak szedegette a pókos lábat.

— Mi már ez, no? — mondá fitymálva. — Nem duda az, hogy táncoljanak mellette. Az én fazekaimmal ne csinaljanak komédiát az urak!

Odanéz Munkácsy Mihály és elkiáltja magát:

— Te vagy, Csizik Pista . . . Hollá, öreg! Hát rám ösmersz-e még?

Csizik uram rábámult, elkezdte a ráncos homlokát dörzsölni, s egyszerre elrikkantotta magát.

— Nini, a Miska . . .

— Persze, hogy a Miska. Gyere no, idebb, ne bámulj, ölelj meg, öreg cimbora . .

Azután felénk fordult:

— Együtt voltunk asztaloslegények egy gazdánál . . . Az ördögbe is, azért voltak nekem olyan ismerősök ezek a tulipánok a cserepeiden. De mondd csak, miképp lett tebelőled fazekas?

— Egy özvegy fazekasnét vettem el. Beleházasodtam ezekbe a fazekakba. Hát most velök vagyok. Megszoktam őket. A tulipánokat éppen úgy rájuk lehet festeni, mint a ládákra . . . És te hogy vagy, pajtás? Remélem saját üzleted van?

S nyugtalan tekintettel futotta be a Munkácsy kockás nadrágját, lakkcipőjét és sima cilinderkalapját.

Miska a karjára fűzte régi pajtását:

— Hja, én bizony piktor vagyok, szobaképeket festek . . .

— Hát az is jó — felelte Csizik István. — Ámbátor tudod, a fazék kell a házhoz, képre pedig csak akkor jut, ha telik.

A művészt megnevettette ez a diskurzus, de ő sem állta, hogy el ne dicsekedjék a szerencséjével, elmondva, hogy háza van Párizsban, nagy úri asszony felesége . . . és hogy a képeit milyen áron veszik.

Csizik István uram közönyösen hallgatta mindezeket, s csak annyit jegyzett meg a végén mélabúsan

— Van benne valami, komám, ha az ember jobban megdoldja. Arra én is gondoltam, hogy a szobakép jobb mesterség. Mert látod a te képed mégiscsak kép marad, akárki-nek adod el . . . De ezek a bolond korszók könnyen törnek, s velök együtt vége van a tulipánjaimnak is.

A toronyban éppen megkondult a déli harangszó . . .

— Forduljunk vissza uraim! Dejeuner-re a főispánhoz vagyunk hivatalosak.

— Mentsetek ki, kérlek, engem — monda Munkácsy. — Én az én Istók pajtásomnál ebédelek .

KIRÁLYLÁTOGATÁSOK A VIDÉKEN

Ha én király volnék, mindég a vidéken járkálnék, kisvárosokban, falvakban; ott jobban tudják megbecsülni és szeretni a királyokat.

Hogy a régibb királyok is rájöttek már erre, mutatja az ős diétákon hozott törvény, hogy a királynak ne legyen szabad összes udvari népeivel a nemesek házába szállni, s azokat ott kipusztítani. Ha enni akarnak őfelségeik, hát hozzanak magokkal!

A törvény, ha elavult is, ért valamit, mert most már a legtöbbször magával viszi a konyháját is a király, pedig beh szívesen főzne neki minden magyar asszony.

Hát még Aradon, a »szép asszonyok városában«!

Sokszor járt már Magyarországon őfelsége jó időben, rossz időben, de mindég szívesen látták. Gyönyörűség elnézni ilyenkor, miképp változik át egy kisváros. Milyen élénkség, zaj az utcákon. Itt Budapesten *látszatja* sincs, Bécsben még kevésbé a király jelenlétének, a kisvárosokban ellenben egyszerre ragyogásra fordul minden. Díszmenték kényeskednek a férfiak vállán, kordován csizmák csikorognak a városon végig, kardok zörögnek, sarkantyúk csörögnek, kócsagtollak rengnek szerte.

Hogy restelkednek ilyenkor a hadnagyok, akik lenézték máskor a civilt, amiért nem ruházkodhatnak csinosabban,

s miképp irigylük a generálisok, hogy nem lehetnek megyei aljegyzők!

És a házakon egyre lengeti a szél a tömérdek zászlót, hogy soha az embernek az eszéből ki ne menjen a király amíg ott van.

Olyan nagy dolog a vidéken királynak lenni!

De hát ez is, az is elmúlik.

Az egésznek az lesz a vége, hogy egy csomó rendjelet osztanak ki, amerre a király járt, hogy nyoma maradjon.

Lassankint azt is elfelejtik az emberek. Azok, akiket kegyesen megszólított, egy darabig föl-fölemlegetik, »mit mondtott nekem őfelsége és én mit feleltem erre«, (de már ennek a fele se igaz), a városi számadásokban marad a királylátogatás nyoma legtovább, hogy mennyi volt a parádé-költség (de már ennek a fele legalább is igaz).

A komoly célok, amiért a király itt és ott járt, szintén feledésbe mennek, hanem ami soha el nem múlik, mindig meglesz, szájról szájra kering, s ha elfelejtik, újra kiássák: azok a bőven termő király-anekdoták.

Ezek a derült sugarak, amikből a nép a király képét összeállítja és soha szem elől el nem veszti.

Ezekből említsünk meg néhányat.

Mikor őfelsége 1856-ban Nógrádban járt, egy palóc paraszt odatolakodott Ludányban, ahol lovat váltottak, a kocsijához, s egy instanciát nyújtott át.

— A mérnök ellenem van, főséges uram. El akarja a földemet venni . . .

— Majd intézkedem, jó ember — mondá őfelsége szelíden —, csak menjen nyugodtan haza.

— Köszönöm alássan, — felelte a paraszt, és távozott, mert a zsandárok is tuszokolták el, de kisvártatva visszafordulván, visszaszól a császárhoz kérdőleg:

— Oszteg ha mégis a földemre jönne, szabad-e beleszúrnom a vasvillát?

Rimaszombatban egy Szentmiklóssy nevű földesúrtól, aki akkorában az »elkeseredett hazafiak«-hoz tartozott, futólag kérdé:

— Mi hír itt önöknél?

Szentmiklóssy vállat vont, s csak azután felelte vontatottan:

— Szedik az adót, felséges uram, mindenfelé.

Akkor ezek az adomák voltak kelendők. Ezek közt a legelterjedtebb a császárnak ajándékozott klenóci sajtáról, hogy miképp kell megenni.

Olyanok voltak az idők hiába, hála az istennek, hogy elmúltak.

Akkor őfelsége *idenézett*, ha jött valahová, ma már csak *szétnéz*, ha megy valahová. Az akkor fiatal császárból a legszeretettebb magyar király lett. A gödöllői paraszt, ha a fölvert út porából kibontakozó lovasokat lát, már le sem teszi a kaszáját bámultában, hanem csak úgy közönséges beszédképpen mondja: »Úgy nézem, a királyék megint itthon vannak«.

Nem is terem többé olyan anekdota, mint azelőtt, csupa merő szeretet ezeknek a töve, és egyetlen egynek sem szúrós a hajtása.

A királynét »tekinzetes asszony«-nak szólítja valami golyhó Gödöllőn. A veresegyházi paraszt, akivel a király szóba áll, azt kérdi, igaz-e, hogy a fiatal királyfi megházasodik? De most már, felséges uram — tanácsolja nagy tisztességtudással —, ki kellene ám adni a jussát is, amiképp a szadai jegyző úr tette a fiával, hogy a tejbe is legyen mit aprítani.

Legkitűnőbbek azok a naivitások, amelyek a király vagyoni állapotára születnek a magyar népnél.

Mikor a porosz—osztrák háború volt, az a bolondos hit terjedt el, hogy a király átíratta Magyarországot a feleségére. Most már nem viheti el a burkus.

Tavaly Szegeden meglátták az ebédre hivatalos parasztok, hogy őfelsége fekete rozskenyeret eszik.

Lett is mindjárt szomorú híre a tanyákon. Úgy kiköltekezett őfelsége Szeged építésénél, hogy a kenyérben is már csak a feketére telik neki.

Kedélye melegét sokszor elárulta itt.

Egy iskolás fiúnak, ki már akkor jött lihegve a fiúkból alakult dísz-sorhoz, mikor a király távozóban vala, megsimogatta a fejét:

— No, ne félj, nem késtél még el. A királyt még megláthattad!

Amint a könyvtárakban beírta nevét a vendégkönyvbe, mosolyogva jegyzé meg:

— Sok jobb írást láttam már ennél ma a fiúk irkái-ban.

Aradról még el sem távozott, máris van adoma.

A múlt héten a városházat rendezték be számára nagy pompával. Az emberek processzióként jártak nézegetni a berendezést, úgyhogy a tanács jónak látta egy táblácskára kiíratni a termekben: »*Semmihez hozzányúlni nem szabad*«.

Mikor őfelsége tegnap odaérkezett, s beszállt a termek-be, az egyik táblácskát véletlenségből ott hagyták a falon, őfelsége csakhamar megpillantotta azt, s kedélyesen jegyzé meg a polgármesternek:

— Igen szép szállás, de *ilyen föltétel mellett* nagyon nehéz lesz benne meglakni.

Ez még csak az első fecske Aradon, de bizonyos, hogy folytatása következik.

RÉGI ÉS ÚJ NEMESEK

Ha van valami, ami ha megmozdul, sehol se végződik: az az *újítás*. Nyugtalan eszű emberek hömpölygetnék maguk-al a világot, ha lehetne.

Még addig csak csendesen szíveli az ember, még a zsebé-re megy; papirosból csinálnak disznóbórt, porcelánból cson-tot, kőporból lisztet . . .

Hanem mikor az újítók behatolnak az ember benső vi-lágába, s ott is fel akarnak forgatni mindent, hogy a rút le-gyen szép, a hiba váljék erénnyé, s a nevetséges tekintessék főségesnek, az már nem újítás, hanem abszurdum.

Görgeyt bizonyára sokan nem tartják árulónak, sok vi-téz honvédet hallottam kigyúlt arccal beszélni a vezérről, lel-kesedéssel a csatáiról, szelíd kímélettel leoldott kardjáról, hanem az már mégis arra mutat, hogy az emberi ész olyan, mint a papiros sárkány, ha a spárgája elszakad, hogy akadnak,

akik még nem is egészen negyven év múlva már hőst akarnának belőle faragni.

Hős ő, mondják, azért, mert megmentette sok embernek az életét, akik mind meghaltak volna, ha megütközik.

Jól van, de hát mi akkor Zrínyi Miklós? Aki elvesztette sok ember életét, akik mind megéltek volna, ha meg nem ütközik.

Ha ez hős, akkor Zrínyi Miklós egy gonosztevő.

. . . Tépjétek össze, urak, a történelmet! S kezdjünk egészen más világot!

A forró agyak nem pihennek . . . (Engem itt csak az vigasztal, hogy a föld is termel néha fölösleges növényeket, dudvákat és bolondgombákat.) Megint van egy új kérdés, aminek amaz ikertestvére, felmerült a lapokban, tehát bizonytal az elmékben is, hogy nini, hiszen az új nemesek is megérnek annyit, mint a régiek. Sőt ha jobban meggondoljuk, hát az új nemesek még többet is érnek.

Ilyen jobban gondolta meg egyik nagy napilapunk vezércikkkezője, és kisütötte, hogy a régi nemesi családok ősei közül nem egy volt rabló, s általában sokan jutottak piszkosabb módon a kutyabőrhez, mint a másik. Kár ennélfogva a mai nemesekre gúnyolódni. (Hm, talán megfordítva volna jogosabb?)

Hát jó volt ezt is megolvasni.

Legalább tudjuk most már, hogy van valami olyan is, amit még irigyelnek a nemességtől (mikor már semmiye sincs), s hogy az az ő »régik«*»* volta. Az, amit pénzzel nem lehet megszerezni, az, amit a király se adhat.

*

Egy ismerősöm, akinek a neve Kovács Ábrahám, folyamodott egy alapítványi helyre. A keresztnéve gyanút keltett, nem vették be. Egy futólagos barátja, aki az ügyét szorgalmazta odafönn Bécsben, udvariasan értésére adta, hogy a neve nem volt elegendő.

Mit tegyek én már most hát a nevemmel?

Megpróbálta, odairta a két predikátumát is. Most már csak elegendő lesz. Éppen két tömött sor volt összesen.

A bécsi protektor azonban visszaírta, hogy még most sem egészen kielégítő a neve.

Fogta hát magát s alájegyezte: Kovács Ábrahám »*Ex Anno 1529*«.

És rögtön megkapta az alapítványi helyet.

Mi pedig nagyon neveltük akkor azt a dolgot, hogy milyen bolond emberek vannak még a világon . .

Hanem most már még jobban lehet nevetni.

Mikor az új nemesek akarnak különbek lenni a régiek-nél.

*

A magyar nemesség sohasem volt exkluzív kaszt. Mindég fölvette maga közé a nem nemesi osztály kiváló tagjait, s ezekkel újra meg újra mintegy fölfrissült. Nem börzespekulánsok, de a vidékek tekintélyes becsületes emberei, kik egyben-másban kiváltak, emeltettek régente nemesekké, s donációkat nyertek. Nagy parádéval járt az akkor, nem suttymóban, mint most. Az ember ma a hivatalos lapban olvas egy megpredikátumozott nevet, és felsóhajt utána: »istenem, mi lesz a világból?« Ceremoniával történt a nemessé iktatás, az egész környék összegyűlt mintegy példaképpen: »íme néz-zétek, mi a becsületes élet jutalma«.

Ma ugyancsak kevés történik ilyen, de ha történik, bizony senki sem haragszik meg érte. Nem gúnyolják Dóczi Lajost vagy Munkácsy Mihályt, hogy nemességre emeltettek.

De igenis gúnyolják a nagy részt és méltán.

Mert azt tartom én, hogy még azok a nemesek is nemesebbek lehettek, akik csak rablólovagok voltak, vagy még azok is, kiket Apafi Mihály uram *ebéd után* tett azokká, mikor kihajolván a palotája ablakaiból, madárfogó kedvében minden arramenő civist, jámbor talyigást, csatlóst megnevesített, mint a maiak, kik folyamodnak, járnak-kelnek, szemtelenkednek a miniszteri grácia után, mely aztán nemhogy megnevesítené, de megcégezi őket.

Tisztelet a kivételeknek — de nézzük, nagyrészt kikből válik az új nemesség?

Talán az intelligenciából?

Éppen nem emlékszünk, hogy az ügyvédi, orvosi vagy a mérnöki karból valaki nemessé lett volna a legközelebbi évtized alatt! A személy haláláig tartó királyi tanácsosságnál többre ritkán viszi az intelligencia. Hanem a pénzspekulánsok, a zsebelő börzelovagok kedvelték meg a kutyaabórt. Azok elég ügyesek, kijárják maguknak.

Emlékszem, a zsélyi levéltárban olvastam egy panaszt, hogy I. Ferenc felvidéki útjában két, kocsisa mellett lovagló Ambrózy ikertestvért azért emelt nemesi rangra, mivel feltűnően hasonlítván egymáshoz, nekie nagyon megtetszettek. »Hova lesznek — úgymond — a nemesi virtusok, ha immár az ábrázatok szerint becsülik meg jobbágyaikat a királyok?«

És emlékszem, hogy Wenckheim belügyminisztersége alatt egy olyan ember nemessé tétele jelent meg a Hivatalos Közlönyben »polgári érdemek elismeréseük«, aki a dátum napján éppen vizsgálati fogságban volt csalás miatt.

De panaszt emiatt nem olvastam: mindössze néhány gúnyos megjegyzést az ellenzéki újságokban.

Nem is arra való idő ez most, hogy a nemességet bolygassa az ember. Nem bánjuk már mi.

Hanem önök se bántsák a régi címereken azt a penészt, mert az nem piszok.

A VANYARCI KASTÉLY

(Madách Imre egy kézírata)

Nem olyan kastély ez, mint a többi. Hanem csak annyiban nem páratlan, mert még van egy ilyen: a koltói.

S ebben meg van magyarázva a vanyarci kastélynak az ő nagy titulusa.

Nemcsak a négy lovon jött vendég kedves ott, hanem az is kedves, aki egy lovon jár.

Azon a bizonyos szárnyas lovon, amelyik harmatot eszik, ködből van a kantárja, bánatból van a nyerge, virágszirmokból van neki a patkója.

Kitalálja már azt minden okos kovácmester, aki valaha lovat vasalt, hogy ez csak a *pegazus* lehet.

A vanyarcai kastélyban gyakran megfordul a poéta, író-féle ember, sőt talán az is megesik, *hogy a nem poéta is azzá lesz ott . . .* Bizony van rá elég ok, kettő is.

Madách Imre nem egy szép napot töltött a kedves vanyarcai parkban, s az Ember tragédiájának talán sok strófáját itt gondolta ki a suttogó falombok között.

Most, hogy magam is arra jártam, a ház asszonya sokat beszélt Madáchról; legendák ezek már mind a mi szép hegyeink közt, de ezekben a szobákban ő még élni látszik; itt egy tárgy, valami csekélység, ami az övé volt, ott egy árnyas hely, ahol legjobban szeretett ülni. A falon az arckép, a kályhán a szobra, a dobozokban egy csomó levél.

És mennyi érdekes ezekben a levelekben!

De engem csak az egyik érdekelt legfőképp, a fentebbi rébuszokban írt sajátkezű levele Veres Pálnéhoz (aki a másik büszkesége a megyénknek), melynek hű másolatát veszik olvasóink.

Érdekelt ez a levél azért, mert én magam annyira lusta levélíró vagyok, hogyha az »Ember tragédiája« nem volna olyan kolosszális mű (ilyet írjon a Hont megyei ember, ha tud*), mint aminő, jobban megbámulnám nálánál ezt a levelet.

De így már mégsem teszem, hanem csak úgy megjegyzés nélkül adom át, a talányokat fejtegetni szerető közönségnek, ebben az örülten siető világban, ahol még az is, aki a sztenográfiát nem tudja, ilyen formán ír: »Halpaklacs«, ami anynyit jelent: »hála a papnak, megvan a kulacs«.

A levél szövege is meglesz — de csak holnapután.

ASSZONYMOZGALMAK

Két évtizede múlt már el annak, ahogy Madách Imre székfoglalót tartott az Akadémiában, melybe beleszötte azt a keserű szemrehányást is, hogy a magyar nők még eddig semmit sem vittek ki. Általában igen epésen nyilatkozott a nőkről. Amit éppen tőle bizony nem lehet rossz néven venni.

* Nálunk Nógrád megyében az Hont, ami Kecskeméten Nagykőrös.

Nem is vette rossz néven senki, csak egy lelkes rokona, Veres Pálné, de az is talán azért, mert találó volt a vád. A magyar asszonyok valóban semmit sem csináltak. Kétszáz esztendő óta nem bírtak egyébbel előállni, ha dicsekedni akartak, mint a derék vitézlő Zrínyi Ilonával. De az is csak azért *kitündöklő asszony*, mert majdnem *férfi*.

Addig-addig forgatta elméjében a Madách kifakadását, hogy mintegy önkéntelenül leült az asztalhoz, s egy felhívást fogalmazott meg Magyarország hölgyeihez, sorakozzanak és alapítsanak egy felsőbb női tanodát az ország szívében, hogy hazája nyelvén is nyerhessen magasabb kiképeztetést a magyar leány.

Megvolt a felhívás, le is tisztázta, de már most azt ki is kellene nyomatni valami tekintélyes lapban, hogy foganatja legyen.

Elvitte a »Pesti Napló« szerkesztőségébe. Félénken kopogtatott be abba a misztikus helyiségbe, ahol a közvélemény készül. Az öreg Királyi Pál szerkesztette még akkor a lapot. Igenis az *öreg Királyi Pál*, mert úgy rémlik nekünk, hogy ő sohasem lehetett fiatal . . .

Átvette, végigolvasta, és összeráncolta a homlokát:

— Asszony-újságba való dolog ez — mondá. — Tessék elvinni valami divatlaphoz!

Semmi sem hűthette volna le Veres Pálnét jobban. Szóvalanul ment ki a szerkesztőségből, s csak odakünnt mert sóhajtani egyet.

Megállt egy percre a lépcsőn habozva, mitévő legyen. Divatlapban az ilyesminek vajmi kevés foganatja lehet. Ejh, legjobb lesz talán abbahagyni az egészet.

E pillanatban léptek csoszogása zavarja fel tűnődéséből, egy fiatalember megy el mellette, s udvariasan kérdi:

— Talán a »Hon« szerkesztőségét méltóztatik keresni?

— Én? Igen, valóban. — felelé kissé zavarral —, a »Hon«-t keresem.

— Erre tessék, kérem . . . éppen ez az ajtó az. Jókai maga is ott bent van.

Benyitott a »Hon«-hoz, s odanyújtá Jókainak a kéziratot, kérve, hogy azt közölje a »Hon«-ban.

— Nagyon szívesen — felelte Jókai, a kéziratot egy fiókba csúsztatva.

— Nem tetszik talán átolvasni előbb? — kérde megütődve.

— Nem. Én a lapot a magam mulatságára szerkesztem, s ha előtte való nap olvasnám, mi volna a reggelim mellé?

A cikk hát ott volt a fiókban, de ott is maradt. Nézte reggelenkint a lapot, de csak nem volt benne, elmúltak hetek, hónapok, sok mindenféle hírt és cikket szültek a napok, de ez az egy nem bírt kibontakozni a homályból.

Veres Pálné elhatározta, hogy még egyszer utoljára kísérletet tesz, megsürgeti a felhívást.

Dienest találta a szerkesztőségben.

— Kérem, nekem Jókai úr megígérte, hogy a cikkem megjelenik, és nem jelent meg. Mi oka lehet annak?

— Milyen cikk az ?

— Egy felhívás az asszonyokhoz.

— Nem tudom, hol van

— Jókai úr ott, amabba a fiókba tette ezelőtt egy fél esztendővel.

— Akkor most is ott van.

— Hát már most mit csináljunk?

— Szívesen kiadom mindjárt reggel, ha megtalálom a fiók kulcsát. Ma úgyis kézirat-szűkében vagyunk.

Kereste mindenütt az iratok közt a tömérdek limlomban, és megtalálta. Ha meg nem találta volna, talán mai napig is ott volna becsukva a »Hon« (most már a »Nemzet«) fiókjában a — *nőképző egyesület*.

Megjelent a cikk másnap, s nagy hullámokat vert fel. Éppen uborkaszazon volt, és a fejedelmek csendesesen pipáztak egész Európában. A sajtó tehát felkarolta az eszmét melegen pártolólággal, s Veres Pálnét felbátorította, hogy egy konferenciát híjon össze a »Tigris«-be.

Érdekes volna ezt a konferenciát körülményesen leírni. Mintegy tizenöt hölgy jelent meg, többnyire előkelők.

Veres Pálné felállott és előadta az eszméjét.

— Ez hát valami asszony-egyetem akarna lenni! — kiáltott közbe gúnyosan egyik az asszonyságok közül.

— Minek már az *erre a rövid időre!* — jegyzé meg épésen egy ős hajú anyóka.

De a lelkes gróf Teleki Sándorné és Odescalchy hercegné megfordították helyeslő szavaikkal a hangulatot. A nőképző egyesület alapítása határozatba ment, s ott nyomban megválasztották Veres Pálnét elnöknek, Teleki grófnőt alelnöknek.

A grófné eleinte vonakodott. Neki nagyon sok dolga van, nem ér rá.

— Teleki József rokonának kell idejének lenni, ha a közügy kívánja.

— Igaz — mondá a grófné lelkesülten.

Elfogadta aztán szó nélkül az alelnökséget, viszi buzgalommal egész a mai napig, s megélte elnöktársával áldásos működésüknek dicsőséges eredményét.

A nemes egyesület ma már egy egész generációt nevelt fel derék lelkes honleányokká, s azok közt a Dienes leányait is, aki pedig akkor elég ímmel-ámmal kereste azt a fiókkulcsot.

A MI FEJEDELMŰNK ÉS ÖVÉI

Sohasem volt még nekem ily könnyű témám.

Jókéiről írni, azt ösmertetni, aki mindenkinek a legkedveltebb ismerőse, kinek minden lépésén, minden szaván a közfigyelem csügg.

Nem is töröm a fejem, mit írjak. — Akármit! Szívesen elolvassák újra meg újra, ha Jókéiről szól.

Mert nemcsak az van vele, aki őt olvassa, hanem az is, aki felőle olvas. És ki ne szeretne vele lenni?

Egy ember, kivel nem lehet betelni. Olyan mindennapra való, mint a kenyér, és mégis olyan ritka, mint a száz esztendő virága. Csakhogy ami a virágok életében száz esztendő, az az embereknél legalább ezer esztendő.

Azon kellene kezdenem, született ekkor és ekkor, s úgy a többi, de nekem merőben fölöslegesnek látszik az efféle. Úgy tetszik különben is, mintha mindég élt volna. Mintha sok századok óta álmodná azt a tömérdek regét, mely a tolalából csurog.

Ki kérdezi: mikor lett a patak? Hát itt volt mindég, itt folydogált, és itt fog folydogálni örökké, s a dűlőt, völgyet, melyet mint ezüst-paszománt szel végig, lehetetlen elképzelni nélküle, hiszen az egész határnak a neve is: »patakon innen, patakon túl«.

Jókai mezsgye a magyar irodalomban. »Jókai előtt és Jókai után«, így lesz jelölve a széppróza. A mi közönségünk egy írónak is kevés, de ő tíz író helyett írt annak, soha nem lankadva, örökös jókedvvel. Tessék végignézni, mekkora sor a »Hétköznapiok«-tól a »Lócsei fehér asszony«-ig! Körülbelül negyven esztendő esik a két könyv közé, s körülbelül harmadfélszáz kötet könyv esik a negyven esztendő közé.

Ezekben a könyvekben van az ő lelke lerajzolva, amint századokra mosolyog előre és vissza. Igen, visszafelé is. Mert a Jókai művei nemcsak a jelennek nagy élvezet és a jövőnek dús örökség, hanem a múltra is fénylő sugár. Atyáinkat csillogó mezben, nagy virtusokkal, anyáinkat szelíd dicsfényben költögeti fel szellemidéző tolla.

Amihez a történelemből hozzányúl, azt mind arannyá változtatja. Igen, de a valóság hol marad, kiáltanak fel a kritikusok.

A valóság a párna: más nagy írók a fejük alá teszik, s azon álmodnak — Jókai ellenben legyűri a lába alá.

Meglehet így van; de miért nem tudnak belenyugodni abba, hogy az akácfa fehér virágokat hozzon, hogy a körtefa körtét teremjen és ne barackot, vagy olyasféle gyümölcsöt, ami nekik volna inyükre?

Jókait úgy kell venni, amint van. Mintha a bölcsőnk-beli népmesék folytatódnának, ha őt olvassuk, szemhéjünk leragad, akárcsak mézzel lenne bekenve, képzeletünk elfárad, de azért lihegve, kimerülten is, ellenállhatatlanul futnak utána a hímes szálnak, mely visz, visz csodálatos mezőkön át, balzsamos illatú erdők között, láb nem taposta tájakon, nem is tudjuk, nem is gondolkozunk már fölötte, hogy merre.

Jókait olvasni több mint gyönyörűség. Az már kéj.

Míg kezünkben van könyve, teljesen varázsa alatt állunk: mintha nem is igaz dolgokat idomítana át mesékké, hanem meséket tenne egészen igazakká. Hősei úgy élnek, úgy cselekszenek, és úgy járnak, ahogy azt mi szeretnők.

Jókai lelke a mi lelkünk, s az ő lelke mindazzal felruházza őket, amit számukra a mi lelkünk kíván.

És nem kérdezi meg az esztétikától: nem akar-e valamit vagy elvenni abból, vagy hozzáadni?

Talán minek is? Nagyobb potentát az ő tanácsadója: a géniusz.

Rendkívül szerencsés. Oly nagy és állandó hatást nemzetére, mint ő, író életében még nem gyakorolt. Negyven év óta népszerű. De milyen népszerű! Ami fényt, zománcot ő rak rá hőseire regényeiben, azt a közönség mind visszarakja őrá regényeiért.

Honfitársai fogalmában már életében óriás alak, ki emelkedik ebből az emberöltőből. Szinte kételkedni késztet e mesés nimbusz, ha vajon csakugyan él-e. Így elevenen úgyszólván nem valószínű. Éppen, mint emberei. Sokkal jobban beillenék egy mítoszba.

Künn a vidéken, a csöndes falusi házak ereszei alatt egész regekör képződik felőle. Ki-ki másformának képzeletét, de mind a csodálat és szeretet színeiben. Bent azon körökben, ahol él, hódolat környékezi és tömjén. Egész csoda, hogy meg bírt maradni egyszerűnek, természetesnek, s csak nagy ritkán érzik ki modorából némi pátosz, de az is illik neki. A külföld elismeréssel adózik tehetségének. Neve ismerősen csendül túl a tengereken is. De szeretni, mégiscsak legjobban szeretik itthon.

Itt még az ellenségei is bálványozzák. Ellenségei Jókainak? Kérdeznék csodálkozva valamely idegen. Hát a fülemülének is lehetnek ellenségei?

— Oh, oh, uram — felelném —, hát tudja, kérem, az a bolondos politika. Jobboldal — Baloldal. Én istenem, valamelyik oldalon csak lennie kell neki is. Márpedig akit az ember nagyon szeret, attól azt kívánná, hogy az az ő pártján legyen.

Innen a gáncs, mely imitt-amott felüti fejét a *politikus* ellen, s ugyanebből a nagy *mindenbe beleavatkozni akaró szeretetből* erednek a közönségben azok a különféle megjegyzések is, melyek irodalmi műdödésére vonatkoznak:

— Mohón termel, jobban kellene átgondolnia regényei meséjét — hallik a panasz némely helyütt (alkalmasint a

»Budapesti Szemle« nyomán). — Haragszom Jókaira: *minek ír annyit!*

— Kár, hogy fel nem hagy a politikával — hangzik ismét egy másik oldalról. — *Miért nem ír többet?*

... Hát tessék már most ezeknek eleget tenni!

Ami a politikai nézeteit panaszló csipkelődéseket illeti, azok felette jellemzők, mert inkább magáért Jókaiért fakadnak, mintsem más indokból.

— Sokkal népszerűbb lenne — úgy mondják —, ha a szélsőbalhoz tartoznék. (Csak éppen azért a szemrehányás, hogy miért nem még népszerűbb. Egy piederasztalt sem találunk elég magasnak az ő számára.)

— Nagyobb lenne — hajtják mások —, ha egyáltalán nem avatkoznék a politikába, *amelyhez nem ért*. (Az én jó magyarom azt kívánná, hogy az ő kedvence ezen a téren is legalább Bismarckkal vetekedjék.)

Hiába aztán erre az ellenvetések: »Ugyan, ugyan, jó emberek, mit kívántok ti Jókaitól? Hát az a hála, amért negyven év óta mesélget nektek, hogy még azt a képviselői széket is feszegetitek alatta. Olyan politikus csak ő is megvan talán, mint Prileszky Tádé. És Prileszky Tádéről mégsem mondjátok soha: „minek van ott, ha nem ért a politikához?”«

A lojalitását nézik még igazán féltékeny szemmel: »Elveszti a nimbuszát, ha az udvarhoz jár«, kiáltanak fel aggodalommal.

Nono, lassan ezzel az okoskodással is! Mert a nimbusz nemcsak alól nő. Ha vesz lent, nyer fent. S a magyar irodalomra bizony ráfér a magasból is egy kis sugár, amit ő ott annak szerez. (Annál is inkább, mert alulról ugyancsak vékonyan jön a meleg.)

Így szidják Jókait, ekképp zsörtölődnek, duzzognak, de csak próbálná más bántani, majd lenne annak nemulass.

Érdemes följegyezni adaléknak, hogy egyszer a Szederkényi Nándor, függetlenségi képviselő választói más függetlenségi képviselőt választván, az »Egyetértés«-ben huszonkét okot soroltak fel, miért nem választották meg Szederkényit.

Az egyik ok az volt, »mert cikkeiben nagyon támadta Jókai Mórt«.

A nyilatkozók egytől egyig függetlenségié voltak még akkor, s Jókai Mór mameluk volt már akkor. Ők bizonyosan szidták is odahaza maguk közt, de más embertől nagyon a szívükre vették.

Valamint Jókai előtt sohasem volt író ennyire kedvelt, úgy Jókai után sem lesz többé — még ha születne is valamikor — egy másik Jókai.

Az írókra egyszer járt jó idő Magyarországon.

Az isten ne adja azt a jó időt soha vissza! Mikor a haza a ravatalon feküdt, akkor a könyvek holt betűiből ragyogott ki annak a képe elevenen. Még az is megtörtént, hogy egy jámbor kalendárium címlapját megzenésítették, s országszer-
te éneklék bús hazafiak:

Müller Gyula Nagy Naptára
Szerkesztette Fribeisz István stb.

A hazafias dalok el voltak tiltva. Fogták hát magukat, eldúdták a naptár külső lapjának a döcögős szövegét olyan keservesen, olyan szomorúan, valamennyi tiltott nóta kizokogott abból . . .

Nem volt már a haza — mint mondom — sehol, csak a könyvekben. Hát oda is elmentek utána a magyarok, pedig beh' terhes út az nekik! Az irodalom igazán olyan, mint-ha hűn követő árnyéka volna a hazának. Délben a legkisebb, este a legnagyobb.

Ebben a nagy árnyékban tűnt elő a Jókai alakja, ekkor lett nagyja, innen volt csak lehetséges megvetni mesés népszerűségének alapját, mely azóta hol megfogy, hol megnövekszik, de amikor legjobban megfogy, még akkor is, Kossuthot kivéve, ő a legnépszerűbb magyar ember, ki diadalkapuk közt utazhat keresztül-kasul két magyarul beszélő országon, mint egy fejedelem.

(Nem is hiányzik neki semmije, hogy annak érezze magát köztünk, csak legfeljebb a civillista.)

Politikába 1861-ben keveredett, Siklós választá meg követének, s azóta folyton képviselő, és folyton egy párton van. Az igaz, hogy a párt meg már *más párton* van.

A fúziót egyébiránt maga humorizálta ki egyszer a képviselőházi folyosón a legtalálóbban;

— Úgy jártunk, mint a kálvinista és a katolikus ember, akik egymást téritgették, mindenik bölcs érvekkel igyekezve a másikat felekezetének megnyerni, hogy *valahára egy hiten lehessenek*. Egy nap végre beállít a katolikus ember a kálvinistához e szavakkal: »most hát egy akol vagyunk, meggyőztél vallásod tanairól, *áttértem kálvinistának*«. Mire elszomorodik a kálvinista ember: »Sajnálom barátom — úgymond —, mert te is addig kapacitáltál, hogy én meg *katolikusnak tértem át*«.

A Deák-pártból lett ellenzék, Jókaiékból lett kormány-párt. Jókai folyton kiváló szerepet játszik pártjában, nagy, majdnem túlságos ragaszkodással viseltetvén Tisza Kálmánhoz, ami különben, hiába vetik szemére, nem bűne, mert Tisza politikája lehet jó vagy rossz, de annyi kétségkívül áll, hogy ő parlamentünknek Deák óta nemcsak határozottan legkimagaslóbb, de egyik legnemesebb alakja is.

Idealizmusát mindig otthon hagyja az íróasztalán, beszédéből meglátszik ugyan, hogy poéta, de fölséges humorát, játszi, fülbemászó érvelését az úgynevezett praktikus politika szolgálatába ereszti bizonyos elégikus heroizmussal:

— Fiatal koromban csináltam már én is forradalmat. Tudom, mi az. Megöregedtem, megokosodtam. Most sokkal jobban szeretnék, ha tudnék, jó fináncokat csinálni az országnak. Mert a forradalomnál még azokra is nagyobb szükség van.

Egy-egy fontosabb és népszerűlenebb javaslatnál gyakran mondat vele pártja beszédet, melynek célja — ami a sáfárnyé a levesben — tetszetősebb színt adni neki.

Gyönyörű hangorganuma van; az ember váltig azért azon töpreng, úgy hallgatja: beszédei-e olyan nagyon szépek, vagy csak nagyon szépen vannak elmondva? A hatáshoz méltón járulnak kellemes gesztusai, a hangsúlyozás művészetének minden griffje — és még valami.

Ez a valami a legfontosabb.

Énvelem történt, egyszer olyan cikket írtam, amelyik megtetszett valakinek, a valaki meg akart velem ösmerkedni ennek következtében, de amint legelőször lát, önkéntelenül felkiált csodálkozva:

— Ön írta azt a cikket — és ezzel a *termettel!*

A cikkem jó volt, de a termetem rossz volt neki, pedig se púpos, se görbe nem vagyok. Viszont vannak írók, akiknek a termetük jó, de a cikkek rossz. Ki tudja, a két eset közül melyik az előnyösebb?

Hanem az bizonyos, hogy az aztán sokat ér, mert nagy ritkaság, ahol a cikk is jó, meg a termet is jó.

Kivált áll ez a szónerőkre nézve. Mert az író legalább külön mehet a könyvétől, de az orátornak oda kell vinni a saját fejét, meg a többi tartozékokat, ahol beszél. S nagy segítség ekkor az összhang a külső és belső között, ha arc nem diszguztál a szép beszéd közben, mintha untalan kiáltaná: »Úgyan mit tapsoltok a léleknek, nézzétek, milyen idomtalan odúban lakik!«

Jókai úgy néz ki, hogyha például egy szépészeti bizottság (szinte látom élén Pulszky Ferencet és Liphay Bélát) fejet s alakot akarna keresni számára, őhöz méltót és illőt, bejárván az egész országot, bizonyosan ismét az övét választaná. (Hacsak Pulszky rá nem oktrojálná a magáét.) Jókaira az is ráösmerhet, aki arcképét sem látta, de műveit átérezte: »Ez ő, úgy csak ő nézhet ki«. Melankólia a kék szemekben, domború, tiszta homlok a felhőnek egy odavetett árnyával, szelíd mosoly az ajkak körül. a nevető és a borongó műzsák csókja.

Ami aztán a poétából megmarad, az egy tökéletes magyar ember, felvidéki dzsentrí jellegű. Tömött gesztenyeszín bajusz, melyet diskurzus közben meg-megsodor, körszakálla már inkább ritkább, hajáról pedig nem szólok, mert azt gyakran szokta változtatni, termete hamarabb magas, mint közepes, magatartása úriás és könnyed, járása, hatvan éve dacára, fiatalosan ruganyos, egész lényé nyájas és megnyerő. Keresetlenül öltözködik, de mégsem hanyagon: barna felöltőt s többnyire tarka inget visel, mely szögletes, időbarnított nyakát majdnem egészen szabadon hagyja. A nyakkendőjébe egy karneol kutyafej van beszúrva.

Társalgásában kedélyessége gazdagon bugyog, sziporkázó ötletei valóságos tűzijáték, a fiatalabbakat »te«-nek szólítja, közlékeny, bizalmas és jószívű sokszor a saját rovására.

Negyven év óta magasban lenni, és mindég csak kellemes, de sohasem ártalmas oldalról látni az embereket, benne

egészen eltompította amaz érzést, mely erősen kétfelé választja az embereket, olyanokra, akikhez ragaszkodni és olyanokra, akiket gyűlölni kell. Különbséget ő is tesz kétségkívül, de elenyészően kisebbet, jelentéktelenebbet. Sokan felróják neki, pedig ez csak a természet rendje. A legmagasabb tölgy fejéig föl nem kúszhat sem a folyóka, hogy átölelje, sem a cserje fel nem nőhet annyira, hogy' altakarja. Neki hát mind egyforma növény az ott alant .

De saját nagyságáról, gyakorta *tűnik fel úgy*, mintha tudomása sem lenne. Nem büszke nagy sikereire, ellenkezőleg bús megadással látszik viselni a dicsőség terheit. Az alaphang legalább mindig panaszos. Még ha kicsillan is önérzete néhanapján, olyan művészies szerény formába tudja azt öltöztetni, hogy alig lehet ráösmerni.

Mikor Gyulai Pál azzal ijeszgeti: »Belekerülsz Móric a „Romhányi”-ba« — szelíden feleli a legegésebb kritikusanak: »Nem bánom én azt, most már legalább megtudja az utókor, hogy én is élttem.«

Még jellemzőbb, amint egyszer ő maga beszéli el egy Vág vidéki kirándulása után.

— Volt a társaságunkban egy öregúr. Bemutatnak neki: Jókai Mór. — Jókai Mór! — dünnyögi — beh, ismerős név valahonnan. Megálljunk csak! Ejnye, hol is, hol is? Ahá, hopp! Tudom már! Nem öcsémuram volt az, aki ezelőtt harmincöt évvel olyan szépen szavalta a komáromi examenen ezt a verset: »Tekintetes karok és rendek«? — De bizony én voltam — feleltem megörülve a nagy memóriájú aggastyánnak, aki sohasem hallotta azóta a nevemet.

Önérzete igen kedélyes alakban nyilvánul, de nem kisebb dózisban, mint Petőfinél és más nagy szellemeknél. Jókai érzi ez igénytelen epizód elmondásánál, ki ő, tudja, hogy nevét nem ösmerni Magyarországon *anekdota-anyag*. S ő maga meri azzá gyúrni. De más nem is tudná olyan kedvesen.

Azonban, hogy őt privát diskurzusa közben háborgassuk, vagy a Ház folyósóin ógyelegjünk, hol úgyszólamint lehetetlen hozzáférni, mert majd őt kapja karon valaki, majd ő valakit, hogy a tanácsteremben ügyeljünk rá, amint Szontagh Pál és Wahrmann környékén könyököl, közel Hegedüs Sándorhoz, vagy korrektúrát csinálva regénye kefelevonatából, vagy el-

merengve, s esetleg egy-egy pajkos ötlet fogantatásánál elmosolyodva, mert az ősz paróka alatt is bőven termeli, ahelyett sokkal érdekesebb lesz őt otthon találni az íróasztalánál a dolgozószobájában.

Ki ne volna kíváncsi, miképp dolgozik a legnagyobb magyar író?

Korán reggel kel, mert korán este fekszik le, nincs rá eset, hogy este kilenc órán túl ébren maradjon. Dolgozószobájában van egy tágas, öreg szekrény, teliden-tele az ő könyveivel, azoknak magyar, német, angol, francia kiadásával. Egy egész bibliotéka.

Az íróasztalon előtte kinyitva fekszik egy piciny, de vas-kos »Notes-könyv«.

Senki sem gondolná, hogy ez az egy kopott könyvecske szülte azt a többit valamennyit! És hogy még ki tudja, hány nyúl terhes! Megérdemli az »anyakönyv« nevet.

Ebbe szokta ti. feljegyezni Jókai apró betűkkel az ő regénytárgyait, amiket kikombinál, vagy amiket kap és átídomít. Az egész mesének ott a váza, még az egyes fejezetek is. Innen van aztán, hogy noha folytatásokban írja műveit napról napra, amennyi a lap számára kell, mégsem olyan laza szerkezetűek, mint a tárcaregények szoktak lenni. A legkuszáltabb szálak is kombinatív érnek össze.

Pedig, mondom, annyira szakadozottan írja a részleteket, hogy mikor a »Hon«-ban valamely nagyérdékű közlemény miatt meg nem jelent egyszer-mászor a délben elküldött »folytatás«, másnap reggel Jókai elment a redakcióba panaszkodni:

— Hát mért nem közöltétek a regényemet? Most már ez a napom elveszett, nem dolgozhattam, nem tudom, hol szakítottam félbe.

A már megjelent részletek előtte feküsznek, s azokban gyakran lapoz, mialatt gömbölyű, vékonyan fonott betűfit gyorsan veti a finom miniszter papiros-lapokra lilaszín tintával. Más papiroson és más tintával sohasem ír. — »Megpróbáltam egypárszor más tintával — állítja —, de nem jönnek gondolataim.«

Természetesen tökéletesebb szerkezetűek lennének művei, ha átcsiszolva, összeegyengetve csak akkor látnának nap-

világot, midőn egészen készen vannak, de a lapszusoktól úgyis megmenti Jókait roppant leleményessége. Ha elhibázta is a mesét, mely kidolgozás közben úgy alakult, hogy az előre kitervelt folytatás és vég most már lehetetlenné vált, könnyen segít magán, új-folytatást s új befejezést gondol ki hozzá sebtiben.

Mikor a »Poklokon keresztül« című regény írásához készült, oly gyorsan kellett megírni az első közleményt a »Regényvilág«-ba, hogy nem lett volna idő a szöveg elolvasása után vágatni hozzá képeket, kép és szöveg egyszerre készült. Jókai elhívatta a piktort, s megmagyarázta neki, mit rajzoljon.

Lepingáltatott pedig egy búcsújelenetet. Rajzolják le, amint Lebée László lovag a Szentföldre indul s búcsúzik a nejétől, az egész háza népétől.

A kellő napra megvolt a szövegből az első közlemény, s a kép is elkészült, csak a nyomdába kellett beadni.

Könnyes szemeiket törlik az otthon maradt cselédek a képen, csak a kutya ugrándozik vigan, páncélba öltözött gazdája körül. Lebée még egy utolsó istenhozzádot int az előtérben álló nejének, a délceg, szende Mártának, ki karján egy mosolygó *kisbabát tart*.

Hanem iszen éppen ez a baj, mert Lebée László uram a szöveg szerint azért megy a Szentföldre vezekleni, hogy a neje magtalan, hogy adjon neki az isten egy magzatot, aki-be öröme teljék mindkettőjüknek.

Nagy lett az ijedelem, hogy most mit kell csinálni, a kiadó kétségbeesett, mert a képet lehetetlenség volt kihagyni, de bennhagyni is lehetetlenség volt.

— No, majd megigazítom én azt a képet — mondá Jókai mosolyogva, fogta a szöveget, s hirtelen közbeszúrta ezt a mondatot:

»A szegény úrasszony (ti. Lebée Lászlóné) azzal áltatta a szívét, hogy ha valami várbeli asszonyának volt gyermeke, azt vette a karjára, hogy legyen, akit gyügyögtessen, akinek a gagyogását hallja.«

Ezzel persze egyszerre hajszálig hú illusztráció lett az elhibázott kép.

Akiben ennyi az invenció, az bátran írhat regényt darabokban, egyszerre kettőt-hármat anélkül, hogy a szövevény-

ből ki ne tudna bontakozni. Ha csinál is plánumot, nem sokat törődik vele: mert aki röpdülni tud a levegőben, mire valók annak a mesterségesen épített hidak és átjárók?

»Írók, mert nekem az írás gyönyörűség!« — szokta mondani.

Nos akkor hát ő igazán nem panaszkodhat, kivette a maga részét a gyönyörűségből. Egyetlen év sem múlik el, hogy három-négy kötetet ne írjon.

És mi magyarok meg vagyunk szokva számba venni minden ős végén: mennyi aranyat vertek Kőrmöcön, mennyi búza termett a Bánságban és mennyi könyvet írt az idén Jókai?

Az aranyat elviszi a német, a búzát megveszi a zsidó, de a könyvek örökkön-örökké megmaradnak (legtöbb közülük a könyvtárak polcán), s hirdetni fogják a magyar szellem erejét és a magyar nyelv édességét.

*

Befejezem, talán máris hosszasan mesélgetek Jókairól, de elfolytatnám akár egy kötetten át, mert nekem is gyönyörűség róla írnom és nem munka. Az ő könyveiből mint gyermekifjú tanultam *a hazát véle együtt* szeretni, s lehetne ő külön táborban, külön párton ellenfelem, ezt a két úgy összenőtt érzést ki nem irtja belőlem semmi: hacsak a haza nem lesz valaha Jókai ellen, vagy ha Jókai nem lesz a haza ellen. Amire pedig azt sem kell mondani: »quod deus avertat«, mert az úgylis lehetlenség.

Tudom, hogy nálunk, hol majd mindenki azért fog tollat (mióta ezek a cudar éles és hegyes vaspennák divatba jöttek), hogy leszúrjon vele valakit, megszólják az embert, ha a rokonszenv elragadja.

Magamnak is úgy tetszik, hogy jobban szeretem Jókait, mint ahogy kellene, de ezt csak azok fogják rossz néven venni, akik őt mindég úgy bírálják, mint ahogy nem kellene.

*

Ui. Úgy látom utólagosan, hogy a kép itt is el van hibázva, mert tartalmasabb, mint a szöveg, rajta lévén nemcsak Jókai, de az övéi is.

Jókai azt írja egy helyütt: »Mire megvénül az ember, csak egy jó barátja marad: a felesége«.

Véletlen-e, — vagy ha a házasságok csakugyan az égben köttetnek — ott kicsinált dolog-e, hogy aki legszebben ír magyarul, az kapja feleségül azt, aki legszebben beszél magyarul.

A sors a Dunába hord vizet. Akinek az a nagy titulusa van: »*Laborfalvi Róza*«, éppen annak jut a másik nagy titulus: »*Jókai felesége*«.

És a páratlan művész nő tudott lenni Laborfalvi Róza is, Jókainé is, bevégezte amazz teljes dicsőséggel, s betölti emezt nemes női virtusokkal.

Két életrajzot kellene róla írni, nem egyet. Az egyik tele lenne diadalokkal, ragyogással, a másik tele lenne a házi tűzhely szelíd fényével.

Még egy harmadik alak is van a képen. Egy kedves, szende leányarc.

Hát az ki?

Jókai műveiben merész, fantasztikus illusztrációk alatt gyakran láthatni ezt az egyszerű nevet: »Róza«.

A nagy költőnek leánya az.

A múzsák, akik náluk ki s be járnak, neki is adtak egy tündérvesszőt: az *ónt*.

SZÉP ASSZONY KÖNYVE

(A »Magyarok hazája«)

Sohasem voltam úgy meglepetve, mint mikor néhány héttel ennek előtte Adam asszony szép antik betűs levelét prezentálta az itteni kiadója, melyben engem kér meg, hogy a »Magyarok hazája«-ról írt munkáját úgy szeretné, *ha én fordítanám le magyar nyelvre*.

Egy olyan igéző asszony kívánságát nem szokás megtagadni, nem volt bátorságom hozzá, tehát így szóltam:

— Nagyon szívesen, de kérek hozzá egy kis időt, *míg megtanulok franciául*.

A kiadó kedvetlen arcot vágott arra.

— Megadom az időt — felelte fanyarul. — Ma van kedd . . . tehát mondjuk szombatig.

— Ön gúnyolódik, uram! Mit szombatig? Hát azt gondolja, hogy én isten vagyok — törtem ki megijedve, s a lefordítás természetesen elmaradt.

Pedig nem volt igazam, mert ha Adam asszony négy-öt napi ittléte után meg tudott írni egy 231 lapra terjedő könyvet mirőlünk, intézményeinkről, politikánkról, múltunkról, jelenünkéről, jövőnkről, hát nekem akkor aránylag egy nyelvet megtanulni elégnek kellene lenni annyi időnek, amennyit az ember a hajó földézetén tölt egy az Eskü tértől a Margitszigetig utazó francia nyelvemesterrel.

Valóban arra nézve, hogy ezt a könyvet egy hölgy írta, és arra nézve, hogy ez a hölgy alig töltött itt egy hetet, a »Magyarok hazája« bámulatos munka. A szellem annyi szikrája világítja meg a találó leírásokat a pusztáról és a magyar életről, éles megfigyelő tehetség erős ítélettel párosulva nyilatkozik ott, ahol viszonyainkról szól. Itt-ott egy-egy remarque-ja még minket is megragad újdonságával, akik pedig a bölcsőtől a koporsóig mindig erről a hazáról beszélgünk és gondolkozunk.

Különösen jól jellemzi a pórnépet. Van rá tehetsége, azonnal felfedezni az érdekest, s tudja azt ízléssel kidomborítva előadni. Finom és mégis erőteljes. Színekben gazdag és friss: minden sorát a rokonszenv melege eleveníti.

Hanem sok ember utazott már Magyarországon, köztük nagy államférfiak, hatalmas befolyású emberek, de azt még senki sem merete megtenni, amit Adamné, hogy itt keresztülmenve azon melegiben idegen létére *hazai politikát csináljon*.

Ahhoz egy asszony merészsége kellett! Mégpedig egy francia asszonyé.

Kötete végén maga is beösméri, hogy információit függetlenségi forrásból vette.

S ez nem lett volna könyvének, a magyar kiadását tekintve baj, (a franciára nézve az is baj lett volna, mert ott nekünk legtöbbet használ a tárgyilagosság: a legmagasabb szempont), hanem az a hiba, hogy Adam asszony nem indult ki egy szempontból, hanem meglehetősen összezavarta azt, amit Apponyitól, Pázmándytól és Horváth Gyulától hallott,

kik valamennyien talán nagyon is eredetiek igyekeztek lenni előtte.

Adam asszony könyvében mindjárt első pillanatra meglátszik, amit ő maga tapasztalt, s amit másoktól hallott. Mindaz jó, becses, amit ő észlelt, de amit mások észleltek számára, amit, hogy úgy fejezzem ki, meg nem markolhatott (pedig ugyancsak sok befért abba az ő piciny fehér kezébe), abban eltévedt, mint járatlan úton, ködben az idegen.

Nem az olyan aprólékos dolgokról szólok, melyeknek nagy része úgyis ki lett javítva a magyar kiadásban: az olyanok sem nagy hiba, hogy az antiszemitizmus csak a Tisza elleni oppozíciónak egy neme (mert ilyen mondás itthon is megterem a vidéki kaszinókban), de szólok a ferde szempontokról, a homályos és hamisnak nyújtott összkép s az abból levezetett következtetésekről.

Aki Magyarországot e könyv után ösmeri meg, az megint egy »érdekes« országot lát (pedig elég volt már: köszönjük alássan azt az »érdekesség«-et), tele entuziazmussal, idealizmussal, európai törekvések és ázsiai maradiság között ingadozón.

Nem vagyunk olyan jók, aminőknek minket Adam asszony festett, sem nem vagyunk olyan rosszak. Egyszóval, nem mi vagyunk azok.

Íróinknak, politikusainknak bőven osztogatja az epithetonokat, s meglepő hűséggel jellemzi néhányát, főleg a derék Apponyiról szól nagy méltánylással, aki különben teljes mértékben megérdemli, Kossuthot egy-két vonással bravúrral állítja elénk, hanem a szegény Tisza Kálmánnak bezegette a kivetett.

Őiránta igazságtalan volt a szép asszony.

Mert ha már a dolog úgy áll, hogy neki van többsége ebben az országban, hát mégiscsak az a magyar politika most, amit ő csinál. S ha arról a politikáról leszedi a keresztvizet Adam asszony, szolgálatot tesz vele talán a pártoknak itthon, de a külföld előtt nem sok becsületet nekünk, akik ezt a »tirannus«-t tőrjük a kormány élén.

De hát a könyvnek éppen ez a része mutatja, hogy a szellemes szerző dacára annak a jelentős szerepnek, melyet visz, mégis *igazi nő* tud maradni.

Tisza iránti lelkesedéssel jött ide. Azt mondta barátai előtt, hogy ő valóságos Bismarcknak képzei a magyar kormányelnököt.

A fáma azt beszéli, találkozni akart vele, de Tisza viszatartotta magát az ünnepélyektől, melyekre az Adam aszszony iránti hódolat adott itt alkalmat.

Innen származott a hidegség. — Innen az is, hogy a könyv kevésbé tárgyilagos, mint kellene.

Tiszáról azok, akik humorizálni szeretnek, azt híresztelték: azért nem vett részt Adamné ünneplésében, mert a burkus-szövetség iránti tekintetek kívánták tartózkodását.

De akármért nem vett részt Tisza, mi nem tudjuk azt megóvni.

Igaz, hogy Adamné megérdemli rokonszenvünket és hódolatunkat minden tekintetben, de nem bánjuk, ha már egyszer vége szakad azon — primitív nemzeteknél szokásos — láznak, mellyel idegen nagyságokat ünnepel, s a maga nagy embereit lenézi.

Ha a magyar miniszterelnök megfordítva teszi ezt, okosan teszi.

Az az igazi. Mert idegen nagy embereket ünnepelhetnek az oláhok, meg a szerbek is, sorra szedvén a világ jeleseit, azt nem mindenki teheti. Mert nemigen telik mindenütt ott-honról.

Mi azonban nem megyünk a szomszédba kérni kölcsön nagy embert. Hiszen a Hungária kellenei talán még ma is eszik a maradékokat a Munkácsy lakomáról! No, az ilyen helyt aztán meg lehet kívánni, hogy a magyar miniszterelnök jelen legyen.

De ha nem volnának is nagy embereink, még akkor is minek elárulni a szegénységet, úgy kell tenni, mint ahogy Simonyi óbester rendelte a Párizs városán keresztül vonuló huszárainak: »Osztán ne báméskodjanak kendtek a házak-ra, mert még majd azt hiszik itt, hogy otthon sohasem lát-tunk ekkora várost«.

*

Ahogy volt, úgy volt. A könyv megjelent, ami benne van, azt már a macska se kaparja ki onnan.

Jobb is lehetne, de elég jó így is, mert körülbelül a legjobb, lelegevenebb az eddig rólunk megjelent könyvek között.

Legnagyobb hibája az, hogy *a fordítása látszik lenni az eredetinek*; mintha magyar toll írta volna — *a választások előtt*.

Fogott Adamné asszonyon a szegedi keresztvíz.

A TISZTELT AKADÉMIA

Ösmerek egy agglegény nagyurat, aki télen Pesten él, nyáron Erdélyben a mezei jószágán.

Az Akadémia korifeusai, akikkel barátkozik, minden télen ráveszik, hogy hagyja minden vagyonát az Akadémiának. Az öreg kapacitálható ember, leül, megírja a testamentumot, s nekik hagyja az erdélyi jószágát.

Nyáron azonban otthon az apró-cseprő rokonok megint körülveszik az öregurat, hogy minek az Akadémiának az a sok vagyon. Hagyja inkább önekik. Hát az öregúr azt sem bánja. Leül és megint csinál új testamentumot a rokonoknak.

De hiszen úgysis csak a télíg tart ez, mert télen megint az Akadémiának testál, hogy a következő nyáron ismét és ismét megváltoztassa.

Az öregúr humorosan veszi az egész dolgot.

Hiszen a kérdés úgysis csak az, hogy mikor lesz érdeme-sebb meghalnia: télen-e vagy nyáron?

Én azt hiszem, hogy nyáron.

Mert igazuk van az erdélyi atyafiaknak:

Mire való az Akadémiának az a nagy vagyon.

Mikor az őseink hajdan divat szerint katlanokba, üstökbe ásták el az ezüst, arany marhácskáikat, hát azt még *meg-találhatta valaki*.

De amit az Akadémia falai közé élásnak, az ott marad örökké anélkül, hogy valaha *lángot vetne*.

Öreg bachant szótárok jelennek meg, almanachok, melyeket telenyomatnak azzal, hogy a tagok mit dolgoztak, mert az, amit dolgoztak és kinyomattak, örökös-örökkön a padlásokon és pincékben fog heverni. Az almanachok volnának

hivatva hirdetni az akadémikusokról, hogy ők csakugyan éltek: csakhogy az almanachok is pincékben és padlásokban fejezik be pályafutásukat.

Fordítanak összevissza mindenféle gezemicét nem aszerint, hogy mit kellene, de aszerint, hogy milyen nyelveket tud a vő vagy a sógor! S lefordítatják olyan nyelvre, hogy azt eleven magyar ember meg nem érti.

Primipilusokká megnőtt akadémikusok előszedegetik fiókjaikból diákkori penzumaikat, s azokat adják ki. Ha valamelyik közülök vagy annak a sógora komája lefordított találmomra valamit, vagy eredetit írt, annak a kiadása legott *égető szükséggé* válik a hazai tudományosságra.

Oh, hazai tudományosság! Te a frázisok legkövérebbike! Mellyel már negyven éve csiklandozzák a nemzetet.

Egy ideig jól esett neki, de ma már nevet erre a csiklandozásra. Tudja ma már minden gyerek, hogy a »t. Akadémia« szó előtt az a t. betű minden egyebet inkább jelenthet, mint »tudományos«-t, s minden egyebet kevésbé, mint »tehetetlen«-t.

Szegény Széchenyi István! Ha hallanád, mikor a leveleid megvételéről van szó, hogy biggyesztik el szájukat az akadémikusok:

— Ejh, hát minek írt annyi levelet? Nincs rá pénzünk!
De hát mire van önöknek pénzük?

S nem elég, hogy az a pénz nem jut oda, amivel az Akadémia rendelkezik, ahova kellene eljutnia, hanem még az a pénz sem jut oda, amivel föltételesen rendelkezik, amit az örök-hagyók határozott kikötéssel az irodalomnak, az írók ösztönzésére hagytak.

De törődnek is önök az írókkal! Kivált az elevenekkel nem; azok nem tudnak semmit. A halottakat elősmerik, mert azok nem kérnek semmit.

Gyűjtik élére a pénzt, de kinek ugyan?

Az ördögnek nőjön a fű, ha a bárányok már kivesznek!
Hol van az önök működésének hasznos nyoma?

Nem úgy volna-e minden önök nélkül is, ahogy van?

Mindegy, ha úgy tetszik, játsszék az Akadémia akár a börzén Széchenyi és a többi nagyszívű hazafiak szűk markokba került hagyatékával; megszokta már a sajtó, nem tö-

ródni vele, és hűl, egyre hűl a közönség érdeklődése is, hideg közömbösséggé válva; mi sem bánnánk már más esetben, de az mégis szembetűnő, hogy még azokat a morzsákat is megvonja a magyar irodalomtól, amelyek elsősorban annak voltak hagyva.

Értjük a Péczely-díjat, mely kiadandó a két évi időtartamon belül írt legjobb drámának vagy tragédiának.

Pályázik rá két darab. A Dóczy »Utolsó szerelm«-e és Bartók »Kendi Margit«-ja. Mind a két darab olyan, hogy megérdemli a jutalmat. A bírálók maguk is elismerik, hogy irodalmi nívón áll mind a kettő.

De a díjat nem adják ki egyiknek sem.

— Hát miért? — kérdeznék a közönség, ha kérdeznék.

— *Hát csak* — felelnék a bírálók. Ők nem adják ki, ennél fogva ki nem adják.

Hanem ha a két darab közül nem tetszenék csak az egyik, de még az sem állana irodalmi nívón, és ha a másikat valami bennfentes ember írta volna, hát kiadnák a díjat annak a másiknak, amelyik nem tetszenék.

De nem kell ezen csodálkozni. Hiszen talán éppen csak azért tudósok ők, mert mindent úgy akarnak cselekedni, hogy azon nekünk nem tudósoknak okvetlenül megbotránkozni kellessék.

Mert hogy legyen hát mégis valami különbség tudósok és tudatlanok között.

BIS REPETITA PLACENT

(Még egy kis ingerkedés az akadémiával)

Egy akadémikusunk, aki a minap halt meg, megtette azt a tréfát, hogy egy tudományos értekezésében összevarrt két embert egynek.

Én magam is ösmerek olyan két embert, kit össze lehetne varrni egynek: Gyulaiit és Szász Károlyt.

Hanem amaz akadémiai tag véletlenül a két Pittel cselekedte meg ezt a dolgot.

Ő ugyanis azt hitte, hogy az öreg Pitt (Lord Chatnam) és a fia, a fiatal Pitt egy ugyanazon személy volt. Csodálko-

zott is rajta, hogy annyi ideig élt a derék Pitt, s elméje késő aggságában oly ruganyos vala . . .

Ha a két Pittből lehetett egyet csinálni, miért ne lehetne az öreg Pulszkyból kettőt? (Már ti. nem két Pittet, hanem két Pulszkyt.) Egyet, aki mindent tör és zúz, s egyet, aki mindent simogat és dicsér.

Ma a simogató Pulszky bukkant fel a láthatáron, éppen itt a Pesti Hírlap vezércikkében. Az Akadémiát dicséri most. (Hiszen eleget szidta már ő azt.)

Pulszky Ferenc mindég kellemesen ír, de nem mindég van igaza. Különösen nincs, ha dicsér. Mert Pulszky Ferenc arra születt, hogy mindent szidjon. Az ő jóakarata sértő és felületes, de a malíciája szeretetre méltó.

A végzet úgy hozta magával, hogy a mai cikkben sincs igaza, ahol a Péczely-jutalomról szól.

Azt állítja ugyanis, hogy a Péczely ezer forint abszolút becsű művet követel. De ez nem áll, az örökhagyó ezt nem kötötte ki, a testamentom »irodalmi serkentésre« szánja az összeget, az Akadémia által hozott szabály sem megy el az abszolút becs kívánalmához.

Az egész cikk hamis irányban mozog, mert Pulszky (hacsak nem azt akarta megírni, hogy Pauler még mindig fizetést húz az Akadémiától) oda görbül ki, hogy már a drámairodalomnak nincs is szüksége az Akadémia segítségére. De ugyanakkor elősmeri, hogy drámairodalmunk oly fejletlen fokon áll még, hogy ritka az oly mű is, mely az ügyis alacsonyra szabott mértéket megüsse. Hogyan, és még sincs szüksége a drámairodalomnak az Akadémia dajkálására? . . .

Az Akadémia, úgymond, egy félszázad óta a *nemzetiség palládiuma!* Ezt Pulszky úgy érti, hogy ennél fogva tehet mindent: azért mégis tisztelni kell.

De ha mi is elfogadnók Pulszkyknak azt az okoskodását, hogy mert a szépirodalom már magától is lendül, nincs szüksége a támogatásra, akkor azt is mondhatnók, amióta a nemzetiség is magától lendül, hogy nincs szükség az Akadémiára.

De mi nem mondjuk azt. Mi elősmerjük, hogy szükség van rá, s éppen azért kívánjuk, hogy ennek a szükségnek megfelelően jobban, mint eddig. Ne csináljon klikkeket, és ne csináljon bolondságokat. Jutalmazza a munkát, és ne a roko-

nokat. Támogassa a gyengéket, és ne az erőseket, s mindenek felett gyakoroljon igazságot.

Pulszky Ferenc pedig okos ember; elég öreg arra, hogy tapasztalatainak és magas látkörének súlyát érezzük, de elég fiatal is arra (csak harmadéve írta meg első zsöngé színművét, a Felsülés-t), hogy őt az Akadémia ne vegye komolyan — ha dicséri.

*

Hanem annál jobban vegye eszébe a többi felszólalásokat. Az Ábrányiét, aki lándzsát tör Kendi Margit mellett, ki-mutatván, hogy Bartók nem vétett a történelmi hűség ellen, mint a Gyulai jelentése mondja, melyben különben még a darab meséje sincs híven előadva.

Ma Vadnai Károly, aki maga is akadémikus, s nagyon meg szokta gondolni, amit ír, szintén erőteljesen kel ki az Akadémia eljárása ellen, s fölveti azt a kérdést: »vajon van-e, lehet-e haszna irodalmi pályázatoknak, ha oly magas mértéket alkalmaznak, melyet mai íróink közül egyik sem bír elérni«?

Hogy milyen önkényesen jár el az Akadémia a pályázatokkal, arra nézve még egy eset merült fel. (Ugyancsak zuhog-nak a kövek a *vaskalapokra*.)

Böhm Károly filozófusnak az akadémiai nagyjutalomra beadott műve, az »Ember és világa« elveszett ott valahol az Akadémia könyvtárában, tehát szonika nem bírálta meg, azaz nem létezőnek tekintették, noha megküldte, pedig az ügyrend szerint, mert megjelent, meg kellett volna bírálniok, még ha nem küldte volna is be.

A HÉT TÖRTÉNETE

[okt. 25.]

Sohasem voltam még én életemben ilyen nagy bőségben, írván ennek a hétnek a történetét. Nem az a nehéz dolog, mit kell megírni az eseményekből, hanem az, hogy mit nem kell megírni belőlük.

Ha harmóniába akarnék jönni az anyagommal, még nagyobb zavarba jutnék. Mert az egyik tárgyam éppen a

konok »elhallgatás«, a másik tárgyam pedig a szertelen »beszélés«.

Amiből minden ember kitalálhatja (még ha nem rébusz-fejtő is), hogy az egyiknek színhelye a rendőrség, a másiknak színhelye a képviselőház.

Lám, milyen igazságtalanság volt, örökké piszkálni a rendőrséget (pedig olyan jámbor, hogy a légynek sem vét), gyámoltalan és élehetetlen — mondák —, semmit sem tud kisütni, s íme kisült mégis valami. Az, hogy nagyon is élelmes, sőt bebizonyult, hogy jó orra is van (nem csoda, hiszen elég orrot kap!), kisült, hogy ki bírja szagolni a bűnöket és bűnösöket, de hallgatni is tud... mert a hallgatás arany...

Ez a história folyik most a büntető törvényszék előtt, nagy multságára a tolvajoknak és gazembereknek, kik békén járnak-kelnek, s olvassák a vizsgálati tudósításokat a lapokból, beismerőleg mondogatván:

»Szegény rendőrség! Még ezt is ügyetlenül csinálták!»

Az elhallgatás művészete egyébiránt már régi karakterük, s hogy ezzel is felsülnek, szintén régi szokásuk. De hát ki tehet a fátum ellen?

Mintegy tíz év előtt, mikor az Ugron-Salacz párbaj volt, a rendőrség a párbaj színhelyén ott kapta az egyik szekundánst, ki hasztalan hánytavetette magát, hogy képviselő, bekísérték, és vallatóra fogták.

— Ki volt a fele?

— De már azt nem mondhatom meg.

— Hát a többi segédek?

— Nem vallom ki — felelte a képviselő makacsul.

— Akkor tessék legalább az ellenfelet megnevezni.

— Jó — mondá a furfangos képviselő a vallató tisztviselő kezét hirtelen megragadva. — Megmondom, ki volt, ha az úr becsületszavát adja, hogy nem árulja el, kitől hallotta.

— Itt a kezem rá.

— Most tehát megmondom. Az ellenfél Szláv József miniszterelnök volt!

A tisztviselő összerezzen.

— Köszönöm — hebegte. — De most már a képviselő úr adja becsületszavát, nem árulja el senkinek, hogy nekem megmondta.

Így lett a további rendőri kutatásnak örökre vége, amin maga a miniszterelnök (kinek eszében sem volt párbajozni) nevetett a legjobban, mikor megtudta.

De a most szónyegen lévő »elhallgatás« nem olyan kedélyes természetű.

Mi lesz a vizsgálat eredménye, mennyi kloáka, mennyi szemét kerül még felülre, s mi lesz a befejezés, nem tudni.

Hanem legalább valószínű (a múltból következtetve a jelenre), hogy az történik majd, ami a Hamid pasa macskájával.

A Hamid pasa macskájával pedig az történt, hogy noha ő ette meg a tejfölt, nyugodtan szundikált a pasa kaftánjának ellógó szárnyán a dívánon, mikor jelentik, hogy tűz van.

A pasa szeretett volna felugrani, de akkor megzavarta volna a macska kényelmét, lerásván azt a palástról; minél fogva azt tette: egy ollót fogott, s lenyírta inkább a kaftán szárnyát, hogy a macska mégis a helyén maradhasson.

*

Utoljára járja az ős. S akik tehetik, élvezik a gyönyörűségeit. A király vadászatokat tart odahaza Gödöllőn, József főherceg szüretel, a sportsmaneket az őszi lóversenyek tartják lázban. No meg az új javaslat a főrendiház reformjáról. (Elég ravaszul van kieszelve, csak hogy kevés bajt hárít el, sok előítéletet sért meg.)

Jobb bent lenni, mint kint. A sétányokon a fák lombmegfogyott gallyai fázékonyan verődnek össze a csipős szélben, a természet kezd egyforma szürkévé átváltozni, csak az orrok pirosodnak reggelenként.

Egyéb minden elvirított. Virágok nincsenek már — csak a Horvát Boldizsár beszédében.

S ezzel eljutottunk a képviselőházig, ahol most naponként ott leng a nemzeti zászló nemzeti címerével, s ott lóg a fekete táblácska: »A jegyek mind elfogytak«.

A felirati vita folydogál odabent, bízvást úgy képzelhetni, mint egy tengert, amelybe beleönti minden folyam, patak a maga vizét: búzihódt mocsáros az egyiké, zöldes giliszta-szín a másiké, sörényes habokban hömpölyög hatalmasan a har-

madiké, de hát a legvégén valamennyi együttvéve mégiscsak egy víz, mely a hajót viszi . . . amerre viszi.

Persze, csak forma, hogy melyik feliratot küldik fel, tudja azt már mindenki, melyiket, meg aztán alapjában mindegy, akármelyiket. Úgy sem olvassa azt el a király (én legalább nem olvasnám el, ha király volnék), hanem a felirati vita mégis érdekes azért, mert ezek a »bemutató előadások«.

Itt tűnik ki, mekkora észbeli erővel rendelkeznek a pártok. Az új képviselők közül a bátrabbak odaállnak ilyenkor a mérték alá.

. . . Hanem bizony nem sok eső esett, ahol ezek nőttek!

Magoknak az új képviselőknek is ez a legérdekesebb időszak: a »mézeshetek«.

Minden az újdonság ingerével hat rájuk. A tanácsterem levegője (füledt, fojtó, de azért mégis édes), a folyosók vidám zsongása, a bizalmas »pertu« a nagyokkal, kivált amikor megkérdik: »hogya is hívnak téged, kedves barátom?«

Sőt az »első napidíj« fölvétele is most van.

Az első napidíj! Hát nem költői tárgy ez? Olyan, mint a hölgyeknél az »első hosszú ruha«.

Igaz, hogy csak sovány kamatja az alkotmányos költségeknek (mert roppant megdrágult a közbizalom), de hát mégis pénz, mégis valami, aztán az eszét honorálják vele, noha tulajdonképpen csak ülnie kell érte.

A napidíjakat nemcsak azért nem szabad eltörölni, hogy úgy ne járjanak képviselőink, mint az olasz követek, akiknek csak ingyen vasúti jegyeik vannak: minélfogva azzal takaróznak, amijük van; azaz olyan szegény emberek is akadnak köztük, hogy estéről estére fölülnek a vasútra, s vitetik magukat reggelig, hogy a kupében alhassanak, mert épp szállást nem bírnak fizetni. A napidíjak arra is jók még, hogy neveljék az emberek önértetét, s sarkallják azok fejében valami tevékenységre is.

A napidíjak legalább bizonyos egyformaságot hoznak a pártok közé, mert egyebekben aztán roppant a különbség.

A mamelukok jobban szeretik Tiszát, mint ahogy kellene.

A függetlenségiek úgy gyűlölik, mint ahogy nem kellene.

Az egyesült ellenzékiek önmagukat szeretik jobban, mint kellene.

Az antiszemiták pedig a zsidóra agyarkodnak erősebben, mint ahogy illik.

Ez a helyzet szignatúrája.

Mondjuk ennél fogva, hogy a hét története is.

SZÁZ LEÁNY EGY BOKORBAN

(Látogatás Zirzen Jankánál)

Aki összeolvasta mindazt a cikket, amit Trefort miniszter ellen írtak valaha (magam is írtam vagy tízet), az menjen el a Sugár úti Zirzen Janka-féle állami intézetbe, és úgy jön vissza onnan, hogy »de iszen a kis Trefort mégis nagy ember«.

Olyan magas nivóra emelni egy intézetet, amilyen ez áll, nem kis dolog volt.

Igaz, hogy ehhez csak egy kellett Trefortnak: *Zirzen Janka*, s az ő tevékenysége és szakértelme.

De elmondom, miképp kerültem oda.

Van egy kedves szőszke lányka ösmerősöm, aki egy napon nagyon bús volt, sehogy sem tudták kedvét lelteni otthon.

— Hát magának, kicsike, mi a baja?

— Az — selypíté —, hogy unom magam, ma vakációnk van.

— Nos, jobban érezné magát az iskolában?

— Oh, hogyne, édes istenem — mondá, és szemeiből (a gyermekszemek nem hazudnak) kicsillogott a vágy ott lehetni.

Hallatlan ez. Hogy a gyermek az iskolába vágyik. Hiszen én is gyermekeskedtem, de ilyesmi velem nem történt.

Vagy a gyerekek változhattak meg nagyon azóta, vagy az iskolák.

— Milyen az a maguk iskolája, édeském?

— Oh, nagyon kedves egy hely. Jöjjön el egyszer megnézni a bácsi. Tudom a Janka néni megmutatja.

Úgy is volt, elmentem, s a »Janka néni« (így nevezik a derék igazgatónőt tanítványai) csakugyan megmutogatta az egész intézetet. Eltartott biz az vagy három óra hosszat, de nem sajnálom az időt.

A Sugár úti nőiskola maga egy kis állam az államban. Csupa gyönyörűség azt a kis országot végigutazni. Boldog annak minden egyes polgára, mert mindenikére maga az állam visel gondot.

Az igazgatónő legelőbb az intézet irodájába vezetett a földszinten, mely a most rendezés alatt lévő könyvtárszoba szomszédja. Az ember szinte azt képzei első percben, hogy a minisztériumban van. Ez az iktató hivatal! Ide érkeznek a levelek, tudakozódások, rendeletek, melyek szortírozva vannak elhelyezve a szekrényekben. A rendet Kondor Elma kisasszony tartja itt fenn, ő végezvén az irodai teendőket. Éppen csak az író toll hiányzik a füle mellől, hogy az ember elhiggye a kisasszonynak, hogy ő az irodaigazgató, mert a kedves arcát olyan komolynak tudja idomítani, mint egy igazi bürokrata. Hanem az a bizonyos nő csiny mégis megvan mindenütt. Az akták olyan vakító fehéren s piros szalaggal átkötve kacéran mosolyognak az emberre, mintha »fehérenemű« volnának.

Az egyes fiókok fölött különböző feliratok: »Tudakozó levelek«, »Okmányok«, »Rendeletek«. Csak egyetlen egy fiók üres, ahol ez van felírva: »Restanciák«. (Ebből aztán mindjárt látom, hogy de bizony mégsem a minisztériumban vagyok.)

A nagy asztalon ott hever egy testes könyv: »A tanítványok névjegyzéke«.

Csak egy pillantás ebbe a könyvbe az Ilonák, Irmák, Elmák hosszú során — s az ember maga előtt látja a jövő bálók királynéinak s Hymen-híreinek neveit.

— Hanem most már lássuk magukat a jövő báli szépségeket is!

Az első és második emeleten vannak a tantermek, többnyire szellős, nagy helyiségek. A bejárókban és előszobákban mindenütt ruhaszekrények mellett haladunk el. Minden bennlakó tanítványnak külön ruhaszekrénye van a nevével.

Kedves, szelíd zsidongás tölti meg az atmoszférát. Nem olyan ez, mint a pajkos deákfiúk sértő lármája, hanem lágy, majdnem zenei, mint a méhraj zsongása.

Az igazgatónő elől megy, s amint benyit az egyik osztályba, nincs meg az a rémülés, ami az én időmben volt, mikor a direktor komor, mogorva arca feltűnt az ajtóban, sőt inkább

ellenkezőleg, amint katonautemben egyszerre fölemelkednek helyeikről a kis tanítványok, az arccoskák mosolyra gömbölyödnek mindenütt, és a szemekben csak kíváncsiság tükröződik vissza.

Hiszen Janka nénit mindnyájan nagyon szeretik, s az is úgy tudja őket szeretni, meginteni és megdicsérni, hogy mindenik előtt úgy tetszik, mintha őt szeretné a néni legjobban.

— Ezek a legkisebb tanítványaim — magyarázta a tiszteletreméltó hölgy, s igazi boldogság tükröződött szemeiben, amint anyai tekintetét végigjártatta rajtuk, imitt-amott észrevéve egy-egy hiányt. — Hogy áll az a tú a kezében, Idácska? Mutasd a varrást, Ilonka! Nem vagy ma már rosszszul, Mariska?

Mind ismeri őket, mindnek minden dolgát tudja. Ki varr a legjobban és a legrosszabbul. Mert éppen a varrási óra volt a kicsinyeknél. Szorgalmasan öltögettek, tündöklő szemeik nagy figyelemmel tapadtak a fehér vászonra . . .

— Bizonyosan ezeket a legkisebbeket szereti, nagysád, a legjobban?

— Igazán, ezen sohasem gondolkoztam. Azt hiszem, egyformán szeretem valamennyit. Most megmutatom önnek a középszerűeket, azután a legnagyobbakat, akik a képezdébe járnak.

Szobáról szobára nyitottunk be. Mindenütt más-más kép tárult elő. Egy helyütt francia óra folyt, a másik teremben az angol. (Ez utóbbi nem kötelező tárgy.) A negyedik teremben a rajztanár szorgalmaskodott. Ott már csupa nagy kisasszonyok voltak, és csak praktikus dolgokat festettek. Dekorációkat és mintákat magyar ízlésben, magyar motívumokkal.

Megvan itt minden segédszer és taneszköz. Múzeum, kémiai laboratórium, göredek, volta-oszlopok, villanytelepek.

— Mindenből annyi, mennyit egy művelt hölgynek tudni kell — mondja az igazgatónő —, mert nem szabad »kékharisnyák«-at nevelni.

Még egy rettenetes halálfej és egy emberi csontváz is ott meredezik a függöny mögött.

— Hát ettől nem ijedeznek a leánykák?

— De nem bizony — szólт szeretetreméltó mosolyával Hoffmann kisasszony, egyik legkedvesebb nevelőnője az

A Jókai család

Jókai dolgozószobája

intézetnek —, szokjanak hozzá, s ne legyenek későbbben idegesek.

— Most már láttuk a leányokat, nézzünk körül, hogy élnek. Beavatom önt, ha már eljött, mindenbe. Még hasznát veheti, ha egyszer valamelyik beszélyébe intézeti életet fog akarni festeni . . .

— Nagyon le leszek kötelezve. Engem itt úgysis elbájol minden.

Eközben már tizenkettőre járt az idő. Azon osztályok növendékei, ahol a diligencia 11-kor végződött, napi foglalkozásukhoz láttak. Itt-ott zongorahangok csaptak ki a nyitott ablakon át, másutt fiatal csengő hangok olvadtak dalba.

Némely ruhaszekrényénél ott bukkantunk a szekrény gazdácskájára, amint lassan mormogta a délutáni leckéjét. (A roppant épületből ez a kis helyecske volt neki a legédesebb, a legjobban övé, ahol a szekrénye áll.)

Az igazgatónő végigvezetett most a hálószobákon, nagy szellős utcai termek tíz, tizenkét ágygal, némelyikben kevesebb, kettő, három. — Az ágyak mind egyforma takaróval vannak befedve, s ez olyan operetti jelleget kölcsönöz az egésznek; minden ágynak egy numerusa van, s minden ágyon egy takaros tarisznya csügg, s abban vannak a tanítványok éji cipői.

Poetikus egy levegő ez itt, ahol ezek a kedves teremtések alusznak. Az ember úgy érzi, mintha egy óriási kalitkában járna. A madarak most nincsenek itt, szabadon röpködnek odakünn .

Az igazgatónő fáradhatatlanul visz odább-odább.

— Ez itt szinte egy hálószoba. Amott a konferenciális terem, ahol a tanítói kar gyűl össze . látszik az ablakon is át a hosszú zöld asztal.

— Idéznek-e néha a »sedes« élé kislányokat?

— Mi az? — kérdé csodálkozva.

— Ha valami büntetésre méltó dolgot cselekszenek.

— Oh, nálunk erre nincsen példa. Az én lányaim sohasem tesznek olyan csúf helytelenségeket. Olyan jó ezeknek a nagyobb részük, hogy a rossz is jóvá válik, ha annyi jó közé esik.

— Igaz, hogy az ecetsöpp is édes lenne, ha egy bödön méz közé csöppentenék.

— Természetesen. Emerről a folyosóról nyílik a mi szalonnunk, hol a hangversenyeket tartjuk. Ha eljönne egyszer, majd akkor tudná meg, mi mindent tudnak ezek az én kis gonoszaim .

Most egyszerre felsóhajtott.

— Ott ama két szoba a legszomorúbb hely. A mi kis kórházunk. Néha hála istennek, egészen üres. Most is az. Menjünk be, nézzük meg. Ni, itt ez a kis almárium, ebben vannak a betegek étkező edényei, hogy össze ne keverődzene az egészségesek edényeivel. Ez itt a telegráf az én szobámba, hogy éjjel is kérdezősködhessenem hogylétükről, s hogy az ápolóné éjjel is fölzavarhasson, ha valami komolyabb baj lenne. Hanem tudja mit, nézzük meg a »ténsasszony birodalmá«-t is.

A »ténsasszony birodalma« alul van, s az éppen olyan fontos, mint ez a felső régió. Felül a növendékek szellemi táplálékáról van gondoskodva gazdagon, alul meg az igazi táplálékról gondoskodik a »ténsasszony«, aki a szakácsnék, speizok, szolgálok direktora, egyszóval főasztalnok. És az nem tréfa dolog, mert körülbelül száznegyven növendék számára kell főznie naponkint. S ezeknek is olyan ételeknek kell lenni mind, amiket a kislányok legjobban szeretnek. Aztán egyiknek-másiknak kedvenc étele van, s a »ténsasszony néni« ugyancsak nagy ostromoknak van kitéve, hogy mi legyen a sok különféle instancia szerint a menü. Kisebb, könnyebb dolog ennél egy kormányzóság!

S ha mégis alkotmányosan, közös megegyezésre uralkodik, ez a lehető legnagyobb virtus.

Éppen delet kezdtek harangozni, mikor a föld alá jutotunk, hol óriási fazekakból (még az obsitos baka sem merné elhazudni, hogy Talján országban olyanokat látott) hatalmas illat párologt fel, s megy, terjeng fölfelé a garádicsok ajtónyílásain, megcsiklandozva ott fönna a kis pisze, hegyes és mindenféle orrocskákat.

— Ha már itt érte a harangszó, várja meg, míg a leányok esznek. Addig megmutatom a mosókonyhát, ahol évek óta örökké mosnak, s a mellette levő helyiségben örökön-örökké hat asszony vasal és pletykázik.

Ez a valódi perpetuum mobile.

Sőt nemcsak ezeket néztük meg, hanem még idő jutott a hímezőterembe is bekukkantani, hol Hoffmann kisasszony mutogatta az ő kincseit, tanítványainak hímezését, melyek között valódi mesteri munkák vannak.

— Olyanok ezek a virágok, mintha festve volnának! —
mondám elragadtatva.

De megrestelltem aztán, mert eszembe jutott, hogy a rajzleckén meg ekképp fakadtam ki a rajzoknál:

— Olyanok ezek, mintha hímezve volnának!

Ott áll a szövészék, a csipkeverő és a kötőgép.

Sajnálom, hogy nem láttam, miképp dolgoznak rajtok, de már akkor ők össze voltak gyülekezve. Az étteremben a hosszú asztalok megterítve állottak, közepütt a tanárnők asztala, felül az igazgatónő széke. Azután a többi asztalok jönnek hosszú sorban. Mindeniknél két »hetes« a leányok közül viszi a gazdasszonyi és felügyelői tisztet.

A kisleányok letelepednek.

Ott künn egyet nyikordul a gép, mely kiemeli alulról a konyhából a tálakat.

Azután széthordják.

A villák, kanalak, kések csörömpölni kezdenek. Minden fej lehajlik, minden kéz mozdul.

A jó Janka néni mégegyszer végignéz a sok-sok pufók arcon, mely most mind az övé, s szeme édesdeden legelész, a tokáikon (némelyiknek dupla is van).

— Ni, milyen pirosak, egészségesek — mondja diadalmasan. — Híznak, igazán híznak ezek a gyerekek.

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 1.]

Ki ne hallotta volna hírét a »végzett földesuraknak«, vagy gúnynevéen szólva »a földadókatasztereknek«?

Természetesen mindnyájan hallották. Hiszen noha ez a legrosszabb intézmény az országban, mégis ez a legnépszerűbb. (Ézért vagyunk mi originális nemzet.)

Munkájuk hamis alapokon nyugszik, egy igaz számot le nem írtak tíz év alatt.

Mikor ez kisült, azt hittük, valami szörnyű ítélet következik.

Hát az következett, hogy a magas atmoszférákban leleményes agyvelőknek egy jó ötlete támadt.

— Igaz, hogy a kataszter-munkálat rossz — így szólnak komoly képpel —, de éppen azért jó!

— Hüm! Hogy lehet az?

Hát lehet, kérem... mert Magyarországon minden lehet!

— A föld értéke valóban rosszul van fölvéve. Mert az igazinál sokkal alacsonyabbra vették. S mert befolyással bír a kvóta-fizetésre, kevesebbet fogunk a németnek fizetni, mint amennyi járna neki. De hiszen okos emberek a kataszterek.

Jámbor hazafiak elhitték most már, hogy az egész hiba szándékosan van elkövetve, s [ez] egy nagyobbszabású közgazdasági griff. Hogyne hitték volna el! Hiszen azért vagyunk mi boldog nemzet! Mindennek csak a szép oldala látszik, ha mi nézzük.

Azért most, mikor megint nyakig benne vagyunk a kvótában, s mikor újra itt tanácskoznak azok, akik a deficitet csinálják, én bizony nem szólok egy szót sem, hadd magyarázza, aki akarja, úgy is, hogy igen kellemes dolgok történnek Budapesten.

Hétfőn ült össze a két delegáció. A Múzeumban a magyar, az Akadémia palotájában a német. Szegény Széchenyi nem gondolta volna, hogy e tető alatt németül fognak valaha perorálni. Hát meg azt miképp gondolhatta volna előre, hogy százhuszonöt milliót fognak kiszónokolni?!

A belváros fényesebb vendéglői megelevenedtek egy kissé. A német urak mindenütt megfordulnak, s igen jól táplálkoznak. Úgy tetszik, az egyik főkvalifikáció a delegátusnak a jó gyomor.

Többnyire a régi firmák jöttek el. Itt van az öreg Rieger, a németek Deák Ference. (Nem jó volna, annyival többet fizetnünk, mint amennyivel kisebb a német Deák Ferenc.) A jámbor Kálnoky is itt mosolyog. Kállay otthonosan lengeti viaszkszín hajsörényét az Akadémiában, Bylandt, az ősz

Smolka, a hetyke Windisgrätzek. Egyszóval a németek színéjára.

Hétfőn nappal megtartották a szokásos megnyitó ülésüket, este szokás szerint asztalt foglaltak a »Kék Macská«-ban, másnap pedig a királynál tisztelegtek Budán.

De a közös ügyből még őfelségén is rövidség esik. Ő csak egy beszédet mondott el a két delegációnak, de neki kettőt kellett meghallgatnia.

A király mégis nyájas volt, kivált a magyar delegációhoz. Majd mindnyájával beszélgetett, s az ő meglepő jólétesültsége átszillogott kérdésein.

— Hallom, hogy ön beteg volt — szólítá meg Tisza Lajost.

— Igen, felség, de már jobban vagyok!

(Mire a miniszterelnök sietett interpellálni az öccsét: Hát te igazán beteg voltál? No, én nem is tudtam!)

— Mennyire van a trónörökös könyvével? — tudakolá Jókait.

— Már tizenöt tudósom van, felség.

— Az nem elég, hogy megvannak — jegyzé meg a király mosolyogva —, az a kérdés, ha dolgoznak-e?

Úgy látszik a király jobban ismeri a magyar tudósokat, mint Jókai, aki azt felelte:

— Egy egész könyvtárt fognak összeírni!

(»És azt nekem mind a saját költségemen fog kelleni ki nyomtatni« — gondolta a király egy sóhajjal, de nem mondta.)

*

A delegáció senkinek sem jó Magyarországon, csak tán az országház kapusának. (No de azt mégsem állítom, hogy az intézmény miatt tartja a többség.)

Neki is csak azért jó, mert pihenhet, levetheti a nehéz díszgúnyát és rettenetes buzogányát. Csak az osztályok és a bizottságok tipegnek, csoszognak a kongó épületben, azokért pedig nem érdemes parádét csinálni.

Legtöbb dolga a pénzügyi bizottságnak van, mert az államköltségvetés tárgyalása lesz november 22-ike után az első tárgy.

Szomorú arccal látom az egyesült ellenzék egyik tagját a Szapáry expozéja után.

— Hogy van, hogy, tisztelt uram?

— Ne is kérdezze — szólt vissza mélabúsan. — El vagyok keseredve.

— Mi történt önnel?

— Velem semmi, de az országgal . . .

— Nos, hát az országgal vajon mi szomorú történhetett?

— Az, hogy kezdenek jól állani a pénzügyei. Szapáry öt millió javulást mutatott ki.

— De hisz akkor ez nem szomorú, sőt inkább örvendetes!

— Vigye el a patvar — kiáltott fel indulatosan. — Négy heti munkám van oda! Előre megcsináltam a beszédemet, amit a költségvetési vitánál kell mondanom, összehoztam nagy fáradtsággal az anyagot, az adatokat, de az egészet arra bázírozva, hogy deficitet fog a miniszter kimutatni. S itt van, ni . . . Tönkretett az az ember!

Fújt, lihegett mérgében, s amint átment a Múzeum kerten, indulatosan vagdalta botjával a sárguló fonnyadt növényeket.

— Bolond világ ez . . rossz világ ez! — dörmögé magában. — Nincs itt már semmi. Nem lesz itt maholnap deficit sem!

. . . Ne tessék attól félni, tisztelt mérsékelt ellenzék!

*

Míg a képviselőházi bizottságok itt bent tanácskoznak, s míg a delegáció szavaz, azalatt a heverő tagoknak is akad egy kis munka. Elmennek korteskedni a kicsöppent elvtársak mellett a pótválasztásoknál.

A Baross Gábor kerületébe Illavára (hát már minden államtitkár Illavára jut!) Beniczky Ferenc megy, a Tisza Lajos dicsőszentmártoni kerületét Kemény János szállotta meg, aki nemcsak »fejedelem«, de most Földnelküli János is, Tanárky Jókai Illyefalváján talált menhelyet, Helfyt az Ugron Gábor hült helyére viszik. S újra szól a muzsika, leng a zászló, s folyik a bor.

Ami különben a mamelukoknak éppen nem szerez gondot. Náluk szilárd elv az, hogy: »Hadd költsön mellettünk Tisza, ha kellünk neki! Pedig hogyan kellenénk!«

A mamelukoknak az a jellemző vonásuk, hogy nehéz őket megszerezni, de nehéz elveszíteni is.

Az elmúlt éjszakák egyikén azt álmodtam, hogy a más-világon lakom.

Ott járkálok boldogan a mennyei bokrok között, mikor szembe jön rám valahonnan Beöthy Algernon.

— Hát itt van?

— Itt én.

— Mikor jött?

— Tegnap.

— Mi újság odahaza?

— Szász Károlyt felavatták püspöknek. Ott voltam vasárnap a bankettjén. Megcsömöröltem a toasztoktól és meghaltam.

— Bravó! Ezt nevezem én aztán hatásnak. Hát ki lett Szász Károly helyére?

— Berzeviczy Albert. Szép karriert csinált, de megérdemli.

— Nos, még mi történt? Beszélje el kérem az egész hét történetét.

— A horvátokat talán tudja. Be nem eresztették a parlamentbe a rakoncátlan részét. Starcsevics bácsit megtagaszták a zsandárok. Képzelem, dühös volt az öreg! De, hiszen derék ember a bán . . . Nem érdemli meg Tisza, hogy olyan hű emberei vannak.

— Micsoda? Ön Tiszát szidja! De hát mi történt az istenért?

— Képzelve, uram — mondá neheztelő hangon Beöthy —, a »generális« nem akarta értem kifizetni a »temetési költségeket«.

Fölébredtem, de noha álom volt csak [az] egész, mégis úgy rémlik nekem, mintha egy tapasztalattal lennék gazdagabb.

Hogy a mameluk még a síron túl is követelő.

És hogy a »generális« a megholt mamelukra egy garast sem áldoz.

A HALÁLMADÁR

— Nekrológ —

Falun a kuvik végzi ezt a feladatot ingyen.

Itt Pesten a lapoknál negyven forint fizetése van a kuviknak . .

A kuvik tudniillik egy jámbor reporter, aki ha megtud a városban egy-egy halálesetet, hírül hozza.

Hétfőn becsörtet a redakcióba:

— Meghalt Lónyay!

Kedden benyitja az ajtót és besüvít:

— Meghalt Horváth Cyrill!

Valahányszor kis zömök alakját látjuk, mindég megijedünk.

Ma újra jön és bekiált:

— Meghalt Thaisz Elek!

— Az lehetetlen!

Senki sem hitte el. Thaisz Elek nem halhat meg sohasem.

Rögtön kiküldtünk valakit, szerezzen biztosabb információkat.

— Nos, mi az újság? — kérdeztük, mikor a kiküldött emberünk visszatért. — Ugye nem mondott igazat a kuvik?

— De bizony igazat mondott félig-meddig.

— Hogyhogy?

— Meg sem halt, s mégis temetik őtet is! Nyugalmazták három hónapra, s ott fogják felejtani a nyugalomban. Majdnem olyan örök nyugalom ez már, mint a Lónyayé.

Boldog Isten, visszaemlékszem arra az időre, mikor a nemzet egy másik nagy halottját, Aranyt temették éppen arról a helyről, ahonnan most Lónyayt. Mekkora nagy úr volt még akkor a szegény Lexi!

Milyen heves volt s milyen nyugodt ma!

Thaisz Eleknél szívósabb életű ember még nem született, az egy Bizayt kivéve. Kipusztíthatlan alak volt!

A miniszterelnöknek már csak erős keze van, de ő sem bírt vele.

Tavaly egy beszédben a parlamentben így szólt a miniszterelnök: »a főkapitány betegeskedése miatt sokszor nem igen képes minden dolgoknak megfelelni«.

Ezt minden okos ember megértette volna, és csendesen elpályázik.

De Thaisz még okosabb volt az okosoknál. Ő meg nem értette — és maradt.

Mikor a Nyitra megyében kisült csúnya dolgokról beszélt a Házban Tisza Kálmán, azzal mentegetőzött.

— Ezek a históriák még mind 67-ben történtek. Ezek mind régi dolgok, régi emberek bűnei. Az a megye, amely ezt tette, nem az enyém. Az csak véletlen, hogy éppen az én kormányzásom alatt sülték ki a turpisságok.

Egy megyeista ebből is a megye mellett kovácsolt érvet:

— Látod, kegyelmes uram, hogy a megye mennyivel okosabb a te új intézőidnél. Ha a megye suskust csinál, úgy meg tudja csinálni, hogy csak évtizedek múlva jönnek rá. De mikor a te rendőrséged csalárdkodik, az mindjárt kisül. Mert a te rendőrséged még ahhoz sem ért!

Tisza csak mosolygott erre, de már ennek a mosolynak a fanyarságában benne volt akkor is az a szemernyi méreg, ami ma kézbesített okmány alakjában.

A tolvajok, csirkefogók és betörők csodálkozva fogják olvasni reggel a lapokban ezt a szenzációs hírt.

— Kegyetlen gondviselés! — fogják mondani szomorúan. — S éppen télen kellett ennek történnie, mikor legnehezebb a »munka«!

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 8.]

Mint ahogy februáriusról mondják: ez az a hónap, amelyikben legkevesebbet beszélnek az asszonyok, mert ez a legrövidebb, úgy mondhatnám én, hogy ez a legrövidebb hét, mert egy nap a halottaké belőle.

Ilyenkor az eleven város kizarándokol a város előbbi lakóihoz a holt városba, ahol az a szó van felírva: »Feltámadunk«.

Sohasem bírom megérteni, miért biztatják a halottakat azzal, hogy feltámadnak. Hátha azok éppen amiatt nem alhatnak ott békén? Mert ki tudja, akarják-e ők azt?

Mindenki kedveseihez siet, azokhoz a legkedvesebbeihez, akikben már nem fog csalódni. Fogat fogat után robot ki a Kerepesi úton. Viszik a gazdagok a koszorúkat. Fekete ruhába öltözött hölgyek ülnek a duzzadó kocsivánkosokon. Ennek a napnak a fekete ruha a divatja. Apró gyermekeit viszi ki az apa: azok vidám mosolygó arccal kocsikáznak a — mamához. Nem értik még szegények, hogy mi az.

A nem gazdagokat egyszerűbb járművek szállítják. Omnibuszok, lóvonatos kocsik, amelyekre egy új táblácska kerül most: »Kerepesi sírkert«. Csupa szomorú arcú nép tömi meg a kocsikat. Ezek igazán gyászolni mennek. Hát még azok, akik gyalog fáradnak ki!

Gyermekek, apák, anyák nagy koszorúkat cipelnek felváltva, hogy mindenkinek jusson a teherből. Ezek már értik, hogy hova és miért mennek!

Messze az egész vonalon, mindenütt koszorúkat árulnak öregasszonyok, szegényes kalmárok. Kinek-kinek az érzé-nyéhez képest. A gazdagok fájdalma drága eleven virágokból van fonva, a szegényeké papirosból!

Az őszi napfény, mely ma is csak úgy mosolyog, mint bármely más napon, szinte bántó. Jobban esik most, ha minden mogorva szürke, mint a sírkövek a temetőben.

Oh, milyen mélabús kép ez itt! Az ezer meg ezer egymás háta mögül előkandikáló sírkereszt, melyeknek egyforma volta a halál egyhangúsága.

A szív itt összeszorul, s az elmét lehúzzák ezek a rögök a mulandóság eszméjéhez. Itt nem lehet egyebet csinálni, mint egészen csak óróluk gondolkozni, óróluk, akiknek már semmi bajuk sincs.

A fák gallyai fázékonyan zörögnek össze, s a sárga levelek odahullanak a sírok pompája közé. A feketébe öltözött ember-tömegek egészen ellepik a halottak csendes hazáját. Minden-kinek van itt valakije. Mindenki emlékezik. A leeresztett női fátyolok átnedvesülnek a könnyektől, az erős férfiak kevély dereka megtörik.

Olyan is van, aki csak kíváncsi bámulónak megy ki, s ez érzi magát a legelhagyottabbnak. Hiszen az is még valami, akinek a föld alatt van valakije! De hát akinek senkije sincs, sem ott, sem itt!

Az is kijön ide, s azt a tanulságot meríti, mikor végignéz az impozáns bús képen, a fényben fűrdő sírokon, hogy:

»Ezek valaha mind bent a városban laktak, és pirosan, életkedvvel járkáltak az utcákon, éreztek, gondolkoztak, búsultak és örültek, és most ott fekszenek némán, mozdulatlanul. És azok is, akik most eljöttek ide látogatóba, mind ide jönnek apródonkint feküdni hozzájuk!«

Igen, ezek mind, akik itt járnak-kelnek, ezek az öreg-asszonyok és szép asszonyok, ezek a főurak, gavallérok, proletárok, szerencsétlenek, boldogok, szerelmesek, uzsorások és adósságcsinálók.

Hiszen még itt sincsenek, csak idenéztek, s máris majdnem egyformák kezdenek lenni. A gavallér ajkán megfagy a bók, a szép asszony nem tud kacsintani a szemeivel, az úr nem biggyeszi el ajkát kicsinylőleg, az üzletember nem fűrkész adóssai után. Búbánat, megalázkodás, magábaszállás van minden arcon.

A halál egyenlővé teszi az embereket. Őnála ez a törvény.

Ha az ő birodalmába lépnek, úgy látszik, még az élőkre is ránehezül súlyos paragrafusa.

Hát a nagy emberek hol fekszenek?

Itt vannak ők is. Deák, Kisfaludy, Batthyány, Vörösmarty, amott Pákh Albert, Tóth Kálmán — és a többi, meg a többi . . .

Egész életükben küzdöttek, különböző nemes célokért. S mégis egyet értek el valamennyien.

Egy-egy követ.

*

A király egész héten idehaza volt, aminek mindig nagy a látszata. Pezsgővé lesz az élet Budán és Gödöllőn. Kivált mert most közbe esett Szt. Hubertus napja is. Nagy rókadászattal ülték meg, mint rendesen. A »meet«-re megjelentek az udvar összes bolygói, de bizony mindössze csak két rókát láthattak. (Mennyivel több róka mulatozik az audienciákon Budán!)

Mióta itt időzik a király, érdekes vendégeket is kapott: a japáni urakat, kik a magyar honvédséget jöttek tanulmányozni — állítólag.

Ki is tanulmányozták — két nap alatt. (Nekem olyannak tűnik fel, mintha ebben már benne lenne a kritika is.)

Különben a jó japániak megnézték minden látnivalót, s úgy távoztak el, ahogy ötven év óta minden idegen, hogy »el voltak ragadtatva«.

Természetesen! Hiszen itt minden olyan nagyon szép!

A japániak ittlétekor fölelevenült a Pulszky Ferenc jó adomája, hogy a mikádó reformokat akarván behozni a vallás terén is, a küldöttséget utasítá, hogy nézzenek ki Európában valami jó vallást.

A küldöttség legelőször Magyarországból referált:

»Felség! Találtunk egy olyan vallást, amelynek egy csalhatatlan embere van, de az nem lakik bent az országban. Ez nekünk való lesz«.

Alighogy megkapta a mikádó ezt a staféta levelet, rá néhány órára jön egy másik levél:

»Felség! Ne határozzon semmit. Egy másik jobb vallást is találtunk. Mert annak minden embere csalhatatlan«.

Ebből aztán mindenki okos lehet, hogy bizonyosan az Akadémiát látogatták meg és ott bukkantak rá a kálomista vallásra.

Maguk a japáni urak (akiket igen szívélyesen vendégtelt meg őfelsége) vidám, kedélyes és értelmes emberek. A francia katonatiszti ruhához hajszálíg hasonló egyenruhát viselnek, s alig különböznek valamit az európai uraktól, csupán szemek különös vágása teszi arcukat idegenszerűvé.

Ennyi kevés különbségért bizony nem érdemes a glóbusz másik oldalán születni!

*

A fátum azt akarta, hogy az egész hétről csupa szomorú eseményeknek legyenek krónikása.

A magyar közélet egyik legkiválóbb alakja, Lónyay Menyhért dőlt ismét sírba.

Az 1867-i minisztériumból, melyet a »nagy emberek minisztériumának« neveznek, már csak Andrássy Gyula gróf és Horvát Boldizsár vannak életben.

Ő volt a harmadik.

A politikától visszavonult néhány év óta (a mi alkotmányos életünk gépezete gyorsan koptatja az embereket), de a pénzüzeteknél, az egyháznál és Akadémiánál még mindig tevékeny részt vett.

Dolgozott, tervelt, tanácskozott örökösen.

Maga a halál is csak ott kereste, és ott találta meg a zöld asztalnál.

A DERÉK BASSÓ

Ez volt a címe abban a nagy házban, ahol mindenkit jobban titulálnak egy fokkal, mint ahogy dukál.

Hiszen mindenki tudja, melyik ház az.

Mikor először lettem bejáratos az ő folyosóira, mindjárt a legelső napon feltűnt nekem egy szép arcú, méltóságos, kevély magatartású úriember. Szürke házisapka volt a fején, s amint hideg, szenttelen tekintettel járt-kelt ott a többiek között, az a gyanúm támadt, hogy ez az egész ház talán mindenestül az övé, s az ország csak úgy bérlí tőle.

— Ki ez a hatalmas úr? — kérdem a képviselő ismerőseimtől.

— Ez Regele, az irodaigazgató.

Hosszú esztendőik sora után, mialatt ott sok bolondot összebeszéltek, én pedig sok bolondot összeírtam, egy napon felfödöztem egy magas, sovány embert, aki némelykor szerényen suhant el a folyosókon. Úgy rémlett nekem, mintha már azelőtt is mindig itt láttam volna, de figyelmem folyton kikerülte.

Beteges, vékony ember volt, szelíd, hosszú arcán bágyadt mosoly fénylett, szemeiben melankólia bolyongott.

— Ki ez? — kérdeztem sorba a képviselőktől.

Senki sem tudta. Körülbelül mind azt felelték: »Én is látom már évek óta, de bizony nem tudom, hogy mi dolga van itt«.

Ebből azt magamtól kitaláltam, hogy okvetlenül ennek *kell a képviselőházi könyvtárnoknak lenni.*

Az volt — a derék Bassó volt.

Azontúl aztán gyakran láttam mindig a könyvei környékén a keresztfolyosón, a könyvtárszobában vagy a büfében. (Jó gondolat, hogy à la vicomte Letorrieres együtt vannak itt a könyvek a boros palackokkal, minélfogva e helyen együtt vannak a képviselők is a könyvekkel.)

Nagy szeretettel sürgött-forgott szekrényei közt, megmégnezegette, nincs-e repedés valamelyiken. Egyszer kitört az üvege az egyiknek, kétségbe volt esve, nem-e vesz el a könyvek közül, míg becsinálják. Nem vészett el.

Nyájas előzékeny modora miatt, amióta megismerkedtem vele, napról napra jobban tanultam megbecsülni a kedves szakembert, akinek egy millió könyvcím volt a fejében. Nagy figyelemmel kísérte az összes megjelent műveket a kontinensen, s valóságos lázban volt, mikor az új megrendelt műveket várta.

Annak is örülni tudott, ha valamelyik képviselő hazahozta vagy küldte a kölcsönvett könyveket. Olyan érzés volt az neki, mint akinek a gyermekei térnek vissza a nevelőből. Megsimogatta őket, leverte róluk a port, beléjük kacsintott, s csak aztán tette vissza a helyökre.

De a beteges, családtalan férfiúnak, ebből az örömből is kevés jutott, a képviselő urak nagyon ritkán hoztak vissza könyveket, mert nagyon ritkán vittek el.

Eleget búsította, hogy a könyvtárt nem igen látogatják. Ingerkedve csörgette sokszor a kulcsokat, hogy olvasót fogjon — de sikertelenül. Az utolsó időkben egy olvasószobát rendezett be az emeleten, hogy a képviselők esetleg elvonulhassanak oda, s az ülés folyama alatt is tanulhassanak a tudomány örök forrásaiból.

A búskomorság egy nemével panaszlá el előttem egy alkalommal:

— Képzelve csak, mennyire bosszantó, az emeleti szobát bezártam a múltkor, s valahol elhányódott a kulcsa.

— Igen, az valóban nagy bosszúság!

— Éjh dehogy! Nem az a bosszúság, de az, hogy az a gaz lakatos egy hétig csinálta az új kulcsot.

— Cudarság a lakatostól.

— Nem az, hanem az, hogy egy hét alatt senki sem kérte tőlem a kulcsot.

Mindenkihez jó volt a derék Bassó, olyan jó volt, mint a falat kenyér, de legjobban mégis azokat a keveseket szerette, akik a könyvtárt használták. Neki az volt a mértéke az emberekre nézve.

Berzeviczy, Pulszky, Szilágyi, Lánczy voltak kedvencei. Ha valamelyik sokáig nem jött új könyvekért, aggódni kezdett miattuk. Talán betegek, talán valami rossz munkán utáltak el az olvasást. Ej, ej, mi történt ezekkel?

Szíve repesett örömeiben, amikor néha Tisza is kivett egy-egy könyvet.

— Nagy dolog készülődik, nagy dolog . . . — szolt hunyorgatva pajkosan, bizonyos titokzatossággal — a »generális« az ágyúit tömi . . . erősen tömi.

A legnagyobb dicséret az volt tőle, hogy valaki »olvasott ember«. Bismarckra is csak ennyit tudott mondani, ha róla beszélt.

Egyszer eltréfálóztam vele, ne higgyen Lánczy Gyulának. Nem igaz ám az, hogy ő olvas, csak úgy a látszat kedvéért szedi hóna alá a tömérdek könyvet, hogy imponálhasson velők a többieknek, s azután visszaadja érintetlenül.

— Nem, nem — felelte elkomorodva —, én bízom benne.

Nem akarta feladni Lánczy Gyulát. Jobb volt, mint a kerülete.

Lánczyt hihetőleg elbúsította, hogy kimaradt, de Bassót, merem mondani, még jobban búsította, nekem kellett őt vigasztalnom.

— Lássá, hiszen újak is jöttek. Én magam is ismerek néhány komoly törekvésű új képviselőt, akik be-pillantanak majd a könyvtárba. Itt van, teszem azt, Neményi, Enyedi Lukács . . . És nini, itt van Beksics is.

— Hagyja el — felelte bánatosan. — Ő már nem ér nekem semmit. Beksics már mindent átolvastott.

Ennyire híve volt könyveinek és hivatásának a javakorában lévő rokonszenves férfi, kinek ma szomorú halálát közlik a lapok.

Nyugodt természetéről ítélve, ki hitte volna, hogy e zajtalan, csendes élet úgy fog végződni, hogy ő maga vet véget annak.

Azokból a sok könyvekből tanulta volna ő meg ezt a halált?

Nem valószínű.

A csillagokban volt ez így megírva. S a csillagokban senki sem olvas.

A PLETYKA

Mikor sok hír terem egyes időszakonkint, az akkor annak a jele, hogy a társadalom unatkozik.

Ha a miniszterek és fátumok nem csinálnak eseményeket, azonnal detronizálja őket a pletyka, s ha az nekiesik, csinál az annyi eseményt, hogy meg lehet tőlük csömörleni.

Eleinte csak a halálhír kovácsolásra adta magát.

S eleinte csakugyan hitték (mert néhány ember valószínűsán meghalt) a koholt halálhíreket is. Utoljára aztán nem hitték el az igaziakat sem.

Végre kiadták a halálhírnökök a legutolsó tromfot, valaki azzal a hírrel lépett föl egy este:

— Kozarek felakasztotta magát!

Nosza, a »hóhér-tragédia« híre hirtelen elterjedt a városban, s az egyik szerkesztőség menten kiküldte egyik legszemesebb reporterét a gyászeseemény színhelyére.

Későn este vergődött Kozarek lakására a reporter, s bezörgetett az ablakon.

Az ajtó csikorogni kezdett belülről, s egy alak jelent meg a szuroksötétségben.

— Ki az? Mit akar? — kérdé.

— Én X. újságreporter vagyok.

— Mit akar? Nincs most sehol végrehajtás!

— Az a hír van elterjedve a városban, hogy Kozarek felakasztotta magát.

— Mondja meg az úr nekik, akik azt beszélnek, hogy szamarak. Nézze, éppen én vagyok az a Kozarek. Nincs semmi bajom. De hogy is juthat ilyesmi eszökbé az embereknek? Hát micsoda okom lenne az öngyilkosságra? A hivatalomat pontosan végzem. Dolgaim hála istennek, nagyon jól mennek. Én vagyok ebben az országban a legmegelégedettebb ember.

*

Adam, Mme, Juliette Lambert

ADAM EDMONDNE
(LAMBER JULIETTE)

A MAGYAROK HAZÁJA

JOGOSÍTOTT MAGYAR KIADÁS.

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

IV. váczi-utca 11.

1885.

A magyarok hazája c. mű címlapja

A halálhírek után jöttek a kinevezési hírek. Mert ezekre kezdett jární jó idő. Egypár olyan kinevezés történt, hogy azok után most már minden kombináció valószínű.

Teremnek is a kombinációk, mint a gomba.

Beszélték, hogy Tisza átédesgette Szilágyi Dezsőt. Szilágyi Dezső lesz az igazságügyminiszter. De akkor mi lesz Pulszky Guszti? Sőt ez esetben helyet kell csinálni Paulernek.

Nos, Paulert ki fogják nevezni a Kúriához elnöknek.

Később azonban kisült a Szilágyi Dezső átpártolásáról, hogy pletyka. Minek venne be Tisza fölösleges terhet a hajójára, mikor ügyis minduntalan ki kell onnan hajigálni egy csomó mamelukot. Szilágyi tehát marad, de ha a Szilágyi elmenetele meg van cáfolva, azért a Pauler elmenetele még nincs dementálva, tehát Pauler megy (azt már elfelejtették a hírgyártók, hogy a Pauler elmenetele csak a Szilágyi kombináció folytán lett kifundálva), s ha Pauler megy, valaki mégis lesz igazságügyminiszter. De ki? Elő kell venni a jeles bírakat sorba, s mint a *rosta forgatásnál*, valamelyik névnel csak megakad a valószínűség.

Amint ezzel is végzett a mendemonda, jött közbe egy valódi esemény, hogy Thaisz elment, ami olyan volt, mint a kialudni készülő tűzre a szalma.

Most már megint beleszabadult minden találgatni szerető ember a legkülönfélébb tervezgetésekbe, ahol valami üres helyet találtak. Ahol pedig nem találtak üres helyet, hát egyszerűen ellökték valahova azt, aki rajta ült.

Így lett Horváth Gyulából kinevezendő főkapitány. A szép szőke Keglevich István elmozdult Nyitra megyébe főispánnak. (Mire való volt így megszorítani a szegény Zsámbokréthy Józsefet!)

A jó Bornemissza Ádamból szintén főispánt csináltak Sárosban. (Van most szófia erről a svihákok vármegyéjében.)

A bőkezű pletyka, aki így belesegít Tiszának az ország kormányzásába (annyit bizony az is megér befolyás dolgában, mint akármelyik tagja a kabinetnek), még Bende apátot is fölkereste, egy kiségitő kérdést intéztetvén hozzá a király által a szombati udvari ebéden, mikor a cercle volt.

Közvetlen azelőtt egy főispántól a szőlőszüretet tudakolta a király.

— Nem igen dicsérhetem a termést, mert az én megyém nagyon is északnak fekszik.

Megfordult a király, s Bende apáttól kérdi:

— És az ön megyéje hol fekszik?

Mire Bende apát mély bókkal viszonzá szerényen:

— Ahol parancsolja, fölség.

Ennélfogva tehát Bende apát is majdnem püspökké lett. Rajta és a pletykán legalább nem múlt.

Sok széket megbolygatott, sok embert felizgatott a pletyka, amióta így grasszál.

De még őbenne is gyalázatos malícia van.

A derék Bánhidy Bélát és Éles Henriket a mézes ujjával meg sem érintette.

. . . Pedig nekik talán szomorú magányukban a pletyka gráciája is jól esnék.

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 22.]

Mikor a politika alszik, az irodalom és a művészetek kezdenek éledezni.

Igaz, hogy a delegáció tart még, de annak a lefolyása olyan egyforma kaptafára van szabva minden évben, hogy senki sem érdeklődik a végeredmény iránt. Úgyis csak fizetés az mindig.

A delegációnak úgyszólván nincs is története; az a pezsgő élet, mely a képviselőházban van, itt merőben hiányzik. Egypár voksolás és egypár ebédelés — ez az egész. A hangulat oly nyomott, mintha mindenkit a lelkiismeret bántana.

Hírek, ötletek, kombinációk, tréfák itt nem teremnek. Olyan szomorú dolog ez egészen, mint a temetés.

De más tekintetben szinte jól esik megpihenni az örökös politizálás után. A közönség érdeklődik, lassan-lassan átfordul más okosabb, gyümölcsösebb dolgok felé.

Még egy darabig el-elrágódnak a szétszéledt képviselőház utolsó témáin. Megy-e Szilágyi Dezső miniszternek vagy nem?

— Nem megy — beszéli az egyik fél —, nem tagadhatja meg magát. Mi lenne öbelőle a múltja nélkül? És mi lenne Tiszából Szilágyi támadásai nélkül?

— Megy — kombinálgatja a másik fél —, mert nagyon hallgat. Hallgatott, mikor a fölrirati javaslatot tárgyalták, hallgatott most a delegációban, s nem volt ott, mikor az egyesült ellenzék a bankettjét tartotta. Az már csak jelent valamit, kérem, ha Szilágyi Dezső sem nem beszél, sem nem eszik.

Ennek a találgatását is megunják, s jön helyébe a mütárlat és az új irodalmi termékek.

A festők talán még egy évben sem rukkoltak ki olyan fényesen, mint az idén. Munkácsy Mihály dicsősége rengeteg embert csábít a festőművészetre. Van az újabbak közt olyan talentum, aki vinni fogja valamire; van olyan is, aki máris bevégzett művész, mint Mészöly és Spányi, e két költői lelkű festő; a kiválóbb tehetségűek közt Paczkát, Fesztyt, Templet, Greguss Imrét, Mannheimert kell említeni legelől. De van aztán sok féltehetség is, akiknek jobb lenne a fele úton elmaradni. S ez talán úgy is lenne, ha részrehajthatlan, tárgyilagos kritikánk volna. De a sajtóban senki sem törődik komolyan a festészettel.

Nem úgy értem ezt, mintha rideg közönnyel elhallgatnák, ha valaki szép képet fest, vagy pajtáskodásból fölébe tennék a nagy tehetségnek a kisebbet. Oh, nem! Ez csak a politikában és az irodalomban van így. A sajtó emberei, akik vagy írók, vagy politikusok, vagy ami a legvalószínűbb, mind a kettő egyszerre, csak a politikára és az irodalomra ügyelnek. Hol ezt taszítják le, hol amazt emelik föl. A leesett vagy talpra ugrik, és a letaszított döfi le, vagy legázolva marad a csatatéren. Egyesek küzdenek egymás ellen, táborok táborok ellen, s ebben a rettenetes összekavarodásban majd alul, majd fölül bukkán elő egyik vagy másik alak.

Oh, a piktoroknál nem az a baj, hanem éppen az ellenkező!

Amilyen keservesen löki oda az író-kritikus az író neve mellé, hogy »tehetséges fiatal írónk«, éppen olyan bőkezűséggel teszi meg, aki egy tyúkólat lerajzol vagy egy csőszházat, »kitűnő művészünknek«. Őneki az csak olyan, mintha valami

paprikás levest mond kitűnőnek. A szárnypróbálgató piktorok tehát mind úgy kezdik itt pályafutásukat, mint nagy művészek, s az újságlapok nem restellik hozni gyakran a kisebb tehetségű kezdőkről is, például: Innocent, jeles művésznünk, falura utazott, hogy ott bevégezze nagyszabású festményét, melynek címe: »Nők a teremtés előtt«. Természetes azután, hogy Innocent jeles művésznünk vagy Gyárfás remek történeti festőnk (nem éppen őket célozom, csak a neveiket veszem kölcsön) elbizakodik, s ahelyett, hogy magát a festészet elemi részében gyakorolná, azon töri álmatlan éjszakákon a fejét, miképp kellene Munkácsyt elhomályosítani. (Éppen mint az irodalomban, ahol az olyan diák is tragédiákat ír, aki a helyesírással sincs tisztában.)

A kritika hibája nemcsak abban van, ha túl szigorú és igazságtalan, de abban is, ha nem tart mértéket, s nem jelöli kinek-kinek a maga helyét. A túlságos dicséret is öl.

Megállítja a festőt a haladás elején, mert megzavarja a fejét. Azonfelül konfúziót csinál a közönség közt is. Gyakran megvesz valaki egy-egy kidicsért képet, s kisül róla utólag, hogy másolás. Beszélhet aztán annak a kritika máskor! S ezáltal szenved a jó kép is, kivált nálunk, hol roppant [kevés a] képvásárló, de még a képvásárló se mind képértő.

Éppen a mostani képtárlaton történt, hogy egyik főúr megvett egy felvidéki tájképet, igen tehetséges ember művét. Másnap azonban jön az »Egyetértés«-ben a kritika, mely kedvezőtlenül szól a képről.

A főúr odaszalad a festőhöz.

— Bocsánat, uram, de ha a kép ilyen, hát nem tartom meg.

A festő hánykolódik, hogy így, hogy úgy, a gróf szava már kötelező, de az nem akar arra hajtani, és hazamegy.

A piktor kétségbe van esve, mit tegyen. Végre elpanaszolja baját a kritikus barátjának, ki fogja magát, s egy másik lapban reggelre valóságos dicsőhimnuszt zeng a képről.

A főúr jön mindjárt reggel:

— Bocsánat, uram, de ha a kép ilyen, hát mégis megtartom.

A jámbor közönség komolyan veszi néha a sajtót, még akkor is, mikor az maga-magát sem veszi komolyan. Azért

hát több tárgyilagossgot és mértékletet, urak, ha nem is a festők, de a közönség kedvéért.

Mert mit tegyen a szegény vásárló? Csak nem mehet minden adás-vevésnél Andrassy Manótól kérdezősködni. Elindul jóhiszemben utánatok.

Bár tagadhatatlan nagy lendületet vett utóbb hazánkban a képzőművészet, mégis talán túlságos az aggodalom, hogy túltesz a szépirodalmon.

A műtárlaton egy egész esztendő produktumait látjuk együtt egyszerre, míg az irodalom folytonosan termel. Minden hét (némelykor, kivált karácsony táján minden nap) meghozza a maga irodalmi eseményét.

Lapunk múlt számában a Nemzeti Színház premierjéről, az »Egy asszony történeté«-ről írtunk, azóta megint volt egy premier a Népszínházban, Rákosi Jenő »Magdolna« című paraszt-tragédiája.

A szerző, úgy látszik, a Tóth Ede és Csepreghy óta stagnáló népszínművet akarta új, változatosabb keréknyomba zökkeníteni a »Magdolná«-val, ami dicséretes szándék, mert a gatyás darabok örökös falusi bírái, bakterei és cigányai már nagyon egymás képére kezdtek ütni, hanem az érdemes szerző a túlságosan drasztikus momentumokat vette a városi népletekből, s művével ezúttal nem ért célt.

Az irodalmi és tudományos mozgalmak között legnagyobb érdeklődést keltenek a készülétek a trónörökös vállalatához, az »Osztrák-magyar monarchia írásban és képekben«, melyből január után fog megjelenni az első kötet. E nagy pompával és költséggel kiállított műben fog végre kitudódni az osztrák résszel való összehasonlítás alapján, hogy csakugyan olyan nagy haladást tettek-e művészeink, mint aminőnek kürtölik?

Ez a könyv az, ahol legkönnyebben lehetne megverni a németet. Majd meglátjuk.

Az Akadémia csarnokaiban arról folyik a szó: »Ki a vivat?«

A Lónyay halálával megüresedett elnöki székre szemelgetnek embert. Azelőtt ez mindig könnyű volt! Egy-egy alak úgy kimagasodott, hogy nem kellett disputálni, ki az érdekesebb elnöknek. Ma a törpe korszakban nagyon is megszlanak a vélemények. A komoly tudósok el-elűnődnek rajta,

s talán még a gombjaikon is találgatják: »pap, — katona akarom mondani: Trefort-e, Ipolyi, Haynald vagy Pauler-e? Isten neki, mondjuk, hogy: Trefort.

ÚJ MECÉNÁSOK

A Műtárlatnak sok a látogatója. A képek iránt fel van költve az érdeklődés a középosztály köreiből és a pénzarisztokráciánál is.

A szobadíszítés mindinkább divatba jövő, már majdnem túlságos luxusa a majolika edényeknél nem állapodott meg, hanem elment az eredeti festményekhez is.

Még csak tíz év előtt nehéz lett volna elhítenni a középsorsú magyar emberrel, hogy a festett tehén többet ér, mint egy igazi tehén. Ma már benne van nyakig az emberiség a kép-kultuszban. Sőt maga a derék püspök: Ipolyi Arnold sem ellenzi a vallási dogma elleni vétséget, hogy »faragott képeket ne imádják. Inkább ő izgat legjobban az ellenkezőre.

Egész kis vagyont nyel el egy-egy kép. Haynald tízezer forintot fizetett Munkácsynak a saját arcképeért. Akik látták, azt mondják: »Szegény Haynald, de nagyon megváltozott, mióta holt hírét költötték!« Tisza Lajos gróf arcképét ötezer forinton rendelte meg Benczúrnál Szeged városa. Aztán az is csak térdkép lesz. (Legalább már egy lovat is festhetett volna alája ennyi pénzért — gondolják Szegeden.) Szapáry Gézát is Benczúr festette ugyanannyiért, de nem Fiume rendeletére. A Műtárlatnál ott látható Andrássy Gyula is. Valaki, aki jól megnézte, nagyon hibáztatta a festőt, miért örökítette meg oly *élethíven*.

— Hogyan? Hisz ez csak érdem lehet!

— Igaz, de Andrássynál kivételt lehetne tenni, hadd maradjon ő meg az utókor előtt komoly alaknak.

Hanem akármennyire terjed is a képszerűség, olyan arányokat öltve, hogy tíz év múlva már a falusi csűrök is Mestersházy freskóival lesznek díszítve, annyi esze mégis megmaradt a magyar mecénásoknak, hogy a legolcsóbb képekhez húz a szívök. Mindenik olyan képet akarna, akinek a festője még

csak majd ezután lesz világhírű. Ezért aztán nagy kelete van a zsöngéknek.

Szegény Telepynek sokszor megfájul a feje, mikor az egyes »venni szándékozók«-kal konferál. Bosszankodik, de amellet mulat is.

— Mennyibe kerülhet egy olyan kép? — kérdezi Pulszky arcképe előtt tegnap egy sovány vézna emberke. — Szeretném magam én is levéttetni.

— No, úgy öt-hatszáz forintba belejön.

— Nagy pénz! — mond az orrát megvakarva. — De hátha a vásznat én magam adnám hozzá? Mert vászonkereskedése van a sógoromnak a Király utcában.

Egy fiatal házaspár körülbelül szinte a Király utcából Spányi »Éji táj« című képét nézegette sokáig éldelegve, közelről-messziről, oldalt.

— Pompás ökrök, kedves állatok! — mondá a férj.

A képen ugyanis néhány jámbor poétikus ökor fehérlik ki az éj leeresztett fátyolán át.

— Mily hűség, mily proporció! — felelte az asszonyka.

— Szinte hallani lehet a kérődzésüket.

— Vegyük meg a képet, Geraldine... keressük fel Telepyt.

Telepyt nem nehéz megtalálni, festő társaival beszélgetve mindég ott sűrög-forog e bájos festett világban, ahol egyszerre süt a nap és hold, egyszerre van tél és forró nyár, zöld lombok, hófedte házfedelek mosolyognak le a falakról.

Oh, ezek a képek minket laikusokat csak gyönyörködtetnek és elszórakoztatnak, de nekik magoknak megszólalnak. Ők látják szegyenkezni azokat, melyek nem részesülnek figyelemben; valami komor árnyék ül a legderültebb képén is. És látják azokat, amik kevélyen terpeszkednek ott a falon tündöklőn, dicsekedőn: »Mi rajtunk a király szeme is megakadt.«; »Minket megvettek.«; »Bennünket bámulnak«. A lenézett lángész keserű gúnyja, a felkapott üresség pöffeszkedő vigyorgása ömlik el láthatatlan formában egy-egy képen.

Ezek a képek nekik nem képek, hanem emberek: magok a művészek, akik kiálltak megmérkőzni. — Ezek az alakok a képekben csak az ő fegyverhordozóik, s ezek a zord mezők valóságos csatamezők.

De íme a házaspár már megtalálta Telepyt, és szerencsésen elfogta.

— Kérem, ezt a képet szeretnénk megvásárolni.

— Melyik képet?

— Az éji tájékat.

— Igen helyesen. Csinos kép!

— Remélem, nem lesz drága?!

— Biz az nem lesz olcsó. Spányinak már nagy neve van.

— Név? Mit tesz a név? Nevet mindenki választhat, aminő neki tetszik. Egyébiránt úgy százötven forintig szándékozom elmenni.

— Félek, akkor nem lesz ön a kép — mondja Telepy flegmával.

— Mit? Nem lesz enyém a kép? Miért nem? Kép, kép, én nem kötöm magamat hozzá. Hanem tudja, az ökrök miatt szeretném. Mert az apám ökrökkel kereskedett. Családi képek szeretném. Tudja, kegyelet az apám iránt. Hanem mondhatom, hogy százötven forint nagy summa. Azt kevés ember teheti, hogy egy képért annyit kidobjon. Nos, én nem sajnálom, én szívesen áldozok a hazáért. De ami sok, az sok. Én értek hozzá. Hiszen csak a múltkor vettem egy Meissonier-féle képet. Igen, nekem otthon egy Meissonier-képem van.

— Egy Meissonier-képet vett ön? Akkor csodálom, mert Meissonier-féle képet nemigen lehet kapni ezer forinton alul.

— Az enyém négyszáz forint volt.

— Figyelmeztetem önt — vágott közbe Telepy gúnynyal —, hogy a Meissonier-képekről igen csinos másolatok szoktak készülni!

— Másolatok? Hogyan? Csak nem állítja ön — förmedt fel a fecsegő mecénás —, hogy az én képem egy kópia?

— Nem állítom, uram, mert nem láttam, de megeshetett.

— Az lehetetlen! — kiáltott fel hadonázva. — Az kép telenség. Én tudom. Biztos kézből vettem két évi jótállással, hogy valódi Meissonier-kép.

— No, ha két évi jótállása van — nevetett fel Telepy jóízűen —, akkor hagyjuk ezt a diskurzust két év utánra.

S ezzel ott hagyta az egykori ökrkereskedő fiát, aki a feleségével újra visszament az »Éji táj«-hoz, s amint epedő

tekintettel újra meg újra nézegette, hol ócsárlólag, hol dicsé-
rőleg kaffogott közbe: »Van benne sikk, van benne hangulat,
Geraldine.« Majd megcsóválta vörös fejét, s ha idegen nézők
közeledtek, felkiáltott: »de mily idea az, hogy éjjel fessen le
valaki egy tájékot, amikor minden fekete«. Behunyta az egyik
szemét, s úgy hunyorgatott rá ernyőt csinálva az aranygyűrűs
kezeivel: »te, Geraldine, mit gondolsz, hátha még ígérnek rá
öt forintot?«

Nem tudom, mit gondolt Geraldine, de mikor ma délután
újra elnéztem a képtárba, az új mecénást a tegnapi pozitúrá-
ban találtam ott — lehet hogy még mindig az öt forint felett
tűnődött.

IRTJÁK AZ ÚJSÁGÍRÓKAT

A képviselőházban ellenséges szelek fújnak a nem kép-
viselők ellen. (Hát olyan nagy vétek nem bírni mandátummal?)
Az ellenséges szelek, mindenből az látszik, a visontai Kovách
László tüdejéből jönnek, főleg az újságírók ellen irányulva,
mert ezek az igazi »ingratá«-k.

Ámbár az ellenséges reform már a gyorsíróknál kezdődik.

Egy cifra rácsot csináltak az asztalaik körül, hogy el-
különözzék őket a magasabb lényektől. Az olvasószobát el-
falazták üveg spanyolfallal, hogy oda idegen be ne kukkanjon.
Az összes helyiségekben kisebb-nagyobb falragaszok hirdetik
a háznagy bölcsességét s újságíróellenes tendenciáját.

Már tavaly bocsátott ki egy drákói rendeletet, hogy nem
képviselőknak tilos a folyosóra jönni. Szépen volt ez kigondol-
va, de egyet kifejejtett Kovách László: hogy az írói karzatokra
csak a folyosón keresztül lehet eljutni. Mármost hát nem volt
más mód, mint vagy hirtelen átépíttetni az egész országházat,
vagy dezavualni a saját rendeletét.

A háznagy mint takarékos ember a dilemmából az olcsób-
bat választotta.

Hanem azóta sem szűnt meg éjjel-nappal törni a fejét,
miként lehetne kiirtani a Házból az emberiség immunitás nél-
küli részét. Szerencsére nem sok van benne Edisonból, mert
különbön kitalált volna már olyan fűtőszert, mely csak a kép-

viselőt melegíti, és olyan szellőző készüléket, mely csak a képviselői gégekbe ereszt levegőt

De ha egészen nem is teheti tönkre az »egyéneket«, legalább árt nekik, sújtó kezével belemarkolva a jövő időkébe is. Az új országház tanácsstermének tervezésénél felszólalt, hogy úgy kellene valamiképp elcsinálni, hogy a gyorsírók ne legyenek a teremben bent, hanem valami külön rekesztékben.

— Miért? — kérdezte Fenyvessy.

— Ne legyenek a képviselők annak kitéve — felelt a nagy »szabadelvű« —, hogy összetévesszék őket a gyorsírókkal.

— Nem baj az — mondá Fenyvessy —, mert vice versa van! A gyorsírók is ki lesznek téve annak, hogy összetévesztik őket a képviselőkkel.

— Hüm! — morogta Kovách László, és nagyot rántott a kabátján.

Ez a kis szcena azonban nem puhította meg, ő azóta is előszedi az irtó hadjárat minden fegyvereit, s máris olyan otthontalanná vált az újságíróknak a képviselőház, mint amilyen otthonossá vált a képviselőknak a »Kék macska«.

Az újságírói karzatokhoz néha odaállít egy rendőrt, aki mindenkitől belépti jegyet kérjen, arra számítván, hogy valamelyik otthon felejtette a magáét; máskor pedig, kivált érdekes ülések alkalmával, egyszerre nem kell a jegy, zsúfolásig megtömöti a karzatokat utcai csócselékekkel (alkalmasint pénzen fogadja őket), hogy ennek következtében az igazi újságírók kiszoruljanak.

E kedélyes harc már így tart két esztendeje. Egyik-másik ember belefárad, hogy »az ördög legyen nektek közvélemény«, s kidől, elmegy.

Van olyan is, aki kellemesen dől ki a létért küzdő újságírók sorából.

Éppen egy ilyennek a tavalyi esetét akarom elmondani. Ha tagadnám is, kitűnnék, hogy szellemes ember volt, és kormánypárti hírlapnak dolgozott. (Hiszen végre is nem egészen inkompatibilis ez a kettő.)

Egy napon megszólította a miniszterelnök a folyosón:

— No, hogy van, hogy?

— Köszönöm, kegyelmes uram, úgy még sohase voltam, hogy jobban ne lehetnék — felelte elpirulva.

— Látom, ön elégedetlen a sorsával. Nem tehetnék önért valamit?

— Excellenciád mindent tehet — mondá a fiatal író sugárzó arccal.

— Ej, hát ne pironkodjék. Ön elég hasznos szolgálatot tett. Adja elő bátran, mi a kívánsága! Nos, nem kér semmit?

— Kérek, kegyelmes uram, de azt sem a magam számára.

— Ugyan mit?

— *Egy szöveget itt a Házban — a felsőkabátomnak!*

Tisza elmosolyodott a diogenészi kívánságon, és megígérte.

— Jól van, majd kieszközlöm.

Hanem elhült aztán, mikor Kovách László felvilágosította, hogy kabátszöveget csak képviselők élvezhetnek az épületben.

— Ejnye, lefőzött a kópé! No, mindegy, ha megígértem, megadom.

Fölléptették, és megválasztották. Most már ott lóg a kabátja a korridoron, s ő maga sem jár többé közénk. Irtják, mindenféle módon irtják az újságírói karzat népét!

A HÉT TÖRTÉNETE

[nov. 29.]

Ez az engesztelődés hete.

Görgeyt megreparálták a honvédek. Az a baj, hogy nem mindnyájan.

Kényes kérdés ez nagyon. Az ember nem tudja örülni-e rajta vagy szomorkodik?

Mert ha Görgey nem volt áruló, egy csúnya lappal szebb a magyar történelem.

De ha áruló volt — erősebbnek látszik a nemzet, mert el lehet mondani: »Talán győztünk volna, ha egy áruló nem támad«.

Mítosznak ki tudja, mi szebb? Az-e, ha marad e fényes idősakról, e kétségbeesett nemzeti erőfeszítésről, hogy mi voltunk az erősek, ő a gyenge vagy az, ha marad, hogy ő volt az erős, mi a gyengék?

Legjobb volna, ha az igazság maradna.

Hanem az el van ásva . . . befújta erősen a hó.

Olyan nagy lapáttal majd csak később Klio fog tudni bánni, amellyel azt a havat elsöpörni lehet.

Ez volt az egyik engesztelődés.

A másik a horvátoké. A jó horvátok, szám szerint harminchat darab, akiket a tartománygyűlés a magyar országgyűlésre delegált, hűségi nyilatkozatot tettek a kormánynak.

Hétfőn sorba járták a minisztereket, még a »táblácskák miniszteréhez«, Szapáry Gyula grófhhoz is elnéztek azon biztósítással, hogy a törvényes kapcsolatot fenn fogják tartani. (De meddig?)

A miniszterelnök megsimogatta, összecirógatta őket, s nagyon nyájas volt hozzájuk, de azért mégis olyan arcot vágott, mint aminőt Szapáry szokott, ha szegedi deputáció nyitja rá az ajtót, hogy úgyszólván oda van az arcára írva:

»Már megint kérni akartok valamit?«

A harmadik engesztelődés a Horváth Gyuláé.

Horváth Gyula már régen egyik legnépszerűbb alakja volt a képviselőháznak, egypár hét óta pláne egyik legkiválóbb alakja, amióta a felirati vitában egy nagyszabású liberális beszéddel kitüntette magát.

Hanem ettől a fényes sikertől nemhogy kigömbölyödött volna az ábrázata (mint a többi emberé ilyen esetben), sőt ellenkezőleg, egészen elszontyorodott, s beadta lemondását.

Az emberek azt suttozták, hogy valami magas hivatalba lép.

Híre ment, hogy ő lesz a rendőrfőkapitány. Horváth Gyula erre azt mondta:

— Inkább vállalom el a »Magdolna« szerzőségét.

Akkor aztán kezdtek neki kitalálni különféle jobbnál jobb állami hivatalokat. Hiszen csak kell valami okának lenni, amiért lemond. Mert odajutott a korrupció, hogy lehetetlen ezer ember közül kettővel elhíttetni, mintha valaki azért is lemondhatna önként a képviselőségről, mert az neki úgy tetszik.

Horváth Gyula ennél fogva belátta, hogy egész élete hosszán kísérni fogja ezer kellemetlen alakban a találgatás: miért mondott le, — inkább visszavette tehát lemondását,

s kibékült anélkül, hogy valaha valaki megtudhatná: miért vagy kire haragudott.

S hogy teljes legyen a hét képe, még egy kiengesztelő-désről kell megemlékezni: a Szögyény Marichéről, ki Tisza kívánságára átadta helyét báró Sennyei Pálnak, s ezért megkapta az aranygyapjút. Az aranygyapjú a legmagasabb kitüntetés, ami fejedelemtől származhat, s régente a »cousin« titulus járt vele. Már ti. a király szólította cousinnak az aranygyapjast. Az adományozási okmány még most is e szavakkal kezdődik: »Mon cousin« stb.

Mailáth Györgyön kívül nemesember még nem viselte az aranygyapjút. Elég ok, hogy Szögyény teljesen kibéküljön sorsával.

. . S mi még csak azt a megjegyzést tesszük, hogyha ennyien vannak a kiengesztelték, mennyien lehetnek a duzzogók?

*

Az első hó leesett, beköszöntött a tél s vele a művész-élvezetek évadja. Már amennyire telik belőlük Budapesten. Mert a publikum zsebének megvan a maga feneke, s nem nehéz megtalálni. Kitűnt ez szomorúan, amint a két magyar színház négygyé szaporodott az idén. A raj, melyet a Nemzeti Színház eresztett, a természetes fejlődés következménye volt, tehát, megél; de a másik raj, mely a budai méhköpűbe vette be magát, vékonyan van, s megrontotta a Népszínházat is. Mind a két helyen félig üres nézőtérnek játszanak a színészek.

Művészi tekintetben a hét főeseménye (ne tessék megijedni, nem a Klárné darabja) a meiningeniek hangversenye a redoute nagytermében, mely mindkét napon a legválogatottabb közönség előtt folyt le, magas műélvezetet szerezve a mindinkább szaporodó zenekedvelőknek.

Kicsiny zenekar, de annyira be van tanulva, oly tökéletes az ensemble, hogy azt hinné az ember, ha a szemeit behunyja, egyetlen művész keze játszik egyetlen csodálatos hangszeren, melyből minden hangot egyszerre tud kicsalni.

E csodát Bülow karmester cselekszi, ki bámulatos precízióval vezényli kis seregét, s valóságos lelket tud beléjük önteni. A kis vezna emberke a szemöldjeivel és a tekintetével

uralkodik emberein. Sokszor elcsapja karmesteri botját, s egy láthatatlan intésére mozdulnak a nyirettyúk így vagy úgy, s bődül bele a dob.

Az ősz maestro Liszt Ferenc (kit harminc esztendő óta szidunk, hogy nem elég magyar, s kiról az idén sült ki, hogy mégis valamennyi csip-csup zeneszerzőknél magyarabb) szinte ott hallgatta a meiningenieket, s édesdeden bólingatott nekik nagy fejével.

Nemes homlokán izzadtságcsöppek gyöngyöztek, s ajkai körül mosoly játszott.

Meglehet, az élvezettől? De meglehet az is, hogy azon gondolkozott: »hány Erkelből telne ki egy Bülow?«

... De már annyi Erkelt csakugyan nem kívánunk!

A NEMZET BÁRÓJA MEGHALT

Halnak, halnak, egyre halnak a múlt idők nagy alakjai. Régen fájlaljuk, régen emlegetjük.

De azt mégsem hittük volna, hogy a nemzet bárója is kidűljön valaha. Talán ő maga sem hitte, s ebben a hiszemben élt 93 évet, holtig tartó boldog ifjúságban, szűk nadrágban s egy hollófekete paróka árnyékában. Most ez a paróka bátran belekerülhet a múzeumba, ahol nagy időkről fog beszélni annak, aki érti a parókák nyelvét.

Hogy ki volt a nemzet bárója? Ki ne tudná azt a Kárpátoktól az Adriáig. Az az ember volt, akinek foglalkozására Bernát Gazsi sem tudott többet mondani, csak annyit, hogy *kortárs*.

Ifjú éveit, úgy mondják, az emberi hajak művészi igazgatásával töltötte el. Itt fejlődött ki ritka világmegvetése, s innen emelte ki a híres Wesselényi—Keglevich főúri csoport ama magas piederstálra, melyen ma alakja összeomlott. Jóttevőit azzal főzte le, hogy túlélte valamennyit, amiben nemcsak a balatonfüredi ingyen-szezonoknak van része, hanem annak is, hogy egész életében nem volt semmire gondja.

A világ legnagyobb potyaművésze veszett el benne. (Utolsó napjait már csak egy házmester kegyelemkenyerén

tengette a Deák Ferenc utca 13. sz. alatt, hol több mint 25 év óta lakott.) Hozzá fogható típus nem terem soha ebben a rossz világban. Az ő művészete vele együtt szállott sírba.

A »báró« nevet is potyára kapta. Nem tett érte semmit; de még csak nem is született érte. Ráfogta magára, hogy ő tulajdonképpen báró, s ehhez képest írta a nevét ilyenén-képen:

Bi Zay.

És ez a név tökéletesen kifejezte az ő egyéniségét, azzal a könnyed humoros szédelgéssel együtt, mely egész életén át hűségesen elkísérte. Meglehet, hogy az is csak tréfaság volt, amit ma elkövetett.

Sokat vesztett benne a zöldasztal is. A kibicek prototípjé pusztult ki benne, s nagy kérdés, jön-e nyomába valaki, aki méltó legyen hozzá!

Pusztulunk, veszünk!

A KÉPZELT BETEG

Szegény kedves Szegedem, de régen láttalak. Azt híresztelik rólad, hogy sorvadásba estél!

Ezekkel a gondolatokkal szálltam ki az indóháznál, s nyomott lélekkel ültem a kocsin, mely a szállodáig vitt. Betegget látogatni mindig lehangoló érzés.

De a nagy házak vidáman tekintettek rám, réztornycskáik kacéran csillogtak a téli napfényben, a kéményekből, mert éppen dél volt, hatalmas füstök kavaroztak fölfelé, segítették az eget kékebbre festeni Szeged fölött.

Az egykedvűen pipázgató kéményekről eszembe jutott, hogy most mindenütt halpaprikást főznek odabent. Hogyan rotyog a kis katlanokban a pompás lé, szinte hallani véltem, mint forr, s pöfögve emelgeti a rezes fedeleket.

Az utcán csupa gömbölyű, piros arcok nyájasan, megelégedetten mosolyognak. A tokahiány rendkívüli dolog és nagy szépségnek tartják. Mindenki azt szeretné, hogy tokát

ne kapjon, de biz az teljes lehetetlenség! Az ablakok (a házak szemei) nyugodtan, előkelően, ahol pedig virág van, nevetve néznek le az utcára, hol tarka néptömeg lótfut élénken a napi dolga után.

Az ember dermedt kedélye szemlátomást kienged, amint a külső szimptomák semmi bajjóslatú dolgot nem vetnek fel.

Hol beteg? Mije fájhat? Hátha csak úgy híresztelik, pletyka az egész? Egy sorvadó város nem nézhet ki így!

És mégis . . . ki tudja, hisz hányszor férges belül a legpirosabb alma! Az arca csalhat nagyon, s a belsejét nehéz meglátni; a városnak nem mondhatjuk: »nyújtsd ki a nyelvedet, mutasd a kezedet, hadd számoljam meg az érverésed«.

Föltettem magamban, hogy végére járok: mi a baja Szegednek. Mert ha egyéb baja nincs, mint amit Ugron Gábor felhozott, hogy a Tisza Lajos monogramjai nyomják a házakat (pedig egyebet ugyancsak nem bírt felhozni), akkor bizony igen kevés baja van.

Elvetődtem mindenfelé a nép közé: majd azok mondják meg a legjobban.

Benyitottam egy helyre, ahol éppen ferbliztek a városi polgárok. Egy forint volt a vizi. Néztem egy darabig, hogy megy a játék. A mágnás kaszinóban sem folyhat szebben; mind úgy játszott, mintha kímélné a többit.

Ejnye, hát ezekről híresztelik azt, hogy nincs pénzük?

A városi bérház előtt a legsajátságosabb képet láthatni minden reggel, melyhez hasonlót talán nem mutathat fel a világon egy város sem. Egy ősi szokás ez Szegeden, mely arra mutat, hogy a börze már megvolt a régibb magyaroknál is.

A bérház előtti téren gyűlnek össze a városrészekből a halászok, a hajógazdák, a paprika, tarhonya termelők, szapánosok és mindenféle vállalkozók. Négy-öt száz civis hullámszik a téren nagy csoportokba verődve, s csendes pipaszó mellett igazítják a dolgukat élőszóval. Szerződéseket kötnek, eladnak, vesznek, legénységet fogadnak, vállalatokba ereszkednek. Zsidó nincs egyetlen egy sem, s a társalgás sem olyan ideges lármás, mint az igazi börzén, de halk, méltóságteljes.

Az egyik civissel szóba bocsátkoztam.

— Igaz-e, Kovács István uram, hogy nagyban pusztul, szegénykedik a lakosság?

— Nem mondhatnám, uram, megvagyunk, ahogy vagyunk, kérem. Nincs itt egyéb hiba, csak az, hogy sok a ház és sok a bolt.

— Hát nem elég baj az?

Kovács István uram fanyarul vállat vont.

— Aki kölcsönveszi a pénzt és házat épít vele, az bizony sehol a világon nem építi magának. Baj az annak, tudom, de hogy nekem is baj az ő baja, azt csak a Herman Ottó úr választóitól hallok. Tessék azoktól kérdezősködni! Ahol ni, az egyik, a Szűcs Mihály komám uram!

A koma már ott hegyezte a fülét, alig várta, hogy szólhasson, bele is kezdett mohón a sopánkodásba: vége lesz Szeged városának, vége lesz, mert elpusztul az a hely, ahol jegenyefa és páva van. Itt pedig minden van, ami cifra cafrang.

Majd keserűen felkiáltott:

— Űgy maradunk, tessék elhinni, mindnyájan, mint a kisujjam!

(Akaratlanul is odanézttem a kisujjára: hát tele volt aranygyűrűvel.)

No, ebből ugyan nem leszek én soha okosabb, gondoltam magamban, mert ezek azt beszélik, amit az újságból olvasnak, hanem legjobb lesz, ha magától a főispántól kérdezősködöm; az úgyis meg szokta mondani az igazat, s nem titkolja el, ha Szeged elszegényedett.

A főispán éppen otthon volt, s egy fiatalembert fogadott, egy helyi lapnak a munkatársát, aki egypár csinos történetet írt a szegedi tanyai életből.

Leültem, és bevártam türelmesen, míg a dolgát végzi.

A fiatalember arra kérte a főispánt, hogy az üresedésben levő városi adószedői állásra kandidálja a holnapi közgyűlésen.

— Mind szép ez, fiatalember —, mondja a főispán szokott szatirikus modorában —, de hát a pegazus hol marad majd?

— Komolyabb állás után kell látnom, méltóságos uram.

— Hiszen igaz-igaz, de lesz-e aztán lelke, hogy azokró a szép tanyai lányokról, akiket leírt, leszedi a bundácskákat adóba?

— Lesz, kérem alássan — mond elvörösödv a poeta.

— Isten neki, akkor hát kandidálni fogom, annál is inkább, mert az állásra úgysem jelentkezett más.

Ezzel eleresztette a boldoggá tett ifjút, s felém fordult, hogy mit kívánok.

— Kérdezősködni akartam valamiről.

— Miről?

— Most már semmiről.

Hiszen ostobaság lenne ott a nyomorról beszélni, ahol a hatszáz forintos állásokra sem jelentkezik pályázó, s — ahol a poéta is kenyeret kap.

PULSZKY PAPA

Olyan nagy memória kellene ahhoz, mindazt megírni, mindarra visszaemlékezni, amit az öregúr följegyzésre méltót tett, mondott ötven esztendő alatt, hogy olyan memóriája csak magának Pulszky Ferencnek van.

No de ő maga nem írhatja (elég, hogy a mai vezércikket ő írta), azért én fecsegek itt össze-vissza róla néhány sort.

Nem életrajz ez! Ki merne még órála életrajzot írni? Hiszen még a *többi* hátra van! S ki tudja, mennyi lesz még az a *többi*?

Én legalább el sem bírom képzelni az országot őnélküle!

Olyan ő itt, mint a mindennapi kenyér. Akármit főznek, akármit tesznek az asztalra, a kenyér bizonyosan ott van mindenütt.

Az öreg Pulszky nélkül nincs semmi. Ha dolgozni kell, Pulszky Ferencet rántják elé, ha mulatni kell, akkor is Pulszky Ferenc válik be legjobban, ahova okos ember kell, ott van az öreg Pulszky, ahova ravasz diplomata szükséges, azt is elvégzi az öreg, ahol tudomány kívántatik, az mind az öreg dolga, ha valaki egy ócska cserepet talál a szántóföldjén, azt is Pulszkyval nézeti meg előbb, és csak azután adja oda a gyerekeknek játszani. Akinek valami gondolata van, az mind őhozzá siet konzultálni, s az is, akinek semmi gondolata nincs. Protezsál, dirigál, intrikál, ront, bont, javít, rendez. Mintha ezer keze volna. Egy napig sem tudnánk megélni nélküle! Két talpa van csak, de mintha az egész magyar glóbuszt befödne velök, amint rajta áll: mindenütt érzik ez a két talp. Néha ugyan kifordul

alóla a talaj, de ő azért soha el nem esik, mert vele fordul. Ötven esztendő óta eszi neve a nyomdafestéket, de azért még mindig friss név és divatos név — nem kopik, de ne is kopjon az el sohasem.

Amellett, hogy múzeumi igazgató, országgyűlési képviselő, akadémiai tag, száz meg száz bizottságnak elnöke vagy tagja, *elvesztett pillanataiban*, mint ő maga mondá Adam asszonynak — még újságíró is. A legvirgoncabb újságíró hetven éve dacára.

S ha csak újságíró volna!

Ő még azonfelül használható cikktárgy is!

Ha nincs miről írni, az ember megtámadja Tisza Kálmánt, s ha még másnap sincs miről írni, nekíront Pulszkynek.

Évtizedek óta erre is alkalmas téma az öregúr.

Mert őt nemigen szokás dicsérni.

Annyira nagy ő köztünk, hogy csak lázogni, duzzogni és agyarkodni tudunk ellene — hanem ha eszünkbe jut, hogyha egyszer ő sem lesz már. . . akkor elszorul a szívünk, s egyet csavarunk az eszünkön, hogy vígabb dolgok után szaladjon.

Köteteket lehetne összeírni működéséről, úgy a politikában, mint az irodalomban és a tudományok mezején. Lehetne találni kifogásokat itt is, ott is (mert nem mindég vesz az öregúr mindent komolyan), de mire való volna ez? Úgy kell őt venni, amint van. Sőt az ő cinizmusa bizonyos fokig még jól is áll neki.

Annyi bizonyos, hogy a magyar közművelődésnek olyan hasznos vezére még nem volt, mint ő.

A 48-as idők nagy alakjai között méltán foglal helyet.

Ami nála hiba, az leginkább a modorából folyik; ami nála erény, az ritkán sarjad a hiúságból: megvan benne a nagy emberek nemes rugója, hasznosat tenni a cél kedvéért.

Sokszor igen szigorúan ítélik meg: a politikában állhatatlannak tartják, pedig ő csak a pártkötelékekben az, nagyban mindig a liberális haladás híve volt. Azt is szemére szeretik vetni, hogy nagy színekúrákba ültette a családját, s ez a legigazságtalanabb ráfogás. Mert a Pulszky-család, az első-sorban, amely mindenét a közügyekre költi.

Maga rossz csizmában jár, s ócska kabátot visel. (Valaki már egyszer meg is szólította az öltözetén végignézve: »Hát szabad a múzeumi tárgyakat viselni is?«) Hanem azért jó

célra, egy-egy szép képre vagy műtárgyra mindég telik a tárcájából.

Egy szó, mint száz, hiába csipkedik az öreget, mert az ő dicsősége igazán olyan, mint a verem.

Minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

Midőn ma ötvenéves jubileumát ünneplik, őszinte szívvel csatlakozik a Pesti Hírlap is az ő tisztelőinek nagy táborához. Tábor, mely mögött ott áll az egész ország kicsinye-nagyja.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MI KÉPVISELŐHÁZUNK

Csakhogy most az a kérdés, a régít rajzoljam-e vagy az újat. Mert a régi már nincs meg, az új pedig még nincs meg.

Ugyanaz a szituáció ez, mint mikor Tisza Kálmán (beszédjei közben) friss pápaszemet vált.*

Más pápaszem, de csak épp az a kilátás!

Új parlament, azaz új fejelés, de majdnem csak az, ami a régi. Ugyanazok a pártállások és ugyanazok az arányok a pártok számerejére nézve. A múltkorhoz hasonló impozáns többség a kormánypárton, utána legtöbb tagot számlál, noha kissé megcsappant, a függetlenségi párt, nőtt valami keveset az egyesült ellenzék, de drága áron. (Eszünkbe jut erről az alkimista, aki a fűzfából is aranyat bírt előállítani, de minden arany két aranyába került.)

A választási tusák igen zajosak és elkeseredettek voltak. A kerületek ára nagyban emelkedett, mit főleg az okozott, hogy az egyesült ellenzék nagy pénzerővel ment az urnák elé. Pénze csak a függetlenségi pártnak nem volt. De a személyeknek itt is költeni kellett, s egy kerület ára átlag két- és három-ezer forint közt váltakozik.

Ingyen kerület alig volt harminc az országban, s ebből is nagy rész az antiszemita pártnak jutott.

* Ugyanis a miniszterelnök mindég két pápaszemet hord magával, s hol az egyiket, hol a másikat teszi orrára. Egyszer otthon felejtette az egyiket (*„Mosásban van»* — mondták tréfásan a gúnyolódók), az egész ülés alatt nem voltak gondolatai, zavartan, kényelmetlenül izgett-mozgott székén.

[A lapalji jegyzetben van egy rajz is: egy szemüveges férfi és egy plusz szemüveg. Ld. VIII. sz. képmellékletet.]

Mert az új idők kitolták a negyedik pártot: az antiszemítákat. Tizenöt tagot számlálnak, si vota non ponderantur. Külön són és kenyéren lesznek jövőre, azaz külön klubban folytatják tanácskozásaikat.

A lefolyt országgyűlésen csak öten voltak, s ha öten egy év alatt tizenötöt születtek, mennyit szülnék vajon tizenöten három év alatt? (Pedig ezek mind szüléssel foglalkoznak majd!)

Ez lesz a világon az első együvé kögített parlamenti párt, melyet egy harmadrendű kérdés tart össze, s mely nagyobb jelentőségű kérdésekben mindannyiszor szertemállik.

Ebben a félszeg helyzetben még azonfelül meddő munka vár ezekre az urakra. Vízet visszafelé vezetni lehet ugyan, de roppant erő kell hozzá.

Hogy az antiszemita párt megvan, illetőleg, hogy ilyen kényelmetlen formában van meg, annak nagyrészt a többi pártok ideges, politikátlan magaviselete az oka, kik ez alárendelt társadalmi körkérdést eleitől fogva nem akarták megszívlelni saját küszöbeiken belül, pedig ha megvan, le kell számolni vele s minél inkább diszlokalizálni. A puszkapor robbanó erejű egy rakáson, de értelmetlenül szemenkint szétszórva.

Parlamentünk túlnyomó részét most is a »dzsentrí« teszi még, de a »lateiner« elemek sokkal rohamosabban szaporodnak, mintsem kívánatos lehetne. Újabb az alsó papság is szívesen kezdi fölcserélni a tarokk-partik színhelyét, a csendes, nyugodalmas plébániákat a zajos pártklubbokkal. S liberális gondolkozású politikusok feszegetik immár, hogy a papi állás inkompatibilis a törvényhozói függetlenséggel.

Az erősebb kötelék, mely az egyházhoz fűzi a papot, lehetetlenné teszi a képviselői függetlenséget.

De mert e megjegyzések a kormánypártiaktól indulnak ki s leginkább a kat. papság ellen (Ivánka Imre nyíltan is hangzottatta szabadkai beszédjében), elég ügyesen lehetne őket humorizálni; mert van valami olyan is bennük, hogy akiknek már megvan a magok »csalhatatlan embere« Rómában, azoknak nem sok hasznát veheti az ő csalhatatlan emberük Tisza Kálmán.

De a papság politikai szereplési divatja még nem aggasztó. Sokkal rosszabb jelenség az, hogy léha szerencsevadászok

egész tömege lepi el a választókerületeket, kicsapott hivatalnokok, tévesztett egzisztenciák, professzionátus népbolondítók rajokban bukkannak fel a követjelölések idején. A polgárerények iránti érzék kiveszett a népből. A legkiválóbb férfaink visszavonultak a közpályától. Ghyczy Kálmán, Andrásy Gyula gr., Simonyi Lajos, Sennyei Pál, Lónyay Menyhért, Somssich Pál nem kívánnak többé a sorompó elé lépni. Az egy Andrásyt kivéve, mind elkedvetlenedésből álltak ki. Egy tavalyi képviselő ezek közül, midőn arra perszvadeálták, hogy az idén is lépjen fel, ne hagyja ott még a képviselőtársait, büszke keserőséggel mondá:

— Az én képviselőtársaimat? Azokat a temetőkből kelene felköltögetni!

Am ezek önként vonultak vissza. Ez, mondjuk, csak a saját jó ízlésük. De vannak kiválóak, akiket a nép buktatott ki. Helfyt, Eötvös Károlyt, Bittó Istvánt, báró Kemény Jánost, Ordódyt, Győry Eleket, Németh Albertet, György Endrét stb. Ez már a nép rossz ízlése!

Sok régi ember kimaradt, s azok közt sok jó, sok új ember jött be (majdnem százhusz), s ezek közt kevés jó.

Igazán jogosult a panasz, hogy a parlament nívója ismét esett.

De hát végre is ahogy van, úgy van. Amilyenek vagyunk, olyannak mutat a tükör.

Ezen én bizony nem sopánkodom, hanem inkább utánzom a szinghali főnököt, aki így szólt:

— A bécsi nőknél, megvallom, szebbek a pestiek, még ezek se olyanok, mint a szinghali menyecskéink!

A mi parlamentünk a miénk. Elég szép az nekünk, mert hisz a mi ízlésünk.

Még csak egy kis statisztikát bocsátok előre, hogy honnan, miképpen jött össze. A legmagyarabb vidékeken, Somogyban, Csongrádban, Vasban termettek az antiszemiták, az aranykalászu Alföld adta a függetlenségi pártot, magyartalan helyek az egyesült ellenzéket, Erdély, Felső-Magyarország s a nemzetiségi vidékek küldték fel a kormánypárt zömét. Debrecen rehabilitálta magát Tisza Kálmán szemében, s a másik nagy magyar város, Szeged is kormánypártit választott egyik kerületében, azazhogy Tisza Lajost választotta, aki

kormánypárti. Erdély ezúttal is szerepet cserélt. Erdélyről ugyanis azt mondják a gúnyolódó nyelvek, hogy a legbecesebb kincse az *országútja*, mely Magyarországra vezet. Most a magyarországiaknak volt a legbecesebb az az út, mely Erdélybe vezet. Sok földönfutó magyarországi jelölt hajtotta ott le fejét a bizalom vánkosaira, s még pár hontalannak fog nyújtani menedéket a bérces haza a pótválasztásoknál is.

Mesterségek szerint felosztva legtöbb jutott be a Házba az olyanokból, akik semmi mesterséget sem tanultak. Azután a prókátorok következnek, ezekből van vagy negyven, pap mintegy tizenöt, az írókra és újságírókra szintén jó idő járt. Egy egész sereg van benne: Falk Miksa, Csernátony, Zichy Antal, Vadrai Károly, Hegedüs Sándor, ifj. Ábrányi Kornél, Neményi Ambrus, Csávolszky Lajos, Hoitsy Pál, Törs Kálmán, Beksics Gusztáv, Szathmáry György, Herman Ottó, Pulszky Ferenc, Enyedi Lukács, Verhovay, Szalay Károly, Lukács Gyula, és akit a legelején kellett volna említenem, Jókai Mór. Pláne két kerületben. (»Most legalább pikét játszhatom magammal« — mondá, amikor a kassai megválasztásáról is értesült.)

Noha ezek a mi fajtánkból valók, még ezek is ahány, annyi felé húznak szét. Van közöttük mameluk, professzionátus frondeur, nyílt és titkos reakcionárius, lesipuskás, antiszemita, klerikális, anarchikus, lármacsináló. Egyszóval az egész tenger látható ebből a csepp vízből.

Napirendre térve a bukottak fölött, kiket egy közös sírgödörbe temet az emlékezet, maradjunk a diadalmasokkal, kik szeptember végén (tehát még ezen füzetünk megjelenése előtt) ültek össze a Sándor utcai ócska házban, melynek helyiségeibe néha a szó szoros értelmében becsurog az eső.

Az új, Tömő utcai palota, melyről azt híresztelik azok, akik megszavazták, hogy második csodája lesz a fővárosnak, csak tíz év múlva épül fel, ha ugyan a mesterek fölépítik, s holmi bazilikai fátumok közbe nem jönnek.

Egy évtized parlamenti története tehát még itt fog lejátszódni a régi épületben, melynek fülkéit, folyosóit, minden zegét-zugát annyira megszoktuk, hogy alkalmasint nehéz szívvel hurcolkodunk majd be a leendő pompás gót palotába,

melyet a legújabb budai ötlet szerint a Darányi Ignác kedvéért építenek az ő kerületével vizavi.

Hogy a megszokás milyen nagy úr, arra elég fényes eset az Urbanovszkyé, ki — mikor a fúzió alkalmával majd a Tisza-, majd a Deák-párt akart más klubhelyiséget, s már majdnem úgy fordult, hogy az eddigi Lloyd-épületbelit az egyesült ellenzék fogja kibérelni — rettenetes félelmet állott ki, míg végre sok lelki tusa után abban állapotodott meg:

»Én nem mozdulok egy tapodtat sem; ahhoz a párthoz állok, amelyik idejön.«

Jellemző vonás nálunk e makacs ragaszkodás a régihez. Most is az az eset, hogy nagyon is sokan törték magokat ebbe a régi házba, kiknek nem ártott volna megvárni az újat, míg felépül.

Hanem igaz az is, ami igaz, sok emlék tapad a mostani épülethez, mely megszépíti.

De kétségkívül legtöbb a folyosókhoz. Csak magukról a folyosókról is mennyi mindent lehet elmondani!

Hány tarka jelenet képe tolul az emlékezet elé! Szóváltások, összeesküvések, párbajkihívások.

A folyosóforradalmak sokkal veszedelmesebbek a klubforradalmaknál.

A tanácskozóterem csak színpad, ott csak játszanak; hanem a folyosók a kulisszák, itt öltözködnek, itt festik ki magukat a szerepükhöz.

Mikor még tekintélyesebbek, de mégiscsak »tekintetes urak« voltak a képviselők, valamikor a Szentiványi elnöksége idejében nagy volt a különbség a bal és jobb folyosó közt. Tigris a világért sem ment volna át a túlsó folyosóra, mert azt mindjárt gyanú alá veszik, hogy disszidenskedik, s mameluk is nagy ritkán vetődött a baltájékra, csak ha kénytelen volt a »piros szoba« miatt.

Mert a piros szoba, hova a miniszterek a cilindereiket és felső kabátjaikat lerakják, hol hevenyészett audienciákat adnak és tanácskozásokat tartanak, a balparti folyosón van.

Semleges terület ebben az időben csak a büfé volt, melyet a pártoskodás szelleme meg nem fertőztetett.

Ma e tekintetben sokkal szelídebbek az erkölcsök. A régi feszetség megszűnt. A közönség erősebb lett. Az egyik párt

beletörődött apródonkint, s a másik pártban sokan vannak már, akik vállat vonnak: »Hiszen nem mi csináltuk!« A bal-folyosó elveszté vad jellegét. Szabadon járnak-kelnek a legkülönbözőbb természetek. Istóczy akárhányszor tér ki a pokrócon Wahrmannak. Az öreg Prileszky ellenzékiekkel végzi rendes sétáit, miután otthon megitta a rendes marienbadi vizét. Szalay Imre nem áttal szóbaállni Tisza Kálmánnal is, ha úri kedve tartja.

Azóta természetesen letűnt a jobb folyosó csillaga, mivel-hogy nem ott fekszik a miniszteri szoba. Madár se jár arra most, hacsak néha egy-két habaréki ember, kik sötétebb órákban ott összesúgnak, — minélfogva rendszeren azon cirkál egy-két mameluk is, hogy híradással lehessen a »generális«-nak.

Bent a tanácsterem elrendezése puritán egyszerűségű (de annál több a cikornya a beszédekben). Ha elmondjuk, hogy az elnök zöld mennyezet alatt ül, feje fölött a magyar címer s egy rossz karikaóra, mely mindig késik egy negyed-órával, akkor mindent elmondtunk, kivált ha még hozzáadjuk a képhez az elnöki méltóságnak előtte heverő jelvényeit, a szerencsétlen csengettyűt, egy színházi látcsőt, a fállábon álló kalamárist s egy tiszta fehér zsebkendőt. (Ez az utóbbi az elnöki könnyek letörlésére való.)

A körbe futó padoknak csupán egyetlen említésre méltó specialitása van, hogy a Deák Ferenc hajdani helye ki van kegyeletből vágva. Noha a babona nem járja manapság, mégis érdemes följegyezni az Éber Nándor esetét, ki a múlt télen szórakozottságból a Deák helyére ereszkedett, s abban a pillanatban a Ház nagy ijedelme közt két rét hajolva, lábait a magasba meresztve bukott a földre. Mintha Deák Ferenc szelleme taszította volna le: »Éredj innen a helyemről!«

Mit szóljak az egyénekről? Hiszen ezek örökké változnak. Egyik jön, a másik bukik. Ma ez van elől, holnap amaz van hátul. A miniszteri kegy és a két (jó és bal) szerencse labdái ők, a Ház karakterét egyik-másiknak letűnése vagy fölbukása lényegesen nem változtatja, s új színeket közbe nem vegyít. A középszerűségek parlamentje rendszeren szürke. De megszokott staffage-ban mégis vannak nélkülözhetetlen perszónák, akik nélkül ha ugyanaz lenne is a kép, de más lenne a háttér.

Kinek szerkesztenék vajon a jegyzőkönyveket, ha nem űlne bent Csanády Sándor, aki tenyerét tölcsérformára csu-csorítva, szörnyű figyelemmel hallgatja azok felolvasását: nincsen-e bennök hamisság, s van-e bennök »stélus«? Miről tudnák meg a belépők, ki mit beszél, ha nem arról, hogy Göndöcs alszik-e vagy ébren van! Ki vinné át sollemnis alkalmakkor a főrendeknek az üzeneteket, ha nem a szép Fenyvessy Ferenc? (A főrendek aztán ilyenkor szintén kiadják a tromfot, s még szebb jegyzőt küldenek vissza: Cziráky Béla grófot.)

A házszabályokat érintő vitáknál, nézzétek, miként feszeleg, izeg-mozog Madarász József! Ez az ő privát témája. A nagy közbeszóló, Szalay Imre is szükséges fűszer, de ha ő a gyömbér e tekintetben, akkor Lükő Géza legalább is sáfrány, akinek összes oratori működése szintén e címen szokott napvilágra jutni a többiek beszédjei közt apródonkint: »Egy hang a baloldalon«. Vannak aztán professzionátus »ingerkedők«, kik az ellenpárti szónokokat grimaszokkal, tagadó mozdulatokkal, vigyorgással felbőszítik, kifárasztják, és vannak professzionátus »tapsoncok«, arcukon meglegedés sugárzik a beszédek alatt, s »úgy van«, »helyes« kiáltásokkal élesztik a pártjukbeli szónok kedvét.

Jámbor, naiv lelkek, kivált vidéken, abban a hitben élnek, hogy a keserűségek, bosszantások, amik a »fórum«-on mondatnak, a privát életbe is kihatnak. Óh, nem! Apponyi tart egy borsos ellenzéki beszédet, Tisza visszavág egy gúnyos cáfolattal. Ebbe is, abba is vegyítve van egy-két gramm ölü méreg a személy számára. Nem tesz semmit. Esetleg rá egy percre barátságosan szorítanak kezét az előcsarnokban. Viszont találkoznak naiv emberek, akik azt hiszik (s ilyenek vannak túlságosan sokan), hogy a képviselői mandátum egyszerre kenyeres pajtásaiává teszi a »legfelsőbb tízezrek« immunitással bíró huszadrészenek. És ez csábítja őket gyakran vagyoni romlásuk árán ezen a tehetségtelenek számára merőben áldatlan pályára. A csalódást leginkább a veszedelmes »pertu«-ság okozza (melyet pedig Adam asszony lelkesedve említ rólunk írt munkájában), de amely a gyakorlatban nagyon is talmi. A társadalmi érintkezés a Házban levő osztályok közt alig bizalmasabb, bensőbb valamivel, mint

különben lenne. És a »pertu«-ság? Nem érdemes költeni érte! Gyakran megesik, hogy egyik képviselő kénytelen megkérdezni a másiktól: »Ugyan, hogy is hívnak téged, kedves barátom?«

Néhány év előtt történt, hogy a pénzügyi bizottságban ki volt jelölve egy gróf (nem tudom már, kicsoda, micsoda) és Lukács Béla. Valamelyik képviselő nekiindult korteskedni a gróf javára, s ebben a járatban szólít meg egy barna, kopasz urat a habarékos padok egyikében:

— Remélem, te is a grófra szavazol, pajtás. Derék fiú, megérdemli. De meg kicsoda, micsoda is az a Lukács Béla! Nos, megígéred?

— Légy nyugodt, barátom — feleli a megszólított —, minden bizonnyal a grófra szavazok, mert éppen én vagyok az a Lukács Béla, és nem szavazhatok magamra.

Még négy helyisége van a Háznak, amelyről okvetlenül szólni kell, hogy cikkünk teljes legyen, azok számára lévén írva (amint a hangján is látszik), akik a Házzal nem ismerősek.

Ebből a négy helyiségből csak egyik fölösleges: a könyvtár. A kútba dobhatják most már annak a kulcsát, mert Lánczy Gyula megbukott. Az övé volt az kizárólag. Sőt alapos gyanú van rá, hogy ő is csak komédiázott vele. A hóna alá szedett reggelenként két, három öreg könyvet, s azokkal járt-kelt a folyosókon tüntetőleg, mint gyűjti ő rakásra a tudományt, s mikor vége volt az ülésnek, visszaadta a könyvtárnoknak, hogy másnap újra másokat keressen ki dekorációnak a hóna alá.

A büfé leírása következne most, de hogy az ember egy büfét meg tudjon becsülni, ahhoz ott kell lenni az ülésen s végighallgatni hús beszédet, melyek csordultig tele vannak hazafiúi keserőséggel, képzelhetni, de le nem írhatni, milyen jól esik azokat leöblíteni egy kis sherryvel. A büfé a különböző pártármaladok kielégítésének szempontjából (hogy a törvényhozói stílust használjam) van berendezve. Van ott szalonna a szélsőbal számára üveggörebek alatt, van sonka a kormánypárt részére és kaviár, muszka hal a habarékoknak. A büfének háromféle vendégei vannak: azok a képviselők, akik ott esznek és isznak, olyan képviselők, akik ott udvarol-

nak és végül azok a volt képviselők, akik legelőször a karzattól, azután a folyosótól szoktak el, de a büfétől elszokni sehoggy sem bírnak.

Ha annak is szenteltünk néhány sort, ami a szájba bemegy, nézzünk be a Háznak abba az apparátusába is, ahol azzal foglalkoznak, ami a szájon kijött, tudniillik ahol a beszédeket fésülik, helyrerángatják, mielőtt a közönség elé kerülénének. Ez a gyorsírói iroda.

Különbözőképp terem minden beszéd, s akármilyen ügyesnek születik, még mindig sok vele a baj, míg teljes toalettségében léphet elének.

Jókai rendszeren a folyosón készíti beszédeit. Mielőtt szónokolna, egy fél óráig jár egyedül, kezeit hátrakulcsolva. Beszéde mindég szerkesztve van: sokszor kiérzik a finom összhangzat eleje és vége között. Ha olyankor, midőn végiggondolkozik az elmondandókon, megszólítja valaki, a fejét rázza tagadólag: »Nem vagyok otthon«.

Tisza sohasem szerkeszti beszédeit és nem előre gondolja át. Ő csak az egyes pontokat jegyzi fel magának egy előtte álló ívre óriási betűkkel slágvortokban. Azért is laza szerkezetű mindenik, s legtöbbször hasonlít egy epigramm-sorozathoz, a részletek elcsattannak, de az összefüggés a részletek közt erőszakolt.

Tisza csak ritkán nézi át a beszédeit a gyorsírodában, olyankor, ha fontos kormánynyilatkozatokat tesz; Jókai mindig átnézi.

Igen kevesen vannak, akik nem nézik. Ezek közé tartozik Bánffy Béla, Falk, Pulszky Ágost, Mocsáry.

Istóczy mindig leírva adja oda beszédeit a gyorsíróknak. Szenvedélyesen kontrollírozza utólag a közbeszólásokat, amit idegenek tettek az ő beszédébe, s még nagyobb gondossággal vigyázza azon antiszemita közbeszólásokat és felkiáltásokat, melyek idegen beszédek alatt mondatnak innen-onnan. Jaj a gyorsíróknak, ha valamelyik kimarad.

Lázár, Dobránszky, Orbán Balázs és a kapacitások közül is nem egy leírva adják oda elmeszülöttjeiket. Dobránszky előre rakja bele még a »helyes«, »igaz«, »úgy van« közbeszólásokat is a saját akarata szerint, Orbán Balázs pedig a slágvortokat, miket szerinte emeltebb hangon kell majd

előadni, aláhúzatja veres ceruzával, a lágyan elmondandó helyeket pedig kék írónnal jelezi. E kéziratban tehát meg volna bizonyos fohig a hangja is örökítve, ha a beszédek magok kiállnák az örökkévalóságot! Göndöcs szintén leírva adja át mondókáját a »Napló« számára, de sohasem lehet hasznát venni, mert a közbeszólások és kitörő derűltségek közt szónoklás közben rendszeren elterelődik attól, amit leírt, s egészen más beszédet mond.

A legpedánsabb beszéd-átnézők az Ugronok, Kőrösi Sándor, Irányi Dániel, Szilágyi Dezső, Simonyi Iván. Szilágyi, ha nagyobb beszédet tart, ott marad ülés után is, odahozatja ebédjét, s óráig korigál, egész lapokat kihúzgálva mint olyanokat, melyeket kétszer is elmondott az ő sajátosan terjengős lapításai közben.

(Zárójelben legyen itt mondva, hogy a Szilágyi beszédei vagy egy óráig tartanak, vagy két óráig. Rövidebb beszédet nem tud tartani. Hogy félóráig vagy másfélóráig beszéljen, az lehetetlen. Az öreg Pulszky ezt úgy magyarázza: »Dezsőnek mint professzornak óra számra van az esze elindítva, vagy megáll pont egy óra múlva, vagy meg nem áll, és akkor az már bizonyosan pont két óra«.)

Hogy a rögtönzés némelykor mily öntudatlanul történik, arra nézve egy érdekes epizód maradt fenn a gyorsiroda annáléiban.

Egyszer — régen volt már — egy napon egy kérdésben tartottak beszédek Deáky Lajos és Deák Ferenc.

Deáky Lajos a megtartott beszéd után, melyben ellemezte a fennforgó javaslatot, beballag a sztenográf-irodába, s kéri a beszédét.

Az irodafőnök rendelkezik:

— Kérem a Deáky beszédét!

Az illető gyorsíró, kinél nem a Deáky, de a Deák beszéde volt, rosszul hallja a nevet, s átnyújtja gépiesen a Deák Ferenc beszédét a főnöknek, ki azt viszont látatlanul Deáky-nak adja át.

Olvassa, betűzeti az öreg Deáky figyelmesen pontról pontra, tetszik neki, hellyel-hellyel bólint a nagy fejével, s a megelégedettség kéje sugárzik ráncos arcán, mígnem az oráció végén egyszerre megütközve kiált fel:

— De kérem, mi ez itt? Hiszen én nem fogadtam el a javaslatot! . . .

Ez eléggé jellemzi azt a csodálatos lelkiállapotot, melynek kivált a rögtönző szónok van kitéve, ha a Ház színe előtt beszél. Hasonlítható állapot ez a csata hevéhez, mikor egész öntudatlanul, úgyszólván a láz vette hatalma alá, hogy talán a saját vére folyását sem érezné.

A szónokokhoz rangban legközelebb állanak a »majdnem szónokok«.

Ezek minden nagyobb vitánál feliratkoznak, mikor már a teljes kimerültség beállott. Nevük vagy három napig megfordul a lapokban: »Szólásra még föl vannak jegyezve ezek meg ezek«. — Otthon kevélyen olvasgatják a választók képviselőjük szándékát.

De az önzetlen hazafiak »tekintettel a vita elposványosodására« mindig kitöröltetik magokat a jegyzőnél, vagy nyilvánosan állanak el a szótól, nagy éljenekben részesülve olcsón, anélkül, hogy a gyorsirodának valaha dolga lenne velök.

Érzem, hogy máris hosszú kezdek lenni, pedig még hátra van a *karzat*, s azt lehetetlen mellőzni. Mert mint ahogy Zala vármegyében legszebb Somogy megye, úgy a földszinten legszebb a karzat.

Természetesen nem a főrendiek karzatát értem, ahol egypár podegrás főispán szunyókál, hanem a mamák karzatát, ahová a leányaikat hozzák el

Szép női szemek mosolyognak szelíden, ha Hoitsy beszél vagy Fenyvessy és Rohonczy (ennek az utóbbinak ma már egész pártja van, akikre vigyáz, hogy be ne léphessenek a Házba). Kíváncsian hajlanak alá a kis fejcskék, mikor Szilágyi Dezső emelkedik fel, nehogy elveszítsenek ha egyet is apollói gesztusaiból. A legyezők gyorsan villognak, ha valamely unalmas beszéd alatt fölfelé szegeződnek a honatyai látsövek, s egész kis szélvihar kerekedik felülről a legyezők csapkodásaitól. Gyönyörű kép ez úgy néha-néha. Fantasztikus kalapkák a fejeken, színes mantillák hanyagul oldadobva az üres karzati székekre. Vakító színpompa fent, vidorság, elevelenség, melytől elsimulnak idelent is a komoly redők a homlokokon. Sokszor megesik, tavaly is megtörtént, hogy egy idősebb hallgatónő elmerülve Tisza egyik érdekes beszédének

hallgatásában, miután az egy percre megállott, felállt, s a Ház nagy derűtségétől követve, türelmetlenül kiáltott fel: »Halljuk hát, no.«

Ez a karzat igen fontos tényező a mi társadalmi életünkben. Sokan beszélnek csupán a karzatnak, és sokan léptek a törvényhozói pályára csupán a karzat kedvéért.

Mert hát Magyarországon két dologra jó a képviselőség.

A jobbik esetben valami zsiros hivatalba jut ki belőle az ember, a rosszabbik esetben gazdagon megházasodik benne.

Nos igen, mondjuk ki nyíltan. Magyarországon senki sem azért lép valamely pozícióra, hogy ott megmaradjon. A járásbíró nem azért lesz járásbíróvá, mert tetszik neki ez a pálya, s mert a legszebb életfeladatnak tartaná a szegény embereknek szolgáltatni igazságot. Oh dehogy, ő septemvir akar lenni vagy talán főállamügyész. . . ez neki csak átmenet. A képviselő sem azért jön a be Házba, mert erős ambíciót érez magában a törvények alkotásában résztvenni, neki ez csak átmenet. . . hely, ahonnan lesben várja a szerencséjét. Az ügyvédség is átmenet, az alispánság is . . . Itt minden ember kénytelenségből van a maga helyén (de meg is látszik!), s csak átutazóban érzi magát. Örökösen kezeügyében van az útításka, amely többnyire üres.

Nem ritkán látjuk kifüggesztve az országház kapuján a fehér táblát e szavakkal: »A karzatjegyek mind elfogytak«.

Az akkor bizonyosan szavazási nap. És ha ez szavazási nap, akkor kétségkívül ott látható a folyosókon Podmaniczky Frigyes és Zalay István. Podmaniczky Frigyes képviselő, de soha nem jön máskor a Házba, csak ha szavaznak. Zalay István ellenben most nem képviselő*, de mameluk volt régen sokáig, s mint a jól betanított harcaripa a kürtszóra, ösztönyszerűleg előrohan Zemplénből, valahányszor szavaznak.

Szép élet is a mameluk élet, s azonfelül nyugodalmas! A mamelukok egészen úgy élnek, mint a Mátyás király híres restjei.

* Azahogy legújabban megint képviselő. Mert Zalay István is olyan, mint a Krajcsik Ferenc. Krajcsik Ferenc pedig olyan, mint a sovány föld. Minden aratás után egy ideig ugaron hagyják a választók.

Nem gondolkoznak sem a múlton, sem a jövőn. »Ha kellünk a miniszterelnöknek, hát majd csak megvéd, megválasztat bennünket! Ha pedig kellettünk eddig, miért ne kellenénk ezután?«

Egészen más a függetlenségi párt állapota, kik — mint Mocsáry Lajos szokta mondogatni — úgy harcolnak, mint a portyázó arab, mindenik a saját ruházatában, fegyverzetében, saját puskaporával és saját szakállára.

Mulatságosabb ennél a habarékok művelete, kik fölmennek a hegyre, meg lejönnek a hegyről. Ez az egész manóverük! Különben a habarékpárt egy részét csak meg kellene egy kicsit vakarni, mint az orosz, s mindjárt kilátszanék a máz alatt az antiszemita. Azzal a különbséggel, hogy míg az igazi antiszemiták jobban haragszanak a zsidóra, mint kellene, ők csak úgy haragszanak rá, mint kell.

De nemcsak ebben, sok mindenben különböznek az egyes pártok még a külsőben is.

A gyűrött, színehagyott kabátok a baloldalon, a jól táplált testek átellenben, bizonyos választékosság a középben. A függetlenségi párton még magyar ruha is akad. Csanády Sándor, a két Madarász, Kállay János (klubnéven »nagyitalú«) még mind magyar csizmában szeretik a hazát. A mozdulatok ruganyossága, testtartás, járás mind elüt egymástól. De a legátlábolthatlanabb mélység a pártok között mégis a ruhaszabás.

Herman például ott, ahol van, megvan, de ültessük csak a bársonyos Gromon Dezső mellé, s azonnal botrányossá válik. Andrásy Tivadar Gosztonyival karonfogva neveltető látványt nyújtana. Egyszóval a ruha sokat tesz: akin a ruha gyermekora óta jól áll, arról biztos, hogy vagy mameluk lesz, vagy habaréki, akin nem jól áll, kénytelen szélsőbali lenni. Lélekemelő példa volt erre a két Odescalchy testvér, a kormánypárti Gyula herceg a hetyke blúzával s a szélsőbali Artúr herceg a patkós csizmáival. Amint megszűnt szélsőbali lenni, megbukott, valamint György Endre is kimaradt a Házból, mert nem tarthatta fenn magát a kormánypárton abban a ruhában.

A pártok még jobban különítik el az embereket szokásaikban, modorukban, mint az ágy, melyből származtak. Ha

Nopcsa udvarmester két esztendeig lenne a baloldalon, fejevéri bicskát viselne a csizmaszára mellett. A pártoknak amalgamizáló ereje van.

Az 1867-iki képviselőházat, mert sok volt benne az ősz fej, »Fehér Ház«-nak nevezték. Az 1881-iki, mert sok barna hajú fiatalember ült benne, »Barna Ház«-nak hitták.

A jövő parlamentről azt jósolják, hogy »Zöld Ház«- lesz. (Nem mondom meg, miért, mert nem szeretek gorombászkodni.)

Annyi bizonyos, hogy sok békétlen, izgága s ferde gondolkozású ember került bele, kik nyilván igen sok mulatságot fognak szerezni az olvasóknak és még több bosszúságot a komoly törvényhozóknak. Ámbár ezek oly kevesen vannak, hogy nem érdemes teketóriázni miattok!

Pedig a jövő törvényhozásra elég nagy munka vár. Ezek közt minden valószínűség szerint legtöbb port ver föl majd a főrendiház reformja és a parlamenti ciklus meghosszabbítása.

A rozsdamarta címerek urai még egyszer megrakják tehát otthon a tarisznyát, s összeröffennek Budapestre cum gentibus, mint a zsidó házasság idején, hacsak meg nem találja Tisza a biztos arkánomot. Nehéz lesz, de hiszem, hogy megtalálja. S már szinte látom a reformált főrendiházat, s oda képzelem szenátorként Jókai Mórt, Szontagh Pált, Kemény Jánost, Csernátonyt stb.

Az országgyűlési időtartam meghosszabbítása sokkal több ellenzésre fog találni a közvéleményben. — Már is észrevehető a hullámozás. Az ellenzék körülbelül meg akar maradni az eddigi három év mellett, a kormánypárton öt évet emlegetnek. Beksics Gusztáv ellenben négy évet penget a sajtóban.

Valószínű, hogy a »négy év« hozatik be.

Mert az öt év Tiszának sem lehet ínyére; öt évi élettel bíró mamelukserget kétszerte nehezebb összetartani, mint-hogy el lévén bizakodva, könnyebben adja fejét vakmerő rezonirozásra.

Különböz legjobban lenne, ha nem bolygatnák a három évet, melyhez már hozzá vagyunk szokva. — Álokoskodás, hogy három év alatt nem lehet eleget dolgozni. Igen furcsának látszik, hogy éppen ez a parlament töri magát olyan nagyon a munka után. De nem is az az igazi indok, hanem hogy ne

kelljen egyeseknek minden három évben költeni a választásokon.

Csakhogy célt e tekintetben sem érnének el. Mert addig nevelték a becsületet, jámbor választókat, míg egészen kinevelték, s mikor nemrég Bicskey Kálmán előhozta programbeszédében az öt évi meghosszabbítás lehetőségét, a választók közbekiáltottak: »Helyes, helyes! Majd mi is *ahhoz tartjuk magunkat!*«

Ahol a képviselők nem cselekszenek és nem gondolkoznak egyenesen, ott a nép esze is görbén hord.

MORGEN RÓTH HEUTE TODT

[okt. 3.]

A képviselők mai ülésének nagy részét, noha az csak az osztályok működéséről szóló száraz előadásra volt utalva, a szerencsétlen Róth Pál esete foglalkoztatta.

Mi lesz a parlamentből, amely mindjárt ilyen »*derültségel*« kezdődik.

Ez csak sírással végződhetik.

Róth Pál ma a legnevezetesebb személyiség Budapesten. Mindenki kérdezi. Milyen? Szőke? Barna? Vörös? Fiatal? Öreg? Nős, gyermekes? Hol választották meg? És miért választották meg?

A legtöbben irigylik hamaros nevezetességre jutását.

Mások sajnálkoznak fölötte. Göndöcs bosszankodik, hogy másnak előbb sikerült megneveltetnie az országot.

Jókai azt mondta rá:

— *Kár hogy kormánypartival történt, (egy kis meggondolkozás után mélabúsan) de még így is szép esei!*

A legfeketébb hálátlanság a Hermané és az Ugron Gáboré, akik ma felszóltak az eset alkalmából. Különösen Herman Ottótól nem szép, hogy amiért Róth ezt a *jó élcet* megcsinálja, még számon kéri a III. osztálytól, miért osztotta be Róth urat mégis az osztályokba, holott mandátumot nem mutatott.

Furcsa. Mintha az nem lenne elég nagy bizonyíték arra, hogy valaki képviselő, ha az a valaki már a *választás után* kétezernegyszáz forintos számlát fizet ki!

— Hiszen hány olyan igazolt képviselő van, aki a számláját még most sem fizette ki — argumentált Wahrmann. — Sőt olyan is lesz, aki sohasem fizeti meg. De hiszen urak, Róth Pálról érdemes példát venni! Az lenne a helyes a nép jóléte szempontjából, ha minden képviselő tartoznék becsatolni a mandátum mellé azt is, hogy *az árát pontosan lefizette.*

De legjobban röstelli a dolgot Pantocsek Rezső.

— Mégiscsak szörnyűség. Ha egy patikus téveszti össze az arsenicumot a szaszaparilla gyökérrel!

Általában nagy a mulatság mindenfelé, s van min törniök fejöket a matematikusoknak: hogyha az »egyhangú« kormányválasztás is ennyibe került (a többi részleteit pláne még homály födi), mennyibe kerülhetett akkor egy úgynevezett »nehéz választás«?

A MEGALAKULÁS

[okt. 5.]

— T. Képviselőház! — mondá Péchy, amint díszmagyarban, csörömpölő karddal, pont félháromkor föllépett az elnöki emelvényre, s ettől a perctől fogva »Ház« lett a »*képviselő urak*«-ból.

Az öreg Boér leszállott az ő ifjaival, s nagy éljenzés közt beelegyedett a nép közé.

Új jegyzők léptek a katedrákhoz.

Azazhogy csak a tavalyiak. Rakovszky István, Zsilinszky Mihály, Tibád Antal, Berzeviczy Albert. Egészen új csupán Nagy István, kit Fenyvessy Ferenc helyett választottak. (Ő is olyan, mint Csalóka Péter, aki nem akart Budán király lenni.) A függetlenségi párt részéről Hoitsy Pált érte a megérdemelt kitüntetés. Jegyzőt csupán az antiszemiták nem kaptak.

Pedig derék, iparkodó emberek. Megpróbálták az erejüket a választásnál. S kisült, hogy csakugyan csal a látszat. Többen vannak, mint ahánynak látszanak. Az öreg Nendtvich apó volt az elnökjelöltjük. S *huszonhét* szavazat esett rá. Ezen felül Istóczy kapott egyet (meglehet a Nendtvichét), s Szalay Imre, Ónody Géza és Verhovay Gyula nem szavaztak.

...Tehát összesen harmincegy voks van tizenhét testben.

A folyosókon még nincs semmi élet. Hiszen a Ház még csak csecsemőkorát éli. (Azért nem is kezdte még meg a mi Scarronunk »A t. Házból« című karcolatait.) Az öreg képviselők még mindig ösmerkednek a fiatalokkal, a fiatalok pedig még mindig ösmerkednek a viszonyokkal. Nézik a helyiségeket, a könyvtárt, a büfét. Hiszen ez mind, mind az övéik! Nézik a minisztereket áhítattal, s a miniszterek is nézik őket szeretettel. Hiszen ezek mind az övéik! . . .

Az eddigi üléseknek természetesen nincs még semmi története. Egypár kérvény jött, de mit ér az? Kár a falusi ezresekért! Imputarem nem történt. Pedig imputaremek nélkül megsavanyodik a hangulat.

Mindössze néhány apróság szórakoztatja a folyosókat, hogy a Pallavicini ellen beadott kérvényben az is előfordul, miszerint az ögróf *nem tud magyarul*, hogy Róth Pál azért hozta fel a számlát Pestre, mert az ország patikárosai gyűjtést rendeztek maguk közt *kollegák választási költségére* (Nó lám, milyen nagyratörők a patikáriusok!), s most a számla alapján visszatérítik a Róth kiadását.

Egyszerre tipegve előcsoszog a folyosóra egy vörös, szürkeruhás úriember.

— Róth Pál! — kiáltja valaki.

Nosza, felharsan erre a hahota, s egyszerre töri magát mindenki hozzájuthatni a nevezetes emberhez, ki osztentatíve kivesz a zsebéből egy írást. . .

— Itt van, elhoztam. Megvan a mandátum is! — lihegi.

— Enyhítő körülmény — szól közbe Komjáthy —, mert énnekem csak a számlám van meg.

A primipilus képviselők közül kevesen voltak jelen. Ott láttuk Horvát Boldizsárt, Csernátonyt, Pulszkyt, Bánffy Bélát, Jókai Mórt.

Jókai Krausz Lajossal sétálgatott a folyosókon.

— Kétféle spiritus — jegyzé meg utánok tekintve Szlávny Olivér —, ha nem csalódom. De valószínű, hogy csalódom.

Ott hagytuk el ezelőtt több mint egy negyed esztendővel, hogy Irma kisasszony a büfében éppen már csomagolt össze mindent, amikor Odescalchy Gyula az utolsó ülés utolsó negyedórájában megette a büfében a legutolsó pogácsát — s ezzel vége lett az 1881-iki országgyűlésnek.

Azóta sok víz lefolyt a Dunán, és sok bor lefolyt a választók torkán.

Egyéb nem változott. Minden úgy van, ahogy volt. A nagy botú kapus most is ott áll borongva az ajtóban, közönyvel nézván a kifelé s befelé rajzó képviselőket, mintha mondaná: »Jöttök, mentek, de én itt állok, itt maradok«.

Bent Bassó jár csörömpölve a könyvtár kulcaival, úgy tesz, mintha száz könyvet kellene kikeresnie. (Ezek az emberek mind azért költöttek annyit a kerületekre, hogy itt a könyvtárt búvárolhassák.) Kónyi (mindnyájunk kedves Kónyija) mosolyogva, fürgén futkos a folyosón, minden ismerésének súgva valamit. Csupa öröm, csupa boldogság ragyog olajszínű arcán, mely együtt kormosodik az épülettel.

Hohó . . . hiszen a Prileszky Tádé zöld sipkája is megvan még! Tisza Kálmánon ugyanaz a tavalyi ismerős nadrág. Bent a teremben az elnöki pulpituson Péchy ül. Mellette köröskörül ugyanazok a fejek: a büfében Rónay János könyököl a pulpitusra, Odescalchy herceg pogácsát ropogtat. Mit? Hát még mindig azt az egy pogácsát eszi azóta? (Ti. június óta.)

A csalódásig hű másolata a régi képnek, mely összeszövi a múltat a jelennel, csupán egyetlen körülmény konfundál, hogy a Beksics kávészín őszi kabátja miért nem lóg most az olvasószobai ruhafogason.

Igen bizony, ez a kabát mutatja, hogy *új világ* van itt, ha egészen a réginek látszik is. A régi Házat úgy kell kiásni, mint az Aquincumot.

A romokból még nekünk is jutott. Ott piroslott a Grecsák pozsgás képe az írói karzaton, s mikor Polónyi is benyitott, majd kevés vártatva Éles Henrik, a három férfiú összenézett fagyosan, s egy-egy fanyar mosoly jelent meg arcaikon.

Sose hitte volna egyik sem, hogy olyan könnyű Magyarországon *íróvá* lenni! .

Édesdeden és figyelemmel hallgatták Irányi Dániel szép, de halk elfátyolozott hangon mondott beszédét (valami torokkatarrusa lehet az öregúrnak), ami igazán nagy hősiesség tőlük, hogy idejöttek, hogy a politikában ilyen szívósan gibic kednek.

Mondta is nekik valaki:

— Úgy tesztek mind a hárman, mint Thaly Kálmán kurucái, kikről ő azt állítja, hogy mikor karóba húzták őket, még ott a karón is pipáztak.

De bizony lent is megtetszik a változás (csak egy kicsit jobban kell szétnézni). Az öreg Pulszky Ferenc úgy veszi ki magát az ismerős mezőn, mint egy nagy mérföldmutató, amely azelőtt nem volt ott. Zimándy maga elé teszi a krokodilusbőr tárcáját, s azzal játszadozva méregeti villámló szemmel azokat, akik a miniszteri tárcákkal játszadoznak. Gróf Bánffy Béla élet-halálra keres még valakit a folyosókon, aki nem ismeri Szereday Aladárt. No, mert annak azt mindjárt be kell mutatni, Szereday az az ember, akit Erdélyben fajd helyett lőttek meg. (Denique Erdélynek mégiscsak akad valamije, amivel dicsekedhetik.)

Azután mennyi új alak mindenfelé.

S milyen alakok! Nem mondom ugyan, amit a faluról jött emberekről szokás, hogy megérik rajtok a friss szénaitlat, hanem meglátszik, hogy nagyon meg vannak kefélkedve. A hajuk szépen elválasztva, a nyakkendőjük gondosan megkötve. Az arcuk méltóságosnak, mutatósnak idomítva. Peckesen járnak, s orrukon keresztül beszélnek tanult mozdulatok kíséretében.

Mennyi idő kell még ezeknek ab'oz, míg arra rájönnek, hogy őket senki sem nézi!

*

Tehát ott vesszük fel a fonalat, ahol a Ház megalakult, azaz »tisztelt Ház«-zá lett. Az öreg Boér uralma kiesett keretükből. (Fájdalmas veszteség ránk ebből csak a Róth eset.)

Az első vita ma volt. A nagy apparátus, mely mint a szét-szedett cséplőgép nagynehezen összeköngült (egy-két srófja még most is mozog), ma kezdett először csépelni.

A legszebb, legokosabb felirati javaslatot Falk írta, a legkívánatosabbat Irányi, a legérdekesebbet Andreánszky.

Falkot a csengő ezüst hangú Berzeviczy Albert helyettesítette, ki higgadt, komoly beszédben támadta az antiszemiták javaslatát, mire erősen viharzott fel a zajos ellentmondás. Csatár, ki az utolsó padban terpeszkedett, harsány hangon kiabálta: »Nem igaz!« A két Szalay harcias modorban zajgott, s integetett visszautasító mozdulatokat, s mintha egy drótra volna húzva az egész antiszemita tábor, amint az egyik megmozdult, egyszerre izegni, csipogni, zúgni kezdett az egész raj.

Irányi szép beszéde, mely főképp a választási visszaélések ellen kelt ki, nagy hallgatóságot vonzott. A karzatok zsúfolásig teltek meg, az asszonyok fent kis tenyerüket a fülökhöz toldották, de hiába, ma nem volt a hangjánál.

Hanem aztán annál jobban kondult az Apponyi Albert öblös hangja, kit zajosan éljeneztek a jobboldalon.

De annál jobban becsmérelték beszédje hatását a mame-lukok.

Az egyik kijött a folyosóra, és így szólt:

— Olyan beszéd volt ez, hogy most már leányágon is biztosítva van Tiszának a kormányrúd késői századokra.

Andreánszky Gábor volt a harmadik szónok. Született mágnás, de nem született szónok; minélfogva a háta mögé vette emlékezőtehetségnek Komlóssy Ferenc elvtársát, s így ketten együtt mondták el a beszédet. Andreánszky beszélni nem tud, Komlóssy pedig süggni nem tud. Mert sokszor volt úgy, hogy csak azt hallottuk, amit Komlóssy sügött. Pedig azt kellett volna csak hallanunk, amit Andreánszky hallott. S így természetesen összezavarodott a hallgatóság fejében az egész beszéd, de ez azért nem tette azt rosszabbá. Ez az előnye megvan némely orációnak.

Éljent azonban kapott Andreánszky is, mégpedig amit nem is álmodhatott, a kormánypárttól, mert a beszédébe Komlóssy belesügte azt is, hogy csak a szabadelvű pártnak van egységes programja.

Éljent eddigelé mindenki kapott. Azt gondolta magában az öreg Pulszky: »Nekem valami egyéb kell«. Többet ér az éljennél a »derültség«.

Felkelt az öreg, s olyan szellemes beszédet csevegett el az ő fölülmúlhatlan modorában, hogy tiszta vétek érte az unalmas Országgyűlési Naplóba. Jobb lenne karcolatnak.

Megtámadott az öregúr mindent, megtámadta a jelent és múltat, megtámadta a kormányt, a nagy adókat, megtámadta az ellenzéket, az antiszemitékat, megtámadta a zsidókat, és megtámadta még magamagát is.

Több megtámadni való nem lévén a mindenségben, maga mellé vette fiait és hazament.

A T. HÁZBÓL

[okt. 17.]

A mi közpénztárunknak az a baja, hogy mindig kevesebb van benne, mint amennyit ki akarnak belőle venni.

Ha ezt az embert belátja, mindent tud, ami Magyarország helyzetének teljes ismeréséhez szükséges.

A parlamenti vitáinknak pedig éppen megfordítva, az a bajok, hogy mindig többet beszélnek e vitákon, mint amennyi szükséges.

Ma is volt sok ilyen szükségtelen szóbeszéd.

Zichy Antallal kezdődött és Mocsáry Lajossal végződött az ülés.

Minélfogva a Ház úgy érezte magát mindjárt az ülés elején, mintha már az ülés vége lenne, s az ülés végén újra beleesett abba a hangulatba, amiben az elején volt.

A Zichy beszédje alatt érkezett a folyosóra Ráth Károly főpolgármester, aki a miniszterekkel akart beszélni.

— Nem lehet — mondá neki Rakovszky —, mert egy pártunkbeli ember beszél. Azt most illedelemből végig kell hallgatniok.

— Hát akkor én mit csináljak addig?

— Mit? Hát elhozom én ide a »Függetlenség«-et. El lehet azzal addig mulatni.

Rakovszky beszaladt az újonnan készült üveg fülkébe (mert a *Ház üveg alatt* tartja azokat, akik annyira vitték, hogy olvasnak), s elhozta onnan a »Függetlenség«-et.

Mire eljutott a hírekig, akkorra már Szalay Imre emelkedett föl. Az egész folyosó néptelenné vált. Nem maradt künn senki, csak Berger Ignác.

Berger Ignác egyike a legérdekesebb alakoknak, neve zsidós, de ő maga lutheránus pap, hosszú, vállára lelógó gesztenyeszín haja van, s az arca szakasztott olyan, mint a Mátyás királyé, az ember szinte várja, hogy valami cédula pottyan ki a zsebéből: »Hic fuit Mathias rex comedit ova sex.«

Ráth Károly megszólítja a teremből kijövő Bergert, hogy mikor lehetne a miniszterekkel beszélni?

— Nem lehet, mert egy ellenzéki ember beszél. Végig kell hallgatniok, mivel vádolja őket.

Nincs ez ellen más segítség, mint elhozni az »Egyetértés«-t és elmélyedni annak a tartalmában. Az csak kitart, míg Szalay elvégzi.

Elhozatta a szolgálval és belemélyedt. Elég nagy lepedő, de a bajusza mégis kilátszott, amint eltakarta magát vele.

Hagyjuk olvasni a méltóságos urat, és menjünk be a terembe.

Szalay az ő megválasztása viszontagságait beszéli el.

Nagy figyelemmel hallgatják. Általában az most a legdivatosabb, de egyszerűs mind a legfájósabb téma, kinek mibe került a kerülete.

Szalayé csak nyolcszáz forintot nyelt el.

— Bizony elég jutányos! — kiáltotta közbe keserűen egy kormánypárti.

A kormánypárton és a habarék-közben rögtön ború ül ki az arcokra, mihelyt ez a téma előjön. Csak az antiszemiták mosolyognak. Nekik többnyire semmibe sem került a mandátum. Ők nem panaszkodnak. Ahol ingyen eszik az ember, ott mindig jól főznek.

Szalay megszurkálván Tiszát, a zsidókat, azzal a meglepetéssel zárja le szavait, hogy még egy fölirati javaslatot nyújt be a Szalay-párt részéről.

Ekkor már dél felé járt az idő.

Az éhesebb képviselők, mint a sneffek kezdtek a büfé felé húzódni. Ráth Károly elhozatta magának a »Nemzet«-et, s újra kérdezősködni kezdett:

— Mikor jönnek ki a miniszterek?

— Nem lehet, mert mindjárt Tisza fog beszélni.

Hangzott is a villanyos csöngettyű hívogatóan.

Zsúfolásig megtelt minden hely. A mediumon fej fej mellett. A karzaton átfutó moraj és zsongás, aminő a csöndet megelőzi.

Mindenki fut, mindenki helyet keres. Még Dobránszky is megjelenik régi helyén, mint valami rém. A mamelukok lélegzetüket fojtják el. Az új képviselők hanyagul dőlnek el könyökükre, mintha csak félfüllel akarnák hallgatni. Olyan nekik ez, mint mikor a falusi ember először eszik kaviárt, vigyáz, hogy észre ne vegyék rajta a hatását. Szilágyi Dezső arcán kiüt a gúnycsücs, fumigatív mosoly, Beksics beteszi könyvét (melyet a gyöngébb beszédek alatt olvas) a fiókjába, az öreg Szitányi (klubnevén: Urunk) egy árkus papirosból csinál a füléhez tölcserőt, a gyorsírók felemelt ceruzái olyanok az asztalhoz, mint egy banda kezében a nekiemelt vonók: no, ezekkel mindjárt muzsikálni fognak!

Mindenen meglátszik, hogy a »generális« állt fel szólani készen.

Tiszát talán senki sem tartja nagy szónoknak. Monoton hangon beszél, beszédjének szerkezete pongyola, a nyelvezete nyikorgós, mint a kenetlen talyigakerék, de azért tagadni nem lehet: e beszédek alaki tartalmukban is bizonyos egyéni kinyomattal bírnak, ami pedig csak a nagy szónokok sajátja. Egy Tisza-féle beszédet meg lehetne ösmerni, ha más ember mondaná is el a magáé helyett. Más államférfiaink beszédéről ezt nem igen lehetne ez idő szerint elmondani.

És azonfelül az ő laza szerkezetű modorában van valami rejtett kellem, olyanforma, mint aminő néha abban, ha az asztalokon bizonyos rendtelenséggel van összevissza hányva minden.

Szokott ügyességével és harcmodorával vagdalkozott jobbra, balra, hol kifordította, hol befordította az ellene szórt

nyilatkozat, s azután belement a nagy politikába, a skierniewicei talákozásról fedvén fel a fátyolt. De már ezt papírosról olvasta — mert ez Európának szólt.

Egy kicsit olyan szagú volt a leleplezés, mint a lőcsei kalendárium jövődölése:

Aki nem lesz betegségben,
Az marad jó egészségben.

De azért mindegy; Komlóssy Ferenc, Krajsik Ferenc és Berger Ignác föl lettek világosítva az európai konstellációk minéműsége iránt.

Aki azt akarja tudni, hogy milyen viszonyban állunk Oroszországgal, annak Németországhoz való viszonyunkat kell tudni.

A Németországhoz való viszonyunkat pedig mindenki tudhatja, aki be van avatva, aki pedig avatatlan, hát az hagyjon annak a viszornak békét, mert éppen a béke az alapja a Németországhoz való viszonyunknak.

Ha nem lett is okos a Ház a nagy politikával, bezzeg okos lett odakünn Ráth Károly a sok újságolvasásból. Már akkor éppen a »Magyar Föld«-et olvasta, s elméje megvilágosodván, elkezdett szörnyen türelmetlenkedni.

— Mégiscsak fárasztó dolog ez a városkormányzás! Hát soha nem jönnek már ki a miniszterek?

Bizony nem vállalkozott senki, hogy kihívja őket.

— Utoljára is ki kell nyittatnom az egész könyvtárt, ha nem jönnek. Hát abszolúte nincs rá semmi mód?

— Dehogy nincs — mondá Orbán Balázs, ki végre meg-sajnálta a szegény polgármestert —, majd megmutatom én mindjárt, hogy kijönnek!

S amit a székely megígér, azt meg is tartja.

Bement, s rá nyomban rohant kifelé ember ember hátán; Pauler elől, utána Tisza, mellettük futva poroszkált Orczy, s méltóságosan lépkedett Széchenyi.

— Ördöge van annak az Orbánnak! Mit csinált velök?

— Semmit. Beszélni kezdett nekik!

A múlt országgyűlés annyira megrontotta a renoméját a mostaninak is, hogy már a válaszfelirati vita harmadik napján alig volt publikum a karzatokon, s maguk a honatyák is olyan gyéren lepték el a padsorokat, mintha az aranka rágott volna ki köztük egész nagy foltokat.

Pedig a mai ülés megérdemelt volna nagyobb érdeklődést, mert nagyon mulatságos volt, ha nem volt is nagyon épületes.

A többségnek eddig az volt a taktikája, hogy mikor valamely kérdésen hamar kívánt keresztülgázolni, leült és hallgatott, s így biztos volt abban, hogy az ellenzék tüze táplálék hiányában hamarabb ellobban, mintha hol az egyik, hol a másik fölpiszkálja, s halmozza rá a gyúanyagot. Ilyetén módon sok érdekes vitát sikerült már elfojtania, még mielőtt kitörhetett volna.

De ez a mostani Ház még nagyon fiatal, nem tudja, mi a csízó. Aztán meg mindig akadnak olyanok, akiknek okvetlen mondani kell valamit, s akiknek az, hogy szóljanak, drágább érdek még a párt érdekénél is. No meg aztán van olyan is, aki bizonyos benne, hogy ő világitó gyertya, melyet véka alá rejteni ellenkeznék a szentírással. Elég baj, hogy mandátum hiányában mindaddig közre nem világíthatott.

Tehát *Busbach* Péter volt az első szónok, aki a múlt választáson csaknem áldozatul esett a Terézvárosban, amikor elhíresztelték róla, hogy antiszemita. Hiába szabadkozott akkor, nem hittek neki. Szerencse, hogy Tenczer Pál még idejekorán meggyőződött róla, hogy olyan filozemita — mint gróf Fesztetich Pál, az ellenjelölt — *Busbach* Péter is van, s nem vette többé a választását komolyan. Ha már mindegy, akár Pál, akár Péter, hát akkor gondolá magában, legyen inkább Péter. És amit Tenczer Pál gondol, az meg van gondolva.

Péter tehát meglelt, s megragadta a legelső kínálkozó alkalmat az ország házában lemosni magáról a rákent gyanúnak még az árnyékát is, mintha őbenne az antiszemizmusból egy mákszemnyi nem sok, de csak annyi is lenne, s hatalmas filippikával rontott neki a Ház legifjabb pártjának, mely vihart vet, gonosz szenvedélyeket izgat, és nem áll az erkölcs alapján.

Hej, lett erre zivatar az antiszémi táborban! Mint mikor a borkősavat összeöntik a kétszer szénsavas szódával, úgy pezsgett, sistergett és bugyborékkolt. Maga Péter állt a habok fölött, mint a szikla, és igyekezett imponálni a zajgásnak, amiben pompás szolgálatot tón nékie már az arca is, lévén az legrózsásabb hangulatában, és olyan színű, mint más emberé, ha nagyon méregbe jön.

Különösen egy hosszú reverendás fiatal antiszemita pap árulta el állandóan kétségbevonhatlan jeleit a keresztényi türelmetlenségnek. Izgett-mozgott, mint a sózott halcsík, úgyhogy jámbor Péchy Tamás is kíváncsi lett a kilétére, s az elnöki székből figyelmeztette, mi dolog, hogy még eddig nála be nem mutatta magát.

— Én Komlóssy Ferenc vagyok — sietett az helyreütni a hibát, illedelmesen felállva és meghajtva magát. De már ekkor kivehető volt a hangjából a szándék, hogy »majd megtudjátok ti mindjárt, ki vagyok!«

Minekutána Busbach Péternek tökéletesen sikerült volna megszilárdítani három év utánra kilátásait a Terézvárosban, fölállott a szélsőbalon egy hatalmas alak, Hódmezővásárhely képviselője, *Gosztonyi Sándor*, aki dacára, hogy ezúttal szólalt föl először, régi jó ismerős beszéddel igyekezett pihenőt szerezni a hallgatóság kifáradt türelmének.

De az neki korántsem sikerült olyan tökéletesen, mint *Bauszner* Guidónak, a hosszúnyelű szász képviselőnek, akin csak pátriája, Zay Adolf bír túltenni az alaposágban. Bauszner tanult, gondolkozó és — reméljük — megállapodott ítéletű politikus, akinek nagy fejtörésébe került ráakadni, hogy legokosabb dolog kibékülni az embernek a magyar állameszmével.

Mert tudni való, hogy Bauszner Guidó nem mindig gondolkozott oly higgadtan és hazafiasan, mint ez idő szerint. Volt egy idő, mikor még nagyon szaturálva volt cs. k. dragnyos elméletekkel, s amikor egész természetesnek találta, hogy Brassó egyenjogú legyen Budapesttel, a szász gróf a miniszterelnökkel, a szász univerzitás az országgyűléssel. De ez ifjúkori hóbort vala, Bauszner ma korrekt állampolgár és hű hazafi, akire rámondja még az e tekintetben kényes ízlésű Herman Ottó is: »Ez aztán jóra való bakszász; kár, hogy

a hutában nem fúnak olyan hosszú üveget, hogy spirituszba tehetném«.

Különös éllel vágott oda Apponyi Albertnek, akinek jászberényi ama mondására, hogy ő »a nép embere, míg Tisza nem az«, azt felelte, hogy lehet ő a nép embere, de nem lesz a szituáció embere soha; Tisza pedig az. Erős mondás. De nekünk egészen úgy látszik, nem oda vág, ahova néz. Ez a Bauszner alighanem *akar* valamit.

Beszéde a heidelbergai tanszéken elmondva okvetetlen hírnevet szerzett volna neki. Itt azonban nagyobb hatást tett a Komlóssyé, ugyanazé, aki az imént bemutatta magát.

No, még ilyen beszédet soha nem pipáltunk! Ez már aztán beszéd! Ilyet mondjon Szalay Imre, ha tud! De fogadni mernénk, hogy nem tud. De hogy is tudna, mikor nem járt a szemináriumba, ahol alaposan taníttatnak a klasszikusok.

Azon kezd, hogy titokban az egész Ház az ő pártján van, kivéve a zsidókat. Aztán megleckézteti a királyt, miért leckéztette meg Aradon a papokat, amiért az elnök őt leckézteti meg, mire ő viszont az elnököt leckézteti vissza. Majd a »ravasz, kétszínű anglikanizmus«-t támadja meg, amitől Péchy Tamás úgy megijed, hogy a Dunáról már Budapestnek látja szegezve az angol Armstrongokat, s kéri szónokot, hogy ne veszélyeztesse Angliával fönnálló barátságos viszonyunkat.

Az ifjú páter meg is szívleli ezt a figyelmeztetést, és békét hagy Nagy-Britanniának, s minden haderejét a zsidók ellen koncentrálja, akiknek nincsenek Armstrongjaik, s így Péchy Tamás nem is ijed meg annyira, hogy az ezekkel való barátságos viszonyt a veszélyeztetés ellen elnöki oltalmába venni szükségesnek tartaná.

A szónok biztosítja a Házat, hogy nem kívánja a zsidókat se agyonveretni, se Palesztinába kergetni, se az emancipációt tőlük elvenni. Sőt kárhóztatja Fichtét, aki olyan zsidót kívánt, akinek a fejét leütik, aztán más fejet tesznek a nyakára de olyat, amelyben egy zsidó gondolat se legyen. Nem, ő nem megy annyira, ő csak revízióját akarja az emancipációnak, s azt kívánja, adják is meg a zsidók az árát, fizessenek türelmi adó címén külön zsidó adót.

Meg kell adni, jeles szónoklat volt, melyen igen jól mulattott a Ház pártkülönbség nélkül, főképp mikor a szónok fel-

szólította a miniszterelnököt, menjen csak Nyitra megyébe, nézze meg, mit csinált ott a néppel a zsidó: fogadni mer, hogy három év múlva maga a miniszterelnök úr is antiszemita programmal fog föllépni.

Miután még arról is biztosította volna Grünwald Bélát, hogy pánszlávizmus Magyarországon nem egzisztál, s Busbachnak telket ajánlott volna Aussee helyett a Balaton mellett, a különös akcentussal elmondott oráció végével odafordul Justh Gyula Haviar Dánielhez:

— Ugye ez a Komlóssy tótkomlósi?

— Dehogy — felel ez —, a tótkomlósiak szebben tudnak magyarul.

Még volt egy szűzsónoklat, mely végképp kétségbeejté Kőrösi Sándort. *Vámos Béla* szólalt föl, aki szintén akadémiai jogtanár, mint ő, de még öblösebb hangja van, mint neki. Tehát Kőrös itt se maradhat Kecskeméttől. Ha a kőrösieket nem emelné az a lelkesítő tudat, hogy a királyfi felesége a »kőrösi lány«-t dalolta el, s nem a »híres város az Alföldön Kecskemét«-et: kétségbe kellene esniök ama vereség fölött, melyet ma Vámos Bélától Kőrösi Sándor harsogó hangja szenvedett. A beszéd különben egyéb elemi csapást nem okozott.

Ha a t. Ház nem gondol még valamit, a fölirati vitának holnap vége lehet, s csak a zárbeszédnek maradnak még hétfőre. De a jövődó isten kezében van, s holnap megint egy antiszemita pap: Zimándy beszél, kihez elvtársai még nagyobb reményeket fűznek, mint Komlóssyhoz. Ki tudja, ez nem paprikázza-e föl a többi híveket is annyira, hogy rezervájokat félbehagyva, akcióba lépnek tömegestől.

A T. HÁZBÓL

[okt. 19.]

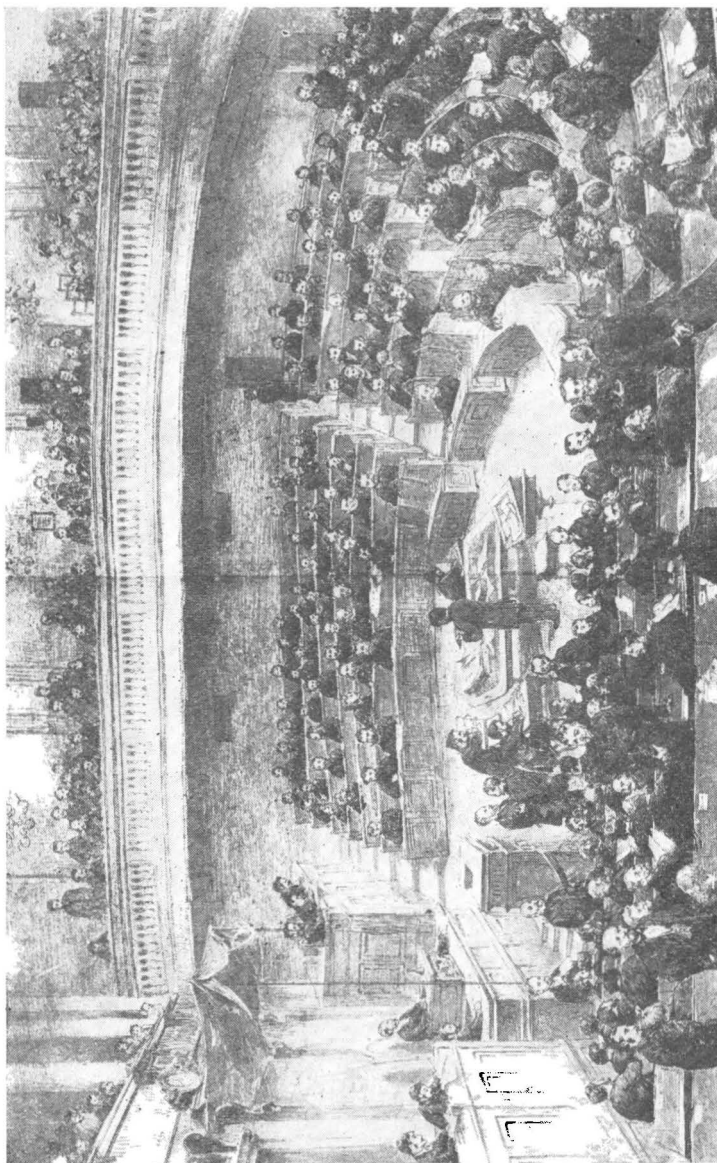
A Ház méltósága, nimbusza száll egyre alább-alább...

Lejebb már nem is mehet. Elérkezett a nadírre. Most már csak vissza lehet fordulnia.

Tagadhatatlan, hogy ezt a sajtó okozta. A sajtó, mely az auktoritásokat összetörte, mely lehámozta a csinált fényt az alakokról, mely odavilágított a törpeségeikre, fogyatkozásaikra. A sajtó megölte a parlament tekintélyét.

Zirzen Janka

A képviselőház ülésterme

De azért nem a sajtó a hibás. A sajtó csak feladatát teljesítette. Közelebb hozván mindenkihez a szereplő embereket, mint a nagytűveg.

S a szereplő emberek nem állották ki a közelséget. A parlament gyengébb volt, mint a sajtó. Pedig megfordítva kellett volna lennie.

Tegnap egy tekintélyes képviselő letöröltette nevét a szőlők lajstromából:

— Itt nincs jövője, csak annak, aki bolondozik. Inkább nem fogok beszélni.

A Ház tagjai meg nem hallgatták tegnapelőtt Mocsáry Lajost. Alig volt bent ötven ember, s az is unatkozott, és a homlokát törülgette. Mert Mocsáry magas szempontból, parlamenti hangon beszélt.

Apponyi beszéde alatt tömegesen ballagtak ki a mamelukok. Egyik olyat ásitott a mediumon, hogy az ott járkáló Maszák összszerezzent.

Talán tüntetni akartak? Nem, ők valóban unatkoztak. Mert az Apponyi beszéde is magas volt.

Hanem egy fiatal papocska beszélt tegnap. Az volt a Háznak való beszéd. Zsák megtalálja foltját, oráció megtalálja a maga közönségét. Ott volt a padokban minden lélek, még az öreg Bánffy Dániel is ébren hallgatta, s oly néma csöndben beszélt a kis Komlóssy, mint Tisza Kálmán szokott ünnepélyes pillanatokban. Csak néha harsogott fel a röhej, a tetszés, a kielégített várakozás tomboló zaja.

S mit beszélt?

Zöldségeket, diákos naivságokat, gorombáskodott jobbra-balra, gyermekes modorban, sértő hányaveti hangon.

Tíz évvel ezelőtt pirulva távoztak volna ki a teremből a képviselők.

Tegnap lihegve futottak be, akik elkéstek.

Ma aztán megindultak a vélemények.

— Bátor fiú — szólt egy képviselő, aki már miniszter volt.

— Sohasem lesz belőle püspök — jegyzé meg egy másik, aki nagy dicséretet akart ezzel mondani.

— Kár, hogy pap — jegyzé meg egy leányos apa.

— Sok esze van — fejtegeté egy harmadik —, de még nincs kiforrvá.

A Komlóssy beszéde olyanforma beszéd volt, amelyről azt szokták mondani »háromnapos oráció«. Van olyan beszéd, amelyről egy félóráig beszélnek, van olyan amelyik másfél napig foglalkoztatja az elméket, és van olyan, melyre már akkor se emlékeznek, mikor a szónok elfáradt tüdeje a beszéd végeztével az első lélegzeteket beszívja.

A Komlóssy beszéde ma is uralta a kedélyeket, hiába jött közbe Horánszky, és hiába jött volna akárki, csak éppen egyetlenegy férfiúról rebesgették, hogy képes elhomályosítani a napok hőségét, s ez a »Trefort miniszter kalapácsa«.

(Ezt a titulust viseli Zimándy Ignác azóta, hogy Trefortot támadta meg egy röpiratban.)

Honnan, honnan nem, szárnyra kelt a hír, mindig megszebb és messzebb szivárgott, hogy Zimándy Ignác fogja összetörni a zsidókat, hogy egy irtózatos ember, akinek hangja mennydörgés léssen s szavai villámok.

Úgy képzelte mindenki e »daliá«-t (kiből daliácska lett), mintha nehéz páncélban járna, tarajos sisakot viselne, s rettentő buzogány lógna a kezében. Zsidó gyerekek két hónapja álmodnak róla minden éjjel.

Mikor a Ház megnyílt, mindenki azzal jött be: »Melyik az a Zimándy?« Még Róth Pál sem volt olyan nevezetes.

Izmos alak, nagy idomtalan fej, olyan színben, mint a kakas taraja. Szemei szürkék, mint a mocsár, s vadul villognak szerte.

Felállt, és mély csönd lett — aminő a temetőkön van.

Tisza friss pápaszemet vett; Péchy félénken zsugorodott össze székén; Szapáry hátrarázta fején szép ólomszínű haját; Wahrmann dacosan szegte hátra fejét (jöjjön, aminek jönni kell!), Chorin sóhajtott, s a baltenyerét a fülére tapasztotta. . .

A folyosó egy perc alatt kihalt. Nem maradt ott egy lélek sem, csak Stesser József, Tizának kedvenc köztisztelőben álló tanácsosa, ki egy fekete bőrtokban hozta aláíratni a miniszterhez a folyó ügyeket. Hogy a közigazgatás kereke is hadd forogjon, míg ott a nyelvek forognak.

De rosszkor jött.

Mert hát álljon meg a közigazgatás kereke. . . Zimándyt csak nem lehet meg nem hallgatni. Mit tesz az a nagy világ-

rendben, ha valamely vármegye egy negyedórával később kapja a dorgatóriumot!

Zimándy beszélni kezdett.

Az antiszemiták ragyogó arccal hajlottak arrafelé.

Halkan kezdte és szaggatottan, tót és német dialektus vegyülékével. Egy-két ügyetlen mondat után nyomban megcsappant a remény és ijedelem.

A nagy test eleinte csak állt, csupán a nyelve mozgott, később a balkezét kezdte illegetni, majd sebesen forgatni, utána a jobb kezét, végre a ballába mozdult meg, a pad alatt toporzékolt és dobolt vele, végre ugrált, szemei kidülledtek, szájából messze szétfreccsegett a nyál. . halántékán újjnyi vastagságú kék erek dagadtak ki, orrán gőzt lövellt, homlok-ráncai összetepedtek, mint egy pamutsapka, a nyaka irgett-forgott, mind a két keze hadonászott, mint az ördögmotolla, gyér hajszálai az égnek ágaskodtak, akárcsak a kartácsoló kefe, dereka hol kihajlott, hol behajlott, neki-nekiindult, mintha fejével a padnak akarna ütődni, majd hátra hajlítja a derekát.

A homlokáról nagy izzadtságcsöppek gurultak alá.

Mikor pedig a bécsi kofa-jelenetet produkálta, igazi kalamajkát kezdett járni. . .

Falrengető kacaj hangzott szerte, a képviselők majd hanyatt dőltek nevettükben, Wahrmann arca mennyei örömtől tündöklött, Péchy a jelenet élvezetébe merülve, elfelejtette a csengettyűt megrázni. De eszébe juttatta Tisza Kálmán, ki megbotránkozva elsőnek távozott a teremből.

A kegyelmes úr reggelizni ment.

Egyedül ült le a nagy asztalhoz.

Nem volt a büfében senki. Még a szép Irma sincs ott, gyöngélkedik.

A miniszternek jólesett, hogy egyedül lehet egypár percig. Mert a skierniewicei megbeszélte béke nem hat ki rá. Neki nincs békéje egy percig sem. Hódoló mamelukok kísérik lépten-nyomon.

Egy olyan eseménynek kellett közbejönni, mint a Zimándy beszédje, hogy ne lássák, s egyedül hagyják.

A sonkák, szalámik, vajak illata töltötte be a termet, s nem a tömjén.

Hosszú, szabad lélegzetet vett, s a nagy elhagyott terem-
ben, hol csak az óra ketyegett kimérten, elkezdett gondolkoz-
ni.

Milyen más világ volt itt valamikor! Mikor még Teleki
László beszélt odabent. . . Mikor az öreg Deák adomázott
idekűnn.

Akkor volt ez a büfé ilyen üres!

De hát csakugyan nem jönnek ezek az én mamelukjaim?

Senki sem jött.

Tehát csakugyan nincs egy se, aki szégyellje hallgatni
azt az embert.

De mégis. . .

A puha szőnyegen léptek tipegése hallatszott.

Vajon ki az a jó ízlésű ember? — tünődék a miniszter-
elnök.

Kevés vártatva egy borzas, zilált ősz fej bukkant be, mint
az ordas farkasé, de csakhamar visszahúzódott.

A miniszter oda pislantott kék pápaszeme mögül.

Az öreg Csatár kullogott ott sántító lábbal, leverten —
szégyenlősen.

A T. HÁZBÓL

[okt. 21.]

A képviselői padok meglehetősen megteltek ma a vita
ötödik napján is. Hanem a karzaton már gyér volt a közönség,
mert mire is várjanak ezután? Hiszen minden volt már, csak
még verekedés nem!

— Vannak dolgok — mondá szomorúan egy magyar
nadrágos hazafi —, amiket egyetlen házban sem lehet elmon-
dani, csak az országházban.

Mindegy! Horváth Gyula azért megbecsüli ezt a Há-
zat is.

Felöltözött talpig fekete ruhába, mintha lakodalomba
menne, a zsebkendőjére parfümöt csepegtetett, elbúcsúzott
otthon a rokonaitól, érzékeny kézzszorításokat váltott a folyo-
són barátaival, úgy ment be elszántan beszédet tartani,
mintha a halálba menne.

Aminthogy a beszéd tartás voltaképpen mindig szerencsejáték.

Hanem előbb még benézett a büfébe, megitta egy pohár sherrynek a felét szíverősítőnek.

Kell is erre a hódító hadjáratra.

Mert a Házat éppen úgy meg kell hódítani, mint egy asszonyt. Olyan szeszélyes, mint egy asszony. Képzelsenek önök egy olyan asszonyt, akinek háromszáz szíve van!

Ilyen asszony a tisztelt Ház. S ennek udvarol az ember, ha beszél. (Igaz, majd elfelejtettem, a madame-nak még azonfelül háromszáz szája is van.)

Még csak megjárja, mikor vidám, izgékony, szeretetre-méltó; de rettenetes kivált a migrénes napokon.

Föl nem melegíti semmi: fázékony. Nem érdekli semmi. Ásít és unatkozik.

S amelyik szónok e hangulatok egyikébe belepottyan, az ott vész. . .

S ha ő maga nem vész ott, a beszédje okvetlenül áldozatul esik.

A Ház hangulatának nagy ereje van.

Vannak esetek, hogy a legrosszabb beszédeket átgyúrja meglehetőseknek, s a legjobb beszédekből csinál jelentéktelenekeket.

Az öreg Pulszky a viták elején egy kitűnő orációt vágott ki, melyből csak úgy bugyogott a szellem (Angliában, Franciaországban sokáig beszélnek egy ilyen beszédéről), de a Ház hangulatával össze nem passzolt. Azt mondta a folyosó és karzat: »figurás, cinikus beszéd volt«.

S ez a frissen sült közvélemény olyan erő, hogy annak mindenki hisz, még Pulszky is elhitte, hogy ő rossz beszédet tartott.

A fiai rendre mentegették:

— A papa jobban beszélt volna, de mérges volt, mert a fogait otthon felejtette.

(No, hogy fog az majd beszélni, ha a fogait magával hozza!)

Horváth Gyula nem hiába öltözött finom posztóba. Ő képviselte nemcsak a mai napra, de az egész vitára nézve a gavallér felfogást.

Hiszen ilyen ember volt ő tavaly is, a beszédjei sem voltak rosszabbak, csak a Ház hallgatta a *másik fülével*.

Hanem ma meghódította egy csapásra.

Szépen beszélt, magas szempontból, s ami a legfőbb, nemesen.

Az irigyek és jópajtások szájtátva hallgatták:

— Nini, ez a Gyula!

Monoton kezdte, döcögött az elején, gyepre eresztette a hangját (mint Cicero mondaná, ha erdélyi ember volna), majd ki-kivágott vele egyenlőtlenül. . . de a fokozódó figyelem és csönd, a ráirányzott száz és száz szem, amelyben nincs aluszékonyság, de meleg sugár, egyszerre lelket öntöttek a hangjába is, s megcsendült szépen, néhol megharsant erőteljesen. .

Az agráriusok elleni fejtegetései, s a Ház méltóságának megóvására mondott szavai nagy tetszést arattak minden oldalon.

Hanem voltak olyan állításai is, amik nem egészen állják ki a sarat, aminő az, hogy ő nem kíván a kormánytól nagy alkotásokat, csak nagy eredményeket.

Még ezt a lapszót is megtudták magyarázni barátjai:

— Jól van az mondva! Mért ne volna jól mondva? Kis alkotások, nagy eredmények! *Kis vízi, nagy zsinór*. No ugye nem lehetetlen?

Mikor vége lett a beszédnek, lelkesen megéljeneztek. A tetszés moraja még a balpárti padokból is fölzúgott. Horváth diadala teljes lett.

Mikor visszament kimelegedve a büfébe, a sherrys pohár még ott állt.

A bornak is benne csillogott a fele.

— Mi ez — mordult fel szokott szórakozottságával —, ki itta meg a boromat?

— Hiszen te magad ittad ki.

— Mikor?

— Még apró mameluk korodban. *A beszéded előtt!*

Így lett Horváth Gyulából nagy ember — dicsőségéről zengtek a fülkéék és folyosók.

Annál is inkább, mert utána Fenyvessy Ferenc emelkedett fel.

— Ejnye de csinos fiú! — mondá Kemény Endre a főlemelkedő szónokra célozva. — Ő is új ember?

— Nehezen. Úgy látszik, mindnyájan ösmerik. — felelt egy szinte új képviselő.

— Honnan látszik, hogy ösmerik?

— Onnan, hogy tömegesen kimennek!

Valóban kevés ember maradt a teremben.

Ezért zengett a folyosó a Horváth magasztalásától.

De nem soká zengett. Minden sikert elhalványít egy újabb.

Fenyvessy után Tisza szólott.

Amiből az a tanulság, hogy Tisza nem szereti a maga mamelukjait.

Legalább már egy egész napot engedett volna a szegény Horváth Gyulának.

A T. HÁZBÓL

[okt. 22.]

I. *A felirati vita furcsaságai*

Haviar Dániel (akit nem tudom milyen kicsinylésből »Dani«-nak hívnak a pártjabeliek) ma tartotta szűzbeszédét.

Nagy robusztus alak, hosszú kétfelé választott szakállal. (Denique Németh Albertnak a szakálla legalább mégis bejutott.) Már jó hír előzte meg, mielőtt »föllépett« volna. Ő és Enyedi Lukács képezik a párt ez idei, úgynevezett akvizícióját. Így biztatja Mocsáryékat a remény.

Hanem úgy látszik, az egyik nagyon vidékies, a másik pedig nagyon európaias.

Eddig egyforma várakozások fűződtek hozzájuk, de most már Enyedi *előnybe* jutott: mert még nem beszélt.

Haviar különben úgy látszik, jelentékeny erő, habár a mai beszéde ha csinos volt is, egy kicsit ismerős. Hallottuk mi már ezeket a dolgokat sokszor, hol jobban, hol rosszabbul.

Hangja nagyon szép, érces, öblös, de mégsem annyira, mint a Vámosé. Mert az olyan erősen beszél már, hogy a saját hangjától nem hallani. Irigyelte is tőle Kőrösi Sándor.

— Ejnye de ismerős hang ez! — mondogatta tünődve. — Hol hallottam már én ezt a hangot?

Végre kisült, hogy szakasztott az ő hangja. Mert vannak a parlamentben ilyen tüneményes hasonlatosságok. S még hangban hagyján, hanem sokkal kellemetlenebb archban s alakban hasonlítani valakihez.

Hát még ha az a valaki éppen Bauszner Guidó!

Mikor e vita folyamán bevégezte hosszú beszédét, meglátja a folyosón Jókai Mór, utána iramodik, s meggratulálja.

— Nagyon szép volt a beszéded!

Bauszner csodálkozva veti rá üveges kék szemeit.

— Az én beszédem?

— Nos igen. Hát mit csodálkozol? Talán te is rám akard fogni, hogy bent sem voltam, hogy nem hallottam, mint ahogy a »Hon«-ra ráfogták, hogy nem olvasom.

— Nem, de én még nem beszéltem.

— Mit? Nem beszéltél? — hökkent meg Jókai, kényelmetlen pozícióba jutva. — Ejnye, hát engem akkor rosszul informált Hegedüs. Hisz csak az imént mondta, hogy Bauszner beszél odabenn.

— Az meglehet — szólt az mosolyogva —, de én báró Huszár vagyok.

Jókai restellte a személycserét, s elindult megkeresni Bausznernt.

Meg is találta egy jó negyedóra múlva a miniszteri szoba környékén.

— Képzeld csak, hogy jártam egy hórihorgas úriemberrel, akit te helyetted gratuláltam meg.

— Bocsánat — mondá a hórihorgas úriember —, de én még most is báró Huszár vagyok.

II. A detronizáló Madarász

Ma az egyik szónok belekötött a Jókai vasárnapi illyefalvi beszédjébe is.

— Ejh, nem kell azt olyan zokon venni — kiáltja egy hang. — Hiszen Jókai költő!

Az öreg Madarász József echós hangon beledördült:

— Nem is költő!

Mire szelíd derűtség támadt az ellenzéki padokon. S még Csanády is fölemelte deres fejét a két könyökéről, és megfegyette Madarászt a kezével.

— Ne detronizálj, öreg, mert megharagszom.

S megint lehajtotta vén fejét a padra nagy morgással, mint egy tigris.

III. *A szél*

(De nem a Gyulai költeménye, hanem a Horvát Boldizsár prózája.)

Nagyon szomorú vita volt ez öt álló napig.

A régi lobogók begyűrve, amik valamikor a tornyokból integettek. A régi eszmék, régi fegyverek egy szögletben heverték félig szeméttel behányva.

Aki rájuk nézett, vállat vont. A fiak már nem ismerték meg apáik fegyverzetét.

Mások ellenben, akik felösmerték, megtapodták.

A vén katonák (mert van még néhány közülük) elborult arccal nézték ezeket a jeleneteket:

— Hát mi az ördögért verekedtünk mi? — mondták csüggedten. — A fiaink kedvéért? S íme hiábavaló munka volt!

Csak az öreg Horvát Boldizsár, a vén katonák ősz vezére gyűrte fel a karját, s fölkapta a régi fegyverzetét.

— Ejh, hát verekedjünk meg a fiainkkal is . . .

Igen, csak ilyen literatúrai stílusban merek referálni a Horvát Boldizsár beszédjéről.

Az ő fellépése olyan volt, mint egy elementumé. Mintha valami természetfölötti hang csapott volna közbe a sok kaotikus, posványos beszédnek.

Nem vihar volt ez a hang, hiszen olyan szelíd, lágy, mint a zene, hanem szél volt, mely mintegy megtisztította a levegőt.

S ebben a szélben lassan-lassan kibontakoztak a régi zászlók, s lengni látszottak a magasban újra, mint valaha régen ezelőtt.

Az ég kitisztult. Napfény mosolygott a terem üvegkockáin át, s megvilágította a szónok nemes, domború homlokát, melyet ősz fürtök környeznek tisztesen.

Elégikus, mézédés szava betöltte a termet, s a mély csöndben mélán, búsan rezgett, mintha a levegő ringatná. (Hiszen ez már a liberalizmus levegője!)

A vén bajtársak szemei megcsillámlottak, majd szikrát hánytak. Azok a kis szikrák, mintha röpködnének, s gyújtogatnák a többieket is.

A nagy miniszter félrevetette magát piros székében, körte alakú fejét odatámasztotta a támlányhoz, s elábrándozott. Olyan volt, mintha a saját szobra lenne — ledőlve . . .

A habarékok hallgatagon, lesütött fővel könyököltek padjaikon. Nesz nem volt hallható. Mereven néztek és hallgattak. Olyanok voltak, mint a kísértetek.

Hanem a szélső oldalon folytonos nyugtalanság, izgásmozgás volt a beszéd elején. Többször közbe is szóltak az antiszemiták, de mindig halkabban és ritkábban. A beszéd közepe táján látni lehetett egy-egy kisurranó alakot, amint nesztelenül igyekeznek menekülni . . .

A beszéd rendkívüli hatást tett. Mintha nem is az a Ház, nem is azok az emberek volnának.

De midőn Bánffy Dániel, aki az egész beszédet a legnagyobb figyelemmel hallgatta, kiment a beszéd után, mintegy elkábultan annak a hatásától, a folyosóra, s ott megpillantá a vígan zajongó antiszemitákat s a Ház valamennyi hétköznapi alakját, ijedten dörzsölte meg a szemeit:

— Ejnye, de sokáig alhattam odabent!

Egyetlen egyszer volt az egész vita alatt ébren, s akkor is azt kellett hinnie, hogy csak aludt.

A T. HÁZBÓL

[okt. 24.]

I. *Demokritus*

Ha én olyan karcolatot bírnék írni, amin annyit lehetne nevetni, mint Sághy nevetett tegnap a saját beszédén, hát nem adnám ezt a tálentumomat a Sághy beszédéért.

Pedig egyetlen szónok se vonta magára annyira a közfigyelmet, mint tegnap Sághy.

— Ejnye de jó nevetős arca van ennek az új embernek — mondá Jókainak egyik a miniszterek közül. Gondolom Orczy Béla.

— Nem új ember az — felelte Jókai —, hiszen már az ótestamentumban is előfordul a neve.

— Lehetetlen!

— De bizony ott van, olvasd el majd: »a világ hiúsági bolondsági«.

— Aha . . . no persze. Ejnye, mi az ördög! Nem merek odanézni az arcára, mert mindjárt nevetnékem van nekem is. Pedig hát engem az ország azért fizet, hogy itt minden dél-előtt komoly arcokat csináljak. Meg is teszem szívesen. De látod, ezt a »nevető ember«-t meg kellene szerezni a mi pártunknak.

— Mit csinálnánk vele?

— Mit? Sok hasznát vennők, barátom, a delegációkban. Milyen finom dolog volna egy delegátus, aki nevetve szavazná meg a milliókat.

Az bizony nagyon jó lenne . . .

II. A mester

A jó öreg Nendtvich (akiről Pulszky azt mondja, hogy már fiatal korában is elavult ember volt) elkezdte magamagát dicsérni.

Én istenem, hiszen csak kellett valami újat produkálnia neki is.

A »propria laus« pedig még most új dolog volt a Házban.

Tehát az öreg Nendtvich, aki akadémiai tag (amiről Herman azt mondja, hogy nem valami különös érdem Magyarországon), rágyújtott arra a témára, hogy ő milyen hasznot tett az országnak. Ő nevelte a négy Tisza fiút, köztük Tisza Lajost és a miniszterelnököt is.

A miniszterelnök éppen ott künn volt akkor. De a magyarok Bismarckja kívülről is folytonosan ügyel a tanácskozás menetére.

— Ki beszél odabenn? — kérdi egy belülről érkező mamelektől.

— Még mindig a professzor. Azt állítja, kegyelmes uram, hogy neked is tanárod volt.

— Igaz, ami igaz — felelte a miniszterelnök mélabúsan. — A kémiára tanított.

— Nem nagy érdem neki — felelte a mameluk —, mert hiszen úgysem értesz a kémiához.

Tisza nevetve válaszolt.

— Ej, miért ne? Hát a *fúziót* ki csinálta?

A jó öreg Nendtvich (akiről azt mondta Prileszky, hogy visszafelé fejlődik), tudom, sohase gondolt arra, hogy a kémia mennyire kártékony tudomány.

III. *Hiába rázza fejét a miniszterelnök úr . . .*

Amiket elmondtam, azok mind tegnapról valók. Adós nem akarok maradni, tehát elbeszélem röviden a mai ülést is. Olyan volt természetesen ez is, mint a többi.

A Ház népszerűsége hol kivonult, hol bevonult — a szóonkok szerint.

Alaposan bent ülni, csak az öreg Madarász tud, meg Bölöny József, ki olyan művészetig vitte az unatkozást, hogy aki látja azt a halálos unalmat, mely egész lényén előmlik, azt nem érdekli aznap semmi többé.

Fájdalom, én láttam Bölönnyt ma — hát nem is érdekelt semmi.

Hiába lépkedtek elő az antiszemitizmus daliái és daliácskái sorba.

Ónody noha kálvinista, a katolikus klérust dicsérte. (Sírjatok, ríjatok, debreceni harangok!) Berger Ignác elmondta egy valamikor elmondandó beszédjének a *bevezetését*. Meg volt győződve róla, hogy »eláll«-t kiáltanak, hát csak az elejére készült el, hogy meggazdálkodja a többbit, pedig a beszéd dereka, meglehet, tetszett volna.

Most aztán kilépett az antiszemiták »öreg ágyúja«, Szalay Károly.

Még mindig gyászt visel Solymosi Eszterért, s hangja ércében a kereszténység fájdalma rezg.

Szépen és okosan beszélt, megérdemelné, hogy bővebben foglalkozzam a beszédjével, ha utána még egy jelesebb be-

széd nem esik vala, a Herman Ottóé, amely még jobban megérdemli a bővebb méltatást; minthogy azonban mind a ketőre nincs időm, tehát inkább nem foglalkozom egyikkel sem, s mellőzöm Istóczyt, Veresst is. (*No, most már nem jöhet több!* — lélegzett föl Wahrmann), hanem áttérek a jó Csanády Sándorra.

Az óra már háromra járt, az öregúr éhes volt.

Megjelent képzelete előtt a párolgó leves az »Arany Sas«-ból, az illatát is érezte . . . Amint szétnézett a teremben, mely homályosan volt világítva: a gőz és pára sűrű köd gyanánt gomolygott alatt; úgy látszottak neki az elnöki szék tájékán mozgó alakok, mintha ott a Sas kellerei malacpecsenyét trancséroznának.

Ez dühbe hozta Csanády Sándort.

Mit, ti malacpecsenyét esztek? Az ország pedig éhezik .

Ez nem járja! Nem! Nem! . . .

Megtörülgette szemeit, s látta, hogy nem malacpecsenyét trancséroznak odaát, hanem csak aktákkal babrálnak a notáriusok.

El is felejtette hirtelen a malacpecsenyét, de azt nem felejtette el, hogy valamiért dühbe jött.

S ha már egyszer dühbe jött, hát nem kell azt a dühöséget addig elereszteni, míg valami hasznát nem veszi.

Felkelt tehát, s felhánytorgatván Tiszának a jezsuita fufangját és nemzetgyilkos politikáját, szemére vetette, hogy mért nem tárja fel a király előtt az ország sebeit.

Lám, ő megmondta a királynak, ami a szívéen volt, mikor a király tanácskozáásra hívta.

— Mi? Hogy? Mikor? — kiálták egyszerre hűsz felől. Sokaknak nyitva maradt a szája az álmélnkodástól:

— Ni, mi sül itt ki mindjárt — a királyra!

Már erre aztán nolens volens el kellett beszélnie a rendvűját.

»A király így szólt hozzám:

— No, képviselő úr, van-e a nemzetnek valami kívánnivalója?

— Van ám! — feleltem.

— Mondja meg, miképp lehetne kieszközölni, hogy a nemzet boldog legyen.

Akkor aztán elmondtam a politikámat őfelségének . . . »

Eddig ért előadásában a jó Csanády bácsi, s mindjárt azon nyomban kisült volna, hogy a király szélsőbaloldali, s talán legott megbukott volna a Tisza-kormány, ha most bele nem hangzik e nagyfontosságú leleplezésekbe a jobboldali padokról egy óriási tüsszentés.

A gonosz Beöthy Algernon prüsszentett, mint ahogy a furfangos diák vitéz Johannes Hány előadásában.

Ez a prüsszentés mentette meg a Tisza-kormányt.

Azontúl kezdték nem venni komolyan a dolgot, s eget verő kacaj harsogott fel minden harmadik szavánál.

— Maga Tisza Kálmán is tudja ezt! — védekezék az öreg, párdúc tekintetet vetve a miniszterelnök felé.

De a miniszterelnök a fejét rázza. Most jött csak igazán méregbe a tisztos hazafi.

— Hiába rázza fejét a miniszterelnök úr — kiáltá két-ségbeesetten.

De Tisza mégiscsak rázta a fejét, s Csanády hiába mesélt tovább . . .

*

Ebben a dologban pedig az a nevezetes, hogy Csanády ott, ahol a miniszterelnökre hivatkozik előre elkészített beszédjeiben, rendszerint úgy csinálja, s úgy mondja el a következő passzust, hogy »hiába rázza fejét a miniszterelnök úr!«

A miniszterelnök többnyire mozdulatlanul szokta az ilyen beszédek végighallgatni, s így már több ízben megtörtént, hogy közbekiáltottak:

— Hiszen nem rázza a fejét! Nincs is a Házban!

De az Csanádynak mindegy volt, s íme fátumok fátuma, most az egyszer bele nem teszi a beszédjébe, s kijön a nume-rusa.

Tisza csakugyan a fejét rázza.

S az tetézi még a malórt, hogy a beszédnek éppen annál a pontjánál, ahol az nem jól esik a kedves öreg kurucnak.

— — — — —
Még ezek a világhírű dolgok idebent így történtek, az-alatt a folyosón a következő história szállongott.

IV. *Mi lesz Lesskó Istvánnal?*

Felöltözött Lesskó István a legszebbik papi ruhájába. Megfésülködött gyönyörűen, megigazgatta nyakán a gyöngyös gallérját.

Homlokára komoly felhők gyűltek. (Gyűlhettek is a Komlóssy-Zimándy beszédeitől.)

De nem ezek miatt lett Lesskó bús, szívében más szű rágott magának helyet.

Meghallotta, hogy Pesten van Sennyei, hogy a királyhoz készül audienciára, ezért vette fel Lesskó István a legszebb habitusát.

S ment, mendegélt, amíg Budára ért. Éppen délre harangoztak a budai tornyokban, mire az Úri utcai Sennyei-palotába bekopogtatott.

A kegyelmes úr otthon vala. Reggelizett.

— Ki az, mi az? — riadt fel őexcellenciája, és letette a »Budapester Tagblatt«-ot, amelyből a régi politikája sok ezer apró betűben vigyorgott reá.

— Én vagyok, kegyelmes uram — mondá egy tótos, de mégis bátor hang.

— Ah, ön az, tisztelendő képviselő úr? Szép, hogy régi barátaim még eljönnek.

A Sennyei halál alakú arca mosolyra idomult.

— Egy kéréssel vagyok bátor alkalmatlankodni excellenciádnak . . .

— Igen?

— Azt óhajtánám megtudni, igaz-e, hogy excellenciád lesz a felsőház elnöke.

— Azt tartom, hogy alkalmasint — jegyzé még a nagy úr hanyagul.

— Igen? — felelte tompán Lesskó István. — De hát akkor *mi lesz énvelem?*

— Hogyhogy?

— Hát úgy, hogy engem eddig a kerületem már kétszer választott meg *Sennyei programmal* — *Tisza ellen*.

Sennyei elég nagy státusférő, de már arra még se tudott megfelelni, mi lesz Lesskó Istvánnal három év múlva.

Csanády Sándor nagyon rosszul aludt az éjjel. Mindenféle víziók gyötörték. Álmában újra beszélgetésbe esék a királlyal.

— Quo modo stat Hungaria? — kérde a király latinosan.

— Valde bene, Illustrissime Caesar — sed . . .

A király a »sed« után tudakozódott, leültette Csanády Sándort egy székbe, s kegyesen kérdezé:

— Szokott-e pipázni, Csanády bácsi? Magának az igaziból adok.

S ekközben óvatosan körülnézve, kihúzott a Szent István palástja ujjából egy gondosan összekötözött paksamétát, amelyben rövidre vágott szűzdohányt rejtegetett.

— Hát mi a baj, Csanády bácsi?

A derék kuruc a fejét vakarta . . .

— Nincs nekünk más bajunk, felséges uram, csakhogy a torkunk véres. A nagy adó meg a közönség. Különben is rosszul van kormányozva minden.

— Hát ennek ki az oka?

— Tisza Kálmán.

— Tisza Kálmán? Jól van! A bátya kedvéért megteszem, hogy más miniszterelnököt nevezek ki. Proponáljon valakit.

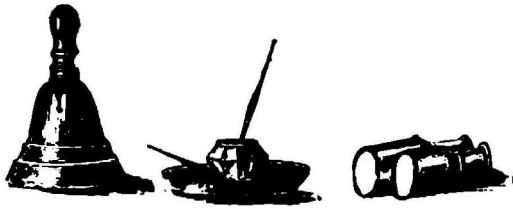
Csanády zavarba jutott.

— Hm! Kit? Hát kit is csak? Mindjárt megmondom. Izé . . . Mocsáryt! Nem, az nem jó emberem. Legjobb lesz az öreg Madarászt. Csakhogy az se nekünk való ember. Nagyon kemény. Irányi Dánielt? Nem kell, mert az meg nagyon puha. Nekem olyan miniszterelnök kell, akitől én is félek, meg aki éntőlem is féljen. Nevezze ki felségem Szalay Imre öcsémet!

A király arcán elégedetlenség mutatkozik, szemrehányóan nézett rá Csanádyra, s a fejét rázta.

— Hiába rázza a fejét, felséges uram — kiáltá ingerülten, és fölbredett . . .

Fájt neki az ébredés. Hogyne, mikor ő olyan nagy szerepet játszott álmában. Miért is kellett fölbrednie?

a)

b)

c)

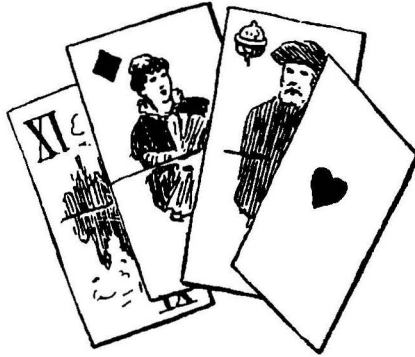
d)

Szövegközi rajzok MK. A mi képviselőházunk cikkéhez.

VIII

a)

b)

c)

Szövegközi rajzok MK. A mi képviselôházunk c. cikkéhez

Azért, mert a király a fejét rázta.

Hát már mindenki a fejét rázza, ha ő valamit indítványoz vagy állít. Szörnyűség!

Ezt nem lehet ezentúl engedni.

Felöltözött, és sietve csörtetett be a Házba, hol a rokonszenves Gyórfy Gyula beszélt akkor igen szépen, igen értelmesen:

Csanády úgy rontott be, mint hajdan Zách Felicián.

A katedra elé lépett, s így szólt ádáz haraggal szörnyű hangon:

— Mondjátok meg a miniszterelnöknek, hogy ha még egyszer megrázza a fejét, amikor én állítok valamit, a *golyóm alá kerül*.

Az elnök ijedten húzódott el a zöld függönye mögé, s mikor már lélekjelenlétét visszanyerve, el akarta magát kiáltani, mint Róbert Károly, hogy: »fiaim, Rakovszky!«, már akkor a vén tigris a helyén ült, s halántékán »s«-re csavarított fürteit simogatta szelíd morgással.

A vita eközben egyre élénkülni kezdett. Személyes torzálkodások fújták szét az unalmat.

Hogy a vita a mai ízlés szerint érdekes legyen, ahhoz kettő kell: az, hogy antiszemiták beszéljenek, és hogy tanárok ne beszéljenek.

A Kerkápoly Károly dicsősége annyi professzort csábított a politikai pályára, hogy nem lehet tőlük szóhoz jutni, még Szilágyinak se.

Thaly egyébiránt egészen úgy beszélt, mint egy professzor, s utána a kis Rácز Géza, mint egy diák. A Ház azt a jukszot engedte meg magának, hogy megéljenezte, mikor odáig jutott szónoklatában, hogy: »Most pedig t. Ház, bevégezem beszédemet«.

Be is végezte szerencsésen. Nagy baja nem történt sem a zsidóknak, sem a keresztényeknek, csak a szegény Shakespeare-t tette meg németnek.

De hiszen Tisza Kálmán mégis igazságos ember, fölkelt s legott visszaadta őt Angliának.

Jó is, hogy így történt, mert Péchy már a csöngettyű és szavak után kapkodott, hogy miért provokáljuk már *megint* háborúra Angliát?

Rácz Gézától kezdve egész az ülés végéig csupa okos emberek beszéltek csupa okos dolgokat, ami karcolati szempontból nem sokat ér, jobb szerettem volna ez idő alatt a zágrábi mélyen tisztelt Házban lenni, ahol a kapuban két előlépő zsandár érintette meg a Starcsevics vállát. (Gyönyörűség lett volna nézni, hogy kullog vissza az öreg a »Velika Kafanába«.)

A mi vitánk vége majdnem túlságos tisztességesen folyt le. Tisza ugyan megszurkálta Apponyiékat egy kicsit, megdöfte Andreánszkyt, de nagyon is, védelmezte Sennyeit is egy kicsit, hanem azt már nem mondta meg ő sem, hogy *mi lesz Lesskó Istvánnal?* Berzeviczy, Irányi rangjukhoz illően beszéltek, Apponyi meg azon is túl.

Irányi idézvéen Tisza szavait, melyekkel a skierniewicei találkozás eredményét vázolta, Tisza nem találta hűnek az idézetet, tagadólag intett fejével.

S ebben a szempillanatban a lassú zsongást széthasítva, erőteljesen dördült meg egy hang:

— *Hiába rázza fejét a miniszterelnök úr!*

Minden arc nevetőre vált, minden szem egy pontra nézett.

.. Azon a ponton a kielégített bosszú diadalmas hetykeségével Csanády Sándor könyökölt.

A T. HÁZBÓL

[okt. 26.]

Tíz napig dülöngött az a kérdés (amelyre nem volt senki kíváncsi, még talán a király sem), hogy a feliratok közül melyiket küldik fel őfelségének.

Szalayék váltig reménykedtek, de nagy tusák után végre is kisebbségben maradának két szavazattal. Tudniillik nekik volt két szavazatuk.

A képviselők lassan gyűltek, úgyhogy az »antiszemiták bárója« (lám a szélsőbálnak egyetlen mágnása sincs) üres padoknak szónokolt. Csanády Sándor nagy nehezen bírt összeolvasni negyven fejet. A magáét sehogy sem akarta bevenni.

Andreánszky beszédje alatt Szalay Imre elmélyedve ült a padban, a Simonyi Iván nagy szakállának árnyékában.

Agyában különböző gondolatok cikáztak, s így fohász-kodott félhangosan:

»Istenem, istenem, hiszen a legrégibb antiszemita te voltál, még mikor Jehovának neveztek. Te is elítélted a zsidókat, özönvízbe fullasztván őket, csak egyet hagytál meg, Nóét. Hát nem tudtad már egy füst alatt azt az egyet is kivégezni?«

— Hallgass Imre, hallgass — csitítja Simonyi Iván —, hiszen Noé ültette a szőlővesszőt!

— Ejnye — hökken meg Szalay Imre —, erre biz én nem is gondoltam!

Ezalatt egyre többen, többen gyülekeztek lent, mint fent. Sok szépség volt, de nem az Andreánszky beszédében, hanem a karzaton. A sokszínű mantillák és koszonkás kalapok élénken virítottak bele a Ház szürkeségébe. Négy bájos leányka a baloldalon édesdeden nevetgélt, s mosolyuk szinte bearanyozta felülről a mogorva egyhangú képet.

A Ház némely tagjai (az Odescalchy Gyula pártja) csoportot képeztek, s összebújva legeltették szemüket a hölgyeken, azon tanakodva, melyik a legszebb közülük. (Nemhogy azon törnék a fejüket, melyik a legjobb felirat!)

Végre is egy a középen ülő menyecskének ítélték oda az aranyalmát. Lilaszín kalapja és rózsaszín arca volt. Ezt a határozatot bejelentették az elnöknek is. Az is oda gukkerezett, és helybenhagyta, de szerencsére nem vétette jegyzőkönyvbe.

Andreánszky ezalatt kedvére pattoghatott a zsidók ellen. Csupán egyetlen ember hallgatta.

De azt is csak abból lehet konstatálni, mert bekiáltott:

— Hát a képviselő úr, miért adja ki a banki birtokát zsidónak bérbe?

A báró után még Tisza szólt, aki nagyon beleszeretett abba a szerepe, hogy mindent és mindenkit védelmezzen.

Tegnap védelmezte Sennyeit, Shakespeare-t és Stojacskovicsot, ma az Akadémiát tisztogatta, s eszmetársulás útján *üres hordóról* elméskedett.

Midőn Tisza bevégezte szavait, mély csend következett.

— A tanácskozás be van fejezve — mond az elnök.

Beöthy Algernon odaugrik a katedrához.

— Még nem, kegyelmes uram.

— Nos, miért nem? — kérdi az elnök megütődve.

Beöthy titkolódzva hajlik a Péchy füléhez:

— Valaki személyes ügyben kíván szólni.

— Kicsoda? — kérdi az elnök ijedten.

— Az a lilaszín kalapos hölgy a karzaton!

Erre aztán olyan nevetés szélesíté ki az elnök arcát, hogy alig bírta föltenni a kérdést. A Ház pedig el nem tudta képzelni, honnan származik derültsége.

Kihúzatott az »R« betű. (Jó ómen az új országgyűlésre, mert az Kőrösi Sándor szerint a »Reform«-ot jelenti.)

De a gyakorlatban csak Rácz Gézát jelenté, kitől kezdve egész Pulszky Károlyig sok újdonság, vékony, vastag, sziszegő, rekedt és borizú, dühös és szelíd »igen« és »nem« hangzott el.

Csodálatos volt, a négy »mamelukszállító fiáker«, mely mindig ott áll jól abrakolt lovakkal az országháza előtt, ma nem szállította a voksokat. A lovak ott álltak fölpoক্রócozva, aláeresztett nagy fejeikkel tétlenül. Ugyan miről gondolkozhattak?

Bőven potyogtak így is a mameluk voksok. »Nagy többségünk lesz« — kevélykedtek az ingerkedők.

A folyosókon valóságos tolongás volt. A nagy szivarfüst finom kékes fátyolba fonta össze a sok csoportot, fel s alá járó alakot.

S míg bent a tíz napig tartó mérges vita eredménye eldőlt, azalatt künt, a hangtalan poक्रócokon *egymással össze-ölelkezve* mindenki által megbámult bizalmasodással sétálgatott két alak.

Tisztes, szelíd arcú, fehér aggastyán az egyik, halovány, mogorva tekintetű férfi a másik.

Amaz a nap, emez az éj.

Horvát Boldizsár keze volt átfonva az Istóczy Győző derekán . . .

. . . . Hát ezért kellett tíz álló napig veszekedni?

POSTSCRIPTUM A »T. HÁZ«-BÓL KARCOLATHOZ

[okt. 26.]

Podmaniczky Frigyes, akinek (mint azt már tavalyi olvasóimnak többször elmagyaráztam) fogadása sohase menni a Házba, csak szavazni, ha érte jönnek: ma váltakozó érzelmek közt várta vagy az üzenetet, vagy a fiákert.

Minden kocsizörgésnél fölriadt:

— Talán értem jönnek!

De bizony más kocsit volt . . .

»Miféle rend az? — zsörtölődék. — Hát sem nem üzenek, sem semmi? Hát már nincs rám szükségük, vagy mi?«

Kínos nyugtalanság vett erőt rajta.

Tarka kabátja gombjain kezdte kiokoskodni:

»Ne menjek? Menjek? Ne menjek?«

Nem megyek! Már hogy mennék? Eddig sohasem mentem. Ha kellek nekik, hát vigyenek. Pedig biztos, hogy kellek nekik! Azazhogy ez mégis furcsa! . . .«

Kihúzta az óráját. Tizenegy múlt! Máskor már fenyegetődztek ilyenkor. Most mély csend van. Ez a csönd elérít! Talán már nem is élek, vagy nem is vagyok. Azazhogy cogito ergo sum!

Egy vigasztaló gondolatja támadt. Hátha valami miatt elmaradt a mai szavazás? Hol az az inas? Hadd menjen megkérdezni!

Az inas visszajött lihegve.

— Már régen folyik a szavazás, méltóságos uram.

— És nekem mégsem szólnak — hörgé bánatosan —, és értem mégsem küldenek. Ez megdöbentő.

A tükör gonoszul mutogatta vissza síri arcát.

Fejét könyökére nyugasztá, s gondolkozni kezdett.

»Az világos, hogy a kormánynak nincs rám többé szüksége . . .«

Majd tovább szötte töprengéseit:

»De az is világos, hogy nekem meg szükségem van a kormányra.«

Tehát vette a botját, elment, és leszavazott.

A KÉPVISELŐHÁZ VIZSGÁLATAI

A berecki választásba mindjárt rákövetkező nap becsapott a mennykő egy félhivatalos entrefilet-ben, mely szabálytalannak, megsemmisítendőnek hirdette. (Meg sem kellett a parlament megalakulását várni, egy láthatatlan kéz mindjárt elfújta a berecki képviselőt.)

Több megsemmisítésről nem volt egyelőre szó. Az »élni és élni hagyni« principium sehol sem érvényesül úgy, mint ezekben a bírákban, akik mindnyájan bűnösök.

Még a jámbor Róth Pálnak is visszaadták a nyugtáját:

»Tegye el, barátom, emlékül. És adja ide helyette a mandátumát. Úgy vesszük a dolgot, mintha ön sem vesztegetett volna.«

Úgy is vették. Minden kifogásolt mandátum jóvá változott.

Midőn egy ilyen bizottságban Szivák plaidírozott, s a bizottság több tagja tagadólag a fejét rázta, Szivák közbe szólt:

— Ne méltóztassék a fejét rázni, tisztelt bizottság, az igazság előtt!

Mire az elnöklő Horváth Gyula szuverén méltósággal mondá ki:

— A bizottságnak joga van fejét rázni, akármikor és akármikor előtt . . .

Igen, a bizottságnak joga van mindenhez. És ezt a jogot gyakorolta is, akár volt igaza, akár nem.

A törvény megvan ugyan a választási visszaélések ellen, de nem alkalmazzák. Bizonyos cinizmussal löki félre maga a hatalom, amikor kényelmetlen neki.

Igazi operetti ország ez!

Nem semmisítettek ugyan meg más választást, hanem vizsgálatot rendeltek el két kerületben.

Az egyik Szentés, a vallásos Csatár Zsigmond fészke. A másik Szentendre, a hírhedt Krausz Lajos kerülete.

Ezt a két kerületet bolygatták meg.

Vajon miért?

Az igazság kívánja így? Olyan naivok nem vagyunk, hogy ilyesmit föl lehessen tenni. Isten ments, az igazságot beleszabadítani a verifikáló bizottságokba.

A becsület megvolna akkor — de hol volna a Ház?

S ha nem az igazság volt a cél, akkor ugyan mi? Talán kimarni a két embert onnan?

Hiszen praktikus eredmény nem lehet! Mert Csatárt megválasztják másodszor is, Krausz pedig megveszi a kerületet még egyszer. S már másodszor *okosabban* veszi meg!

Az emberek, az olyanok, akik találgatással szeretik eltölteni az idejüket, úgy kombinálták a dolgot, hogy Csatárt akarják kirekeszteni, s hogy ne legyen emiatt neheztelés a pártok közt, a »legnagyobb keresztény« ellensúlyozásául kirekesztik a »legnagyobb zsidó«-t, Krauszt is.

Hanem ez a felfogás is megdőlt, mert éppen kormánykörokből hallik sűrűn.

— Ha Krausz helyébe Luppa Péternek kell bejönni, akkor inkább maradjon meg Krausz.

A tágasabb látkörű elmék abban keresik a két elrendelt vizsgálat okát, hogy a kormánynál divatos »kerület-csaklizás«-hoz volt szükséges ilyen szituációt teremteni.

Se a Csatár, se a Krausz választását meg nem semmisítik — mondják. — Az csak »móka«, és arra való, hogy azokat a képviselőket, akiket az erdélyi üres kerületeknek nekibiztattak, függőben tartásuk, s elhallgattassák még két kilátásba helyezett kerülettel. Mert nehéz ám a híveknek azt mondani: »nem kaptok az erdélyi kerületekből«. Sokkal könnyebb így szólni: »Ne bántásatok most Erdélyt, oda most mások mennek, hanem legyetek jó reménységben, mert lesz még itt alkalmazás két jó kerület a közelben«.

Nem is olyan nagy lehetetlenség, hogy ennek a taktikának miatta van a két vizsgálat elrendelve! . . .

Ebben a gyanúban megerősít a szentendrei választás tárgyában megindult tegnapi vizsgálat egész menete.

Mert ha az igazságot keresnék, nem úgy járna el a szépszakállú vizsgálóbiztos, Literáty Ödön!

Olyan embert keresnek, aki beösmerje, hogy tíz forintért szavazott rá Krausz Lajosra.

Oh, boldog hiszékenység!

Hiszen olyat kellene keresni, aki ingyen szavazott rá Krausz Lajosra.

S ha találnának egyetlen olyan magyart, utalványozná-
nak ki a számára huszonöt botot, s igazolnák nagy reveren-
ciával Krausz Lajost.

A vádló ügyvéd bátran belenyugodhatnék egy ilyen irá-
nyú vizsgálatba. S ezek az urak (ítélve a Literáty ügyetlen
kérdézősködéseiről), még mindig haboznak, hogy vajon csak-
ugyan vesztegetett-e Krausz.

S valószínűleg ki fogják sütni, hogy nem vesztegetett.

Egy csúnya dolog azonban már eddigelé is kisült Krausz-
ról, s gondolkozóba ejtette Literátyt:

Az tudniillik, hogy némelyik szentendrei lakosnak a tíz
forint mellé fuvarbért is ígért, de ezt meg nem fizette...

A T. HÁZBÓL

[nov. 26.]

Az öregek

Ma a legvígabb ember Szontagh Pál volt a képviselő-
házban. (No meg Szathmáry György, csakhogy ő nem mutat-
ta.)

Ott járt-kelt a folyosón csattogó jókedvvel (már ti.
Szontagh Pál), mindenkit megölelt. Madarat lehetett volna
vele fogatni.

Kis kerek kalapjában, nemes szelíd arcával, szellemes
szemeivel, melyekben benne van az a hamvas, keleties fény,
valóságos idealizált táblabíró, és mégis már ő is háttatfordí-
tott a tekintetes vármegyéknek.

De tulajdonképpen miért is volt olyan jó kedve?

Talán miniszterséggel kínálták meg? Oh, nem! Talán új
titulust kapott? Azt sem! Hiszen az eddigit is kedvetlenül
viseli.

Hanem hát az történt vele, hogy újra ott látja tipegni-
topogni maga mellett az ő megszokott öreg párját: báró Ke-
mény Jánost.

Az egész Ház derültebb, kellemesebb így. Az őszi nap-
sugár bágyadt fénye, mely csak nehezen bír áttörni a folyosó
vastag üvegén, ott mosolyog a két szeretetre méltó öreg hom-

lokán, akiket különben csak azért nevezek itt öregeknek, hogy valami rosszat, valami nekik nem tetszőt is mondhas- sak felőlük.

A szélsőbal öregje, Helfy is ma lépett be először a tanács- terembe, hol éljenzéssel fogadta minden párt, őt, aki eddig is, rövid időre is oly nagyon hiányzott innen.

A negyedik öreg, Jókai pediglen odaült a szélsőbalra az ötödik öreg jó Csanády Sándor mellé.

Jókain nem történt egyéb változás azóta, minthogy a karneol kutyafej nyaktűje (a kutya a hűség jele) összetört, s egy gyémántos lepkét tűzött a fekete kendőjébe (a lepke a csapodárság jele).

Ha az a lepke ott nem volna, talán le sem merne ülni ide a Bendegúzok közé.

— De régen ültem ezen a tájon! — sóhajtott fel. — Pedig jól esik! (De már ezt bizony csak súgva mondta.)

Azonban kisült, nem egyébért ült oda, mint azért, hogy Csanádyt haragíthassa, akiről azt írta mai számában a »Füg- getlenség«, hogy ő is éppen olyan hitehagyott, mint Tisza Kálmán.

— Hát érdemes volt nekem ezért oppozíciót csinálni? — Monologizált a sértett férfiú.

Az üléske

Az ülés unalmas volt. A Ház szépirodalmi talentumai aluszékonyan könyököltek a padokban. A vasutak ülése lévén, csupa szakemberek mozogtak a szőnyegen, mint pl. Kemény Gábor, kire háta mögül, amíg beszélt, aggódó tré- mával vigyázott Baross.

Tárgyaltatott az esztergom-nánási, a nagyváradi-vaskohi, az eszéki vasútvonal; mindössze csak annyi változatosság volt az egész tárgyalásban, hogy hol Hegedüs Sándor, hol Darányi Ignác, hol Lukács Béla ültek az előadói székekben.

Lent Törs Kálmán szerepelt rokonszenvesen. Háromszor is felszólalt ügyesen, szakértelemmel, Tisza horvát nemzeti- ségű mamelukjai, kik a hátulsó padokban tömörültek össze,

nagy figyelemmel kísérték a szónokokat — tisztességtudásból.

A kormányjavaslatokat természetesen elfogadta a Ház.

Egyéb figyelemre méltó ma nem igen történt, de ha történt is, úgy teszek ez egyszer olvasóimmal, mint Emich tett a választóival, hogy:

— Uraim! Én vagyok emőkei Emich. A többit majd elmondja tisztelt barátom, Országh Sándor.

Én nem bízhatom Országhra, minélfogva a többit elmondja önöknek alább — az Országgyűlési Napló.

A T. HÁZBÓL

[nov. 30.]

A büfében négy asztal volt megterítve. Máskor kettő is elég. Ma arra számítottak, hogy a számok bekergetik a képviselőket. Hiszen a költségvetési viták mindig jó étvágyat csináltak. Két nagy sonka volt megkezdve, s ingerlőn pirostított finom belsejök.

De üresen maradt a büfé. Mert bár unalmas volt a tárgy, de érdekesek voltak a szónokok. Csupa új emberek, csupa »csirkék«, ahogy mondani szokták. S nálunk, fájdalom, megjött az az idő, amikor a közönséget már csak azok az emberek érdeklik, akiket még nem ismernek.

Valaha (persze még a régi jó világban) a kezdő emberek almahámozáson kezdtek. Dehogyan szólt volna valamikor a költségvetéshez kezdő ember! Ma azonban derogálnak a kisebb témák.

Gyorsan! Ez a jelszó. Egy óra alatt kell nagygyá lenni! Ez a virtus.

Az elnök beleült tíz órakor a székébe mennyei hangulatban. (Hiszen megvan a Gábor fiam!) Illő megadással vetette magát a karszék hátának.

»No, most ezt a székét megülöm vagy öt napig. Hanem legalább nyugalmas téma. Kis csengettyűm, pihenhetsz csendesen.«

Könnyű az elnöknek. Egy ember, akinek az a hivatalos kötelessége, hogy unatkozzék, egészen másképp fogja fel az

unalmat, mint az a sok száz ember, akinek csak az a kötelessége, hogy szavazzon és beszéljen.

Hát meg szegény Szapáry Gyulának milyen munka lehet egy ilyen vita! Addig csak hagyján, míg érdeklí, míg zúg a feje, s titkos szózatok bontakoznak ki az alaktalan zsbongásból. Látni véli, miként helyezik költségvetését a boncaszatra, hogy jönnek sorba a penicilusaikkal, hasogatják, nyiszálják, s hallik a bicsakok pengéjének idegbántó suhogása.

De már a harmadik szónoknál beleéli magát a miniszter, elfásul s bágyadtan dől el székében.

»Ejh, mit, vagy megtalálják benne, hol a deficit, vagy meg nem találják. Ha megtalálják akkor is benne van, ha meg nem találják is, benne van. Hát mire is vagyok én volta-képpen kíváncsi?«

S végre összeolvad ő is a közönséggel, s csak új szónokok föllépte érdeklí.

Még dél sincs, s máris Ugron beszél.

Künn izgatottan járnak-kelnek a következő szónokok.

Latkóczy Imre ijedten veszi észre, hogy mindjárt rá jön a sor. Nosza, szalad gyorsan haza fekete kabátot húzni.

Lihegve tér vissza a fekete kabáttal, de akkor meg ijedten veszi észre, hogy most meg a beszédjét hagyta otthon a levetett kabátjában.

(Denique nincs tökéletes boldogság a síron innen.)

Latkóczy Imre az első szűzszónok.

A kecskés Nyitra szülte, mindamellet jó akcentussal beszél. A hangorgánuma is megjárja. A jó akvizíció benyomását teszi.

Ezalatt ott bent egy utolsó padban már fészkelődik Enyedi Lukács, s a folyosón trémázik Beksics Gusztáv: »Jaj, mi lesz, ha belesülök? Elfullad a hangom. Elmondjam-e a beszédemet, vagy ne mondjam? Olyan rossz előérzetem van!«

Az öregebbek vigasztalják mindenféle mézesmázos szavakkal:

— No bizony nem kell attól félni. A macska féljen, de te nem félsz! Hiszen valahogy majd csak elmondod. Katonadolog az egész! Az az egy bizonyos, hogy bele nem halsz.

— Látod Göndöcs Benedeket — bátorítják mások —, az is milyen jó ember, és mégis meg merte tenni egyszer Pá-

rizban a világkiállítás alatt, hogy mikor Wenckheim Krisztina grófnival és a fiatal gróffal ebédelt a »Grand Hotel table d'hôte«-jánál sok száz spanyol, angol és mindenféle nemzeti-ségű úr között, egyszerre csak felemelkedett, mintha otthon Kigyóson lenne, s így szólt: »Uram, Uram, czinderi Wenckheim Béla uram, szólok az úrnak . . .« s felköszöntötte a grófkisasszonyt. A sok angol, ír, portugál és amerikai nagy szemeket meresztve hallgatta, de Benedek urat az ki nem hozta a sodrából.

Beksics nem tudott nevetni ennek a mulatságos történetnek sem.

Bement vigasztalanul és töprengve. Leült a helyére Neményi Ambrus mellé, arca folyton fehéredett, s a szeme elvesztette minden zománcát, mintha két üveggolyó forogna a szemüregében.

Azóta régen elhallgatott Latkóczy, s Enyedi Lukács pörgette gyorsan, nagyon is gyorsan szép és sok tanulmányra valló beszédét, elmondva benne, hogy az lesz a győztes az európai nemzetek közt, akinek a zsebében marad az utolsó tallér.

Szapáry elmosolyodott.

— Tallér, tallér — dünnyögte —, mi már a hatosoknál vagyunk!

Enyedi meglepte pártját, pedig a párt sokat várt tőle. (Csakhogy mit neveznek ott »sok«-nak!) Beszédje gondosan és ízléssel volt szerkesztve, ha volt valami baja, az, hogy első beszédnek nagy keretben mozgott, átölelve anyagi helyzetünk hanyatlásával kapcsolatban egész társadalmunk dekomponálását. Találó vonásokban, erőteljes logikával beszélt, de egy kicsit hadarva és monoton hangon. Pártja élénken megéljelezte.

Most állt fel Beksics. »No, hogy fog ez most mindjárt megakadni. De hát minek is áll fel, ha beszélni nem tud!«

A barátjain meglátszott a tréma és aggodalom. Háta mögé előre kikészítették a vizet: ki tudja, mire lesz jó?

Minden szem odanézett.

De íme nem a vézna Beksics állt ott félénken, szerényen, hanem egy másik ember. Egy délceg, ruganyos alak, pirosra gyúlt arccal, bátran villogó szemekkel.

Megszólint. Hangjának érce reszketve csendült meg a teremben.

Mély szünet következett be. A szónok a költségvetésen kezdte, s még látszott rajta első pillanatban az elfogultság. Kezével a padba fogódzott, s görcsösen tartotta.

A terem egy káosszá olvadt össze bizonynal a szeme előtt. Láta Szapáryt, amint egy falon szaladott az elnöki szék felé. A fórumon végigdübörögtek egy talyigának a kerekai, . . . a posztkiszlit hozzák a talyigán, s egyenesen Kemény előtt állnak meg vele. (Hiszen van abban elég pénz hála istennek.)

Valaki bekiáltotta a beszédébe a szélsőbalról: »Igaz!«

Mire ő azt mondta, talán önkéntelenül, »Nem igaz!« Jó volt, hatott. Taps és derűtség hangzik innen, onnan.

Melegség árad a szíve körül. Most már elereszti a padot. Most már erős. Nyugodtan áll ott, teljes biztonságban. Kimerítheti minden szavának hatását. Szép elegikus hangja, mely minden modulációra képes, s melyen az érzés léhe reszket, betölti az egész termet. Rövid mondatai gyújtanak. A szikrák, melyeket az ő szemeiből hasítanak a saját szavai, ott égnek már nagyon sok szemben.

Mindenki meg van lepetve. A jó barátok meg bosszankodnak is egy kicsit.

— Hiszen ez a Beksics megcsalt bennünket. Elhitette velünk, hogy fél. Most meg kitűnt, hogy egy raffiniert szónokkal van dolgunk. Úgy tett, mint V. Sixtus pápa!

Kár, hogy a beszédje, melyben a szláv kultúrával fenyegetőzött, s melyben társadalmunkat szidta nem elég igazságosan sok mulasztásért, vége felé terjengőssé vált. De a siker így is feltűnő volt.

Egy öreg habarékos bűnbánólag vakargatta a homlokát.

— No lám, mindég azt hittem, hogy a nagyon tudós ember nem lát tovább a könyv szélénél.

Merészen beszélt, de hatalmas verve-vel, nemes pátoszszal, egy kicsit azonban sok frázist használt.

Beszédjének hangja, formája és stílje részben Horvát Boldizsár, részben Falk tanítványának vallja.

Egyszóval olyan kezdet volt ez, hogy megjárna befejezésnek is egy szónoki pályánál.

Még Tisza Lajos és Ugron váltottak rövid felszólalást.

Ugron Tisza Lajost azzal vádolja, hogy Szegeden az általi épületekre a saját monogramját rakatta fel.

Tisza gróf azzal védekezik, hogy minden nagyszabású építkezésnél ki van írva az illető építtető közeg neve, sokszor a polgármesteré, sőt kisebb közegé is.

Ugron az ő rendes bömbölő hangján (aminővel az ágyúk konverzálnak egymással) rázúgja, hogy állami dolgon senkinek a monogramja nem lehet.

Mondjuk rá Beksiccsel: *Nem igaz!*

Hisz itt van éppen az államkölségvetés, amelyen ugyan csak rajta van a Rothschild monogramja.

A FIATALOK

[dec. 2.]

Az öregek kezdenek meghökkenni. »Nini, ezek a gyerekek!«

Eddig azon töprengtek:

»Mi lesz a szegény országgal, ha mi elmúlunk?«

Most azon sopánkodnak:

»Mi lesz velünk, ha ezek a szűzbeszédék el nem múlnak?«

Pedig el nem múlnak. Latkóczy után jött Enyedi, Enyedi után jött Beksics, gazdagon szórva fényes talentumának sziporkáit.

Ma fölemelkedett Szentkirályi Albert, s megmutatta nyugodt, higgadt előadásban, hogy lehet a fűzfából aranyat kihozni — azazhogy a közösügyi törvényben benne van a magyar hadsereg.

De elég *eredeti módon* mégis az Ugron határozati javaslatára szavazott, mert Deák-párti szempontból ez áll hozzá a legközelebb.

— Új pártot csinált — tréfálkozik Helfy. — Ő most az első »szélsőbali habarék.«

Négy új szónok, s mind a négyben más tulajdonság.

Latkóczy konfúzus, de magas látkörrel. Enyedi alapos és mérséklő (egy rakáson tartja az eszét). Beksics merész és

tüzes, aki inkább kiereszti az ostort, csak azért, hogy nagyot csattanjon, Szentkirályi sima, nyugodt, mint egy kész diplomata. (Különben hasonlít arcra Odry Lehelhez.)

S még ez sem volt elég. A fiatal erőkből előállt ma Hoitsy Pál is. Ő ugyan már régi képviselő, de valamennyinél fiatalabb, s egyik legrokonszenvesebb tagja a Háznak. Hoitsy az ötödik genre-t képviseli a költségvetési vita fiataljai között. Ő sohasem áll fel anélkül, hogy valami olyat ne mondjon, amire okvetlenül szükség van, hogy elmondassék. Majd minden szónok, aki még be nem telt a parlamenti dicsőséggel (nehéz is azzal betelni), »kivakatot« szeret csinálni a maga ismereteiből. Hoitsy nem, ő többnyire a mások *kivakatát* igazgatja. S ez teszi őt igazán gyakorlativá, rokonszenvesé és olyan komoly politikussá, aminőnek kevés ígérkezik még a csillogóbb emberekből is.

Pedig még ez sem az egész. Még jönni fognak Neményi Ambrus és Visy Imre sok tanulmánnyal, kiváló tehetséggel. És mert a szegény ember nagyon rosszul tette, mikor odaígérte az ördögnek azt, *amiről ő nem tudott otthon*, azokat is számba lehet venni, akiről még nem tudunk.

Őt beszéd két nap alatt megváltoztatta a parlament alacsony nívójáról elterjedt hitet.

Az öregek csodálkozva hallgatják őket. Talán bosszankodik is egynémelyik: Ejnye még megérjük, hogy nekünk is tanulni kell, ha szerepelni akarunk!

De a nagyobb rész örül neki: »Legalább nagy néha mi is pihenhetünk!«

(. . No, én is örülök, mert látom már, hogy az unokámnak is lesz még módja innen karcolatokat írni, holott attól félttem, ha ez sokáig így megy, anyagot maholnap én is már csak a »rendőri hírek«-hez találok.)

Egyszóval a »fiatal kor« rehabilitálva van.

S ezentúl egyetlen öreg képviselő sem fog megharagudni, ha fiatalnak nézik.

(Az igaz, hogy eddig se nagyon haragudott.)

Újdonatúj fűszin mennyezet alatt unatkozva üldögél Péchy Tamás. Harmadik napja már, s még csak közbe sem szólhatott: »Biz' isten, mégis érdekesebb, ha ezek az antiszemiták beszélnek, legalább én is szerepelhetek mellettök«.

Szeme szenttelenül révedezik a padokon, míg megpihen egy-egy képviselő arcán.

A szónokok beszélnek, a képviselők teszik magukat, mintha hallgatnának; pedig ki tudja, hova gondolnak?

Azt volna egyszer érdemes meghallani, amit elhallgatnak! A »deficit miniszter« unatkozva rakja hol a jobb lábát a bal lábára, hol a bal lábát a jobb lábára. Tisza jegyezget, Bedekovics csendesen mosolyog. Neki mindég jó nyájas képet kell csinálnia, mert különben nem hiszik el, hogy jó hazafi.

A karzaton kedves fiatalasszonyok és kisasszonyok hallgatják az állam háztartását, az ellenzék képviseli a duzzogó haragos férjecskét, a kormánypárt képviseli az asszonykát, aki exkuzálja magát, hogy mi mindent tud ő produkálni abból a potom *konyhapénzből*.

Távolabb az ív szélén, a főrendek karzatán túl van egy rekeszték, ahová nemsokára emléktáblát fognak tételni, mint az Arany János tölgyei alá, hogy:

Itt üldögélt sok esztendeig

Ivánka Zsigmond.

Ebben a rekesztékben látjuk a »múltat« (ott gukkerezik Fekete Lajos, néhai Majoros István és a rosszabblétre szenderült Farkas Károly.)

Ha ott fenn ül a múlt, akkor bizonyosan a jövőnek is itt kell lennie valahol. De hol? Meglehet, itt van az írói karzaton!

A plajbászos fiatal nemzedék, mely a karzatokat ellepi, bizonyára nem csinál egyebet, mint ítéleteket hoz. Elvégre is itt dől el, ki mekkora nagy. A jelen ezen a szitán át szűrődik le a jövő számára.

Mikor én fölnéztem az írói karzatra, már ott találtam helyemen ezt a cédulát:

Tisztelt uram!

Nagy kedvvel olvastam a mai karcolatot a fiatalok-ról, ahol ön felsorolja az új képviselők közül azokat, akikről sokat várhatunk.

De hát milyen igazságtalanság! Hol hagyta el ön a többiekelt! Kornélt (ifjabb Ábrányit) az én kedvencemet, hol hagyta el ön Pulszky Károlyt, a saját kedvencét, és főleg hol hagyta Vadnai Károlyt, akinek a miskolci beszédjéből három szűzbeszéd telnek ki? Ej ej, Scarron úr! Ön is a klikkekhez tartozik már? stb.

A piros kalap tulajdonosnője
a közép karzatról.

U.i. Hogyan dicsérheti oly nagyon Enyedit és Szentkirályit? Nem vette ön észre, hogy Enyedi kopasz (ilyet nevez ön *fiatalknak?*), és hogy Szentkirályi már legalább egy hete nem borotválkozott. (Ilyet nevez ön *simának?*)

*

Amint elolvastam ezt az okmányt, legott beláttam, hogy erre felelnem kell, és minthogy éppen Wolff beszél (szegény jó Farkasom, ki ezt a karzatról hallgatád!), hát ez éppen arra való idő, hogy az ember mentséget koncipiáljon.

Igaz, csakugyan kihagytam a Ház nagy tehetségű fiatal és új tagjai közül, akiknek az esze már meg van mérve egyebütt, Ábrányi Kornélt. Mert hát én istenem, lehet-e Ábrányi Kornélt kihagyni? Ábrányi Kornél magától értetődik. Ő olyan ember, hogyha kilenc rossz beszédet mond, még akkor is kíváncsian fogja várni a parlament a tizediket. Szabad-e azzal biztatni a közönséget, hogy ő jó beszédeket mond? Énnekem semmi kedvem vizet hordani a Dunába.

Vadnai Károlyt pedig azért nem hozhattam be a fiatalok közé, mert ő a bölcs megfontolásával, higgadtságával már mindjárt öregnek született.

Mit szóljak Pulszky Károlyról? Pulszky Károlyra kétségkívül nagy szerep vár. De ő még nemigen szólal fel mostanában, mert itt már »családi politiká«-t űznek, mint a lányos házaknál, ahol két *eladó* van: Károly csak akkor lép elő, ha a nagyobbik testvére Guszti már *szerencsét csinált*.

... Pardon, nem mentegetem tovább magamat, mert íme Grünwald kezd beszélni. S annyi etikettet mindenki tud, hogy Grünwaldot mégiscsak meg kell hallgatni. Magas színvonalon tartott beszédét tiszteletteljes csendben hallgatták

végig, úgyhogy mikor végezte, a Ház teljesen ki volt merülve. Mert a hallgatás a legfárasztóbb munka.

Nagy zsvivaj támadt utána és sereges kitódulás; midőn Lukáts Gyula kikent-kifent fiatalember állt fel, elmondandó szűzbeszédét, alig tudott szóhoz jutni.

Csatár Zsigmond indulatosan róttta meg a Házat, felkiáltván mord hangon:

— A faluházában is különben viselkednek a tanácsbeliek.

Erre aztán csendesség lett, és Lukáts Gyula elkezdhette beszédét a magyar tengerészetről.

Lukáts Gyula ugyanaz, aki a jó Abdul Kerimnek a díszkardot vitte in illo tempore.

Azóta persze sok víz lefolyt a Dunán, a díszkardot talán a rozsa is befogta, Szücs Pátri csendes ember lett, Abdul Kerim még csöndesebb, s Midhat a legcsöndesebb, de Lukáts Gyulának az még úgy tetszik, mintha ez mind csak tegnap lett volna. (Persze míg ő Nagyváradon volt, addig a világ nem mozdult.) S ő ott veszi fel a fonalat, ahol elhagyta — ellenzi a kormány *török politikáját*.

Lukáts Gyula beszédét nem fogja élvezni a közönség a lapokból, mert a Tisza beszédje kiszorítja onnan.

Hadd legyen hát neki az az elégtétele, hogy az én karcolatomban meg az ő beszédje szorítja ki a Tiszáét.

A T. HÁZBÓL

[dec. 4.]

I. *Unalmas szemle*

A természet a legpazarabbul bánt az egész Házban Keglevich István gróffal, és mégis a legmostohábban.

Ez ellentmondás, de mégis igaz.

Mert szellemes arc, délceg, sugár alak, a szó szoros értelmében szép férfi: de mit ér, ha Futtaki Gyulához hasonlít.

Az övé volt a mai nap. Noha fekete szalonrokkban jövének Justh Gyula és Ábrányi Kornél is.

Justh Gyula beszélt, mégpedig szépen, értelmesen, határozott sikerrel, de Ábrányi Kornéllal az történt, ami soha még, mióta él: nem engedték szóhoz jutni.

Azt mondta neki Keglevich: »Cras tibi, hodie mihi«, a nagy Kornélra holnap kerül sor.

Keglevich, beszélük ellenségei, azért jött az alsóházba a felsőből, hogyha lehet, megbuktassa Tiszát, ha nem lehet, akkor Szapáryt, ha Szapáryt sem lehet, Kemény Gábort, és ha Keményt sem lehet — azaz, hogy Keményt már okvetlenül lehet.

Szép átgondolt orációt vágott ki, bebizonyította, hogy nemcsak ambíciókat hozott a parlamentbe, hanem széles látókört is és erőt. Osztatlan figyelemmel hallgatták, s rokonszenvesen megéljenztek.

Lukács László beszédjéről azt mondják, akik hallották, hogy az is szép volt. Meglehet, hogy szép volt, de az már lehetetlen, hogy hallották volna — a gyenge hangja miatt.

Hanem hiszen volt ma jó borízú hang is, a Gosztonyi Sándoré (szinte egy »fiatal« szónok). Ki eddig csak a görbe csizmasarkokról volt ismeretes, de most kiragadta Csanády Sándor szájából a kenyeret, mivel egy paprikás, új frázist csinált: »A kormány kezében a hatalom kés, mellyel a nemzet életerejét metszi«.

A »kés« és a »metszés« szóra egyszerre élénken pislantottak föl az antiszemiták, de bizony azért mégsem bírt a dolog Eszlárig jutni.

Még Gruber és Beöthy Ákos beszéltek.

Miután Beöthyt okvetlenül meg kell dicsérni, már csak azért is, mert Beöthyt (a jó Algernont) mindig szidják, és miután ezen karcolatoknak az a politikája (én sem csinálom a politikámat sötét kamrában), hogy ha Pált dicsérem, akkor Pétert szidom, mondjuk tehát, hogy ennél fogva Gruber beszéde egészen el volt hibázva.

II. Mikor Tiszának pénzt kínáltak

Igen ritka eset, hogy a miniszterelnök valami adomát elbeszéljen. A folyosónak nem ad semmit, minden jó gondolatát megveszi a tanácssterem. A folyosón is beszélget ő a kedvesebb embereivel, de vagy nem mond nekik semmit, vagy ha azt mondja is, hogy »de cudar idő van ma odakünn«, azok azt

eltitkolják, magukba zárják, őrzik, nehogy valami ellenzéki ember megtalálja, és interpellációt csináljon belőle.

Andrássy idejében én is könnyebben megéltém volna, amikor divat volt a miniszterelnök bonmot-it elpotyogtatni a folyosón. Úgy heverték ott akkor az ötletek, mint most a szivarvégek.

Hanem akármilyen volt is Andrássy, az mégiscsak Tiszával esett meg, hogy már egyszer pénzzel kínálták.

A dolgot ő maga beszélte el ma a folyosón, abból az alkalmából, amint Szerb György vagy Szlávy Olivér (mert az ember köztük könnyen eltéveszti, melyik az egyik, és melyik a másik) egy gyűjtőívvel járt sorba a szivarozgató képviselőknél.

— Kezdenek már kimenni a divatból ezek a gyűjtőívek! — szólott a miniszterelnök. — Valaha mindennapra jutott hét is. Kihaltak-e a szegény emberek az országból vagy az adakozó képviselők haltak-e ki a Házból?

Balközépi vezér-koromban voltak a gyűjtőívek in floribus. Néha már el is untuk, csak Bánffy Dániel nem, meg a jó Kemény István. Ezek egyet sem utasítottak vissza. De hogy mindenikre teljék, sohasem adtak többet egy forintnál. Bánffy bárónak a nadrág zsebében mindig volt külön erre a célra váltva egypár forint.

Bánffy már akkor is szeretett a Házban szundikálni. A hazafiúi keserűségből neki jutott a legkevesebb: mert ő át-aludta a közös ügyeket.

Egyszer éppen a büdzsé ellen szavazunk, s látom, hogy a báró erősen szunnyadozik az előttem levő padban. Jegyző a nevét olvassa, de ő meg sem moccan.

Megrántom hát hátulról a kabátját, és fölrazom.

— Ébredj, Dani, szavazni . . .

Dani fölriad, de újra leereszti a szempilláit, majd gépiesen a zsebébe nyúl, és odanyom a markomba egy osztrák forintot.

— Adok, adok. — motyogja gépiesen — Írd oda, kérek, a nevemet.

S ezzel megint a két összecsucódó karjára esett le a nehéz ólmos feje.

Annyira bele vannak már bősziülve a fiatal szónokok a dicsőség utáni hajszába, s olyan divattá lett »nagyszabású beszédek« tartani, hogy akinek nincs a zsebében kész beszéd, az a rekedtséget szimulálja.

Kemény Endre hörögve súgja ismerőseinek a szervuszt, Veszter Imre csak a kezével mutogat jeleket a nyakán a gége körül, hogy »itt a bibe, itt«.

A karzat zsúfolva van szép asszonyokkal. Mintha csak egy premier volna a színházban. A legyezők csittognek-csattognak, a kalapok strucctollai jobbra-balra lengedeznek.

A tanácsterem padjai is mind benépesültek. Lekonyult ósz fejek, vidám, fiatal arcok tarka összevisszaságban.

Odakünn ólmos eső esik, felhős az ég, s a gázt meg kell gyújtani a folyosókon. Annak a piszkos lángja kísérteties alakzatokat vet a pokrócokra.

Köröskörül mély csend honol. A büféből egész a korridorig kihallatszott egy köhintés. Mégis kell hát élő embernek lennie idekünn is. Az bizonyosan Rónay János.

Mintha egy temetőn menne keresztül az ember, annyira ki van halva a tanácsterem környéke.

Ki beszélhet vajon odabent, hogy minden élet odagyúlt?

Ah nini, csak nem Ábrányi Kornél?

De bizony ő! Ott áll a nagy Kornél délcegen és nyugodtan, mint az ő regényhősei, az Alfrédék és Arthurok.

Rajta csügg minden szem, a honatyai savanyú és a karzati édes szemek. Egy búverő tartja lekötve a hallgatóságot: az ő szép hangja és a nemes szelíd pátosz, mely egész előadásán előmlik.

Még a lélegzetüket is visszafojtják, nincs robaj, nincs nesz. A Farkas Balázs zsebéből kiesik egy ezüst hatos, s csend-zavarón peng e mély figyelem közepette.

Csak az ötleteknél, melyek ízléssel vannak belefonna a beszédbe, tör ki a tetszésmoraj egyszerre.

Egy-egy elkésett képviselő, amint a függönyök közül előbukkan, csodálkozva kérdi a szomszédjától: »Mi az itt? Mi történik itt?«

— Ejh, hát a »Pesti Napló« polemizál a »Nemzet«-tel.

Valóban, mint egy középkori torna. Egy levante előtört fekete lovon (nehéz nyereg, rézcsatos kantár, kemény zabla volt rajta), és vádolja a társadalmat. Ez Beksics. Most a sorompóba lép egy másik vitéz, fehér lovon, termetre, rangra, erőre egyenlő emezzel. Ez Ábrányi, ki védelmébe veszi a társadalmat. Nehéz nyereg az ő lován is, rézcsatos kantár, zabla, de még azonfelül egy főpap is ott ül a lovon a háta mögött.

Ki fog itt győzni vajon? Egyenlő kemény a két dalia. (Lovaik terhén dőlhet el a kérdés.)

Tegnap e rovatban azt mondtam Ábrányiról, hogy ha kilenc rossz beszédet talál elmondani, még a tizediket is érdeklődéssel fogja várni a parlament, hogy hátha az egy szép beszéd lesz.

Fogta magát és elmondta mindjárt — a *tizediket*.

Semmin sem látszott, hogy első beszéd. Nyugalommal, fesztelenül beszélt az elfogódásnak minden nyoma nélkül. Csak néha ragadta el a hév, de az is illett neki.

Ott állt előtte az ékesszóláshoz rendszerint szükséges egy pohár víz.

De ő, aki a Hypocrene forrásából ivott, megvetette a békáknak való italt. (Hiszen annyira még csakugyan nem jutott a dzsentri, hogy víz mellett szidja a kormányt.)

Felkapta ugyan a poharat, de nem azért, hogy igyék belőle, hanem hogy gesztikuláljon vele. Minthogy azonban a pohár tele volt, kiloccsant belőle a fölösleg, s megönté az előtte ülő Horánszkyt és Istóczyt.

De azok szívesen túrték a vizet, mert a beszédjében mindkettőjüknek nektárt is szűrt, igaz, hogy mint Hatvani professzor — az *asztallábból*.

Leírhatatlan az a lelkesedés, ami kitör, midőn hirtelen (nem ám »valahára«, mint a többiek) elvégzé beszédét egy pompás ötlettel. Fölzúgott az éljenzés, mint a vihar. A pártbeliek, antiszemiták, habarékok felugráltak a helyeikről nagy robajjal, s száz kéz nyúlt egyszerre Ábrányi Kornél felé.

Ifjak és vének hódolának előtte, aki immár kiváló államférfiúvá lett ez órától fogva — de ő nem tagadta meg önmagát a dicsőség édes percében sem —, s első tekintete, hol apró fehér kezezcskék csapódtak össze nesztelen tapsokra, a karzatra röpült, mintha mondaná:

Többet ér a szerelem, mint a dicsőség.

A beszéd roppant hatást tett a mamelukokra is. Nagy gombolyagokba verődtek össze véleményeket cserélni fölötte.

Az öreg Pulszky így szólt:

— Ez volt a legjobb beszéd ebben a vitában.

Péchy Tamás lecsapta a csengettyút, és leszaladt az emelvényről.

— Én már nem gibickedem tovább. Minden zsinórt ezek a gyerekek húznak be!

Azután fölkereste Bánffy Bélát.

— Eredj, ülj már te is. Talán megváltozik a játék. Mert ha ez így megy tovább, hova férünk annyi okos emberrel?

Azontúl Bánffy elnökölt, de bizony minden a régiben ment.

A legjobb blatt se vágott be. Hallatlan dolgok történtek.

Még Zimándy Ignác is okosan akart beszélni.

A folyosókon, hol Tisza diskurált a három Pulszkyval, mindenki el volt komolyodva, kit az irigység bántott, kit a bámulat tartott lefogva, kit a tépelődés emésztett.

Csupán egyetlen alak ballagott a csoportok közt, örömsugárzó arccal, megelégedetten a ruhatár felé.

Szalay Imre volt, három vastag könyvet szorítva a hóna alatt.

— Mik ezek, Imre? — kérdezik imitt-amott.

— Az Orbán Balázs összegyűjtött beszédei — mondá kevélyen. — Viszem haza tanulmányozni.

A T. HÁZBÓL

[dec. 6.]

A költségvetési vita ma valahára véget ért általánosságban.

Meddő volt az országra nézve, mert a deficit nem lett miatta kisebb, a társadalom nem lett jobb, sőt még a meddónél is rosszabb volt, mert Szapáry Gyula egypár fonttal soványabb lett az izzadásban.

Hanem egyeseknek beütött. Beksicsból nagy ember lett, Ábrányi Kornélnak a híre megnőtt, Szentkirályi Albert föl-

túnt, gróf Keglevich kimagasodott és a többi meg a többi.

Mindenki megállotta a helyét. Egy hosszú sort lehetne felhozni a sikerekből.

Mint Nürnbergből jegyzi meg egy 1796-ból szóló krónika, hogy ott abban az évben egy bizonyos hónapban minden gyermek foggal született.

— Félek — kiáltott fel Lits Gyula tegnapi igen csinos beszéde után Berzeviczy Irnák —, hogy az észnek nagyon le fog menni nálunk az ára! Félek bizony isten, félek.

S ezt olyan arccal mondá, mintha afölött sajnálkoznék, hogy a húsnak vagy valamely más iparcikknek, amit ő maga nem termel, menne le az ára rohamosan.

Ma aztán még Győrffy Gyula és Imreh Aurél is szépen beszéltek, átgondoltan, higgadtan.

A csodálkozás egyre fokozódott, az öregekben forrt már a bosszankodás. Prileszky Tádé (nini, az öreg bácsit már el is felejtettük) elkezdte fejtegetni a folyosón, hogy könnyű most beszélni, mikor már a nyelv annyira kifejlett, hanem nekünk volt még nehéz magyarul beszélni az én időmben.

— Igen, mert csak tótul tudtál!

Maga Péchy Tamás is restelli már a folytonos sikereket, s elkezdí a diffikultásokat vetni:

— Hiszen beszélni csak tudnak, de mit ér, ha tarokkozni mégsem tudnak.

Urbanovszky, az öreg Szitányi, Boér, Szatmáry Miklós, mind megkockáztatnak egy-egy észrevételt a túlságos dicsőség lefaragására.

— Ejh, bizony nem virtus. Keglevich »Zucker«-ből beszélt.

— Ábrányi csak szappanbuborékokat eregetett.

— Beksics csak bokkrétát kötözgetett.

Csupán Kőrösi Sándor maradt meg vígan. Mert hát mi ez mind az ő hangjához képest? És hiába no, hang teszi az órátort!

S ezközben folyton aggódó hírek jönnek. Lihegő galopinok híresztelik, hogy még ez mind csak semmi. Hanem Bartha Miklós fog még mondani egy beszédet. Azt tessenek meghallgatni! Az aztán ledőf minden eddigi sikert.

— Mit, még Bartha is? Borzasztó! Ennek nem szabad megesni! Hol van Beöthy Algernon, hadd komponáljon ki egy tervet!

De Beöthy Algernon nincs ott. (Talán szerencse is, mert ő is kivágná egy »nagyszabású beszédet«. Nem lehetetlen többé semmi.) Mindegy! Valahogy meg kell akadályozni! Nem kell több vezér! Hisz a kis macskákból is a vízbe fojtják azt, ami fölösleges. Most is annyian vagyunk már, hogy így kiált-hatunk fel: Add, uram, hogy kevesebb macska legyen, de több egér.

És csakugyan megmenti a macskákat egy kedves öregúr.

Barthának Gyórfy Gyula után kellett volna szólania, de íme feláll Rác Athanáz.

Úgy kezdi a beszédet nagy fenékkal, hogy annak emberi számítás szerint tartania kell legalább egy óráig.

— No, akkor még ki lehet színi egy cigarettát odakünn.

A jó Bartha Miklós gyanútlanul adja át magát az élvezetnek. Ott künn majd ez, majd az a mameluk fúzi a karjára. Ez egy »bonmot«-t reprodukál, amaz egy szellemes aperçu-vel kurtítja a siető perceket. A harmadiknak fontos közlenivalója van. »Hiszen még ráérünk, az öregúr ott bent még csak az elején van.«

Pedig dehogy van az elején, eleinte lassan, óvatosan tapogatta Babest, aztán hirtelen egyet szusszant, ham . . . és egy lélegzetvételre megette.

— Bartha Miklós! — olvassa a jegyző.

— Nincs jelen! — kiáltják.

— Három pernyi időt adok — rendelkezik az elnök.

A három perc letelik, Bartha nem jön.

— Tehát bezárom a vitát. Szavazás előtt még csak az elő-adók beszélhetnek.

E pillanatban lép a terembe Bartha. Megköszörüli a torkát, s behelyezkedik a padba, ahonnan szólni akar.

— Sajnálom — mondja az elnök —, de nem engedhetem meg a szólást.

Bartha búsan megadja magát:

— Jól van, majd elmondom hát esztendő ilyenkorra.

— Akkor már időszerűtlen leszen — ingerli egy maliciózus mameluk.

— Időszerűtlen csak akkor léssen — ripsztíroz vissza Bartha —, ha deficit nem léssen.

De az bizonyosan léssen, sőt még nagyobb az ideinél. Mert az idén a pénzügyminiszter mégis meggazdálkodott a jövőre valamit.

Egy ellenzéki beszédet.

A T. HÁZBÓL

[dec. 7.]

Víg élet volt itt valaha régen. Mikor még nem fáradtak bele az emberek annyira az alkotmányba, mikor *egyformábbak* is voltak; nem tarkította annyi kapaszkodó és felkapaszzkodott úr a csoportokat. A képviselők mulatságosabbak, egyszerűbbek voltak, s nem pusztított köztük mindenféle járvány, aminő például a »*gomblyuk betegség*« stb.

Kevesebb hiúság volt és több kedély. Derült világa volt a parlamentnek.

Mindenki azon törte magát, miképp lehetne kellemesebb a többinek; most azon igyekszik mindenki, hogyan előzhesse meg a többit.

Szontagh Pál, aki már akkor is nagy ember volt, verseket faragott kulináris latinsággal az egyes szónokokra:

Si loquitur *Babes*, nihil inde solatii habes
Quae loquitur *Borlea*, mortificant te ea,
Dum loquitur *Hilib*, praestat esse alibi.

(A versek megmaradtak; a Borleák, Hilibek elpusztultak.)

Unalmas szónoklatok alatt ott künn adomázott Deák Ferenc, ott bent pedig még maga Horvát Boldizsár is azzal mulatta magát, hogy komoly német költeményeket áttravesztált magyarra elmésen — de úgy, hogy aki azokat azután valaha komolyan hallotta németül, föl kacagott rajtok. Nevetésessé tette a német poézist. (Úgy ártott a németnek, ahogy lehetett.)

Ma már mind ennek semmi nyoma. Elsavanyodott arccal könyökölnek egymásra bámulva a követek. Bizonyos száraz, rideg hangulat ömlik el az egész képen. Valóságos téli tájék.

Ha valaki felnyitja a száját: az bizonyára a *szenográfusoknak* szól.

Akinek valami ideája van, az azt kuporgatja, titkolja, nehogy más ember kitalálja, és az csináljon vele furorét; akinek pedig nincs ideája, az azt úgy el tudja palástolni, hogy egy egész életben találgatni kell, miről gondolkozik annyit »tisztelet képviselőtársunk«.

Az emberek nem tudnak sem haragudni, sem örülni, sem nem melegek, sem nem hidegek, hanem kivált a mamelukokon az látszik, mintha élni is csak azért élnének, mert Tiszának okoznak vele örömet.

(A habarékokkal még rosszabbul áll a dolog, mert azoknak még az a hitök sincs meg, hogy egzisztálásukkal valakinek örömet okoznak.)

Hanem a napok mégis fogynak, múlnak, s a törvényhozási gépezet forog rendesen, elkényszeredett unalmas zakatolással.

Nem csinál itt egészséges politikát senki, csak Csanády Sándor, aki a habarékiaknál mégis különb programot bírt kifundálni a miniszterelnök kipusztítására.

Ő ugyanis két nap óta nem tesz egyebet, párbajba akarja beleugratni a kormány fejét.

Tegnap, mikor az Ugron támadására felelt Tisza, mondván: hogyha az erkölcstelenségi vádak a kormányra vonatkoznak, azokat visszautasítja, Csanády közbekiáltott:

— Az nem elég! Tessék golyót váltani!

Ma megint a lovagias elégtételt ajánlotta a miniszterelnöknek.

Csanádynak régi gyengéje az, hogy egész életén át párbajt keresett magának. Sokszor sóhajtott fel tavaly, harmadéve és azelőtt.

— Úgy szeretnék egyszer megverekedni valakivel.

De Csanádynak még ez sem sikerült.

Most már másnak keres párbajt. S az a más éppen Tisza: (Nem is rossz taktika; Tiszától alkalmasint így a legkönnyebb menekülni.)

Hatalmas hahota tört ki, midőn Tiszára célozva elszónoklá:

Csodálkozom, hogy őfelsége megtúr oly egyéniséget, akinél hiányzik a lovagias jellem.

Egy hang közbeszólt a kormánypadokról:

— Miért nem beszélt ön e tárgyban őfelségével?

Csanády Sándor összerendezte, mert az meg a másik gyöngö oldala, hogy ködös, lidércnyomásos éjeken át őfelségével diskurálgat.

A költségvetés részletes tárgyalása lassan, döcögösen indult meg.

A közös levéltárak kérdésénél Falk tartott egy udvarias, sima rögtönzést. (Ilyenkor látszik, mennyit ér a valódi rutinírozott szónok.)

Tiszának négyszer kellett felszólalni a vita folyamán, mind a négyszer más tárgyban.

Ügyes volt, mint egy párdúc, féloldalt dőlve piros széken, mintegy láttatva, hogy minden percben kész felugrani s felelni . . . Éppen az a pozitúra, ami a ferbliben azé a játékosé, aki örökre ott tartja markában készen az aprópénzt, hogy a visszahívásoktól elvegye az ellenjátékosok kedvét.

(Ezt a hasonlatot különben Bornemisza Ádámtól vettem kölcsön.)

Beszélt a levéltárakról, az új országházról, Magyarország külföldi renoméjáról (s tagadhatatlanul nemesen és hatalmasan ütött a szeg fejére), s felelt II. Olaynek a rendőrség ügyében tett interpellációjára.

Aki hú krónikása vagyok a »t. Ház« dolgainak, kénytelen vagyok megemlékezni Tiszának azon tulajdonságáról, hogy noha szónoklatai formailag pongyolák, mégis egy, csak a nagy szónokoknál sajátos titka van, ami ilyenkor szembeszökik. Minden felszólalása más *más hangon* volt tartva a tárgyhöz illőn (nem úgy, mint egy különben nagy tehetségű szónok, Ugron Gábor beszédei, ki éppen úgy mennydörög, mikor a Tisza Lajos monogramjairól szól, mintha fegyverre hívná fel a nemzetet).

Tisza beszélt a levéltárakról unalmasan, hogy szinte olyan kellemetlen volt hallgatni, mintha por szállna az emberi fülekbe e monstrum aktákról. Szólt az új országházról gúnnyal, beszélt a román kiküldöttről keserű szarkazmussal, s tárgyalta a rendőrségi dolgokat sima, finom kíméléssel, melyet ez a tárgy megkíván.

Egyszóval azt a szomorú tapasztalatot tettem, hogy Tisza Kálmán még mindig fejlődik, halad.

Hanem azért II. Olay mégis jól teszi, ha nem hagyja magát *megfélemlíteni*.

Ott künn a folyosón könyvtári kandidátusok kínozták a könyvtári bizottság tagjait.

Egy másik szögletben Szalay Imre mulattatta híveit, kik érzékenyen búcsúznak tőle, mielőtt elindulna Vácra a párbaja miatti két heti fogságra.

— Most már te is nagy ember leszel — vigasztalá Tibád Antal. — Most már te is kezdheted majd a beszédeidet: «Midőn a hazáért szenvedtem, t. Ház!»

Szalay Imre engemet is interpellált:

— Micsoda skandalum az, hogy »Orbán Balázs beszédei« három kötetnek voltak kiírva a tegnapi karcolatban, mikor azok öt kötet! Éppen elég olvasmány lesznek két hétre a fogságban.

— Igen? — jegyzé meg malíciával az odatévedt Pulszky. — Nem is tudtam, hogy *szigorított* fogságra ítélték.

A T. HÁZBÓL

[dec. 11.]

Szokatlanul benépesültek a padok a Ház mind a három tájékán.

Az ördög vigye el ezeket a részleteket — panaszkodnak szerteszét a képviselők —, az embernek minduntalan szavazni kell. Néha négyszer is egy ülésen.

A miniszterek is mind itt vannak! Csupa jó arcú, szép szál legények, egyik délcegebb, csinosabb, mint a másik. Nagy gyanú terheli a kormányelnököt, hogy Kemény Gábort csak azért vette be a kabinetbe, ne foghassák rá, hogy termet és arc szerint válogatta össze őket.

A legelső szónok a »Ház sárkánya«, Ugron Gábor.

Szemei mérgesen villognak ma is, s orrlyukain tüzet lövell. Hiába adta át az egyik kerületét Helfynek, ő azért még mindég két kerület helyett beszél, s kiereszti a hangját az Odescalchy Gyula herceg anekdotája szerint — *háromezer fül erejéig*.

Pedig csak egyetlen embernek beszél, aki csendesen, szerényen ül ott, gondosan kétfelé fésült ősz szakállával a piros széken.

Az Orczy költségvetésén van a sor. A »rendjelek miniszterét« szutyongatta a Ház sárkánya. Hogy azt mondja, nincs eleget a fölség mellett; utazásaiban nem kíséri (Futtaki a hírlapírói karzatról beleszól: *Nem olyan könnyű dolog az!*); hogy a rendjelekkel rosszul bánik, s hogy a múltkor egy királyi rendelet ellenjegyzése nélkül jelent meg.

Igaza volt Ugronnak teljesen, de ezért ez a felszólalás mégis a tapintatlanok közé sorozható, mert nagyon elkeserítette Bedekovicst.

Az az egy kedves horvátunk van, akinek a kabinetben való maradását éppen csak Orczy tette otthonossá.

A két öregúr büszke volt arra, hogy még sohasem hallották szónoklóban az egymás hangját.

Most már vége van, Orczyról is kisült, hogy jó szónok.

Orczy már beszélt korábbi években is, de Szapáryt fogott a közönségben: nem emlékezett rá senki, hogy Orczy valaha beszélt volna, pedig mindenki hallotta.

Úgyesen, értelmesen szólott, s mindenből kivágta magát. Ő nem hibás semmiért, ő mindent megtesz, amit megtehet.

Meg bizony. Hiszen ellenjegyezte volna ő bizonyosan a király rendjeles rendeletét is, hiszen egy tollkanyarítás nem a világ, de ha nem adták oda aláírni, hát mit tehet ő arról?

Thaly Kálmánnak eközben egy jó ötlete támadt, hogy azt mondja, vissza kellene hozni a régi »sárkány-rend«-et.

Eszmetársítás útján eszébe jut erről Herman Ottónak, hogy a sárkány-rend bizony jó lenne. Még pedig az asszonyoknak kellene ezt adományozni. A sárkány-rendet hadd kapnák az anyósok. Hiszen azoknak is kell valami. Aztán nem is olyan új dolog volna az, a »királyi tanácsos« cím például most is csak arra való, hogy a címből az asszonynak is jusson, mert ha a férj a Lipót-rendet kapja, az asszony nem írhatja alá magát »a Lipót-rend lovagnője«, de a »királyi tanácsosné« cím már járja, s fölére egy cobolyprémes mentével.

Ezekből az elmékedéseiből egyet-mást elmondott nyilvánosan is, s kezdett immár a Ház hangulata derültre válni, midőn belepottyant a verőfénybe a nagy Vámos professzor.

Vámos Béla (a legnagyobb hang tulajdonosa) úgy néz ki arcban, mint ahogy Láczy Gyula nézne ki, ha méhcsipéstől kissé megdagadna az arca, de nem olyan élénk szónok, mint Láczy Gyula.

És mégis ha beszélni hallja az ember, önkéntelenül Bismarck jut eszébe. Annyiban ti., hogy talán mégis téved abban Bismarck, mintha Poroszországot a schuhlmeisterek mentették volna meg.

Itt nálunk csak konfúziót okoznak.

Vámos a közjogot magyarázta, a fölségi jogok természetét, de olyan zavartan, hogy abból nem lett okosabb senki.

— Ennek a beszédnek örülni fog Nagykőrös! — kiáltotta közbe gúnyosan Szalay Imre, aki még mindig itt ül a Haviar Dani háta mögött és nem Vácon.

A függetlenségi párton akkorára már éppen háborogni kezdtek a szájjasabb elemek.

— Szegény Kecskemét! — süvített közbe Madarász Jenő.

— Ilyen professzorok is vannak! — dörgött egy hang a Csatár *húlt* helyéről.

Egy-egy hahota tört ki innen-onnan. Gúnyos felszisszenés hangzott bele tarkítón.

A habarékról egy szerény »halljuk« csúszott ki valamelyik szájából.

Olay Szilárd parlamenti műszavat talált ki, legott alkalmazta sztentori hangon kiáltva:

— Hej!

Kállay János eltüsszentette magát, s ez úgy recsegett a teremben, mintha a vakolat hullana a falakról.

Az antiszemita egy tagja, aki kitűnően tudja utánozni az állati hangokat, lekuporodott a pad alá, s egyszerre lassú, távoli kakaskukorékolás kezdett hallatszani a teremben.

Prileszky Tádéra a túlsó oldalon rájött egy konvulzív köhögési roham, s összegörnyedve futott ki a folyosóra.

Tisza belátta, hogy most e hangverseny lecsillapítására neki kell szólnia, s föl is kelt, de mi szívesebben követjük Prileszkyt, aki végre is kiköhögte magát, s elkezdte szokott mameluki élményeit mesélni.

— No iszen megadja ezeknek a generális. Ma nagy csata lesz, fiúk! Látom. Hogy honnan látom? Tudom én azt már.

Mikor a generális a kabátját gombolja, attól függ, jókedvű-e vagy haragszik, hogy melyik gombra gombolja? Ősmerem már én mindenik gombját. Hát még a ceruza-fogás! Mikor szórakozottságból a meg nem hegyezett végével akar írni — az akkor valami, gyerekek! De hát minek is kötekedtek éppen a rendjel dolgokban? Nincs annak semmi értelme. Hiszen megmondta ezt Tisza Kálmán a németeknek. Mert úgy volt az, hogy mikor egyszer a német meg a magyar delegációk összejöttek, hát a németek kabátja csupa rendjel volt, a magyarok atilláján pedig semmi. Azt mondja Smolka a mi generálisunknak gúnyosan: »Hát önöknél nem osztogattak azelőtt rendjeleket?« Mire feleli a mi urunk, Tisza Kálmán:

»Dehogynem — csakhogya azokat az én embereim a lábaimon viselték.«

»Hogyhogy? — kérdé Smolka megbotránkozva.«

»Hát úgy, hogy mikor önök ezt a sok rendjelt kapták, akkor a mieink valahol Josefstadtban ültek.«

Mire Prileszky bevégezé az ő mamelukos adomáját, az alatt odabent lecsillapodék a rendjel-kérdés, lemúlt Orczyról a szörnnyű kereszt, s a vita egészen más kerékvágásba zökkent.

Négy erős beszéd kapcsolódott egyvégben közigazgatási dolgokról. Bartha nagy sikerrel szónokolt, utána Grünwald ismét előhozta a maga közigazgatási teóriáit, csillogtatva újra az ő maga látkörét és ismeretvilágát, amit tőle megtagadni nem lehet.

Szilágyi Dezső ismeretes maliciózus szemjátékával kísérte a beszédet:

— Holnap felszólalok — mondá. — Kifejtem a párt álláspontját, s kijelentem, hogy az Grünwaldnak csak privát nézete.

— Ne tedd azt — figyelmezteté az öreg Pulszky —, mert holnapután meg Apponyi szólal fel majd, s kifejti a párt nézetét, s kijelenti, hogy az a te privát nézeted.

Éles és erőteljes volt a Mocsáry szónoklata is, ki a nemes vármegye érdekében szállt síkra verve-vel, a meggyőződés melegségével, de a legkitűnőbb volt mind a négy beszéd között a Tisza Kálmáné, ki magamagán tett túl vagdalkozási ügyességben, úgyszólván négy kézzel hányta szét bámulatos dialektikával az ellenzéki argumentumokat.

Hanem elvetette a vihar magját is, mikor felhozta a ceglédi esetet, ahol bizonyos »nagy hazafiakat« megbotoztak.

Lett erre derűtség a kormánypadokon, s hullámvész, háborgás a szélsőbalon. Ugron vészjóslón emelgette fel karjait egyiket a másik után. Csanády a kezével rácsapott a padra. Elnök a csengettyút kongatta.

Alig is várta Ugron, hogy Tisza bevégezze, nyomban felugrott dacos, hatalmas pozitúrában, ahogy illik Zandirham rettenthetlen unokájához:

— Igaz, hogy engem ott megbotoztak, de nem szégyenlem, én nem menekültem úgy, mint a miniszterelnök. Ki, mikor a nép a palotáját kövekkel dobálta, a színházba futott az összekötő lépcsőn át, hogy III. Richárddal felkiáltson: »Egy országot egy lóért!«

Fölhangzott a tetszémoraj balról, elsápadtak a mamelukok köröskörül, kapkodott a fejével az elnök, de se a Rakovszky, se a Hoitsy arcára nem volt felírva, mit kell tenni.

— Nem adom száz forintért, hogy nem én vagyok most a miniszterelnök — mormolta magában Tischler Vince, amint ott szunnyadozék az első padban.

Tisza miniszterelnök nyugalommal kelt fel, csak pillanatszerű zavar látszott arcán. Mintha gondolkoznék, mit mondjon. Talán azt gondolta, »egy országot egy ötletért«.

Ötlete nem volt e kritikus pillanatban, midőn nyomasztó, fojtó csöndben megharsant a »halljuk, halljuk«, de mit tesz az, (sors bona nihil aliud) Tiszának szerencséje van . . . hoz őneki fegyvert az ellenség.

Úgy is volt.

— Én csak tényt említettem — kezdé halk, színtelen hangon —, az nem gyalázat.

Egy hang a szélsőbalról: »A nagy hazafi«.

Tisza szeme felcsillog, s hirtelen fölkapja a kóbor szót:

— Azért hogy nagy hazafinak neveztem, bocsánatát kérem.

Hatalmas, jóízű derűtség rengette meg a termet, s ez a tetszészaj a forrás, az örök forrás, ahonnan a szónokok merítenek.

Tisza is erőt nyert abból, kivágta magát, elmondván, hogy ő nem futott el a színházba, csak az ablaktól állt odább:

onnan is csak akkor, mikor már a kövek röpültek az ablakra.
És ő azt hiszi, hogy ez természetes.

Még Csanády is bólintott fejével, hogy ezért már mégsem lehet elítélni Tiszát, ámbátor, hogy talán, talán . . .

De a Csanády gondolata, valamint minden egyéb hang belefűlt most a kitörő éljenzésbe.

Az elnök bezárta az ülést, de szava elhalt a süketítő kiáltások közt.

Végigharsogott a termen: Éljen Tisza Kálmán! Tűlsó oldalról az echó visszabömbölte: Éljen Ugron Gábor!

A kifelé tóduló képviselők még a folyosón is ezt hajtották, ott künn elragadt a kiáltás a fiáker-kocsisokra és az utcai csöcselékre.

Sőt azok még hozzá is tódtak egy harmadik nevet: az Istóczyét.

Így aztán egészen tökéletes lett a harmónia.

A HÁZ SZEMETES KOSARA

[dec. 12.]

Azt csak a diákok tudják, hogy mi az »alumneum«.
Hát ugyan mi?

Az bizony egy olyan diák-kosztoló hely, ahol Gvadányi szerint carmenbe szedve ilyen a menü:

»Burgonya, bab, kása,
Bab és megint kása.
Nincsen az életnek
Soha változása.«

A mi Házunk is ilyen szegényes alumneum.

Ugron megszúrja Tiszát, Tisza visszaszúrja Ugront, vagy az ülés elején, vagy az ülés végén. Közbul pedig szabadon beszélnek a *többiek*.

Ez így megy napról napra. Sem az egyik bele nem hal, sem a másik. Másnap újra kezdik a vitézi tornajátékot, mint a mesebeli óriások, csakhogy azok egyszer az ólom, máskor az ezüst szérűn. És egyetlenegyszer sem a sáros kukorica-földön.

Ugron támad, Tisza védelmezi magát, az egyik karmol, a másik harap.

Nem is valami kárhóztatható multság, mert Tiszának nem árt, Ugronnak pedig használ.

Ugron megmutatta, hogy agilis ember, aki tud erőt kifejteni, ha akar.

Úgyis azt kiáltozzák minduntalan a függetlenségi pártban: »a cukros víz nem használ!«, hát okosan teszi, ha vitriollal dolgozik!

Nehézkés testű vezérek felmutathatnak ugyan eredményeket, de meglepő sikereket aligha. A szélsőbalnak az a baja, hogy sok vezére van, s az mind ünnepélyes, lassú ember, aki a nimbuszát félti, s igen óvatos a fegyvernemekben és kirohásokban, mert azt hiszi, hogy sokat kockáztat. Nehezen szerezték nimbuszukat (némelyik azzal, hogy már nagyon régóta él), hát nem szeretnék könnyen elveszíteni. Annyira megfontolják, ha támadnak is, mikor mit mondjanak, hogy rendszeren keveset mondanak.

S az kétségbeejtő helyzet, hogy ők tógában peroráljanak, kivált a mostani időszakban, midőn az ellenfél élén olyan ember áll, mint Tisza, aki két karját felgyűrve verekszik, aminő fegyvert kezeügyében talál, olyannal s addig verekszik, míg csak pozdorjává nem aprít mindent.

Bezzeg nem félti a maga nimbuszát Tisza Kálmán, beleugrik az minden témába, mond rossz beszédet, hamis argumentumot, ötöl-hatol, csavarodik eleget, mint a zuhogó folyam, mely mindent magával visz, még a szemetet is, amit útjában talál, de az el nem keseríti, mert tudja, jót is fog mondani.

Az erőnek dízére válik a mérséklet, de a jellemző tulajdonsága mégis a merészség.

Azért tetszik nekem Ugron Gábor: Tiszát úgy kell támadni, ahogy ő teszi. Nem kell törődni vele, hogy »mit ír erről a Nemzet holnap«? S ha tesz is néha egy kis ügyetlenséget, ha kap egy-egy érzékeny vágást, semmi az, Ugron kiváló tehetség, kiheveri a sebet egy nap alatt. Holnap már megint ő osztogathat sebeket.

De van egy dolog, amit sohasem kellene a parlamentben megtenni.

Hogy úgy odaálljanak a képviselők, mint tegnap Olay Szilárd és ma Ugron, megfognak egy-egy eleven embert és behajítják a »Ház szemetes kosarába«.

Tegnap a bajai Ivánovics, ma a sepsiszentgyörgyi Császár jutott oda.

Hanem hiszen mérges is lett az utóbbi miatt Beksics.

— Sajnálom — mondá —, hogy nem szólalhatok fel. Mert az én emberemet verik ugyan, de nem az én területemen.

(Ti. az illyefalvi választás miatt indult meg az attack.)

Nem parlamenti tagokat a parlamentben megtámadni már a fegyver egyenetlenségénél fogva sem vall elég ízlésre. Mert a parlamentben kimondott szó az egész országon végighangzik: s az önvédelemnek nincs módja hasonlóan nyilvánulni.

De hát még egyenesen lebunkózni embereket?

Hiszen föl lehet tenni, sőt talán kötelesség föltenni, hogy igazat mondanak a képviselők ilyenkor — de ki bízta meg őket azzal, hogy ilyen szörnyű büntető hatalmat gyakoroljanak?

Az állam maga elég nagy úr, de mégis három fórumot állított, hogy háromszor rágják meg: bűnös-e, aki vádolt?

S hol van az olyan vádnak az orvoslata, amely itt a Házban kong el halálosan, idegbántón, mint a lélekharang...

*

Ez volt az érem egyik oldala.

De van másik is.

Valaha napirenden voltak az ilyen személyes támadások.

A szomorú túlzások ellen kitaláltak a komoly gondolkodású képviselők egy másik erkölcsöt: *a gavallériás szempontját*.

Ebből lett a másik túlzás. Mondogatni kezdték erre vagy amarra a dologra különösen a kormánypárton, hogy ezt vagy azt *gavallér ember nem teszi*.

Ez aztán úgy elterjedt, s mert sok ember szeret gavallér ember lenni (kivált ha nem kerül egyébbe, mint hogy semmit se cselekedjék), igen sok dolgot *elhallgatnak* a Házban gavallér

szempontból, amit szellőztetni a közügy érdekében nem ártana . . .

Ha az baj, ez sem dicséretre méltó szokás!

A Házban politikusokat akarunk és a közügynek odaadó férfiakat.

A gavallérok hadd menjenek a kaszinóba.

A FOLYOSÓRÓL

[dec. 12.]

Ha a Házban tréfálózna, hát akkor mit csináljak én? A komoly dolgokból ha tréfát űzök, mit cselekedjem a tréfás dolgokkal?

Azokból nekem okvetlenül komoly cikket kellett faragnom. (L. Első melléklet.)

Megtörtént. Bocsánatot kérek érte!

De azért nem volna illő elhanyagolni a mai ülés egyes részleteit.

Nem is annyira azokat, amik a teremben történtek, ahol Szilágyi fényes beszédet tartott. (Ki beszélne arról? Szilágyinak csak a rossz beszédei csinálnak már szenzációt.) Hanem a folyosói életről emlékezem meg röviden.

Mert a folyosói élet ma szokatlanul élénk volt.

Hogy ím Csatár elhalt, mint a hollók kóvályogtak a leendő »csongrádi« jelöltek.

A kimaradt képviselők egész raja lepte el a folyosót, s megindultak a kombinációk.

Mit kell tenni, hogy kell tenni? Talán paktumot kötni az antiszemitéakkal: ejtsék el Csatárt, és akkor fölléptetni Németh Albertet.

A kormánypárt egy része Szivákot óhajtja.

Hanem valaki kitalálta, hogy Csatár ellen talán mégis legnépszerűbb lenne Csongrádon Csatáry.

S mialatt ezek idelent így formálódtak, azalatt fent a bizottsági teremben is egy kerület fordult üresedőre: a Krausz Lajosé.

Minden megdől, minden, a drága húsna is híg már a leve! . . .

Kíváncsi képviselők szaladnak föl a bizottsághoz, s futnak vissza:

— Komjáthy hatalmasan támad! Okvetlenül megsemmisítik!

— Kell is. Szemet, szemért! Egy antiszemitaért egy zsidó!

Az antiszemiták ügyes anekdotákat kolportálnak a vizsgálat folyamából.

Literáty kérdi az egyik paraszttól:

— Nincs kend, rokonságban Luppával?

— Nem vagyok, kérem alássan.

— És nincs ön rokonságban Krausszal?

A kihallgatott szemérmesen húzza el a száját:

— Ne tessék tréfálózni, kérem alássan.

A T. HÁZBÓL

[dec. 13.]

Az első nyugalmas ülés! Senki sem mondott se jót, sem rosszat. Az emberek sem nem örültek, sem nem búsultak, sem nem mérgesek, sem nem izgatottak.

Valóságos boldogság volna bent ülni, ha Sághy professzor nem beszélne. Így azonban mégiscsak élvezetesebb a folyosón, ahol több a »nevető ember«, s hol száz cigarettliből kóvályog a füst, sűrű felhővé izmosodva.

Ott jár fel s alá a miniszterelnök is ásítózva (neki nagyon unalmas, ha senki sem bántja), s mint az anyaméhet ha a köpüből kiröpül, kísérik nagy tömegben a primipilus mamelukok komolyra idomított arccal.

A fő téma még mindig, ki lesz a csongrádi jelölt.

A kimaradt nagy hazafiakból (bocsánatot kérek én is a »nagy hazafi« elnevezésért) elő-előbukkan egyik-másik megcsinálni magának a csatártalanná lett kerületet. Mert azé a kerület, aki előbb teszi rá a tenyerét.

Élesről, Kármánról valóságos legendák keletkeznek.

Kármán már annyira vitte a »feszült várakozás«-t, hogy még a fanyar Pauler is elménckedésre adta magát, pedig a

szegény Pauler *humora* sem sokkal különb, mint a Szapáry *emlékező tehetsége*.

Inti Kármánt titokzatosan félre egy szögletbe:

— Intlek, hogy légy résen, kedves jó barátom, Kármán Lajos, mert nemsokára táblai bírónak fogok kineveztetni egy képviselőt. Légy szemfüles, figyelmeztetek.

— Köszönöm, kegyelmes uram, ki az illető?

— Az még statustitok!

Jó Kármán Lajos hát napok óta abban fárad, hogy az illető kerületet kisüsse, s ott már eleve megcsinálja a talajt.

Bejár a Házba, a klubba, s ott minden a joghoz hozzászagolt embert meggratulál.

— Gratulálok, kedves barátom!

— Mihez? -- kérdi ilyenkor az illető.

— Ne is tagadd, kérlek, tudom a legbiztosabb forrásból, táblai bírónak neveznek.

S innen van, hogy egy idő óta annyi képviselő minden reggel a »Budapesti Közlöny« után nyúl legelőször a Ház olvasószobájában:

»Hátha mégis igaz a lehetne egyszer Kármán Lajosnak!«

De hogy valamit szóljunk az ülés lefolyásáról is, meg kell említeni, hogy az első szónok Horváth Gyula volt, aki el-
énekelte a Boccaccióból:

»Kis levélke, drága, kis levélke«

Szólván a Bánffy Dezső-féle leveles históriáról.

Míg Horváth beszélt, a Ház kezdett apródonkint benépesülni, s a karzatok megteltek szép hölgyekkel.

Horváth Gyuláról eszébe jutott mindenkinek a csend- és rendőrség (hiszen több mint két hétig bele volt híresztelve a főkapitányi székbe), s megindult a csendőr-vita.

Ebbe aztán beleszóltak statusférjak, laikusok, professzorok és foglyok.

Tudniillik Szalay Imre (leendő m. kir. fogoly) is beszélt, még pedig igen talpraesetten és sokkal ügyesebben, mint Sághy Gyula, akire Bánffy azt a találó megjegyzést tette, hogy nagyon szereti hallani a saját hangját.

S valóban a szó szoros értelmében magának beszélt.

A Ház tagjai kimenekültek a folyosóra. Csak a karzat maradt.

Megtetszett ifjú Rácz Gézának ez a hatás, fogta hát magát, s ő a karzatot kényszeríté a menekülésre, mert a *leányvásárról* kezdett beszélni.

Kiürülvén a földszint és a karzat, odakünt természetesen a pletyka indult meg.

Csodálatos, hogy a három Pulszky hallgat. Ha egy hallgat is, feltűnő, de ha három hallgat, megdöbbenő.

Magasztalták Láng Lajost, amiért hatalmas jelentést készített a főrendi javaslat-bizottság részéről.

Szidták Rácz Gézát, aki ellenzéki létére reklámot csinált a »Nemzet« tárcájának.

Híresztelték, hogy Éber Nándor a *habarékpárthoz* készül átcsapni.

Kilátásba helyezték, hogy Krausz választását is megsemmisítik.

— Legyen igazság — mondá egy öreg mameluk. — Cserélni fogunk! Éppen úgy, mint mikor a hadifoglyokat kicserélik. Közlegényért közlegény, hadnagyért hadnagy!

A Ház órája ezalatt lassan mászik a kettő felé.

*

Odabent Molnár Antal dadog kínosan.

Csupán egyetlen ember hallgatja édesdeden az írói karzaton: Úrváry Lajos.

A T. HÁZBÓL

(Egy mameluk képviselő előadása nyomán)

[dec. 14.]

Kora reggel vetődtem haza az orfeumból, mert az Angol királynőt elhagytam az olasz hercegnő Pignatelliért. (Hát nem elég szép demokrácia ez éntőlem?)

Egyszóval alig aludtam két órát, amint reggel megzörög-teti valaki az ablakomat.

Ki az? Mi az? Ki kopog, mi kopog? Egy fekete holló! Nem a! Egy képviselőtársam zörögtetett be az ablakomon,

félálmosan is megláttam a függönyön keresztül bozontos fejét, és fölismertem, hogy Pista.

— No, mit akarsz?

— Jössz a Házba? — kérdé.

— Miféle házba?

— Hát a képviselőházba.

— Már hogy mennék? Nem szoktam én oda járni. Elég abból egyszer-kétszer a legelején, vagy ha valami nagy dolog történik.

— Pedig itt vannak a választóid. Tegnap is a karzatról kerestek.

— Tyü, ördögadta! Hol a ruhám? Megyek.

Csengettem az inasomnak, hogy tisztítsa ki a cipőmet, de az még mélyen aludt.

— Keljen fel, János, sietek a Házba.

— Lehetetlen — mekegte ásítózva, és a másik oldalára feküdt. Elcsapnám, de már összeszoktunk: a negyedik országgyűlésen vagyunk együtt.

Nem bírtam eszméltre hozni a gazembert, magamnak kellett megtisztítani a cipőmet, úgyhogy jóformán dél volt, mire elindultam a Sándor utcai palota felé.

Útközben látom utánam jönni Bittó Istvánt, Bánhidy Bélával diskurálva. Csodálkoztam, hogy ezek is a Házba tartanak.

Ahogy beértem s leülök az éjjeli tivornyától ködös nehéz fejjel a Prileszky bátyám háta mögé, s amint megtörülgetem a szemeimet és szétnézek, olyan csodálatosnak látszott nekem az egész környezet! Ez a tömérdek józan ember így együtt egy rakáson! Ejnye, be furcsa a világ — délelőtt!

Az ismerősök vígan és nevetgélve üdvözöltek, s azután összesúgtak a hátam mögött.

Csernátony fölvette a cvikkerjét és figyelmesen rám nézett. Olyan a tekintete, mintha az agyvelőmet szedegetné ki kávéskanállal. Ez idegessé tett, elrántom onnan a szemem, inkább az ellenzékre nézek.

De nini, ott is minden ember rám bámul. S mintha suttogának, ha rám néznek.

Talán tudtomon kívül követtem el valami tapintatlanságot?

De mindegy — nézzünk szét a választóim után. Hiszen az a cél!

Nem látok én ott egyetlen vidéki ábrázatot sem. A karzat legközepén két asszony ül. Az egyik, a barnább ideálom is volt egy-két napig. Leveleztünk is egymással. Ejnye, csak nem ezt értette »választómnak« az a bolondos Pista? Hm, pedig az ilyen választó többet ér az olyan választónál! . .

Egyébiránt lehet, hogy a választóim is itt vannak, csak én nem ösmerem fel. Minthogy pedig szomszédos a megyém Csongráddal, legokosabb lesz megkérdezni Csatártól. Az minden parasztot ösmer az országban.

Rövidlátó lévén, legott megkérdeztem Baranyi Ödöntől.

— Nem látod, kérelek, hol ül Csatár?

— Csatár? Hiszen Csatár nem képviselő! — És fölnevetett gúnyosan.

É pillanatban Szapáry beszélt, de nem tudom, mit — nagyon rossz az emlékezőtehetségem.

Csatár? Hát Csatár nem képviselő? Hiszen ott voltam a választásán. Nini, Visy meg képviselő.

Amint ezen tépelődöm, hozzám jön Pulszky Ágost, s gyöngéden oldalba dőf:

— Miről fog beszélni? — kérdi tőlem.

— Ki? Én?

— Nem! Ó!

Zavarba jöttem, nem tudtam felelni. Vajon ki az az ó? S mi közöm nekem hozzá?

Itt bizonyosan lappang valami, fölkeresem valamelyik jó cimborámat, s attól kérek felvilágosítást.

Véletlenül Haller jutott eszembe. Odafordulok Borne-missza Ádámhoz:

— Nincs itt Haller?

— Mit keresne itt? Hisz már nem képviselő!

Az sem képviselő! Jézus Mária! Hisz ez akkor egészen »új Ház«! Átaludtam vagy négy esztendő, s elfelejtettem magamat megválasztatni. Persze azért nevetgélnek, azért suttognak, mert illetéktelenül vagyok itt.

Tűkön ültem, megrezzenve valahányszor a teremőr felém jött; nem-e akar kivezetni? Csak már azt tudnám,

hányadik évet írják Krisztus után, akkor ki lehetne számítani! Mert én 1884-ben lettem megválasztva három évre.

Fejem egyre ködösebb, ködösebb lett.

Zavartan tántorogtam ki a folyosóra, ahol csodálatos dolgokat tapasztaltam, amik mind azt mutatták, hogy négy évnél is többet kellett átaludnom.

Pulszky Ferenc Kármán Lajossal járt karonfogva. Bohus László egy kis üvegecskét hordott a mellényzsebében konyakkal töltve, s itatta a képviselőket. No, az én időmben magában a Házban még nem itattak! Ez is új! Gyomorerősítő a mame-lukoknak a szavazás előtt!

Amint ott sompolygok a beszélgető csoportok közt, hallom, hogy egy helyütt valami nevezetes ma megjelent röpiratról beszélnek.

— Olvastad már? — kérdé tőlem Apáthy István. (Hogy megöregedett ez az ember azóta!)

— Nem, én sohasem szoktam olvasni.

— De újságot csak szoktál?

— Újságot se. Egyébiránt ki írta a híres brosürt?

— Censor.

— Ki az a Censor?

— A Timoleon fia.

Hollé, ez már nyom! Mikor én utoljára a Házban voltam, akkor Beksics még fiatalember volt, ha már most a fia ír röpiratokat, úgy legalább tizenöt esztendő óta aludtam odahaza.

No, ez bolond história, ami én velem történt! (Ugyan kikapom-e a hátramaradt évekre a napidíjamat, vagy elévültek az archívumban?)

Kérdősködni szégyenkezve, újra a tanácsterembe osontam, ahol Andreánszky beszélt igen praktikus dolgokat. Bizony sok idő elfolyhatott, mert noha antiszemita és ügyes dolgokat mond, mégsem hallgatják.

Hát már az antiszemitizmus sem hat?

Oly nagy az unalom, hogy beszéd közben ő maga kénytelen hátrafordulni az aluszékony hívekhez:

— No, helyeseljétek már, vagy mi? Mert abbahagyom!

S azok azután vi coacta helyeselték is.

No, én ezt nem hallgatom tovább illetéktelenül, rohanok kifelé a ruhatárba, s íme a fogason csakugyan az én nevem áll, valóságosan az én nevem!

Tessék már most ebből kiigazodni.

A korridoron rám jön Barla József:

— Hát nem akart beszélni? Mi?

— Az isten szerelméért mondjátok meg már ki?

— Ki más, Istóczy! Hisz el van terjedve, hogy te csak akkor jössz az ülésre, ha ő beszél. Most felültettél mindnyájunkat!

— Ezt suttogták hát a hátam mögött? — Kezdem érteni a dolgot. — Hanem egyet mondj meg, nagyon lekötelezel vele, hányadik esztendő-t írjuk most?

— Ne bolondozz kérlek — szólt szemrehányólag. — Mért bántasz?

— Vagy adj hát egy kalendáriumot.

Kihúzta a tárcanaptárát: 1884 volt rajta.

— Csodálatos! — mondtam. — De hát akkor miért nem képviselő Csatár és Haller?

— Mit, te nem olvasol újságokta?

— Nem — hebegtem, s egyszerre kezdett derengeni elmém sötétsége. Ez, igen, ez hozott ilyen átkozott zavarba.

— Sajnos — mondá Barla —, mert akkor nem fogod élvezhetni nyomtatásában a mai beszédemet.

Nagyon megröstelltem ezt a dolgot, tisztelt szerkesztőség. Mert így történt, ahogy elbeszéltem, igaz azonban, beismerem, hogy egy kicsit nehéz volt a fejem is.

A Házból egyenesen idehajtottam; többet nem akarom magamat kitenni ekkora tájékozatlanságnak.

Kérem a lapot egy negyedévre!

A T. HÁZBÓL

[dec. 17.]

A mamelukok arca ki volt gömbölyödve, némelyik fekete szalonkabátot is húzott. Másoknak egy-egy piros szegfű díszlett a kabátjában. (Talán szemrehányásul, hogy »egyéb« is lehetne.)

A szavazatokat szállító fiákerlovak odakünn dupla porció zabot kaptak ma, s vígan ropogtatták azt a tarisznyákból.

A folyosók tele voltak főispánokkal, s azoknak az arcából lehetett olvasni a szívből jövő jókívánatokat. Mindenen meglátszott bizonyos szollemnitás.

— Mi van itt? — kérdezősködtem, mint a mesék emberei szokták, mikor egy egy piros posztóba vont városhoz érkeznek.

— Hát itt bizony a miniszterelnök 54-ik születésnapját ünneplik.

— Mit? Hát még csak 54 éves? Pedig úgy látszik, végigtekintve az országon, mintha már kétszáz esztendő óta ő kormányozná.

Valóban élénk és szép kép volt, amint mamelukok és ellenzékiek tiszteletteljesen siettek kifejezni szerencsekívánataikat a »generális«-nak, akit bizony megillet maholnap már a »diktátor« nevezet is, s akire sokan kevélyek még azok közül a magyarok közül is, akik rendszeresen szidják. (Mert hát végre is, a magyar embernek mindég kell valakit szidnia.)

A mamelukok talán nem mondták, hanem meglátszott az arcukon, hogy mivel ez olyan ünnepélyes nap, ősi szokás szerint Tisza is csináljon nekik valami beneficiumot.

Sőt hírlik, hogy valamelyik elő is hozta.

— Persze! — mondá erre Tisza Kálmán. — Hát nem elég kedvezmény volt az nektek tegnap, hogy ti szavaztatok »nem«-mel a Justh Gyula határozati javaslatára, s az ellenzéknek kellett az »igen«-eket elzűmmögni.

— Igaz, kegyelmes uram, de az tegnap volt!

— Jól van. Megint csinálók hát nektek egy jó napot. Legyetek ma magatok a törvényhozó test! Átmegyek a főrendiházba.

A mamelukok jó arcot vágtak ehhez az ajándékhoz is, Tisza pedig maga mellé vevén minisztertársait, átballagott a zűzmarás múzeumkertén át a főrendiházba, ahol most búcsúztatják szolgálóházi (a másik predikátuma nem oly jellemző) Szógyény-Marich Lászlót. Legyen neki puha az aranygyapjú!

A hatalomból nem maradt meg a Házban más, csak báró Kemény Gábor. (Eszembe jut az, amit Kemény Endre mesélget, hogy a Kemény Simon hajdani kabátjából megmaradt egy gomb.)

Ott ült, üldögélt árván, szomorúan az *idő* minisztere. A rakoncátlan mamelukság szerteoszlott a Ház mellékhelyiségeiben, s mint mikor az uraság kimozdul, a kulcsár olyan arcot vágott, mintha ő lenne a komornyik, a komornyik a titkár úr magatartását vette föl, csupa gyönyörűség volt elnézni a különös metamorfózisokat.

Nagy zsvajj, éktelen zsongás, disputák zaja verte fel folyosó csendjét.

Egyszerre híre ment, hogy a büfébe beszabadult egy becsipett ember s ott bolondságokat csinál.

— Képviselő? — kérdék mohón a nem képviselők.

— Dehogy képviselő! Az utcáról tévedt volt be valami ismeretlen ember.

A nem képviselők most állandó vendégei a folyosónak. Szivák Csongrádra készül, Éles is készülne, de nem tudja, hogy hová. Grecsák tüdejére kártékonyan hat a karzati levegő. Hentaller mélabúsan üli az egykori szögletét: a Házból kibuktatták, de a folyosórul nincs az a hatalom, ami elmozdít-hassa. (Ő most nekem a képviselőtársam.)

Komjáthy is ott gurul vígan, kedélyesen. Interpellálják mindenütt:

— Mit gondolsz, megsemmisítik-e Krauszt?

— Krauszt nem lehet megsemmisíteni — mondja mély meggyőződéssel —, mert sok a pénze; de a választását, azt megsemmisítik.

A néhai Csatárról fölelevenül a régi anekdota, mikor így köszöntött be az erdélyi választóihoz: »Én negyvennyolcas vagyok, atyafiak, minélfogva meg fogjátok engedni, hogy csak *negyvennyolc* forintot hoztam a zsebemben.«

»Igen ám — szólt közbe egy hatalmas paraszt torok —, de az *ezernyolcszáz* hol maradt? . . .«

Felsőhajtott erre Prileszky Tádé szomorúan:

— Az én választóim a *Krisztus előtti* éveket is számítják.

Megrezg odabent a csöngettyű, s kiszalad Szalay Imre.

— Szűzbeszéd, szűzbeszéd!

— Ki beszél?

— Neményi Ambrus.

Erre egyszerre rohan be minden ember — csak Szalay Imre megy a ruhatár felé.

- Hát te hova indulsz?
- Én szerencsétlenül jártam, két heti szabadságidőt kértem az elnöktől.
- És nem adta meg?
- Hiszen bár ne adta volna!
- Hogyhogy?
- Arra kell a két hét, hogy leüljem Vácon. Most ebéd után indulok.

Ezalatt csönd támadt odabent, de kellett is a fiatal szónok gyenge hangjához.

És mégis kellemes hang. Majdnem úgy tűnik fel, mintha azért nem éreztené ki erősebbre, hogy szerénynek maradjon. Derült kék szemei szelíden pihennek meg az ellenzék emberein, mintha engedelmet kérne tőlük, hogy ő is szólhasson a vicinális vasutakról.

Beszédjének szerencsés formát tudott adni, hogy az olyannak látszassék, mintha csak egypár igénytelen megjegyzést kívánna tenni. Hanem azért gondosan, ízléssel volt az kidolgozva, s kicsillogtatta, hogy erős embert, éspedig parlamenti embert kapott benne a Ház.

Kedvező hatást tett pártkülönbség nélkül, s sokan siettek gratulálni utána.

— Milyen szerény — és mégis milyen ravasz! — jegyzé meg egy huszonhárom esztendőös igen-voks. — Mindjárt azon kezdi, hogy hazabeszél! Mi lesz ebből, istenem ha jobb témát választ!

Neményi után Törs Kálmán jött ügyes, szakszerű beszéddel majd Ivánka beszélt és a végén Kemény Gábor.

Épp ez idő tájban tuszkolták ki az említett részeg embert a büféből.

Valaki a folyosón azt javasolta:

— Vegyék be szegényt a karzatra. Éppen Kemény Gábor beszélt Ott mindjárt kijózanodik!

FÜGGELÉK

BERZENCZEY LÁSZLÓRÓL

(Apróságok)

Csendes ember lett már ő is, a szegény Berzenczey László. Ma délután dobták koporsójára az utolsó rögöt, s most a sírban piheni örök álmait, akinek az élete közel tíz éve, hogy nem volt egyéb, folyton zaklatott, ideges, nyugtalan álomnál.

Lelkének hajdan melegítő, ragyogó világát az őrület köde takarta. 1875 óta a lipótmezői országos tébolydában vegetált.

*

Már akkor három éve múlt, hogy ott vergődött, mikor én 1878-ban fölkerestem. Az orvos előbb megtudakolta, lehet-e vele beszélni. Mert gyakran szokott dühöngeni, annyira, hogy rá kell húzni a kényszerzubbonyt s belökni a külön cellába.

Ilyen pillanataiban borzasztó volt őt látni és hallani. Szép vonásait eltorzította a düh: a tajték dült a szájából, a könny a szeméből. Zárkája kőfalát és vasajtáját emberfeletti erővel döngette. Tisza Kálmánt szidta, átkozta, káromolta. Ha azután kitombolta magát, ereje vesztett kimerültséggel terült végig a zárka márványkövezetén és elaludt.

Mire föleszmélt, megint okos ember lett belőle.

Legalább okosnak látszott, s aki nem tudta róla, hogy őrült, bizonyára nem merte volna állítani.

Nyugodt, határozott lépésekkel sétált föl s alá a folyosón vagy az olvasószobában. A társalgót kerülte, mert nem szeretett a »bolondokkal összekeveredni«. Többnyire a magányt kereste: elvonult »a többitől« gondolkozni vagy dolgozni.

Amint beléptem, nyomban fölismert. Szívélyesen nyújtott kezét, s valódi bensőséggel rázta meg jobbmomat. Mind-

járt a politikára terelte a beszédet. Tudott mindenről, ami kívül történik: alaposan volt tájékozva a külügyi kérdésekben is. Nagy részvétellel szólt Deák Ferencről és nagy kicsinyléssel Jókairól.

— Hidd meg, édes öcsém — mondá —, még Tiszának az árulását is meg tudom magamnak magyarázni, de hogy Jókai udvari poéta lett, ezt az egyet nem értem, és ezt az egyet nem fogom neki megbocsátani soha.

Az orvos megmondta, hogy ne bocsátkozzam vele vitatkozásba; hát nem is mondtam neki ellent. Különbösen is olyasmiket beszélt, amit egyik-másik lapban Jókairól és Tiszáról ma is akárhányszor lehet olvasni.

Hallgatásomat szavai helyeslésének magyarázta, s nagyot sóhajtott.

— Ne is beszéljünk róluk — szólt leverten —, nem érdekes.

Örültem, hogy más irányt adhattam a társalgásnak. Szóba hoztam előtte *Indiát*, hol nagyobb utazást tett, közvetlenül azelőtt, hogy a Lipótmezőre került.

Úti benyomásairól elmondott egyet-mást, és sajnálta, hogy útirajzait be nem fejezhette.

— Tömerdek apróságot hoztam onnan magammal, nem tudom hová lettek. Nem tudom, kitől megkérdezni sem, mert nem látogat meg a régi barátok közül senki. Hja, »donec eris felix, multos numerabis amicos«. Látod, kedves öcsém, rám nagyon ködös idő jár: magam vagyok.

És kérdezősködött a régi barátairól: egyik-másik bal-középből kormánypártivá lett ismerőseire csípős megjegyzéseket tett, s a fúzió megint eszébe juttatta Jókait és Tisza Kálmánt.

Nem folytathatta. Az orvos, aki távolról figyelt bennünket, arcizmai rángatózásán észrevette a dühroham közeledő kitérését, és elbúcsúztatott tőle.

Ez magához térítette, lecsendesült. Megint kezét nyújtott, s lehajlott hozzám és a fülembe súgta:

— Mondd meg odakint barátaimnak, ha vannak, hogy mentsenek meg, áldja meg őket az Isten.

Egy könny lopta magát megtörött fényű, bágyadt, szemei alá. Én is mélyen megrendültem. Nem nyomhattam

el azt a gondolatot: hátha igaza van, hogy nem őriült, csak ármány áldozata. . .

Már komoly faggatásra akartam fogni a doktort, midőn láttam, hogy Berzenczey visszarántotta őt, s valamit a kezébe csúsztatott.

Alig vártam, hogy lemenjünk, és megnézzem, micsoda írás az.

*

Egy cikk volt Tisza Kálmán kormánya ellen valamelyik szélsőbali lapba szánva.

És egy levél — a királynéhoz.

A királyné természetesen nem kapott soha egyet sem ezekből a levelekből. Minek tudjon arról a felséges asszony, hogy a Lipótmezőn van egy bolond, aki egy királynéba szerelmes!

De Berzenczey László azért csak írta a leveleket nap nap után. Ez a levélírás volt az ő boldogsága: ez volt az ő minden reménysége. Hitte, hogy egyszer mégiscsak megjön a válasz valamennyire.

Egyszer, majd akkor, ha Jókai nem lesz többé udvari poéta.

Cikkeit is naponkint megírta.

És én, ha néha egyik-másik szélsőbali lapban olyan dühöngésfélét olvastam Tisza Kálmán ellen, föltettem a kérdést, vajon nem a Berzenczey cikke jutott-e rendeltetése helyére.

*

Most már nem ír többé se levelet a királyasszonyhoz, se vezércikket szélsőbali lapba.

Szenvedéseinek örökre véget vetett mindannyiunk közös barátja, a halál.

Vajon az ő barátja közül volt-e csak egy is, aki e sokat szenvedett, sokat hányt-vetődött hazafit az örök pihe-nés útjára kísérte. Volt-e csak egy is, aki egy könnycsep-pet hullatott, egy göröngyöt dobott a koporsójára?

*

Pedig nagyon sok barátja volt valamikor, régen, mert Berzenczey László közéletünk szereplői közé tartozott.

Mint kormánybiztos, nagy szolgálatokat tett 48-ban nemzetünk szabadságharcának; mint emigránsa elismerést és tiszteletet tudott kivívni a külföldön a magyar száműzötteknek. Mikor az új alkotmányos érában hazajött, mély, lángoló hazaszeretete sodorta a közjogi ellenzék táborába. Nemzete nagysága, hazája függetlensége annyira szívéen feküdt, hogy még elméje megháborodásában is azon képzelődött. Az volt a rögeszméje, hogy Tisza Kálmán politikai sikereit az ő támadásaitól féltette, és azért csukatta őt a bolondok közé.

Legyen áldott emlékezete; s kinek elméjén közel tíz éve már, hogy a sötétség köde borongott, halálában az örök világosság fényeskedjék neki.

*

A Főv. Lapok Berzenczey külföldi utazásáról ezeket írja:

Berzenczey zászlóink elbukása után kimenekült, s több mint másfél évtizeden át annyit bolyongott, mint egy szárazföldi Odüsszeusz. Európa nem kellett neki, ment Ázsiába, aztán Amerikába, mindig odább, mindig nyugtalanul, mint a bolygó zsidó. Könnyűséggel tanulva meg a nyelveket, mindenütt tudott munkát találni. Ha kellett, lapot írt, ha másképp nem boldogult, hordta ki az újságot. Itt beállt útcsinálónak, amott ügynöknek, hol hajón, hol vasúton tett nagy utakat egyik világrészből a másikba, s kevés magyar ember volt, aki annyi helyen fordult volna meg, mint ő. Bírta a fáradaImakat, mert erős, izmos alkattal s vasegészséggel bírt.

Egyszer Kuba szigetén a főváros egy kávéházában azzal tűnt fel, hogy ahány nemzetbelivel szóba állt, mindegyikkel annak a nyelvén beszélt. Egy spanyol ezredes megkérdezte tőle, hogy mily nemzetből való? »Magyar!« Az ezredes e szóra tisztelegve köszönté s megkérte: »Engedje meg, hogy holnap bemutatthassam katonáimnak!« A bemutatás megtörtént, s a díszben kivonult katonaság előtt az ezredes így szólt: »Emlékeztek, hogy a most levert fölkelés alatt egy nagy majorházat alig bírtunk bevenni. Azt vagy tizenöt ember védte, s addig

nem boldogultunk, míg mind a tizenöt el nem esett. Magyarok voltak, ennek az úrnak honfitársai. Tisztelegjetez e nagy hősök honfitársá előtt!» S tisztelegtek. Berzenczey büszke volt, hogy a Prágai (komáromi ezredes) és vitéz társai hősi-ségét így ismeré el spanyol ellenségök.

*

S álljon itt végül egy adoma is az elszomorodott olvasó földerítésére.

Berzenczeyt egyszer pörbe fogták bigámia miatt, mert mielőtt nejétől törvényesen elvált volna, mást vett nőül. Akkor nagy zajt ütöttek az esettel.

Beöthy Algernon épp akkoriban találkozik vele egyik budapesti indóházban a pénztár előtt, s a következő párbeszéd fejlik ki köztük:

- Mit csinálsz itt, Laci?
- Jegyet váltok.
- Már megint!

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- MK** = Mikszáth Kálmán
MKm = Mikszáth Kálmán Munkái (borítéklapon: Mikszáth Kálmán Összegyűjtött Munkái.) 1–33. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1889–1908.
Jk = Jubileumi kiadás. Mikszáth Kálmán munkái. 1–32. köt. Bp. Révai Testvérek kiad. 1910.
Hi = Hátrahagyott iratok. (A Jk folytatása.) 1–19. köt. Szerkesztette és sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.
Krk = A jelen kritikai kiadás.
PH = Pesti Hírlap
VU = Vasárnapi Újság
M. = Megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban).
KNapló = Képviselőházi Napló [Képviselőházi ciklusonként az egyes kötetek római számmal való jelzése újra kezdődik].
- [Szögletes zárójelben] = a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

A jelen kötetbe foglalt karcolatok kéziratai nem maradtak fenn. E karcolatokkal az eddigi Mikszáth-irodalom érdemben nem foglalkozott. Jegyzeteinknek ezért nincs — nem is lehet — »Irodalom« c. rovata.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A Krk jelen kötete MKnak az 1884. augusztus 1-től 1884. december 31-ig keletkezett publicisztikai írásait tartalmazza. Az előző kötetek szerkesztési elvének megfelelően külön csoportba soroltuk a cikkeket és a tárcákat, illetőleg a parlamenti karcolatokat. Mindkét sorozatot szoros kronológiai időrendben illesztettük kötetünkbe.

Az 1884. év második felében több olyan esemény volt, amely a társadalmi és politikai életet figyelő és karcolataiban azokra reagáló író figyelmét felkeltették. Októberben ült össze először az év derekán megválasztott új országgyűlés. Az előző 68. kötet anyagából kitűnt, hogy már a választási előkészületek érdekelték MKt: parlamenti karcolataiban megállapította, hogy a közelgő képviselőválasztás mennyire hatással van a parlamenti stílusra, a kormánypárti és az ellenzéki képviselők megnyilatkozásaikban úgy alakították állásfoglalásukat, hogy ezzel biztosítsák maguknak választóik és kerületük bizalmát. Ugyancsak a 68. kötet választásokról szóló karcolatai — továbbá műfaji megfontolások miatt a Krk 35. kötetébe illesztett tíz rajz és elbeszélés — tanúskodnak arról, hogy MK fokozott figyelemmel követte a nyári választásokat. A kedélyes történeteken kívül arra is kiterjedt a figyelme, hogy milyen eszközökkel és miként próbálják parlamenti mandátumukra változtatni az antiszemita frakció tagjai az 1882—83-as esztendő hecckampányának társadalmat felkavaró hullámain.

Az 1884—87-es évekre megválasztott képviselőház kezdeti tevékenysége magán viselte az elkeseredett mandátum-hajszá nyomait. Már közvetlenül a választások után, de különösen a parlament megalakulását követően, egymást érték az olyan ügyek, amelyekben hol a választási visszaéléseket leplezték le, hol egyes mandátumok érvényességét tették kérdésessé. Már az első parlamenti karcolatban, a *Morgen Röth heute Todt* címűben, a megbízólevele helyett szórakozottságból a választási költségek számláit benyújtó Röth Pál szabadelvű párti képviselő megszégyenülését regisztrálta írónk. Későbbi karcolataiban viszont a megvesztegetéssel és csalással megszerzett mandátumok vizsgálatáról tájékoztatta olvasóit, hol *A t. Házból* karcolatok egyik-másik fordulatával, hol önálló cikkekben (ez utóbbira ld. *A képviselőház vizsgálatai* ill. *A folyosóról* c. írásait).

A jogi és etikai kérdéseken kívül erősen érdekelte a politikai erőként fellépő antiszemiták tevékenysége. Szemléletükkel, magatartásukkal tisztában volt, megnyilvánulásaikban a társadalmi és szociális demagógia jelentkezését figyelte. Ironikus és gúnyos kommentárral kísérte szereplésüket, argumentációjukat szinte mellőzve, csak a magatartásukat és érvelési módjukat minősítette (ld. például az okt. 19-én ill. okt. 24-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatokat). De MK azt is észrevette, hogy az antiszemita hangoskodás egyik másik fordulata érdeklődést vagy rokonszenvet vált ki a függetlenségi párti vagy szabadelvű párti padsorok néhány tagjából is.

Az újraalakuló parlament az első ülészáron nem igen gyakorolta jogalkotó tevékenységét. Az ülések első tárgyköre a királyi trónbeszéd vitája volt, amely a politikai gyakorlatnak megfelelően nem volt más, mint a kormányzó szabadelvű párt programja. Az ellenzéki pártok a felirati vitát saját programjuk kifejtésére használták fel. Az ülészak első témáját MK nyomon követte, de nem tulajdonított túlzott jelentőséget a különböző árnyalatú megfogalmazásoknak, inkább az érvek komolyságát, átgondoltságát mérlegelte. Erről tanúskodnak az októberi ülésekről írt beszámolóinak fordulatai. A delegációs ülések után a parlament az 1885. évi költségvetés tárgyalásával folytatta munkáját. Ez a tárgy csak ritkán adott olyan témát MK-nak, amelyet érdemesnek tartott arra, hogy karcolataiban foglalkozzék velük. Inkább az új képviselők bemutatására, az atmoszféra ecsetelésére fordította figyelmét, egy alkalommal téma hiányban egy saját, két évvel korábban, ugyancsak az akkori költségvetési vita során írt humoros helyzet leírását némi aktualizálással — az önplagizálás kritériumait teljesen kimerítve — újra közreadta (ld. a dec. 14-i *A t. Házból* c. karcolatot e kötet 168—172 lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 318—320. lapokon).

A naponta írt mikszáthi parlamenti karcolatok nagy közönség-sikerének bizonyossága, hogy a heti és havi folyóiratok is megpróbálták megnyerni MK-t arra, hogy számukra is írjon hasonló szellemű karcolatokat. Ilyetén próbálkozásai a Magyar Salon és az Ország-Világ hasábjain valóban napvilágot is láttak. Ezek az eddigi kutatás előtti ismeretlen formai megoldások teljes szövegükben e kötetben olvashatók, keletkezési körülményeikkel kapcsolatos vizsgálódásainkról az okt. 25-i *A hét történelméhez* fűzött jegyzeteinkben ill. *A mi képviselőházunk* jegyzetapparátusában található »Mikszáth kísérletei a parlamenti karcolatok továbbfejlesztésére« c. fejezetében (251—253. l.) tájékoztatunk.

A »Cikkek, tárcák« csoportban közzétett írások közül is több kulturális és társadalmi szempontból érdekes megnyilatkozással találkozhatunk. MK a *Régi és új nemesek* c. tárcájában a Pester Lloyd egyik, a dzsentri kérdésében kifejtett írásával száll vitába, és hangot ad a maga, ebben az időben még e réteg iránt táplált illúzióinak. *A csörgő korszok* c. megemlékezését Munkácsy Mihály újabb magyarországi látogatása váltotta ki, míg Juliette Adam egy korábbi magyarországi utazás eredményeként keletkezett úti könyvéhez fűzött reflexiókat (*Szép asszony könyve*). Irónk és Jókai Mór szellemi kap-

csolatához újabb vonásokat szolgáltat a hosszabb lélegzetű *A mi fejedelmünk és övéi* c. szubjektív hangú tárcája is. Veres Pálné és Madách Imre kapcsolatára vet fényt *A vanyarci kastély* c. kis írás, míg az *Asszonyozgalmak*, ill. a *Száz leány egy bokorban* c. tárcái a korabeli nőmozgalomnak és leánynevelésnek az érdeklődés előterében álló kérdéseiről szól nagy rokonszenvvel és elismeréssel.

E bevezetőnek nem feladata sem a témák, sem megoldásuk értékelése, illetőleg méltatása. Röpké felsorolásukkal az volt a szándékunk, hogy felhívjuk a figyelmet arra, hogy ebben a periódusban is tovább nőtt MK érdeklődése, fokozódott érzékenysége a társadalmat foglalkoztató kérdések iránt és az adott helyzetnek megfelelően hol csak jelzészzerűen, hol viszont erőteljesebben hangot adott a maga álláspontjának is. Meg kell jegyeznünk, hogy nagyon eltávolodnánk a valóságos tényektől akkor, ha MK egy-egy parlamenti karcolatának vagy más cikkének politikai vagy társadalmi vonatkozású megjegyzését, következtetését abszolút és konstans megállapításnak fognánk fel. Ezeket korábbi vagy későbbi hasonló jellegű megnyilatkozásaival szembeesítve, túlzó következtetést vonnánk le politikai arculatának fejlődéséről vagy esetleges megtorpanásáról. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt, hogy MK éppen úgy mint más író-újságíró kortársa benne élt a mindennapok valóságában, azok a benyomások és tapasztalatok, amelyek nap mint nap érték, és amelyekre a fürge és jószemű publicistától megkívánt gyorsasággal reagáltak, nem szolgáltatathatnak módot arra, hogy hetek vagy hónapok telteivel mérjük tudatuk alakulását. E formálódás folyamat volt, ennek évek, illetve pályaszakaszok a mérlegelésre és következtetés levonására alkalmas periódusai. Az értékelés az irodalomtörténeti, a számbavétel és regisztrálás a textológiai munka feladata.

*

A Krk e kötetében közzétett parlamenti karcolatok jegyzet-apparátusát a korábban kifejtett módszertani elvek alapján állítottuk most is össze (ld. Krk 65. köt. 223–226. l.).

A kötetünkben megjelentetett cikkek többsége a Pesti Hírlapban látott napvilágot. Ebben az időszakban az újság felelős szerkesztője *Kenedi Géza* volt. A gyakori ismétlések elkerülése végett a PHbeli karcolatokhoz kapcsolódó jegyzetek forrás megjelölésében nem tüntetjük fel minden egyes alkalommal Kenedi Géza nevét, hanem itt, ezen a helyen jelezzük. A többi sajtóorgánumban közzétett MK cikk esetében — a Krk kialakult gyakorlatának megfelelően — minden alkalommal közöljük a szerkesztő nevét.

Mikszáth képviselőházi beszámolói többségükben *A t. Házból* címet viselik. Hasonlóan több ízben megismétlődik a Cikkek, tárcák részben közzétett *A hét története* tárcá-cím is. Ezért e karcolatok és a hozzájuk kapcsolódó jegyzetek könnyű és zavartalan használata érdekében a szöveg előtt, a jobb oldalon, szögletes zárójelben, álló betűvel közöljük a megjelenés napját.

1972. május 21.

Rejtő István

ÖREG MESE ÚJ KÖNTÖSBEN

M. *Pesti Hírlap. 1884. augusztus 26., 6. évf. 236. sz. (1—2. l.)*
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjegyzék nélkül.
Kötetben itt először.

A névjegyzés nélkül megjelent cikk kétségtelenül MK írása. Indoklását ld. az alábbi fejtegetésekben.

*

Öreg mese új köntösben címet adta MK jelen karcolatának. Bevezető része aktualitáshoz kötődik: egy, a nyári választások alkalmával kerület nélkül maradt kormánypárti képviselő néhány csecsebecsét nyert a Margitszigeten rendezett tombolán. Nem tud velük mit kezdeni, egy virágáros fiúnak adja, azzal a kikötéssel, hogy keresse meg a legszebb leányt és annak ajándékozza. Ha jól választ, megjutalmazza, ha rosszul, hát akkor hátbaütés lesz a része. Hosszas várakozás után — amikor már azt hiszi, hogy magánál tartotta a virágáros a csecsebecsét — megjelenik és bejelenti: megtalálta a legszebb kislányt. A megajándékozott nem volt más, mint saját, betegesen vézna kis huga.

A történet ismerősen köszönt reánk, írónk a Szegedi Naplóban 1880. aug. 26-án megjelentetett *A „kis gazember”* c. rajzának csatánóját kerekítette önálló történetté jelen karcolatában. (Ld. Krk 31. köt. 19—22. l. és Bisztray Gyula jegyzeteit 270—272. l.) A négy évvel korábbi keletkezés — pontosan négy évvel korábbi, minthogy 1880. aug. 26-án jelent meg — magyarázza minden bizonnyal a jelen karcolat címadását is: *Öreg mese új köntösben*.

De behatóbb vizsgálat után úgy tűnik, hogy nemcsak a köntös új, hanem az írói szemlélet is megváltozott. A szegedi kidolgozás zsánerkép: a kis toprongyos virágáros fiú szomorkás alakján keresztül mutatja be írónk a városi élet furcsa áldozatát és egyben eltartottját. Amikor a »kis gazember« alakját megformlta, szívet elöntötte a szánalom. A négy évvel későbbi változat már nem zsánerkép, hanem inkább helyzetkép: egy előkelő úriember, egy a nyári választásokon kibukott kormánypárti képviselő játékos ötletéhez kapcsolódik a virágáros fiú alakja. A korábbi történet csattanója is némileg megváltozott: nem egy magános, árva gyermek már a hőse, hanem egy nap-

számos asszonyé, aki nehéz munkával keresi a kenyerét, és hogy némi pénzhez juthasson, megvásárlásra ajánlja fel az ajándékozó uraknak a csecsebecsétet. E mozzanattal a mindennapos megélhetéssel küszködő proletárásszony alakja villan fel.

Érdemes megemlíteni, hogy MK ennek a történetnek motívumait vitte tovább a később keletkezett *A legritább leány* c. elbeszélésében (Jk 26. köt. 184–188. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 5 2–7 A virágok újraeredése tavasszal. — MK ezzel a hangulatos képpel az ún. örökzöld témákra utal, és egy kissé arra is célozhatott, hogy önmaga is visszater, feleleveníti régi történetét.
- 6 : 12–16 *A jó régi Pesten leánykák árulták hajdan a virágokat kis kézi kosárkáiban, de most már azokból is kifogytunk, a kisleányok maguk is virágoknak állnak be, és hamarabb elfonnyadnak, mint ezek, amiket most kisfiúk cipelnek szerte nagy kiállításokkal.* — E sorokkal, amelyekkel a virágáros fiúk szerepét körvonalazza MK, érdemes összehasonlítani a négy évvel korábbi szegedi változat szemléletét: »... mert Szegeden megvan az az izléstelenség, hogy általánosan fiúgyerekek árulják a virágokat.« (Krk 31. köt. 20: 28–29.) A PHbeli változatban már nem csodálkozik írónk, hanem az okokat is látja.

A CSÖRGŐ KORSÓK

M. I. *Pesti Hírlap*. 1884. augusztus 27., 6. évf. 237. sz. (1–2. l.)

A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.

II. *Hi* 4. *Az én ismerőseim*. 143–148. l.

Német fordításban

Michael Munkácsy. Budapester Tagblatt. (Fel. szerk. Grecsák Károly.) 1884. augusztus 27., 1. évf. 99. sz. [A fordító nevének feltüntetése nélkül.]

A karcolat aktualitását az jelentette, hogy azon a napon jelent meg, amikor Munkácsy Mihály és felesége Budapestre érkezett. A művészt néhány nappal megelőzte a késő tavasszal elkészült új festménye, a »Krisztus a keresztfán«. A képet a Múcsarnokban állították fel, és szept. 1-től mutatták be. (VÜ, 1884. aug. 31. 36. sz. 560–561. l.) Munkácsy részt vett a kiállítás megnyitásán, majd feleségével Ipolyi Arnold meghívására Szentkeresztre utazott. Budapestről szept. 3-án indultak el (VÜ, 1884. szept. 7. 36. sz. 577. l.). A Munkácsy házaspár felvidéki útja során Parádon gr. Károlyi Gyula vendége volt, meglátogatták Harkányi Jánost Szerencs melletti birto-

kán, Andrassy Gyulát pedig Töketerebesben (VÜ, 1884. szept. 21. 38. sz. 609. 1.). A vidéki látogatásokról szept. 19-én érkeztek vissza Budapestre, de 21-én egynapos látogatásra Haynald bíbornok meghívására Kalocsára látogattak. Ipolyi Arnold szept. 25-én a Hungária nagytermeiben diszvacsorát rendezett Munkácsy Mihály tiszteletére, ezen a társadalmi élet előkelőségein kívül a kormány több tagja is részt vett, Tisza Kálmán pohárköszöntőt is mondott (VÜ, 1884. szept. 28. 39. sz. 629. 1.). A vendégek szept. 30-án utaztak el Budapestről (VÜ, 1884. okt. 5. 40. sz. 645. 1.).

MK jelen karcolatával a hosszabb magyarországi látogatásra érkező nagy művészt köszöntötte, és a karcolat bevezető részét követően az öt évvel korábbi látogatás egyik epizódját elevenítette fel.

1879 augusztusában francia küldöttség tartózkodott Magyarországon, és e küldöttségnek Munkácsy Mihály is tagja volt. A francia delegáció néhány résztvevője Munkácsy Mihállyal aug. 25–26-án Szegedre látogatott. (E látogatás programjáról és protokolláris problémáiról ld. Nacsády József összefoglaló jegyzeteit: Krk 57. köt. 217–218. 1.) MK a Szegedi Napló hasábjain *A franciák Szegeden* c. cikkében részletesen beszámolt a fővárosból érkező vendégek útjáról és szegedi programjáról (Krk 57. köt. 17–23 és Nacsády József jegyzetei 259–260. 1.). Az öt évvel korábban keletkezett tudósítás utolsó szakaszában MK szót adott arról, hogy a francia vendégek egy része a következő nap visszautazott a fővárosba, »míg ellenben Gouzien, Rops és Munkácsy itt maradtak, s ma reggel Kelemen István úrnál, a polgármester úrnál és a „Szegedi Napló” szerkesztőségében tettek búcsulátogatást. A délutáni vonattal aztán azon ígérettel utaztak el, hogy ha Szeged fölépül, újra meglátogatják, számos tárgyat vittek el magokkal emlékül, bicskákat, Kossuth-bankót, szegedi készítményű cserépkorsókat, melyek originalitásuknál fogva fölülte megnyerték tetszésüket.« (Krk 57. köt. 23. 1.)

Az öt évvel korábbi tárcából idézett sorok arról vallanak, hogy a jelen történetben MK akkori személyes élményét örököltette meg, azt, hogy miként ismerkedtek meg a franciák a szegedi »csörgő korsóval«, és miként találkozott Munkácsy Mihály ifjúkori asztalos-tanone pajtásával.

Munkácsy 1882 tavaszán (március 17-től kezdődően) több mint három hetet töltött Budapesten »Krisztus Pilátus előtt« c. képének bemutatása alkalmából. Mikszáth hét cikket és karcolatot írt Munkácsy hazai látogatásáról. Ezeket az írásait a Krk 63. kötete tartalmazza, Bisztray Gyula részletes magyarázó jegyzeteivel. (Ld. Krk 63. köt. 288–293. 1.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

9 : 7–16 MK vallomása önmagáról. — Érdemes erre az önvallomásra felhívni az olvasó figyelmét, mert frónk viszonylag ritkán szőtt önéletrajzi mozzanatokot publicisztikai frá-

Lap Sor

- saiba. Fiatalkori emlékei és élményei inkább szépirodalmi alkotásaiban jelentkeznek, de ott is átformáltan, átalakítva. E sorok önéletrajzi becsükön kívül arról is tanúskodnak, hogy MK nagy szeretettel emlékezett Munkácsy Mihályra, és ez az aggodalmas szeretet idézte fel az ifjúkori emléket is.
- 9 17 *Több év előtt láttam utolszor Szegeden [Munkácsyt]* — Mint a bevezető jegyzetekből kitűnik, pontosan öt évvel korábban. 1879 augusztusában látogatott Munkácsy Szegedre a francia küldöttséggel.
- „ 17—18 *elhozta magával Gouzient, Laureçon képviselőt is* — Ld. MK *A franciák Szegeden c. tárcáját* (Krk 57. köt. 17—23. l.)
- „ 36 *sollemnis* — ünnepi, ünnepélyes
- 10 7 *szádfal* — a pallóknak és gerendáknak sajátos összekötései, amelyeket alapozásoknál, gátaknál, zsilipeknél stb. használnak.
- 11 1 *pauzál* — időz

KIRÁLYLÁTOGATÁSOK A VIDÉKEN

- M. I. *Pesti Hírlap. 1884. augusztus 31., 6. évf. 241. sz.* (1—2. l.)
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés: S.
- II. *Hí 12. köt. Anekdóták I.* 168—172. l.

Német fordítás

Königsreisen in der Provinz. Budapester Tagblatt. (Fel. szerk. Grecsák Károly.) 1884. augusztus 31., 1. évf. 122. sz. [A fordító nevének feltüntetése nélkül.]

Ferenc József 1884. aug. 29. és szept. 3. között Aradon tartózkodott, utazásának az volt a célja, hogy megtekintse a várostól nem távol, Zádorlakon rendezett hadgyakorlatot. A király aug. 29-én hajnali öt órakor érkezett a városba, már hét órakor a gyakorlat színterén volt. Délután udvari ebédet tartottak, estére pedig kivilágították a várost. A következő napot az uralkodó a hadgyakorlat meg szemlélésével töltötte, aug. 31-én, vasárnap a minoriták templomában misét hallgatott, ezt követően küldöttségeket fogadott, majd délután meglátogatta a város kórházát, több ipartelepét és a lövöldét. Szeptember első két napját is a katonai teendők foglalták el, szept. 3-án este utazott el Aradról. (VÜ, 1884. aug. 31. 31. sz. 560. l.; szept. 7. 36. sz. 576. l.) A városban való tartózkodás idejére a király szállását a városháza épületében rendezték be. (Az épületről ld. Márki Sándor »Az aradi városháza«, VÜ, 1884. szept. 21. 38. sz. 603—604. l.)

MK cikkének aktualitását az aradi látogatás adta, a közvetlen apropót a városházán berendezett lakosztályban elhangzott királyi

megjegyzés. E csattanóként előadott történetet megelőzték az abszolútizmus korában, illetőleg az 1883-as szegedi királylátogatáshoz fűződő anekdotikus történetek. Ezek közül egyiket az 1881. aug. 25-én megjelentetett *Király-látogatási apróságok* c. karcolatában is beillesztette (Krk 62. köt. 14—17. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 12 : 5—8 *az ős diétákon hozott törvény, hogy a királynak ne legyen szabad összes udvari népeivel a nemesek házába szállni, s azokat ott kipusztítani. Ha enni akarnak őfelségeik, hát hozzanak magokkal!* — Ld. ezzel kapcsolatban Albert király dekrétumát: »Továbbá, hogy a nemesek és egyházak, vagy bármely világi és egyházi személyek birtokain és jószágain azok akaratán kívül, kik minket vendégül meghívnyak, élelmiszereket, megvendéglést erőszakkal nem követelünk és más valami módon sem fogjuk azokat terhelni. . . « (18. cikkely. Magyar Törvénytár. 1000—1895. Szerk. Márkus Dezső. Bp., Franklin, 1899. 537. l.)
- 13—14 *Sokszor járt már Magyarországon őfelsége jó időben, rossz időben, de mindig szívesen látták.* — MK utalása a kiegyezés után ill. az azt megelőző, az abszolútizmus korában tett király-látogatásokra vonatkozik.
- 13 : 24—35 *A nógrádi paraszt panasza.* — Ezt a népi anekdotát MK valószínűleg még gyerekkorában hallhatta a szülői házban vagy iskolás korában.
- 36—14 : 3 *Az elkeseredett hazafi válasza a király kérdésére.* — Az anekdotát *Az öreg Dankó bácsi* c. novellájába is felhasználta MK (Krk 30. köt. 38. l.) — A király személyéhez fűzve a csattanóját már az 1881-es *Király-látogatási apróságok* c. írásában is előadta (Krk 62. köt. 16. l.).
- 14 : 5—6 *a császárnak ajándékozott klenóci sajtóról, hogy miképp kell megenni.* — A Gömör megyei rimaszombati járási Kleenóc nagyközség lakói a múlt században jó sajtot készítettek (a Pallas Lexikon alapján).
- 9—11 *Akkor őfelsége idénézett, ha jött valahová, ma már csak szétnéz, ha megy valahová. Az akkor fiatal császárból a legszeretettebb magyar király lett.* — E két fordulattal MK ön-maga oldja fel a karcolat elején alkalmazott képet (17 : 12—13).
- 11—15 *A gödöllői paraszt észrevétele.* — Ld. az 1881-es *Király-látogatási apróságok* hasonló fordulatát (Krk 62. köt. 14—15. l.).
- 21 *Ígaz-e, hogy a fiatal királyfi megházasodik?* — Rudolf trónörökös 1881-ben vette feleségül Stefánia hercegnőt, II. Lipót belga király leányát. MK tehát egy ekkor támadt anekdotát örökített meg.

Lap Sor

- 14 : 28—29 a porosz—osztrák háború idején jelentkezett anekdota: »A király átíratta Magyarországot a feleségére«. — Ez a naiv szöveg MK más írásaiiban is felmerül: az 1884. februárjában írt *A becsületbírák előtt* c. elbeszélésében (Krk 35. köt. 17. l. és a hozzáfűzött jegyzetünk 275. l.), majd később, az 1904-ben írt, *A vén gazember* c. regényében is felbukkant ez a fordulat (Krk 17. köt. 45—46. l. és Bisztray Gyula jegyzete 224. l.).
- 30 *burkus* — porosz
- 31—35 Az 1883-as szegedi látogatás és a király által elfogyasztott rozskenyér. — Az itt leírt anekdota a király látogatását követő időben terjedhetett el, hiszen MK, aki maga írt a PHnak az eseményről beszámolót, akkor még nem jegyezte fel ezt a népi okoskodást. (Ld. a Krk 67. kötetében megjelent szegedi riportokat.)
- „ 37—15 2 A király tiszteletére felsorakozott csoporthoz elkésve érkező diáknak mondott szavak. — A szegedi látogatásról írott karcolataiban MK megöröklítette ezt a történetet, de ott más volt a királyi megjegyzés (ld. Krk 67. köt. 123. l.).
- 15 : 3—6 A király véleménye saját írásáról. — MK a szegedi Somogyi Könyvtárban tett királyi szavakat az akkor írt karcolatában is feljegyezte (ld. Krk 67. köt. 123. l.).

RÉGI ÉS ÚJ NEMESEK

- M.** *Pesti Hírlap. 1884. szeptember 7., 6. évf. 248. sz. (1—2. l.)*
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzéseként: *Egy régi Y*.
Kötetben itt először.

A cikk végén szignóként feltüntetett »*Egy régi Y*« szerző-jelzés kétségtelenül MK írását fémjelezte. E rejtőzködés beleillik abba a sorba, amelyet ezekben az években MK-nál tapasztalhattunk: olyan elbeszélései és karcolatai után, amelyekben ironikusan a képviselői élet kisebb-nagyobb furcsaságait tűzte tollhegyre, »Egy képviselő« álnevet használta (ld. *A honatyaság* Krk 34. köt. 136—141. *Falusi vendégek* Krk 36. köt. 89—93. l.). E szignót módosította a *Hogy lettem én meg?* c. karcolatában »Egy képviselő előadása után« alakra (Krk 35. köt. 124—129. l.). Tehát az »*Egy régi Y*« szignó éppúgy a témához igazodó szignó, mint a képviselői történetek álneve.

De ezen a formai jelen kívül stíláriis és tartalmi jegyek is MK szerzőségét bizonyítják. A stíláriis vonások közül megemlítjük a jellegzetes zárójelbe helyezett megjegyzéseket, reflexiókat, a gondolat kibontakozásakor alkalmazott fokozó stílus-eszközöket. Továbbá frónkra jellemző a karcolat záró mondata is. A tartalmi jegyek közül (az előfordulás sorrendjében haladva) a Görgey-rehabilitáció kezdeti mozzanatairól vallott nézete (15 : 11—16 : 4) teljes mértékben megegye-

zik az 1884. nov. 29-én napvilágot látott *A hét története* c. beszámolójában Klapka György kezdeményezte rehabilitáló nyilatkozatról alkotott véleményével (ld. e kötet 75—76. l.); Apafi Mihály ebéd utáni rózsás hangulatban hozott döntéseit (17 : 26—30) korábbi és későbbi írásai-
ban is visszatérő motívumként tartjuk számon.

*

MK karcolata fölé ifj. Ábrányi Kornél 1881-ben megjelent regényének címét illesztette. Írásának kiváltó oka a Pester Lloyd 1884. szept. 4-i számában (245. sz.) a második lapon — n — szignóval megjelentetett belső vezércikk egyik-másik megállapítása, ill. következtetése. A Pester Lloyd cikkéről a nemesség-adományozás körül tapasztalható kritikai észrevételekre, publicisztikai ellenvéleményekre reagálva fejti ki gondolatait a nagypolgárságnak nemesi címmel és feudális méltóságokkal való elismerése érdekében. Álláspontja és megállapítása — mint erre majd a Tárgyi magyarázatokban utalunk — váltotta ki MK negatív észrevételeit.

De a Pester Lloyd említett cikke csak egy mozzanat volt abban a társadalmi vitában, amely a magyar nemesség, különösen a dzsentri politikai és gazdasági helyzete körül folyt az 1880-as évek elején. MK álláspontja a dzsentrikérdésben lassan bontakozott ki. Sok érzelmi szál kötötte a vármegyéhez és a megyei nemességhez, ugyanakkor a társadalmi jelenségeket figyelve át kellett éreznie azt is, hogy a dzsentri életforma egyre inkább anakronisztikussá válik. E felismerés jelei már publicisztikai írásaiban, rövidebb-hosszabb elbeszéléseiben is jelentkeznek. Szemlélete még csak alakulóban van, azt az jelzi leginkább, hogy az érzelmek hatására nem tud mindig következetes lenni. Társadalmi tapasztalatai sorra arra mutattak, hogy a dzsentri életforma olyan mély válságba jutott, hogy abból igen kétséges a kivezető út. A gazdasági átalakulás túlhaladt e társadalmi rétegen. De az értelem diktálta tényeket az érzelmi kötöttségek (vagy vélt kötöttségek) motiválták. Az átalakulást, a fejlődést igenlő álláspontja mellett a rezignáció, a múlt iránt érzett vonzódás is hangot kapott. A szépirodalmi alkotásokban, az érzelmi rezdülések ellenére is hamarabb úrrá lesz a dzsentri életforma válságtüneteinek feltárása. A publicisztikai írásokban még jobban érvényesül a múlt iránti nosztalgia.

Ennek a szemléleti forrongásnak egyik érdekes dokumentuma a *Régi és új nemesek* c. polemikus írás.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 15 11—16 : 4 Görgey rehabilitásáról. — E kérdésről ld. az 1884. nov. 29-i *A hét története* c. karcolat 242—243 lapján lévő jegyzetünket. — Érdemes megemlíteni, hogy a Klapka György által felszínre hozott Görgey-kérdés, a rehabilitációs szándék or-

szágos tiltakozást váltott ki. A MK cikke előtti napokban megjelent híradás szövege is érzékelteti az indulatokat: »Görgey Artúr rehabilitációja ügyében a Borsod megyei honvédegyelet vasárnap gyűlést tartott a városházán. Serfőző József elnök éles szavakban kelt ki a rehabilitáló mozgalom ellen, de napirendre térést indítványozott, azon megjegyzéssel, hogy az egylet elttélendőnek tartja a rehabilitációs mozgalmat. Sassy István Horváth Mihály „Magyarország függetlenségi harca” c. művében olvas fel részleteket, melyek Görgeyt árulónak mondják, s indítványozza, hogy a gyűlés fogadja el az elnök indítványát azon hozzáadással azonban, hogy az egylet elttélendőnek tartja a rehabilitációs mozgalmat, azért már a történelem Görgeyt árulónak bélyegzé...» (PH, 1884. szept. 5. 10—11. l.).

- 16 18—21 egyik nagy napilapunk vezércikkezője . . . *kisütötte, hogy a régi nemesi családok közül nem egy volt rabló, s általában sokan jutottak piszkosabb módon a kutyabórhöz, mint a másik.* — Mint már jeleztük a MK által említett napilap a Pester Lloyd volt, az újság 1884. szept. 4-i számában jelent meg az a belső vezércikk, amelyet MK kifogásolt. A vezércikk szövegében nem fogalmazott ilyen élesen, de tartalmát tekintve ez volt mondanivalójának lényege. Ennek érzékeltetésére az alábbiakat idézzük a Pester Lloyd-ból:

»... Und hier ist der springende Punkt der ganzen Neuerung zu finden, der Punkt, auf welchem der Feudaladel dem Finanz- und Industrie-Adel Schach geboten hat. Die aristokratischen Kreisen verfolgten mit steigendem Unbehagen die Baronisierungen und Ritterungen, die übrigens — im Vorbeigehen bemerkt — keineswegs eine nur Oesterreich-Ungarn eigentümliche Erscheinungen bilden... Die zahlreichen Ritterungen und Baronisierungen sind also in den meisten europäischen Staaten typische Erscheinungen der Zeit, welche insbesondere das Missfallen des „historischen Adels” hervorreifen. Derselbe verfolgte mit Entrüstung das Anwachsen der Zahl der „geborenen” Herren. Die *gesetzliche* Gleichheit aller Bürger ist ungeachtet aller Fortschritte noch immer nicht bis zur *gesellschaftlichen* Gleichheit gediehen... Wie immer man die Nobilisierungen der neuern Zeit auffassen mag, sicher ist, dass im Lichte der historischen Forschung sich die *Besitzteil* des „alter” Adels in seinem Ursprung auf dem gleichen Niveau mit jenem des „jungen” zeigen, welchen man den „Finanz”- oder „Industrie-Adel” zu nennen sich gewöhnt hat. Letzteren geringer zu taxieren als jenen, ist ein grosses Unrecht, das aus Ueberschätzung der Tradition herrührt. Es ist ein Irrtum zu wännen, dass nur der Finanzadel durch geschäftliche Kombinationen sich in die Höhe gebracht habe. Selbst noch geraume Zeit nach dem so-

genannten „Mittelalter“ haben die seitens der Ritter und Edelleute von den auf die Märkte ziehenden Kaufleuten eingehobenen enormen Abgaben ein geradezu berufsmässiges, geschäftliches Einkommen der „edlen Herren“ gebildet. . . Wer eingehende archivalische Studien über letzteres gemacht, dem drängt sich die Erkenntnis auf, dass die heute dem Finanz- und Industrie-Adel mit so hohem Selbstgeföhle vorgehaltene Beteiligung der Ahnen am Waffen- und Kriegsdienste in *sehe vielen* Fällen eigentlich recht egoistischen, ja nicht selten in des Wortes verwegentem Sinne *eigensüchtigen* Absichten entsprang und das Mittel bildete, sich — ein Vermögen zusammenzuraffen.

Das lässt nicht in dem engen Rahmen eines Artikels leider nicht in Detail nachweisen, denn nur ein auf urkundlichen Forschung beruhendes Quellenwerk vermöchte klar zu machen, *wie* so viele jenen Familien zu Adel und Besitz gelangt sind und ihr Vermögen vergrössert haben, die sich berechtigt wähnen, heute Massregeln zu verlanger um die Ueberflutung der Adelsregister durch die Namen bürgerlicher Streben hintanzuhalten. Die Träger illustrer Namen, die heute noch hellen Klang haben, finden wir als Regiments-Inhaber mit Menschen und Pferden, mit Rüstungen, Feldgeräten und Verpflegsartikeln Geschäfte und ähnlichen Usancen betreiben, wie sie heute auf der Effektenbörse gang und gäbe sind. Woher also das Recht, so hochmütig herabzublicken auf die moderne Börsenritter? Man hat doch, so lange es ging, durch *Handlungen* bewiesen, dass man das „Non olet“ zu würdigen weiss. Mit den „*Verdiensten*“ der Ahnen zu prunken, erscheint daher in manchen Fällen als ein sehr doppelsinniges Unterfangen. «

- 17 : 3—4 *Ex anno* — évből — MK itt a helytelen »latinizálás«-t gúnyolta: a nem szabatos latin fordulattal Kovács Ábrahám a nemességük keltét akarta jelezni, de itt komikusan úgy hangzik, mintha ő maga volna 1529-ből való.
- „ 18 *megpredikátumozott* — nemesi előnévvel ellátott
- „ 23—24 *nem gúnyolják Dóczy Lajost* — Dóczyt a külügyminisztérium osztálytanácsosaként az 1870-es évek végén nevezték ki udvari tanácsossá és kapott magyar nemességet, majd 1900-ban bárói rangra emelkedett.
- 24 *Munkácsy Mihályt, hogy nemességre emeltettek.* — A rendelkezésünkre álló forrásokból megállapítható, hogy a király az 1870-es évek második felében Munkácsyt magyar nemességgel ruházta fel, és a *Litteris et artibus* kitüntetését is megkapta.
- 28 *kiket Apafi Mihály uram ebéd után tett azokká [nemesekké]* — Apafi Mihály délutáni részegségére utaló történelmi anekdotát MK korábban *Humor az aktákban* (Krk 54. köt. 265. l.), *A bot* című (Krk 62. köt. 100. l.) és *A Tiszáék ezüstműi*

Lap Sor

(Krk 67. köt. 13. l.) című karcolatában írta meg. Később *A két koldusdiákban* (Krk 3. köt. 86. l.) és *A fekete város* című regényében (Krk 22. köt. 71. l.) is felelevenítette.

- 18 : 13 — 16 *És emlékezem, hogy Wenckheim belügyminisztersége alatt egy olyan ember nemessé tétele jelent meg a Hivatalos Közlönyben spolgári érdemek elismerésül, aki a dátum napján éppen vizsgálati fogságban volt család miatt.* — Ezt a komikus, és az államigazgatást jellemző esetet MK már egy korábbi cikkében is megemlíttette.
- 11 — 22 *Hanem önök se bántsák a régi címereken azt a penészt, mert az nem piszok.* — MK e mondattal fejezi ki a maga álláspontját a 16 : 18 — 21 sorban idézett Pester Lloyd cikkel kapcsolatban.

A VANYARCI KASTÉLY

M. I. *Pesti Hírlap. 1884. szeptember 7., 6. évf. 248. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés: *Scarron.*

II. Rudnay Józsefné — Szigethy Gyuláné: *Veres Pálné Beniczky Hermin élete és működése.* (Bp. 1902. Athenaeum) c. kötetben »A vanyarci kastély (Madách Imre egy kézírata)« címmel 127—129. l.

A jelen Krk a PH szövegét közvetíti.

Veres Pálhoz és feleségéhez, Veres Pálné Beniczky Herminhez fűződő barátságáról írónk egy évvel korábban megjelent *Veres — Beniczky Hermin* c. cikkéhez írt jegyzetünkben már részletesen szoltunk (ld. Krk 67. köt. 139—141. lapon olvasható az említett cikk, a hozzáfűzött jegyzetünk pedig a 299—300. lapon). *A vanyarci kastély* c. írás minden valószínűség szerint MK egy nem sokkal korábban Veres Pálék nógrádi kúriájában tett látogatása után keletkezhetett. A személyes látogatásra különben írónk is utal (20 7). Ez alkalommal beszélgethettek a Veres familia és Madách Imre kapcsolatáról és a ház asszonya megmutathatta MKnak a birtokukban levő Madách emlékeket és leveleket. Írónk ezek közül kiemelte — és minden bizonnyal a családi engedélyével közzétette — Az ember tragédiája szerzőjének Veres Pálnéhoz intézett képrejtvény formájában írott levelét. Valószínűleg e látogatás alkalmával kerülhetett szó Madách Imrének a nőkről szóló akadémiai székfoglalójáról is, amely mélyen megrázta Veres Pálnét, és döntő elhatározásra készítette a hazai nőnevelés kérdésében. Erről a cselekvésre ösztönző határról írta MK a néhány nappal később megjelentetett *Asszonyozalmak* c. tárcáját. Tehát úgy tűnik, hogy a jelen írás mintegy mellékterméke a jelzett, a *Hölgyek Naptára* 1885-ös kötete számára készített karcolat anyaggyűjtésének.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 18 1—2 *csak annyiban nem páratlan, mert még van egy ilyen: a koltói.* — MK párhuzamával azt kívánta érzékeltetni, hogy a-Veres Pálék vanyarci kastélya azt jelentette Madách Imre számára, mint a Petőfi Sándor számára Teleki Sándor gróf koltói kastélya.
- 20 20 *(ilyet írjon a Hont megyei ember, ha tud).** [lapalji jegyzet:] **Nátunk Nógrád megyében az Hont, ami Kecskeméten Nagykőrös.* — MK ezzel az utalással a két vármegye rivalizálására utalt, az analógiaként említett Kecskemét Nagykőrös utalás, más írásaiban is felbukkan (ld. Krk 60. köt. 135. l.).
- 27 *A levél szövege is meglesz — de csak holnapután.* — A megoldás a PH 1884. szept. 9-i számában az 5. lapon jelent meg: »Madách Imre egy kézírata. A Madách Imre képtalányban írt, s lapunk vasárnapi számában közölt levelének megfejtése a következő: Sietek Nagyságodhoz Heine verseit ezenel szállítani, kívánom, hogy oly mértékben megfeleljenek várakozásának, mint nekem kedvenceim. A Heine második kötete Szilárd kisasszonynak nem való olvasmány. Még személyesen tisztelkedhetem, hódolattal maradok alázatos szolgálja Madách Imre Alsósztrégován.«

ASSZONYMOZGALMAK

- M. I. *Pesti Hírlap. 1884. szeptember 12., 6. évf. 252. sz. (1—2. l.)*
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés: *Scorpió*.
- II. *Hölgyek Naptára*
- III. *Hi 12. Anekdoták I. 172—176. l.*

A PHbeli közlésnél használt *Scorpió* álnév MKnak egészen új szignója. Most találkozunk vele először (és esetleg utoljára). Gulyás Pál álnévlexikonában (397. l.) hétféle *Scorpió* álnév szerepel, de Gulyás nem tudott MKnak ilyen álnevről! A szerzőség kétségtelen bizonyítékairól ld. alább.

Az előző, *A vanyarci kastély* c. írás jegyzeteiben jeleztük, hogy az a jelen karcolathoz készített »anyag-gyűjtés« mellékterméke lehetett. Most csak megemlíjtük, hogy az egy évvel korábban — ugyan-csak a *Hölgyek Naptárában* — megjelentetett *Veres—Beniczky Hermin* c. karcolathoz fűzött jegyzetünkben utaltunk már MKnak Veres Pálhoz és feleségéhez fűződő kapcsolatára (Krk 67. 299—300 lapon olvasható jegyzetünk).

Míg az előző évben közzétett írás Veres Pálné portréját rajzolta meg, addig a jelen *Asszonyozgalmak* c. karcolat Veresénél kezdeményezett mozgalom kibontakozását írja le. Mint majd az alább következő Tárgyi magyarázatok is érzékeltetni fogják, MK ezt a cikkét egy Veres Pálnéval folytatott beszélgetés alapján írta, valószínűleg a dokumentumokat e beszélgetés alkalmával Veres Pálné meg is mutatta frónknak. Így *A vanyarci kastély* c. cikkhez fűzött megjegyzésünk, hogy frónk a kastélyba tett látogatását a jelen íráshoz való anyag gyűjtésére is felhasználta, bizonyítható.

Itt említjük meg, hogy MK cikkét Veres Pálné egy keltezetlen levélben köszönte meg, több más témáról szőtt fejtegetései után az alábbi sorokkal rekesztette be levelét: »Köszönet gyönyörű cikkéért: az „Asszonyozgalmak”-ért, mindnyájunk részéről fogadja a legszívesebb üdvözlöketek«. (Krk 25. köt. 8. l. és Méreiné Juhász Margit hozzáfűzött jegyzetét: 184—185. l.).

Hét hónap múlva, 1885 áprilisában MK *A veres Házból* c. karcolatában, az általa meghonosított parlamenti karcolatok persziffláló hangnemében tudósítást írt a Nőképző Egyesület évi közgyűléséről.

(Veres Pálné tevékenységének legfrissebb értékelését ld. Nagyné Szegvári Katalin »A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban 1772—1918«. Budapest, 1969. 132—137. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 20 1—4 *Madách Imre székfoglalót tartott az Akadémiában, melybe beleszötte azt a keserű szemrehányást is, hogy a magyar nők még eddig semmit sem vittek ki.* — Madách Imre 1864. ápr. 18-án tartotta meg az Akadémián székfoglalóját »A nőkről, különösen esztétikai szempontból« címmel (Koszorú, 1864. júl. 3. 1—5; júl. 10. 25—28; júl. 17. 49—53.) — MK minden valószínűség szerint Veres Pálnéval folytatott beszélgetéséből alakította ki véleményét, Madách Imre székfoglalójában a kiemelt szövegben jelzett kifogás és elttélés nem található meg. Madách értekezése befejező részében szól a magyar nőkről, a történelmi múlt nagy példáiról: »Fel is mutathat aztán a magyar történet oly sor jeles nőt, milyenre bármely nemzet büszke lehet. Nem kölcsönzött férfi tulajdonokkal, de valódi nő-erényekkel ragyognak azok, mint vallás apostolok, tudomány pártolók, szerető anyák, hű nők. És ha egy-egy, mint Szécsi Mária, megpróbál is kitörni nemének köréből, kibékül magával, amint önként meghajol a szerelem rózsavesszejének. . . « (I. h. 49. l.)
- 4—5 *Általában igen epésen nyilatkozott a nőkről.* — Madách Imre székfoglalójában nyilatkozik a női alkatról és a képességekről is: »A nő korábban fejlődik — írja —, de teljesen férfiúi érettségre sohasem jut; könnyebben felfog és tanul, de termető géniusz hijával az emberiség irányadó szellemei közé nem

- emelkedik. Ő mindig csak a szenvedő, soha nem a beható elmét képviseli, s innen míg a dilettantizmus legkedvesebb kontingensét szolgálja, soha a művészetet és tudományt lényegesen előre nem vitte. E cáfolhatatlan tényt nem tulajdoníthatjuk ellenkező irányú nevelésének. Azon férfiaknak legnagyobb része, kiket a géniusz megszállt, szintén a legellenkezőbb irányú utakról törtek erőhatalommal hivatásuk felé, és győztek, mert a szellem erősebb minden földi akadállynál . . . A nő alárendelt testi és lelki ereje védelmet, ápolást keres, s az erősebb férfiú lelkében épp oly érzéseket költ, mint az elhagyott gyermek, a hervadt virág, megdermedt madár . . .» (Koszorú, 1864. júl. 3. 24. l.). — Madách idézett sorai nagy hatással voltak Veres Pálnéra, az értekezés elolvasása után két ízben is tollat ragadott, hogy válaszoljon Madáchnak, de ezek a levelek befejezetlenül maradtak. A két töredéket közzétette Rudnay Józsefné-Szigethy Gyuláné »Veres Pálné élete és működése« (Bp., 1904. 130—135. l.).
- 20 5 *Ami éppen tőle bizony nem lehet rossz néven venni.* — MK utalása Madách Imrénének Fráter Erzsébettel 1845-ben kötött, sikerületlen házasságára és annak felbomlására vonatkozik.
- 21 1—2 *Nem is vette rossz néven senki, csak egy lelkes rokona, Veres Pálné* — MK ezen utalásával kapcsolatban ld. a 20 : 4—5 sorhoz fűzött Madách-idézetet és magyarázatunkat.
- : 5—6 *a derék vitézlő Zrinyi Ilonával. De az is csak azért kitündöklő asszony, mert majdnem férfi.* — Hasonló megfogalmazást találhatunk MK-nak Szigethy Gyulánéhoz húsz évvel később írott levelében is: »Mert Zrinyi Ilona és Széchy Mária nem az asszonykvalitások csúcspontjai, hanem a férfikvalitások szurrogátumai (pótférfiak)«. (Krk 25. köt. 11. l.)
- 16 *Elvitte a »Pesti Napló« szerkesztőségébe.* — Rudnay Józsefné-Szigethy Gyuláné »Veres Pálné . . .« c. munkájában is megemlíti a Pesti Napló szerkesztőjének visszautasítását, de úgy tüntették fel a szerzők a Jókai Mór lapjánál tett következő látogatást, mintha az azonnal eredményt hozott volna, késedelem nélkül megjelent volna a »Hon«-ban Veres Pálné felhívása (i. h. 50—51. l.). A Madách Imre székfoglalója közlésének és Veres Pálné felhívásának megjelenése között eltelt egy és negyed év arra mutat, hogy a »Hon« nem azonnal jelentette meg a felhívást, hanem várakozni kellett a közlésre. A jelek arra mutatnak, hogy a MK által előadott történet állhat közelebb a valósághoz.
- 22 30—32 *Megjelent a cikk másnap, s nagy hullámokat vert fel. Éppen uborkaszazon volt, és a fejedelmek csendesesen pipáztak egész Európában.* — Veres Pálné cikke »Felhívás a nőkhöz« címmel látott napvilágot a Hon 1865. okt. 28-i számában. Tehát vagy pontatlanul informálta MK-t Veres Pálné a megjelenés dátumáról, vagy írónk képzelete színezte a körülményeket.

Lap Sor

- 22 : 33—34 *egy konferenciát híjon össze a »Tigris«-be.*—Erre a felhívás megjelenése után másfél évvel került sor: az alakuló értekezletet 1867. máj. 24-én tartották (ld. Rudnayné-Szigethyné i. m. 54. l.).
- 36 *Mintegy tizenöt hölgy jelent meg, többnyire előkelők.* — Veres Pálné életrajzírói szerint az alakuló értekezleten huszonketten jelentek meg és közlik is a részt vevők nevét (Rudnayné-Szigethyné i. m. 54—55. l.).
- 23 1 *Minek már az erre a rövid időre!* — A Lánchíd költségeinek megszavazásakor a magas korú veszprémi püspök e szavakkal ellenezte a híd megvalósítását. MK ezzel az anekdotikus történettel érzékeltette a Veres Pálné törekvésével kapcsolatban megnyilvánuló meg nem értést. Különben más írásaiiban is felhasználta, és ezzel az anekdotikus történettel köszönte meg az 1910-ben a negyvenéves írói jubileuma alkalmával tiszteletbeli bölcsészdoktorrá való avatását (ld. Krk 26. köt. 111—112. l.).

A MI FEJEDELMÜNK ÉS ÖVÉI

- M. I. *Magyar Salon.* (Szerk. Fekete József és Hevesi József.) 1884. október [1.], II. kötet [1. sz.] (2—11. l.). A 8—9 lapon Jókai Mór dolgozószobájáról készült rajz. *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Pesti Hírlap.* 1884. szeptember 25., 6. évf. 265. sz. (9., 10., 11. l.) Rovaton kívül. *»A mi külön fejedelmünk«* címmel. *Teljes névjelzéssel.*
- III. *Nemzet.* (Főszerk.: Jókai Mór, fel. szerk.: Visi Imre.) 1884. szeptember 25., 3. évf. 265. sz. (1—2. l.) *Mikszáth Kálmán Jókai Mórról* címmel. *Teljes névjelzéssel.*
- IV. *Hí 4. köt. Az én ismerőseim.* 1914. 149—163. l. *»A mi külön fejedelmünk«* címmel.

Szövegváltozatok

A fenti megjelenési felsorolásból kitűnik, hogy MK a Magyar Salon (MS) felkérésére írta a karcolatot, és a folyóirat megjelenésével egy időben átvette a PH és a Nemzet (N) is. A PH-beli közlés a karcolat befejező részét, azt, ahol MK Laborfalvi Rózáról és leányáról szól (33:35—34:23-tól végig), elhagyta, és ennek megfelelően változtatták meg a karcolat címét is *»A mi külön fejedelmünk«* alakra. A Nbeli közlés rövidített formában közölte az írást, feltüntetve, hogy a MS-ből vett mutatvány. A napilapnak ez az eljárása nyilván azzal függött össze, hogy a főszerkesztő Jókai személyével foglalkozott MK.

A jelen Krk az eddig körvonalazottak alapján az eredeti MSbeli szövegét tekinti alapszövegnek, a PH közlését (minthogy a lap belső

munkatársa volt MK) szövegváltozatok között vesszük számba. Az ezzel egy napon nyomdafestéket látott N szövegét és kihagyásait a jegyzetapparátusban nem tüntettük fel, mivel az a MSbeli közlés mutatóványaként látott napvilágot. A Hi sajtó alá rendezésekor Rubinyi Mózes a PHban találta meg MK cikkét, innen másoltatta ki, és illesztette a kötetbe. Ezt bizonyítja a szövegazonosság és a PHbeli cím átvétele. A Krk gyakorlatának megfelelően az író halála után megjelent közléseket a szövegvariánsok között nem tüntetjük fel.

Lap	Sor	Cím
		A mi fejedelmünk és övéi (PH »A mi külön fejedelmünk«)
24	6	irodalomban (Az MS-ben hibásan irodalomba, a PH közlését vettük alapul)
„	11	körülbelül (PH körülbelül)
„	22	teszik, s azon (PH teszik, azon)
„	25	körtefa körtét (PH körte körtét)
„	26	olyasféle (PH olyasmiféle)
„	31	futnak (PH futunk)
25	19	körökben (Az MSben sajtóhibával körösbén, a PH közlését vettük alapul)
	34	politikus (a PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
	35	mindenbe beleavatkozni akaró szeretetből (a PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
26	1–2	minek ír annyit! (a PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
	4	Miért (PH Mért)
	4	Miért nem ír többet? (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
	14	amelyhez nem ért. (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
„	38–39	»mert cikkeiben nagyon megtámadta Jókai Mórt«. (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
27	37	más párton (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
28	3–4	valahára egy hiten lehessenek. (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
	6	áttértem kálvinistának (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
„	8–9	katolikusnak tértem át (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
„	16–17	beszédéből (PH beszédeiben)
„	36	ösmernedni (PH ismerkedni)
„	39	ezzel a természettel! (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
30	9	tűnik fel úgy (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
„	31	elmondásánál (PH elmondásából)
„	32	anekdota-anyag (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
32	21	kis babát tart (A PHban nincs kurzív szedéssel kiemelve)
33	35	– végig a PH a karcolatnak ezt a részét elhagyta.

A szövegközlés kapcsán még megemlítenénk, hogy a MS ugyanazon számának 111. lapján »Az első füzet tartalma« cím alatt MK írásáról a következők olvashatók: »Mikszáth Kálmán zseniális írónk közül élvezetes csevegést. Mikszáthnak kedves humora csillog csevegésének minden sorában. E cikk valóban méltó Jókaihoz és Mikszáthhoz.«

Keletkezéséről

Jelenleg nem állnak rendelkezésünkre adatok arról, hogy szóbeli vagy írásbeli felkérés alapján írta meg MK a Jókai Mórról szóló karcolatot a MS számára. A csevegésben könnyed és szellemes formában szól Jókairól, egyéniségéről, művészetéről, munkamódszeréről, sőt a róla való vélekedésekről is. A könnyed hangú karcolat beletartozik abba a kialakult Jókai képbe, amelynek egyik-másik mozzanata néhány évvel korábban keletkezett MK írásokban felbukkant és később is újra feltűnik írónk tollán. A tanítványnak, pályatársnak még tudatosan végig nem gondolt, de lelke mélyén már kibontakozó összetétele ez az írás. E motívumok, történetek és helyzet-megítélések két évtizedes alakulásának betetőzése MK-nak a nagy író halála után megalkotott *Jókai Mór élete és kora* c. munkája.

A Tárgyi magyarázatokban majd utalunk a MK alkotta Jókai-kép korábról fellelhető elemeire is.

Ezt megelőzően azonban bemutatjuk az olvasónak a karcolat egy különös visszhangját, amely néhány héttel a megjelenés után ugyancsak a PH hasábjain látott napvilágot (PH, 1884. okt. 13., 283. sz. 9–10–11. l.). A »Mikszáth Kálmánhoz« című, »Egy anonim levél« alcímmel megjelölt írásról van szó, amely »M. Pista« szignóval látott napvilágot. A kerületgő stílusban, levél formában közzétett írás szerzőjét jelen ismereteink alapján nem tudjuk megállapítani. A MKhoz fűződő kapcsolatát a különböző fordulatokkal sikerült oly homályba burkolnia, hogy óhatatlanul arra kell gondolnunk, hogy a szignó, az »M. Pista«, sem egy élő személy nevét leplezi, hanem csak írói tréfa, a bujóska terméke. A terjedelmes levélformát öltő karcolat MK írói módszerével és különösképp a PHban megjelent »*A mi külön fejedelmünk*« c. karcolatának Jókai szemléletével foglalkozik. Az ügyes »levélíró« észreveszi azt a szellemi és írói feszültséget, amely MK-t fűti, és értő szemmel kiemeli azokat a mozzanatokot, amelyek írónk ítéletalkotásában a fenntartás vagy legalábbis a distancia megteremtését jelentik. E MKhoz intézett karcolatot az alábbiakban teljes egészében közreadjuk. Két ok vezet ebben. Az egyik MK írói helyzetének érdekes dokumentuma ez a karcolat, a másik nem kevésbé lényeges indok az, hogy ez az írás érdekesen tükrözi az egykorú Jókai-megítélést.

MIKSZÁTH KÁLMÁNHOZ

(Egy anonim levél)

— A »Pesti Hírlap« eredeti tárcája —

Kedves Kálmán! Te most persze meghökkenve hagyod abba a Pesti Hírlap lapozgatását. Hogy ugyan ki írhat neked ezen a különös úton? S hozzá tudod nélkül. Barnás szemeid meglepetve akadnak meg a bizalmas levelen, mely mint a gazdaember szokta tenni, hangosan kopog az uraság ajtaján, de mikor szemtől szembe van vele, mégiscsak úgy kezdi, hogy: instállom alássan, s ha hamarjába kérdezik, még a neve sem jut egészen eszébe.

Amit ebben a levélben írok, jól tudom csak keveset változtat a világ folyásán, mivel csak »home pas a moitié distingué« vagyok. Ezt persze te nem érted s lehet, bosszankodva dobod majd félre e sorokat. De mivel jó barátom vagy — s ezt nem egyszer hangoztattad —, joggal követelhetem, hogy türelemmel hallgass. Annál is inkább, mert nem beszéltem veled még soha.

Sőt még ennél tovább megyek. Bevallom, hogy munkáidat nem ismerem valamennyit — bár hiszen még nem dicsekedhetsz megírott könyvtárral, de te mégis teljesen ismeresz (ha nem is elevenen) s hozzá már régtől fogva, ki tudja mióta, jó barátom vagy.

Te voltál az, aki először elkezdted. Te kopogtattál be ebbe az én szerény szobácskámba, s az első találkozásnál is már oly bizalmasan neveltél a szemeim közé, mint mikor két gyermek először találkozik.

— Mi a neved?

— Pista. Hát a tied?

— Kálmán.

— Te Kálmán, én megverlek.

— Majd meglátjuk ki az erősebb.

— Mit nevezsz a szemem közé?

— Hogyne nevetnék, mikor olyan furcsa életunt grimaszt vágsz.

Pedig te vagy a fiatalabb.

— Te, neveletlen.

— No jer ide, ülj mellém. . . Volt egyszer. . .

S elibem állítottad a te kis izgó-mozgó alakjaidat. Beszédes ajkaidról ugráltak le tetszetős lejtéssel.

Parasztocskák, palócocskák, kis politikusok és nagy porszemek, apró józú nénikék, kicsi lányasszonyok és igénytelen köznapi lények. De mind megannyi en miniature, kicsiben, törpe alakkal, de azért virgoncan, mosolyogva mondogatták: nem vagyunk olyanok, mint a Vachott Sándorné hórihorgas, unalmas legényei.

Mikor azután lehúztam a szemöldökeimet s durcásan engesztelődni kezdtem, kaptad magad, belemártottad a szívem legközepébe a tolladat. Hát persze, hogy meghódítottál.

Ha látom nyomdafestékes nevedet, akaratlanul is elmosolyodom, hogy már megint inceselkedni akarsz velem. Mert te csak énnekem írsz. Hiába is ellenkezel velem. Hasztalan olvas annyi ember és beszél el ötleteidet; hasztalan olvadoznak és vesznek körül bókokkal a hon-

atyák házában, hasztalanul bízod el magad, hogy az egész Nagy-Magyarországnak írsz (ami ugyan még nem határtalan nagy feladat), te csak az enyém vagy mégis.

Tudod-e milyennek képzellek?

Olyan kicsi kis Hüvelyk Matyinak, akinek még a búsulás is nevetésre igazítja a száját. Aki azzal a csodás hatalommal van megáldva, hogy mindent hasonló kis terjedelművé tegyen. Ha N-ről írsz, N-ecake lesz belőled (jól megjegyezd, hogy nem »N«), s fölcioomázod azokkal a rózsácskákkal, amelyeknek az illata mosolyt csalogat ki ajkainkra. Te, Kálmán, úgy szeretném magamat ilyen kicsinyített alakban látni! Szinte képelem, amint tollacsakáddal lekarmolod a fizimiskámat olyan apróra, de olyan apróra, hogy örömben tapsolok:

— Istenem, milyen kedves is vagyok én!

Alig hiszem, hogy a »derék« Móricz Pál ne mosolyogna boldog örömben s ne rebegne leggyermetesebb hangján, ha a te tükrödben látja meg magát:

— Milyen szép kisz baba isz letterm!

S e homorú tükörben látva a te »nőtlen« Pulszky-papádnak az orrát, az ember alig foghatja föl miként viszkethet az a jó öregnek és miért látja szükségét, hogy néha valamibe beleüssé?

Mert még ha leszidez is valakit, az körülbelül így hangzik:

— Te rossz ember, te szép illet cselekedni? Hát illik ez a te jó szívedhez, a te kedves természetedhez? Hát azért szeretlek én annyira, te háládatlan!

Ha meg dicsőítesz valakit, az körülbelül ilyen:

— Oh, a Bismarck igen nagy emberke. Én például szeretem, mert olyan csintalanul bánik az országokkal és nemzetekkel. . .

A Pesti Hírlap szerkesztősége pedig idegenül olvassa ezeket az idegentől érkező vakmerő sorokat, melyek másképp az első látogatásra is hanyatt vágják magukat a tulipános lédán, — mint például Petőfi mondja. De én arra a gonosz gondolatra jöttem, hogy vagy hajlandó soraimnak tért adni és akkor hosszadalmasságom úgyis mindegy, vagy nem — és akkor ugyan még inkább mindegy. De megkértem a szerkesztőt, hogy titokban tartsa előtted ezt a levelet, míg ki nem nyomtatják. (Megtörtént. A címzett csak nyomdafestékben fogja olvasni a közönséggel egyszerre. A szerk.) De nem tehettem másképp.

Vigyázva kell a műhelybe belépnem, nehogy agyontapossak valamit.

Hát megmondom, mi indított arra, hogy neked írjak. A mi külön fejedelmünkről írtál, — illetőleg akartál írni. És írtál a mi külön fejedelmecskéinkről, a Jókai Mórckáról, aki a te cikked után ítélve megenni való kis cukros írő-baba lehet. Még az sem nehéz téma neked, hogy ezt a nagy mumust ilyen kis szilvakrampuszá letárcacikkezd. No lám.

És azok a sok mikro metafórák! Ez új irodalmi termelvény, Mikszáth specialitás.

Például. Ó olyan mindennapra való, mint a kenyér. Ritka mint az aloe-virág. Regéket ír; patak; olyan mint az ezüstpaszománt; a

Jókaicska *mezsgye* az irodalomban; a lelke századokra *mosolyog*; művei egy fénylő *sugar*.

Szinte kár, hogy nem csinálz belőle kicsi méhet, harmatcseppet, virágszirmot, vagy hangyát, meg egy kis józú szarvasgombácskát, avagy egy icipici pókocskát, mely a múlt sötétecske dolgocskáit befognálja.

S megertermedt a Névy költészettanában az új szóalakzatot: a mixathophorát. Ez a mixathophorismus nyilatkozik nemcsak szavaidban, hanem egész irodalmi eljárásodban is. Sokszor vontad ajkamat csintalan mosolyra és tettél magaddal együtt gyermekké s mikor az édesanyádról olvastam, kevésbé múlt, hogy le nem tettem a könyvet, hogy uzsonnát kérjek tőle.

Tizenhárom éves voltam, mikor először olvastam egy Jókai könyvet: a Szomorú napokat. Ugye ez a »rege« nagyon alkalmas arra, hogy az ifjúságra ébredő gyermeket csodásabb világba ringassa, mint az, amelynek küszöbén állott? Valóságos mániával feküdtem az olvasásnak s az egyes átértettebb helyeknél szívem sokszor földobogott. Ott zsbongtak ágyam körül — ha nyugtalan éjszakáim voltak — a feldühödt csapatok. Én kardot kapva kezembe, hideg hősiességgel küzdöttem. Ha a szél megrázta az ablakot, aszott kéz kopogtatta meg, vigyorgó fej nézett be rajta, felém kiáltva »te voltál az, aki mérget öntöttél a kutakba«. Én remegve bújtam takaróm alá, de mindig éreztem a fölizgatott képzelet lidérenyomását. Sohasem mentem azóta magam a sötétbe. Mindig félve lépegettem, mintha a hóhér házában járnék, ahol a zsolozsmaéneklésbe belevegyült a mocsárba temetett gyermek nyöszörgése.

Pedig gyermekkoromban híres pajkos fiú voltam. A gyermekcsatákban (néha száznál is többen verekedtünk) mindig én voltam a kisebbik fél vezére. A városban még most is emlékeztek a sok gyermekzavargásokra, melyeknek a hatóság közbelépése vetett véget. S emlékszem, hogy még előbb, midőn körülültük a mesélő dajkát, s gyermekfejemet ölébe hajtva érdeklél, hitetlen mosollyal hallgattam a mesét a tizenkét vérszomjas rablóról s a grófné levágott gyűrűs ujjáról — jól emlékszem szemrehányó szavaira:

— Te rossz gyermek vagy, te nem hiszed a mesét.

Amit négy-öt éves koromban nem bírt rám disputálni a dajka, azt megtette Jókai kilenc év múlva.

És még kilenc év múlva is kell tapasztalnom, hogy e súlyos hatás nyomait mindig viselem.

Csodálkozol e hangon. De én biztosítlak, szívem szerint írok. Ha neves ember volnék és életíróm akadna, jellemvonásaim közé odaírná azt is, ami Jókaitól való.

Mert mint sok más magyar testvéremben, bennem is megvan ez a Jókai. Talán korán fölébredt öntudatom miatt, de fiatal lelkem sohasem volt sebek nélkül. Ezekre a sebekre pedig sokszor odatapadt a Jókai-flastrom s amint hegedtek, belenőtt az, beleforrt a lelkembe egészen. Én hittem neki a csodás ábrándokat; elhittem Ferez béget és Kárpáthi Zoltánt, s hidd el, nem egyszer gördült könny a szememből. Miért hogy nem lehetek én olyan?

És ha betekintenék közéletünk, társadalmunk veséjébe és szívébe, azt hiszem ott látnám keringeni vérebén a te kis Jókai-atomjaidat, amint püffesztik, dagasztják az occiput szöveteit, hígítják nedvtartalmát, rezgésbe hozzák a sinciput lebernyéit, ernyesztik a flegmát és növesztik a homlok-agyat vagy mit tudom én minő furcsa élettani processzusokat cselekszenek.

Sok politikusunk — Jókai-politikus; sok fiatalemberünk — Jókai-ifjú; sok hölgyünk — Jókai-asszony és ha jól kutatjuk, még egy Jókai-Mikszáthra is akadnánk.

Mered-e tagadni?

Ferez bég a Duna partján tette le a hölgyet; lehajolt, hogy megcsókolja őt azzal az ajakkal, mely még sohasem közeledett nőhöz bűnös vággyal...

A gyermek-ifjú reszketve, elfojtott sóhajjal teszi le a könyvet és elpirulva merül egy ismeretlen világ légkörébe, »szongó sphaerák közé». Borzongva rohan át idegein az az ismeretlen ár, mely bűvös hangokat varázsol fülébe. Öntudatlanul szunnyad el s mikor fölébred, érzi, felhő borong a homlokán, mintha könny lenne a szemében és szégyen az arcán...

Így altat el Jókai; így dob önmeghasonlást azok szívébe, akik szeretik, akik elhisznek neki mindent — és még fiatalok.

Talán mosolyogsz, Kálmán. De én kérlek, vedd elő a legkomolyabb arcodat.

Érted-e, miért tartom Jókait édes bűnnek, olvasását lopott kéjnek, tiltott gyümölcsnek, a józan középútról eltérítőnek?

A laikus szörnyen kinevet, tudom. A kritikus bosszankodik ez érthetetlen, éretlen beszéden. Mikszáthnak ötletei keletkeznek. A Jókaiért rajongók gigányolnak. A nők kecses mosolyukkal bolondnak tartanak s maga az Öreg, akit ugyancsak munkába vettünk, — ha véletlenül elolvassa e sorokat, elkomolyodik, vagy éppen szomorúan mosolyog?

Ha pedig még mindig tamáskodol, jó tanácsot adok. Eredj a könyvtárúrs boltba, kérdezd meg, mely könyvek kelnek el leginkább s ha ott azt mondják a Jókai 40 kros népies kiadásai, és ha azt mondják, hogy ezt is leginkább a 14—18 év közti ifjak veszik meg — ugyan még akkor is furcsának találád-e, amit beszélék?

Nincs időm száraz tényeket bizonyítékokká gyúrni és értekező modorban meríteni ki tárgyamat. Én csak lekarcolatozni akartam azt a hangulatot, amelyet a Hegedűs Sándor és kivált te általad létesített irodalmi akció bennem visszahatásképpen fölébresztett.

Többet szenvedtem eddig, mint amennyit ily korban szokás szenvedni. Lehet, hogy ezáltal fogékonyabbá lettem a tetszetős, szívhez szóló benyomások átérzésére; lehet, hogy a születéskor vagy még előbb lett belém oltva ama tehetség, melynek nincs neve, s mely a kedély, vágy és a reális való által fölébresztett benyomások összefogó érintkezéséből keletkezik, s amelyet az ún. józan ember úgy szokott megnevezni, hogy a vállát vonogatja.

Lásd, benned is sok van ebből, ennyire ismerlek. Nem érzesz-e sokszor, kivált az alkony közeledésekor bizonyos különös feszengést,

borús hangulatot, mely emberi is, emberfölötti is. Leülsz, írni akarsz, anélkül, hogy tudnád miről. Sokszor, nagyon sokszor nincs is tárgyad. Sokszor van és nem tudod megegyeztetni bensőddel; sokszor meg egykét oldalt írsz és aztán kedvetlenül teszed félre másorra. Néha hetekig, talán tovább is forr benned valami ismeretlen anyag, néha csak reggel tudsz írni, például nyárban; tavasszal inkább este vagy délelőtt s csak télben vannak napjaid, miközben háborítatlanul írsz olykor éjjel is.

Nos, ilyen állapotban alkotasz nem létező, titokzatos dolgokat és haragszol, hogy nem találsz elegendő alkalmas szavakat, vagy szétfutnak előtted, ha kergeted. Mintha pohár volnál, melybe nem fér a bűvös ital, s nagy sajnálatodra sok kifut a földre és a haszontalanba vész. És megszületik, vagyis inkább fölébred benned a kis Jókai.

És ez a kis Móríc sok munkádban ott van. Néha nagyon ráismerni tisztán. Csakhogy ez a Jókai olyan picike Móricka átpaszírozva a Mikszáth rostáján. Senki sem veszi észre, vagy nem vette eddig észre, talán csak én. Lehet, hogy nem akarták, vagy nem merték. Például amit öcsédről írtál, az egy kis Mikszáth-Jókai sóhajlás.

Te épp oly rajongással vagy eltelve Jókai iránt, mint — én. Elragad, elbűvöl. Szeretem; egész odaadással, majdnem — szerelemmel. Olyannal, mint a leányka szereti kedvesét, akihez a fennálló társadalmi rend ellenére is életét kötötte. Tudja, hogy az ő csókja egyedüli boldogsága s mikor élvezte meg gondolás nélkül, — bántja a tudat, hogy élvezete mégsem volt egészen tiszta, bármint iparkodik is elhíttetni magával.

De én nem az esztétika paragrafusáiból ítélek.

Hogy ím vége felé járok, engedd meg, hogy alaptalannak nyilatkoztassam ki amaz állításodat, mintha szívesen olvasnák el újra meg újra, ami Jókairól van írva. Lásd ez nem igaz. Kísértené meg csak az »Egyetértés« színi kritikusa a Jókai rajzolását, bizony isten nem olvasnám el egyszer sem.

Tu scripsisti, olvastam. A Jókairól szóló szép csevegésben ott volt benn a kis Jókai és kinevetett rám az alól a takaros kis parókája alól. Csakhogy sötét szeme volt az istenadtának s a parókája alatt olyan haja, mint neked. No, de a fejébe is te ültél bele.

Apropos! Ha kételyeid volnának, kérdezd csak meg önmagadtól: vajon öcsárolta, vagy dicsőítette ez az ember a Jókait?

Isten veled! Legközelebbi látogatásodat türelmetlenül várom.

Öcséd és barátod:

M. Pistá

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 25 : 31 — 33 *Márpedig akit az ember nagyon szeret, attól azt kívánna, hogy az ő pártján legyen* — Hasonlóan fogalmazott MK az 1883-ban megjelent *Jókai Mór születésnapja* c. cikkében (Krk 67. köt. 26 : 34 — 36. sor.).
- 26 11 *piedesztál* — szobor-talapzat, erkölcsi magaslat

Lap Sor

- 26 34—39 Szederkényi Nándor meg nem választásának oka. — MK ezt az anekdotikus történetet már hét évvel korábban megöröktette (ld. Krk 54. köt. 87. l.).
- 27 : 25 —26 Müller Gyula Nagy Naptára Szerkesztette Fribeisz István stb. — A Kossuth-nóta dallamára énekelt naptár-címlapról MK több ízben megemlékezett (ld. Krk 62. köt. *Ahol unatkozunk* c. cikkében 117. és Bisztray Gyula jegyzetét 274. l.). Ez a motívum később a *Tavaszi rügyek*ben is előfordul.
- 34 *civillista* — az állami költségvetésbe az uralkodó költségeinek fedezésére felvett összeg.
- 28 33 *griff* — fogás, fortély
- 29 11 *dizgusztál* — degusztál: elkedvetlent, émelet, undorít
- „ 34 *karnevál* — hússzínű féldrágakő.
- 30 15—18 Gyulai Pál Romhányija és Jókai — MK ezt az anekdotát már korábban az 1877-es cikkében feljegyezte. (Krk 54. köt. 77. l.)
- „ 21—28 A felvidéki öregúr emléke Jókairól — MK ezt a történetet is felhasználta az 1877-es Jókai-cikkében. (Krk 54. köt. 77. l.)
- 32 : 1 *lapszus* — nyelvbtlás; az emlékezet tévedése
- „ 7—36 Jókai Mór »Minden poklokon keresztül« c. regényének illusztrációjáról. — Jókai műve a Regényvilág 1882. évfolyamának 1. számában jelent meg. A MK által jelzett, az illusztrátor okozta problémáról a Jókai kritikai kiadásnak a regényt közrebocsátó kötetében (JMÖM 45. köt.) a sajtó alá rendező Kókay György több helyen megemlékezik, sőt illusztrációként közli is a »bonyodalmat« kiváltó képet (ld. i. h. 212, 237—238. l.).
- 34 22—23 *A műszak, akik náluk ki s be járnak, neki is adtak egy tündérvesszőt: az ónt.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Laborfalvi Róza unokájának, a kis Rózának ebben az időben bontakozott ki a rajzolás és festészet iránti hajlama. 1884—1886 között két évet Münchenben töltött. Ld. erről később MK *Jókai Mór élete és kora* c. művében (Krk 19. köt. 130., 132. l.).

SZÉP ASSZONY KÖNYVE

- M. *Pesti Hírlap. 1884. szeptember 28., 6. évf. 268. sz. (1—2. l.)*
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. A »Magyarok hazája« alcímmel. Névjelzés: *Scarron*.

Német fordításban

Das Buch einer schönen Frau. Budapestier Tagblatt. (Fel. szerk. Grecsák Károly.) 1884. szeptember 28., 1. évf. 149. sz. [A fordító nevének feltüntetése nélkül.]

MK szellemes ismertetése Juliette Adam »A magyarok hazája« című munkájáról nem sokkal a mű magyar kiadása után látott napvilágot. A sajtó 1884. augusztus végén adott hírt a kiadás előkészületeiről (VÜ, 1884. 35. sz. aug. 31. 559. l.), és a könyv minden valószínűség szerint 1884. szeptember 20-a körül már megjelent. A kis formátumú, 231 lap terjedelmű művet a Révai Testvérek adták ki, érthetetlen módon 1885-ös évjelzéssel. A mű címlapján — az egykorú szokásoknak megfelelően — a szerzőnév magyarosított alakban olvasható: »Adam Edmondné (Lamber Juliette)«.

Úgy véljük, nem érdemtelen, ha röviden összegezzük annak a francia asszonynak az életútját, aki alig tíznapos magyarországi tartózkodás után könyvet írt hazánkról. Az útibeszámoló részleteit előbb folyóirat-közleményekben, majd önálló könyv alakjában Párizsban jelentette meg.

Juliette Adam vagy leánykori nevén Juliette Lamber 1836-ban született Verberie-ben. Nagyon fiatalon férjhez ment egy praxis nélküli ügyvédhez, La Messine-hez, aki mellett boldogtalanul élt, mint egyik magyar életrajzírója megjegyezte: »igazi nő vértanúság lón élete« (VÜ, 1884. márc. 20. 197. l.). A rossz házasság válással ért véget. Juliette Lamber hamarosan férjhez ment Edmond Adam-hoz, a republikánus érzelmű újságíró-szerkesztőhöz, aki 1846-tól szerkesztője volt az ellenzéki »Nation« c. napilapnak. Részt vett a francia republikánus mozgalomban, ennek győzelme után funkciót is vállalt, de az 1850. dec. 2-i államcsíny után visszavonult. Edmond Adam háza a republikánus érzelműek gyülekezőhelye lett, felesége élénken bekapcsolódott a társadalmi és politikai életbe. 1870 szeptemberében, a harmadik köztársaság hatalomra jutásakor Adam újból szerepet vállalt: 1870. szeptember 4-én Párizs rendőr főnökének nevezte ki a védelmi kormány, majd Gambetta pártjának képviselője lett, 1875-től a szenátus tagjaként tevékenykedett, 1877-ben bekövetkezett haláláig. Juliette Adam a társadalmi életben betöltött szerepe mellett sajtós írói tevékenységet is kifejtett, a Boulevard Poissonier-en levő szalonja a legjelentősebbek egyike volt a harmadik köztársaság idején.

Írói pályafutása még első házassága idején kezdődött, útirajzokat, elbeszéléseket írt, de a párizsi világ figyelmét »Les idées antiproudhoniennes sur l'amour, la femme et le mariage« (Antiproudhonista gondolatok a szerelemről, a nőről és a házasságról) c. munkája vonta magára, melyben szenvedélyesen követelte a nők számára a házasságban a jogokat. Egyik későbbi munkája már határozott irodalmi sikert hozott, a francia-német háború idején keletkezett, azokat az érzéseket fejezte ki benne, amelyek Párizs ostromakor a szerzőt eltöltötték. A mű erőteljes hangon szólt a hazát eltipró ellenségről, megtestesítette a Németország elleni megtorlás eszméjét. Juliette Adam-ot németellenes érzelmeiben, a revans eszméért harcoló Gambetta halála sem zavarta meg, az 1879-ben alapított folyóirata, a »Nouvelle Revue« hasábjain továbbra is minden alkalmat megragadott, hogy szítsa a németgyűlöletet. Jelentős irodalmi személyiségek támogatták vállalatát, mely liberális demokrata színezetű volt, s a harmadik köztársaság jellegzetes orgánumává vált.

Juliette Adam és Magyarország kapcsolata nem »A magyarok hazája« c. mű megírásával kezdődött. Érdeklődésének és rokonszenvének már a szegedi árvíz alkalmával is tanújelét adta: gyűjtési akciót szervezett az elemi csapás sújtotta város megsegítésére. Az 1883-ban Párizsban látogató magyar író- és művész-küldöttség fogadásában és programjának megszervezésében jelentős szerepet vállalt. Így érthető, hogy az 1884 márciusában tett viszontlátogatása alkalmával a magyar művészvilág és az ellenzékhez tartozó társadalmi körök mindent megtettek annak érdekében, hogy a rendelkezésére álló rövid idő alatt minél többet lásson Magyarországból.

Az újságok egykorú tudósítása szerint 1884. márc. 20-án érkezett és márc. 31-ig tartózkodott Magyarországon, majd hazautaztában Turinban meglátogatta Kossuth Lajost. A szerkesztő-asszony már megérkezésükor közölte vendéglátóival azt a szándékát, hogy »könyvet akar írni a magyarokról« (VÚ, 1884. márc. 23. 12. sz. 193.). Programját ennek megfelelően állították össze. Az írók és művészek társasága estélyt rendezett tiszteletére, amelyen megjelent Jókai Mór is. Másnap, márc. 21-én a fővárossal ismertették meg, este a Nemzeti Színházban a »Fedorá«-ból, a Népszínházban pedig Berzók Árpád »A vén kupec« c. darabjából nézett meg részleteket. A következő nap, márc. 22-én reggelit adott a Hungária szállodában, amelyre Jókai Mór, Gyulai Pál, Pulszky Ferenc és Urváry Lajos is hivatalosak voltak. Ezt követően a képviselőházat látogatta meg, ahol több képviselővel megismerkedett. Aznap este a »Hunyadi László«-t hallgatta meg, majd részt vett az írók és művészek társaságának tiszteletére rendezett estélyén. Itt hangversenyt rendeztek számára, amelynek végén Blaha Lujza magyar dalokat énekelt. A vacsorán több köszöntő hangzott el. Márc. 23-án alföldi útjára indult. Mezőhegyesen bemutatták a méntelepet, Szolnokon villásreggelivel fogadták, Békéscsabán a vasúti csatlakozásra várva, sétát tett a városban. Mezőhegyesen az ott állomásozó tisztikar köszöntötte. Másnap, márc. 24-én lovaskocsin folytatták az utat Szentes felé. Útközben láthatott címeres gulyát és ménest, gyönyörködhetett a csikósok tudományában, este hat órára érkeztek meg Szentesre, ahol fáklásmenetet rendeztek tiszteletére. Szentesen töltötték az éjszakát, és márc. 25-én érkeztek Szegedre. Ott a főispán és a polgármester köszöntötte a francia vendéget. A szegedi színházban díszelőadást rendeztek tiszteletére, majd másnap reggel Adam asszony megnézte az újjáépített várost, és vonattal visszaindult Budapestre. (A programról ld. részletesebben VÚ, 1884. márc. 30. 208.) A Budapesten töltött további négy napot arra használta fel Juliette Adam, hogy még megismerkedett néhány közintézettel, és feljegyzéseit rendezte, majd márc. 31-én Bécsen keresztül Olaszországba utazott, hogy Turinban meglátogassa Kossuth Lajost. (VÚ, 1884. ápr. 6. 14. sz. 224.)

Röviden tehát ez az a program, és ez az az élményanyag, amely alapul szolgált Juliette Adamnak, hogy magyarországi útibeszámolóját megírja. Élményeiről először a maga szerkesztette folyóiratban a »Nouvelle Revue«-ben adott számot. Itt a következő közlemények láttak napvilágot: »La patrie hongroise«, Nouvelle Revue, 1884. jún. 15.

XXVIII. vol. 673—695.; ibid. 1884. júl. 1. XXIX. vol. 5—30.; ibid, 1884. júl. 15. XXIX. vol. 235—281.; ibid. 1884. aug. 1. XXIX. vol. 449—483.; ibid. 1884. szept. 1. XXX. vol. 5—35.

A »Nouvelle Revue«-ben megjelent írásokat a magyar sajtó is figyelemmel kísérte, és lapjaink fordításban közöltek belőle részleteket. (Ezeknek összegyűjtése azonban messze meghaladná a kritikai kiadás feladatát.) Annyi azonban bizonyos, hogy e fejezetek közlésekor a magyar szerkesztők és az olvasók érzékeltették, hogy a mintegy tíznapos magyarországi tartózkodás sok pontatlan megállapításra vagy elsietett következtetésre adhatott alkalmat. Erre mutat a VÜ-ban napvilágot látott közlemény is: »Adamné könyve a magyarokról magyar fordításban is megjelenik a Révai Testvérek kiadásában. A szellemes francia nő, ki a tavaszkor járt Magyarországon, úti élményeit, a közéletnek és társaséletnek rá tett benyomásait több cikkben írta le, melyek a „Nouvelle Revue”-ben jelentek meg „A magyarok hazája” címen, s lapjaink is közöltek azokból ismertetéseket. Tagadhatatlanul érdekes cikkek élénk leírásokkal, elmés megjegyzésekkel és nagy szeretettel eltelve. Itt-ott tévedések csúsztak be. Ezekre Adamné figyelmeztetésével tévelvén, mint halljuk, a magyar kiadás számára kijavította. A munka egyébiránt franciául is megjelent („La patrie hongroise”) könyvalakban. Ennek terjesztését is a Révai cégre bízta a magyar kiadás jogával együtt. Adamné közéletünk számos jelesét is jellemzi, ezek részére külön emlék-kiadást rendeztek, s ez 2 frt 50 krajcárral rendelhető meg; az egyszerű kiadás 1 frt 50 krajcárral, a francia kiadás pedig 3 frt 60 krajcárral. A javított magyar kiadást egy meleg hangú ajánlás nyitja meg, melyben Adamné nemrég elhunyt édesanyja emlékének szenteli művét.« (VÜ, 1884. aug. 31. 35. sz. 569.).

A gyorsan megírt könyvecske tizenhat fejezetre oszlik. Bővebb ismertetése helyett elegendőnek tartjuk, ha tartalomjegyzékét közöljük, mert ez tájékoztatja a mai olvasót a mű tartalmáról. (1.) Elindulás. Modane, Turin, Milano, Venence; (2.) Vidékek. Gröz, A karszt, Leibachtól Budapestig; (3.) Budapest. Első benyomások; (4.) A nagy magyarok. Jókai, Pulszky [Ferenc], Gyulai, Liszt; (5.) A magyar politika. 1848-tól máig; (6.) A magyar parlament. A parlament külsője; (7.) Aktuális politika. A választások és a függetlenségi párt; (8.) Szlávok és magyarok. A nem magyar fajok; (9.) A liberalizmus. A katolikusok és keresztényszocialisták; (10.) A nagybirtok. Mánások és földjeik; (11.) A pusztá. Mezőhegyestől Szentesis; (12.) A magyar haza szívében. Szentesis; (13.) A Tisza. A szegedi árvíz; (14.) Szeged. Az új város; (15.) Beust gróf. Magyar politikája; (16.) Turinban. Kossuth Lajosnál.

A fenti felsorolás is érzékelteti, hogy Juliette Adamot ellenzéki, elsősorban a függetlenségi pártszempontok szerint tájékoztatták Magyarország helyzetéről, ez egyaránt vonatkozik a magyar történelmi fejlődésről számára rajzolt képre, a választási mozgalmak beállítására és a nemzetiségi kérdés bizonyos interpretálására. A részletekkel nem foglalkozunk, ezeket az érdeklődő olvasó a mű átlapozása után maga is megismerheti, az alábbi Tárgyi magyarázatokban azokra a kérdésekre térünk ki, amelyeket MK is megemlített ismertetésében. Meg kell

jegyeznünk, hogy rajta kívül más kritikus is kifogásolta a könyvben kifejezésre jutott egyoldalú, függetlenségi párti képviselők által inspirált álláspontot. Így tett a VÜ anonim recenziója is (VÜ, 1884. okt. 5. 40. sz. 644.).

•

MK könyvismertetését néhány nap múlva tollhegyre vette és szerzőjét alaposan megleckéztette az Ország-Világ anonim glosszaírója. A következő sorok jelentek meg a hetilap 1884. okt. 4-i 40. számában a 649. lapon: »Magyarok hazája. Írta Adam asszony. Írtak mirőlünk már sok mindent, ami alaposabb is volt, mint a szépasszonyé; föl is zúdultunk érte, de az övére azt mondjuk: kezét csókoljuk. Ez a magyar udvariasság és a műbírálaton is meglátszik. Csodáljuk, hogy a hazáját éppen olyan kevés alapossággal megnovellázott Mikszáth Kálmán, a szellemes ötletszerző, el nem vállalta a magyar fordítást, mire Adam asszony szerette volna felszólítani, ekkor egészen benne lettünk volna a Dugonics iskolájában. Mikszáth különben maga is megborzadt ettől a könyvtől, melyben idegen tollal saját bűne tükrét látta, és kimondja, hogy ez a „könyv nem mi vagyunk”. A „Jó palócok” szerzőjétől, nagyon szép ez a vallomás, és talán mégter az igazság felé, mit őszintén kívánunk. Ebből a hibából talán belátja ő is, hogy az irodalom börtén akármennyire felverték is hírnevét, hamar csökken, ha igazat nem ír. — Az anonimitás mögé bújó glosszaíró vagdalkozását mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy MK-nak a karcolat elején alkalmazott írói fogását nem értve, azt hitte, hogy valóban felkérte Mikszáthot Juliette Adam a mű magyarra való lefordítására. A továbbiakban egyaránt vitatja a recenzióban levő enyhe bírálat jogosságát és MK írói sikereinek valódi értékét. A glossza stílusfordulataiból érezhető, hogy személyes indulat fűtötte, de jelen ismereteink szerint nem tudjuk felfedezni a szerző kilétét. MK nem reagált e támadásra. A hetilap következő számában — minden valószínűség szerint maga a szerkesztő Degré Alajos tollából — az alábbi sorok láttak napvilágot: »Múlt számunkban Adam asszony könyvéről írt közleményünkben Mikszáth Kálmán íróársunkra vonatkozólag oly megjegyzések foglaltatnak, melyek nevezett barátunkra nézve ha nem is tartalmaznak sértést, elismerjük, nem hízogók. És azért nem késünk kijelenteni, hogy annak tartalma saját intenciónkól a lehető legtávolabb áll, és hogy az tudtunkon kívül került be lapunkba, mit ezennel őszintén sajnálunk. Végül csak azon reményünknek adunk kifejezést, hogy e kellemetlen incidens lapunk és Mikszáth Kálmán közt fennálló baráti viszonyt a legkevésbé sem fogja meglazítani.» (Ország-Világ, 1884. okt. 11. 41. sz. 665. 1.).

Degré Alajos szerkesztői mentegődzése arra utal, hogy a támadó glossza megjelenése után MK élszóban tehetett észrevételt a furcsa és váratlan személyeskedés miatt. Ez a bocsanatkérés azonban meghozta az eredményt: MK okt. 25-től öt alkalommal vállalta *A hét története* c. karcolat megírását. (Ld. erről részletesebben az 1884. okt. 25-i *A hét története* c. íráshoz fűzött jegyzeteinket e kötet 221-2. lapján.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 34 1—35 : 5 Mikszáth felkérése a mű magyarra való fordítására. — Az eddigi ismereteink szerint Juliette Adam magyarországi találkozása idején nem ismerkedett meg MK-nal, így az írónk által előadott fordítási felkérés szellemes írói fordulat.
- 45 : 19 *remarque* — megjegyzés, észrevétel
- 32—33 *Kölete végén maga is beösméri; hogy információit függetlenségi forrásból vette.* — A francia szerzőnő műve végén Irányi Dániel jellemzését idézi Kossuthról (224. l.), és jelzi, hogy Helfy Ignác értesítette Kossuthot tervezett látogatásáról (226. l.). De valószínűleg MK ezt az állítását arra alapozta, hogy a könyvecske »A magyar politika« fejezetében egy lábjegyzetben hivatkozik a szerző információi forrása: »Az okmányokat és jegyzeteket, melyek alapján a magyar forradalom történetét vázoltam, Irányi Dániel úrtól kaptam, a »Revolution Hongroise« szerzőjétől.« (I. h. 89. l.).
- „ 38 39 *összezavarta azt, amit Apponyitól, Pázmándytól és Horváth Gyulától hallott* — Juliette Adam a legtöbbet e három politikusra hivatkozott. Pázmándy Dénes elútasított az olasz-osztrák határra, és egész magyarországi útján végigkísérte, Horváth Gyula az Alföldön tett úton csatlakozott hozzá, Apponyi Alberttel a fővárosi fogadásokon beszélgetett több ízben.
- 36 11—12 *az olyanok sem nagy hiba, hogy az antiszemitizmus csak a Tisza elleni oppozíciónak egy neme* — Juliette Adam e kérdést így fogalmazta meg: »Az antiszemitizmus csak egy formája a Tisza elleni oppozíciónak, melynek sikere akkor kezdődött, mikor a miniszterelnök a múlt ülésszak végén felszólalt a zsidó és keresztény közti kötelező polgári házasság érdekében, melyet azelőtt mindig ellenezett . . .« (i. h. 124—125. l.) — A tények azt mutatják, hogy MK kifogása jogos, az antiszemitizmus nagy erőpróbája a tiszaezslári vérvádper kiobbantása és a per szálainak összebogozása volt (ld. Krk. 66. köt. »Tájékoztató összefoglaló a nyfregyházi (tiszaezslári) perről«. fejtegetésünket 376—399. l.)
- 18 *entuziazmus* — elragadtatás, lelkesedés
- 25—26 *főleg a derék Apponyiról szól nagy méltánylással* — A francia szerzőnő többször ír Apponyi politikai nézeteiről, de különös részletességgel taglalja a »Liberalizmus« c. fejezetben (143—159. l.).
- 33—36 *S ha arról a politikáról [ti. a Tiszáérról] leszedi a keresztvizet Adam asszony, szolgálatot tesz vele a pártoknak itthon, de a külföld előtt nem becsület nekünk, akik ezt a »tiranus«-t tőrjük a kormány élén.* — Juliette Adam negatív képet fest Tisza Kálmán tevékenységéről. Néhány kiragadott példa: »A választási kampányban Tisza úrnak első gondja a

választási elnökök kiszemelése. Miután nem ő nevezi ki, hanem a megyei bizottság, megenged nekik minden törvénytelenséget, miután őt ezekért nem lehet felelősségre vonni . . . » (95—96. l.) »A Tisza-féle politika abból áll, hogy teremtünk egy nemzedéket, melyet kizárólagos kedvezményben részesítünk, és amely nekünk köszön mindent Tisza úr megteremt a nyárspolgárságot és a titkos tanácsosokat, kiket a hierarchia sorozatán kívül keres, hogy teljesen az övéi legyenek . . . » (120. l.); »Tisza úr, bár előkelő származású, voltaképp nyárspolgár, szűkkeblű, takarékoskodó; egy országban, ahol szeretik a túlságos költségeket, előny, ha sok ilyen ember van, de az nem való a kormány élére; bátrak vagyunk azt hinni, hogy a magyar miniszterelnök nem született arra, hogy hazáját a hősiesség, a nagyság útjára vezesse. . . » (212—222. l.). Az idézetek tetszés szerint szaporíthatók, de ezek is érzékeltetik, hogy MK észrevétele és kifogása jogos. És a bírálat elsősorban az információkat és nem a szerzőt illeti.

- 37 : 4 — 6 *A fáma azt beszéli, találkozni akar veled, de Tisza visszatar-totta magát az ünnepélyektől, melyekre az Adam asszony iránti hódolat adott itt alkalmat.* — Az egykori híradás szerint a miniszterelnök nem vett részt egyik hivatalos vagy félhivata-los megnyilvánuláson sem.
- 9 — 11 *Tiszáról azok, akik humorizálni szeretnek, azt híresztelték: azért nem vett részt Adamné ünnepségében, mert a burkus-szö-vegség iránti tekintetek kívánták tartózkodását.* — Amit Juliette Adam irodalmi pályafutásáról és politikai nézeteiről, továbbá a szerkesztésében megjelenő »Nouvelle Revue« revansista, németellenes irányáról a bevezetőben szólunk, ez igen va-lószínűvé teszi, hogy a Monarchia külpolitikai érdekei tar-tották távol Tisza Kálmánt a francia vendég tiszteletére rendezett fogadásokról.
- 26 — 29 *Hiszen a Hungária kellenei talán még ma is eszik a mara-dékot a Munkácsy lakomáról! No, az ilyen helyett aztán meg lehet kívánni, hogy a magyar miniszterelnök jelen legyen.* — A Magyarországon tartózkodó Munkácsy Mihály tiszteletére a Hungária szálloda termeiben ünnepi vacsorát rendeztek 1884. szept. 25-én. A díszvacsorán megjelent Tisza Kálmán és pohárköszöntőt mondott a művészre (VÜ, 1884. szept. 28. 629. l.) — Tehát MK ezzel a fordulattal érzékeltette, hogy Tisza Kálmán tudta, hogy hol kell megjelennie, és megerősítette ezzel a 37 9—11 sorban feltételezésként jelzett állítá-sát.
- 38 : 8 — 5 *Legnagyobb hibája az [a könyvnek], hogy a fordítása látszik lenni az eredetinek; mintha magyar toll írta volna — a válaszá-sok előtt.* — MK ezt az állítását megalapozottnak tekint-hetjük: Juliette Adam könyve észrevételeket tartalmaz a magyar választási rendszerről. Valószínűleg függetlenségi

párti informátorai arra nem gondoltak, hogy sérelmeik fel-
sorolása befolyásolja a mű szemléletét. (Ld. a mű 95–96.
101–102 és más helyütt levő megállapításokat.)

A TISZTELT AKADÉMIA

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 8., 6. évf. 278. sz. (1–2.;l.)* A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés: *S-n.* Kötetben itt először.

Az Akadémia a korábbi esztendőkből több ízben volt MK támaszainak célpontja. Ez érthető is, hiszen a kiegyezést követő korszakban az Akadémia vezetése egyre inkább a konzervatív körök befolyása alá került. Ennek az irányváltozásnak volt a következménye, hogy a liberális és polgári lapok élesen támadták az Akadémia tagválasztásait, a jutalmak odaítélésében hozott döntéseit, a kutatási támogatásban részesülő szerzők és művek kiválasztását. MK az 1883. évi közgyűlés után az éles hangú *Szellő nyájaskodások a t. Akadémiával* c. cikkében az új tagok kiválasztását támadta. Külön szólt azokról, akiknek személye, annak ellenére, hogy tudományos eredményeiket a hazai közvélemény számon tartotta, fel sem merült a választások alkalmával. (Krk. 67. köt. 50–53. l. és a kapcsolódó jegyzeteink 267–269. l.) A művészi értékítélet szubjektivitása, a kialakult értékrend semmibe vevése és saját műveivel kapcsolatos bántóan személyeskedő kritika arra készítette MKt, hogy az Akadémia központi folyóiratát a »Budapesti Szemle« c. cikkében tolla hegyére tűzze, és véleményt mondjon a szerkesztés, valamint a folyóiraton eluralkodó konzervatív szemlélet felett (Krk 67. köt. 79–81. l. és jegyzeteinket a 281–282. lapon.) Az 1884-es év elején írt *A t. Akadémiából* c. karcolatában pedig felfigyelt arra, hogy egy döntés meghozatalánál mennyire befolyásolta a résztvevőket az előző év antiszemita hangulatkeltése, és ennek leleplezésére a parlamenti karcolatokhoz hasonló részletességgel számolt be az élehangú vitáról (Krk. 68. köt. 16–20. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 227–230. lapokon). Az 1884. júniusi közgyűlést követően *Akadémiádák* címmel erőteljes hangon ítélte el a tudóssá válás igen gyakori formáját, a támogatás és összeköttetés után kilincselő szakírók magatartását. (Krk 68. köt. 48–50. l. és a kapcsolódó jegyzeteinket a 246–247. lapokon.)

A jelen bíráló cikk és az ezt követő *Bis repetita placent* című támadó írásnak kiváltó oka az 1882–83-as évre szóló Péczy-pályadíj ki nem adásával kapcsolatos döntés volt. A pályadíj odaítélésekor két művet vetettek vizsgálat alá: Dóczy Lajos »Utolsó szerelem« c. történelmi vígjátékát és Bartók Lajos »Kendi Margit« c. történelmi drámáját. Az Akadémia által kijelölt bíráló bizottság tagjai Gyulai Pál és Szász Károly (rendes tag) és Csiky Gergely (levelező tag) voltak. A bíráló bizottság az 1884. okt. 6-án tartott összes ülésen ismertette álláspontját. Erről a PH következő nap, az alábbi híradást jelentette

meg: „... Pályázónak tekintendő minden olyan színmű, mely az említett időközben akár nyomtatványban, akár pedig valamely színpadon előadatott, s a pályázati határidőn belül kézírata az Akadémiához beküldetett. Jutalom 1000 arany forint. A bírálók voltak: Gyulai Pál, Szász Károly és Csiky Gergely. A pályázati határidő leteltéig kézirat nem küldetvén be, a bírálóbizottság csak a nyomtatásban megjelent Dóni Lajos „Utolsó szerelem” c. vígjátékát és Bartók Lajosnak a „Kendi Margit” c. színművét bírálta. A bírálóbizottság többsége úgy találta, hogy e művek sem történeti hűség, sem költői becsérték tekintetében nem olyanok, hogy jutalomra érdemesek volnának, s azért azt a javaslatot terjeszti az Akadémia elé, a jutalom ki ne adassék. A bírálóbizottság egyik tagja „Kendi Margit”-nak akarta kiadni a jutalmat, de a többség a jutalom ki nem adását határozta el...» (1884. okt. 7. 277. sz. 5. l.).

Nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy MK jelen volt-e az Akadémia okt. 6-i összes ülésén vagy sem. Az azonban bizonyos, hogy figyelemmel kísérte a Péczely-díj sorsát, mert Bartók Lajoshoz személyes kapcsolatok is fűzték. É kapcsolatot nem hallgatta el, több írásában elismeréssel szólt Bartók költői és szerkesztői tevékenységéről. Egy évvel korábban például megvédte a Budapesti Szemle támadó kritikájával szemben (Krk 67. köt. 81. l.). A bírálóbizottság döntésével kapcsolatban írt első cikkének megfogalmazása, az, hogy nem bocsátkozik a szakvélemény részletesebb taglalásába, valószínűvé teszi, hogy csak információk alapján írta meg támadását. Mert ha ismerte volna a bírálat szempontjait és hallotta volna az »elemzés« módszerét és az ítélet-kialaktítás fordulatait, akkor még kevesbé hagyta volna szó nélkül az ott elhangzott argumentációt. (A bírálat teljes szövege később megjelent az Akadémiai Értesítőben 1884. 6. sz. 176—182. l. — Erre csak a Tárgyi magyarázatokban utalunk majd.)

*

A jelen karcolatban MK a korábbi évekhez hasonlóan értékeli az Akadémia szemléletét és magatartását, különösen azt nehezményezte, hogy a konzervatív eszmék eluralkodása miatt fölényrel, meg nem értékkel fogadta a kortárs irodalom alkotásait, nem támogatta sem erkölcsileg, sem anyagilag, sőt indulatos bírálattal illette. A cikket intonáló anekdotikus történet is e gondolatot hivatott érzékeltetni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 38 1—16 A végrendeletét módosító erdélyi nagyúr. — MK anekdotájában említett erdélyi nagyúr alakját a konkrétabb adatok hiányában jelen ismereteink szerint nem tudjuk azonosítani. De az írói szándékot figyelembe véve, nem a történelmi név, hanem a szituáció a fontos.
- 3 *korifeus* — vezéregyéniség, a tudomány kimagasló képviselője.
- 5 *testamentum* — végrendelet

Lap Sor

- 38 – 25 *almanachok* — MK utalása az Akadémia által évente megjelentetett Almanachra vonatkozik, amely a szervezeti felépítésen kívül közölte tagjai publikációinak jegyzékét.
- 39 : 4 *Fordítanak összevissza* — MK utalása az Akadémia Könyvkiadó Bizottsága által megjelentetett sorozatra vonatkozik, amely többségében külföldi művek fordítását tartalmazta.
- 4 *gezemice* — igazg., szemét. Átvitt értelemben: értéktelen szellemi termék.
- 8 *primipilus* — vezér, főkolompós
- 20 – 24 Szóchenyi István és az Akadémia — MK az előző évben írt *Szelid nyájaskodások a t. Akadémiával* c. cikkében is az utódokkal szembesítette az alapító szellemét (Krk 67. köt. 52. l.).
- 40 : 6 – 7 *Értjük a Péczely-díjat, mely kiadandó a két évi időtartamon belül írt legjobb drámának vagy tragédiának.* — A díj feltétele a következő volt: »A Péczely-pályadíjra csak tisztán a magyar tör énelemből vett színművek pályázhatnak, úgy tragédiák mint középfaajú drámák, akár kötött nyelven, akár prózában írva. b) Pályaműveknek tekintetnek minden oly magyar történelmi színművek, amelyek a kijelölendő két évben megjelentek nyomtatásban, vagy ha nyomtatásban nem jelentek is meg, valamely színpadon előadattak, s kéziratban az Akadémiához beküldettek, az utolsó két évet követő március hó utolsó napjáig.« (Akadémiai Értesítő, 1884. 176. l.).

BIS REPETITA PLACENT

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 10., 6. évf. 280. sz. (1. l.)* A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés: *S-n.* Kötetben itt először.

Az előző, *A tisztelt Akadémia* című cikkhez fűzött jegyzeteinkben jeleztük, hogy az 1884. október 6-án megtartott akadémiai összes ülésen ismertetett, a Péczely-pályadíjjal kapcsolatos elutasító bírálat váltotta ki MK támadó cikkét. Ez az írás a vita folytatása. Pulszky Ferenc ugyanis a PH hasábjain védelmébe vette az Akadémiát és a pályadíjjal kapcsolatos álláspontot. E az gesztus készítette frónkat arra, hogy tollat ragadjon, és visszautasítsa Pulszky érveit.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 40 cím *Bis repetita placent* — A kétszer megismételt tetszenék. Itt e latin mondást úgy lehet értelmezni: az hat, amit kétszer megismételnek.

- 40 1 *Egy akadémikusunk, aki a minap halt meg* — MK utalása minden valószínűség szerint Pompéry Jánosra vonatkozik, aki 65 éves korában 1884. szept. 28-án hunyt el.
- „ 2—3 *egy tudományos értekezésében összevart két embert egynek.* — Minthogy csak feltételeztük, hogy írónk a karcolat kezdő sorában a közel két hete meghalt Pompéry Jánosra utalt, nem tudjuk felderíteni, hogy ha valóban róla volt szó, akkor melyik cikkében tekintette egy személynek az idősebb és fiatal angol Pitt-et. — A tudományos anekdota különben is csak eszköz volt MK-nak arra, hogy bírálhassa a következő sorban Gyulai Pált és Szász Károlyt.
- „ 4—5 *Én magam is ösmerek olyan két embert, kit össze lehetne varrni egymak: Gyulait és Szász Károlyt.* — MK ezzel az utalással visszatér a Péczeley-pályadíj kérdésére, ti. Csiky Gergely jutalmazandónak tartotta Bartók Lajos művét. Ezt így fogalmazta meg a jelentés: »A bírálók egyike a „Kendi Margit” című drámát érdemesnek találja a jutalomra . . . A többség [ti. Gyulai és Szász] a fentebbieknél fogva nem osztotva e nézetben, a Péczeley-díj ki nem adását javasolja az Akadémiának . . .« (Akadémiai Értesítő, 1884. 181. l.).
- 8—9 *az öreg Pitt (Lord Chatham) és a fia, a fiatal Pitt egy ugyanazon személy volt.* — Az apát és fiát egyaránt Williamnak hívták. Az apa 1708-ban született és 1778-ban halt meg, fia 1759-ben született és 1806-ban hunyt el.
- 41 16—17 *Azt állítja ugyanis, hogy a Péczeley ezer forint abszolút becsű művet követel. De ez nem áll* — Pulszky Ferenc a PH 1884. okt. 9. számában megjelent »A magyar Akadémia« c. vezércikkében a következőt állította: » . . . az Akadémia első ülésének legelső tárgya volt a bizottság jelentése az ezerforintos Péczeley-díj ügyében a történelmi színmű számára, mely az utolsó években nyilvánosságra került, s abszolút becsel bír . . .« — Pulszky érvelésével szemben MK-nak volt igaza.
- „ 21—23 *(hacsak nem azt akarta megírni, hogy Pauler még mindig fizetést húz az Akadémiától)* — MK e fordulattal személyes jelleget kölcsönöz Pulszky Ferenc véleményével vitázó cikkének. Észrevette, hogy Pulszky az Akadémia védelmében írt cikkében nem mulasztotta el az alkalmat, hogy egy oldalvágást ne intézzen Pauler Tivadar igazságügyminiszter, az Akadémia alelnöke ellen. Pulszky a következőket írta: » . . . a fizetési tagok intézménye kiháló álláspontba helyeztetett. A kik, mint például Pauler miniszter régebbi időben fizetésbe jöttek, megtartják azt; újak azonban nem lépnek helyeikbe, ha azok megüresednek . . .« (I. h.)
- „ 23—26 *[Pulszky] oda görbüli ki, hogy már a drámaiadalomnak nincs is szüksége az Akadémia segítségére. De ugyanakkor elősmeri, hogy ritka az olyan mű is, mely az ügyis alacsonyra szabott mértéket megüsse.* — MK vitázó kedvét kiváltó Pulszky-féle gondolatsort az alábbiakban idézzük: »Az Akadémia

alapítása óta mindig szerves összeköttetésben volt a színházzal. A magyar hazafiak e két intézetben tisztelték a magyar nemzetiség ikergéniusát, s a magyar színházban nemcsak mulatságot kerestek, hanem minden nemesebb érzelmenek, a hazafiságnak, a jó ízlésnek, a magasabb műveltségnek templomát látták benne. A színház ezen időztem felfogásából magyarázható a Teleki-, Karátsonyi- és Péczely-pályadíj, melyek most céljukat elvesztették, mióta a közönség annyira pártolja a nemzeti színházat, hogy ez az írónak műveik után oly tantiéme-t fizethet, melyhez képest a Teleki- vagy Karátsonyi-díj csekélységnek tűnik ki. Negyven-ötven vig- és szomorújáték pályázik azonban most is minden évben ezekre a díjakra anélkül, hogy az irodalomnak abból bármi haszna lenne. Ritka kivételes eset, hogy oly munka jelentkeznék, mely az úgyszem magasra szabott mértéket megüsse. Ifjú óriásaink természetesen megírnak mindig egy tragédiát, s mindig zokon veszik, ha a kritika keményen elítéli ezen gyarló kísérletüket, sőt a hírlapokban, ahol tehetőségük inkább hasznavehető, kiöntik mérgök serlegét az Akadémia nyelvészeti osztályára . . . («A magyar Akadémia», PH, 1884. okt. 9. 297. sz. 1–2. l.). — Pulszky vezércikkének ez a gondolatmenete joggal sértette MKt és íróársait. Úgy tűnik, hogy az idézett rész utolsó mondata MK előbbi cikkére is értelmezhető, bár írónk nem jelentkezett színműkísérletével az Akadémián.

- 41 : 29 – 30 a nemzetiség palládiuma — a nemzeti érzés védelme, oltalma.
 42 : 5 – 6 [*Pulszky*] (csak harmadéve írta meg első zsonge színművét, a *Felsülés-t*) — MK 1881 végén két alkalommal is ironikus felhangú cikkben foglalkozott Pulszky első, meglehetősen késői színművével: *A drámatrók hazája, Ahol unatkoznak.* (Krk 62. köt. 114 – 115., 116 – 118. l. és Bisztray Gyula kapcsolódó jegyzetei.)
- 8 – 21 Ábrányi Kornél és Vadnai Károly véleménye. — A Fővárosi Lapok 1884. okt. 9. 237. sz. 1534. lapján olvasható a »Vád az Akadémia ellen« névjelzés nélkül napvilágot látott cikk, amelyet Vadnai Károly írt. Bevezetőben részletesen taglalja Ábrányi Kornél álláspontját. Egyetért véleményével. A maga és lapja nézetét óvatosabban fogalmazza meg. A MK által idézett mondat a legerőteljesebb észrevétel a Péczely-pályadíjjal kapcsolatban.
- 22 – 27 Böhm Károly és az 1884-es nagyjuttalom. — Az Akadémia 1884-es XLIV. Nagygyűlésén a II. osztály alábbi javaslatát fogadták el: » . . . az akadémiai nagyjuttalmat, amelyre az 1877 – 83. évközben megjelent filozófiai munkák pályáznak, Felméri Lajos „Az iskolázás jelene Angolországban” című munkájának, a Marczibányi-juttalmat pedig Alexander Bernátnak, általában munkásságáért s filozófiai tudományok terén, de különösen Kant-jáért javasolja kiadatni.« (Akadé-

miai Értesítő, 1884. 54. l.). — Tehát az tény, hogy az 1884-es nagydíjat nem Bóhm Károly kapta. A MK által előadott történet forrására nem tudunk rátalálni, így ennek autentikus voltát sem tudtuk elbírálni.

- 15 *szonika* — hanggal kapcsolatos. Itt azt jelenti, hogy meg sem szólaltak, vagyis figyelembe sem vették.

A HÉT TÖRTÉNETE

M. *Ország-Világ.* (Szerk.: Degré Alajos) 1884. október 25., V. évf. 43. sz. 299. l. Névjelzés: *M—th K—n.*

Kötetben itt először.

A mi képviselőházunk című, a Magyar Salonban megjelent karcolat jegyzeteiben jeleztük, hogy az volt MK-nak az első olyan írása, amelyben a PHban naponként közreadott beszámolóí módszerén továbbhaladva elszakad az aktualitástól, és általánosabb érvényű képet próbált rajzolni a parlamenti életéről. (Ld. e kötet 251-3. l.) Ugyanott jeleztük, hogy e kísérlet következő állomása az Ország-Világban öt alkalommal közzétett *A hét története* c. karcolat-sorozata, amelyben az eltelt hét lényeges parlamenti eseményeit összegezte, de számot adott más politikai és kulturális eseményről is.

A jelek arra mutatnak, hogy MK öt alkalommal való szerepeltetésének némi előtörténete van. Az Ország-Világ 1884-es évfolyamában ugyanis rendszeressé vált ez a rovat, mindig »A hét története« címet viselve. Hol Degré Alajos Szerkesztő aláírással szignálta, hol Benedek Elek Székely Huszár szignóval, hol megint más újságíró foglalta össze az eltelt hét eseményeit. Október 25-ig e rovatban nem találkoztunk MK nevével. Pedig a lap negyedéves előfizetési felhívása őt is munkatársként említette. Az igaz, hogy az év áprilisában a hetilap hasábjain MK teljes névjelzésével látott napvilágot *A tavasz öregek* c. rajza (Krk 35. köt. 60—71. és a hozzáfűzött jegyzeteink 292—294.), de ez volt 1884. okt. 25-ig MK egyetlen megjelentetett írása. Mégis október 6-i számában találkozhatunk nevével: a *Szép asszony könyve* című, a PH 1884. szept. 28-i számában megjelent karcolatát támadta meg az Ország-Világ anoním glosszaírója. A személyeskedő hangú írást a következő számban a szerkesztőség mentegetődzése követte: furcsa módon azt állították, hogy tudtukon kívül került be e szöveg a lapba. A szerkesztő azt a reményét fejezte ki, hogy »e kellemetlen incidens lapunk és Mikszáth Kálmán közt fennálló baráti viszonyt a legkevésbé sem fogja megláztatni«. (A sajtótámadás teljes szövegét a *Szép asszony könyve* c. karcolat jegyzetében közöltük ld. e kötet 213. l.)

Úgy véljük, hogy a szerkesztői megkövetést, a kibékítés eszközeként követte a szerkesztői felkerés. Ezzel magyarázható, hogy az elkövetkező öt alkalommal MK szignójával jelent meg »A hét törté-

note* c. rovat. Az a körülmény, hogy írónk eleget tett a felkérésnek, bizonyíték is egyben, hogy a személyeskedő támadás nem váltott ki belőle haragot.

*

Az 1884. okt. 25-én megjelentetett *A hét története* c. karcolatban MK két belpolitikai jellegű témával foglalkozott: a budapesti rendőrség egyes tagjai ellen indított vizsgálatral és a képviselőházban folyó válaazfelirati vitával.

A budapesti rendőrfőkapitányság ügyei és Thaisz Elek

Az első téma gyökerei hosszú évekre nyúlnak vissza, és kiváltó oka a Tisza Kálmán bizalmát élvező Thaisz Elek budapesti rendőrfőkapitány személye és korrupt magatartása volt. De emellett tetemesen kivette részét a kibontakozó munkásmozgalom elfojtásában is, és e téren folytatott módszerei növelték népszerűtlenségét. Az ellenzéki sajtó évek óta támadásainak tüzeit zúdította Thaisz Elekre, a képviselőházban interpelláció is foglalkozott tevékenységével. MK karcolataiban is felmerültek a Thaisz körüli hírek és a rendőrség tehetetlenségéről szóló ironikus történetek. A kártyabarlangok ellen folytatott különös razzia a tárgya *A malőrös nap* c. írásának (Krk. 62. köt. 11—13. l.). A rendőrség téltlenségét veszi tollhegyre *A köpönyegek* c. kiroki (uo. 22—23. l.). Egy Thaisz Eleknek tulajdonított önvizsgálat a *Mikre jött rá a rendőrség?* c. helyzet-és stflusparódia (uo. 92—94. l.). és végül a *Jaj az erőseknek!* c. karcolat a rendőrség nyomozási módszereit ironizálja (uo. 94—96. l.). E cikkekkel kapcsolatban ld. Bisztray Gyula jegyzeteit, különösen 62. köt. 200—201. l. Megemlítendő, hogy az 1883. május 4-én napvilágot látott *Egy rendőr-zseni* c. rajzának bevezetőjében írt a városban elterjedt híresztelésekről. (Ezt a rajzot beillesztette az év végén kiadott *Az apró gentry és a nép* c. rajzgyűjteményébe, és ezeket a bevezető publicisztikai észrevételeket elhagyta. Ld. Krk. 34. köt. 96—100. A jegyzetünket és a kihagyott részt ld. 304—308.) Érdemes felidézni MK másfélévvel korábbi kommentárját: »... marad Thaisz. Úgy értem, hogy Rádayból levonva Laucsikot — marad Thaisz. Azaz dehogy marad, mert hisz éppen abból az alkalmából hozom ezt fel, midőn azt kezdik rebesgetni a képviselőházban (még eddig ugyan csupán a büfében), hogy a budapesti főkapitányból jövőre „nagyságos” helyett valami úton-módon „méltóságos hivatalt” csinálnak, s beleültetik a volt szegedi királyi biztost, idősb Ráday Gedeon orsz. képviselőt. Hogy lesz, hogy nem lesz, talán eddigelé még maga a „mindentudó” se tudja, de annyit már megmondott a mindentudó [ti. Tisza Kálmán] a csendőrvajaslai vitánál, hogy Thaisz „nem éppen rossz rendőr — csak az a kár, hogy sokat betegeskedik”, s ezzel a mindentudó mindent megmondott . . . » (ld. Krk. 34. köt. 306.) A másfél évvel korábban keletkezett sorok már egyértelműen arra utalnak, hogy a joggal sokat támadott Thaisz Elek mindenben élvezte Tisza Kálmán bizalmát.

Az ügy, amelyről MK a jelen karcolatában beszámolt, több héttel korábban kezdődött. Egy Tauber Leó nevű ügyvéd nyilatkozatban támadta meg Minorich rendőrfogalmazót. Az viszont-nyilatkozatban utasította vissza a vádakat. Thaisz erről az ügyről jelentést tett a belügyminisztériumnak, és a felettes hatóságok azonnali vizsgálatot rendeltek el. Thaisz Majthényi rendőrtanácsost bízta meg a vizsgálattal. A vizsgálat megindulásakor Minorich »több ívre terjedő iratot nyújtott be, melyen több főtisztviselő és a rendőrség kötelékén kívül álló egyének is súlyos vádakkal terhelhetnek, mely vádakat már azért sem lehetett figyelmen kívül hagyni, minthogy azok több hivatalnokot *leghatározottabban vádolnak hivatali visszaéléssel*. Eredménye az ez irányban követett vizsgálatnak még nem ösmeretes, de mint már említők, 32 kihallgatási jegyzőkönyvet vettek föl ez ügyben...» (»A fővárosi rendőrség«, PH, 1884. okt. 11. l.).

E híradás jelezte annak a vizsgálatnak a kezdetét, mely több héten keresztül a közvélemény érdeklődésének előterében állt, és amely végső soron több évi politikai támadás-sorozat után arra kényszerítette Tisza Kálmánt, hogy eltávolítsa a budapesti rendőrkapitányság éléről Thaisz Eleket. De ahhoz, hogy Tisza erre a lépésre szánja el magát, a nyomozásnak igen súlyos tényeket kellett felderítenie. A Majthényi rendőrtanácsos által vezetett első vizsgálat eredményei már arra mutattak, hogy a visszaélésekkel kapcsolatos hírek megalapozottak voltak. Az első fázisban már arról számolt be a PH, hogy több rendőrtisztviselő felfüggesztése várható. (»A rendőrség köréből«, PH, 1884. okt. 14. 5. l.) Az elkövetkező napokban a sajtóban részletek jelentek meg a rendőrségnél felderített hivatali visszaélésekről: anyagi ellenszolgáltatás fejében egyes rendőrtisztviselők szemet hunytak a játékbarlangokban folytatott üzelmek felett, kapcsolatban álltak zsebtolvajokkal, és velük együttműködve simítottak el kényes ügyeket, míg más esetben holtpontra vezették a nyomozást. (»A hatvani utcai botrányfészek«, PH, 1884. okt. 16. 3—4. l.) A vizsgálatról kiszivárgott hírek alapján a PH belső vezércikkben foglalkozott a rendőrségnél felderített anomáliákkal. »Ami piszok és szenny évek óta összegyülekezett a hatvani utcai palotában — írja az anonimitását megőrző újságíró —, pár nap óta megint az ország szemei előtt van. A közönség hírül vehette a lapokból, hogy a fővárosi m. kir. rendőrségnek sok tisztviselője a rablók, tolvajok, prostituáltak és hasonneműek gyalázatos keresményében hosszú idő óta üzletszerűen osztozkodik... A sajtó évek óta ritka kitartással harcolt a fővárosi rendőrség kebelében elterjedt korrupció ellen, s ma elég, ha egyszerűen arra hivatkozik, hogy mindenkor igazsága volt. Igazsága volt akkor is, mikor kellenül fogadta a miniszterelnöknek egy nem régen tett nyilatkozatát, melyben elismerte ugyan a visszaéléseket, de a tett interpellációval szemben védelmébe vette a hatósági tekintélyt, melyet a rendőrség képvisel...» Thaisz Elek főkapitány fölfüggesztését elkerülhetetlennek tartjuk, mert az ő felelőssége alatt nőtt naggyá a gyalázatos korrupció...» (»Rémülés a rendőrségnél«, PH, 1884. okt. 18. 2—3. l.)

A következő nap már arról adtak hírt a lapok, hogy három magasabb beosztású rendőrtisztviselőt felfüggesztettek állásukból, és a

belügyminiszter Jékelfalussy Lajos tanácsost nevezte ki miniszteri biztosnak, sőt teljhatalmossal kérte fel a további vizsgálatokhoz. (»A hatvani utcai botrányszekről«, PH, 1884. okt. 19. 4. l.) A további hírek arról számoltak be, hogy a nyomozás első eredményei már átke-
rültek a budapesti kir. büntető bírósághoz (»A hatvani utcai botrányszek-
fészekből«, PH, 1884. okt. 20. 3—4. l.), és találgatások jelentek meg
arról is, hogy ki lesz Thaisz Elek utódja. Az ekkori kombináció szerint
a főkapitányt nyugdíjazni fogják, és a botránys ügy lezárása után
Faschó-Moys miniszteri osztálytanácsost fogják főkapitánnyá kine-
vezni. (»Ki lesz Thaisz Elek utódja?«, PH, 1884. okt. 20. 4. l.) A sajtó
napról napra tájékoztatott a vizsgálat legfrissebb eredményeiről és a
törvényszéknek átadott nyomozati iratokról (PH, 1884. okt. 22. 5. l.;
uo. okt. 23. 5. l.; uo. okt. 25. 5. l.).

A közvélemény nyomására lefolytatott vizsgálat a visszaélések
egész sorát derítette ki. 1884. nov. 7-én a PH hírül adta, hogy Thaisz
Elek háromhónapos szabadságra megy (5. l.), ezzel kapcsolatban ld.
MK *A halálmadár* c. glosszáját. A nyomozás még sok szennyet feltárt,
a közvélemény mégis bizonytalanságban volt, mert attól tartott,
hogy a tények ellenére Thaisz újból visszatérhet hivatalába. A szemé-
lyi kombinációk sora hangzott el és látott napvilágot. A botránys
egyre duzzadt. Thaisznak végérvényesen távoznia kellett, utódját
csak 1885. február 5-én nevezték ki Török János személyében . . .

*

A képviselőházban folyó felirati vitával kapcsolatban a naponta
megjelentetett parlamenti karcolatokhoz fűzött jegyzetekben utalá-
sokat találhat az olvasó. Ld. különösen az okt. 19., okt. 21., okt. 22.,
okt. 24. közzétett parlamenti karcolatokat és a hozzájuk fűzött jegy-
zeteket (e kötet 112—122. ill. a jegyzeteket a 270—276. lapokon).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 44 : 6 *kloáka* — szenny, piszok
- 8—17 A Hamid pasa pákosztos macskájáról szóló történet. —
MK ezzel az anekdotával annak véleménynek adott kifejezést,
hogy ez alkalommal is mindent meg fognak tenni a botránys
eltussolása érdekében. — A történetet MK már korábban
megírta *A pasa macskája* c. rajzában (Krk 28. köt. 123—124.
l.) és néhány hónappal később egyik publicisztikai írásába is
beleszötte (*A fővárosból*, Krk 53. köt. 7—8. l.).
- 19 *A király vadászatokot tart odahaza Gödöllőn* — A PH híre
szerint Ferenc József Rákospalotán részt vett egy rókadadá-
szaton (»A király mint rókadadász«, 1884. okt. 23. 3. l.).
- 20 *József főherceg szüretel* — A PH 1883. okt. 20-i számában
olvasható a Nemzetből átvett »Szüreti mulatság Acsuton« c.
Jókai Mórtól származó karcolat.

Lap Sor

- 44 : 21 az új javaslat a főrendiház reformjáról. — A PH 1884. okt. 21-i számában látott napvilágot a Tisza Kálmán által aláírt »A főrendiház mint felsőház szervezéséről« c. törvényjavaslat, amelyet előbb a megfelelő bizottságok elé terjesztettek. A törvényjavaslat tárgyalását a képviselőház 1885. február 10-én kezdte meg és márc. 4-ig folyt a vita.
- 22—23 (Élég ravaszul van kieszelve — csakhogy kevés bajt hárt el, sok elbűtéléletet sért meg.) — MK a főrendiházi reformjavaslattal kapcsolatos észrevétele közel áll a PH szerkesztőségének álláspontjához. A napilap vezércikke a következőkben summázta véleményüket: »... Elég a javaslatot csak futólag átolvasnunk, s már meggyőződhattünk, hogy az egészbenvéve egyetlen prononszírozott álláspontot sem képvisel teljesen, hanem valamennyinek kompromisszuma. Teljesen kielégíteni nem fogja sem azokat, akik a tervezett felsőháznak is teljesen meg kívánták óvni főrendi jellegét, sem azokat, kik abban osztály- és érdekképviselőket kívántak látni, sem végre azokat, akik az 1848-iki törvények szellemében a felsőházat teljes harmóniába kívánták hozni a népképviselői rendszeren alapuló képviselőházzal. . . « (»A főrendiház reformja« PH, 1884. okt. 21. 1. 1.).
- „ 29-45:2 A folyók vizének tisztaságáról ill. szennyezettségéről szóló hasonlat később külön karcolattá kerekedik MKnál: *Az álmódók folyója* címmel (Jk. 30. köt. 56—59. l.).
- 45:16—17 a bizalmas »pertus« a nagyokkal, kivált mikor megkérdik: »hogya is hívnak téged, kedves barátom?« — Hasonlóan ily módon nyilatkozott MK a képviselő tegeződésről a néhány héttel korábban megjelent *A mi képviselőházunk* c. cikkében is (ld. e kötet 91—92. lapján.)

SZÁZ LEÁNY EGY BOKORBAN

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 1., 6. évf. 302. sz. (9., 10., 11. l.)*
A Pesti Hírlap Tárcza rovatában. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Zirzen Janka intézetéről névjelzés nélkül megjelentetett frás kétségtől MK karcolata. Szerzőségét a tárgyválasztás is bizonyítja: Mikszáthnak Veres Pálnéhoz fűződő személyes és családi kapcsolata révén figyelme a kibontakozóban levő nőmozgalmak felé fordult. Az előző évben írta a *Veres-Beniczky Hermin* c. cikket (Krk 67. köt. 139—141. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket 299—300. l.). A jelen kötetben lát napvilágot *A vanyarci kastély* és az *Asszonymozgalmak* c. cikke, az utóbbi a Veres Pálné kezdeményezte mozgalom létrejöttéről szól (ld. 18—23. l. és a hozzáfűzött jegyzetek 197—201. l.). De MK figyelme az elkövetkezőkben sem csökken. 1885. ápr. 29-én *A Veres Házból* c.

karcolatában a parlamenti beszámolóok stílusában írt a Veres Pálné által életre hívott Nőképző Egyesület közgyűléséről (a Krk előkészületben levő 70. kötetében), 1885. június végén pedig *A mi kis hugoskánink* címmel Zirzen Janka iskolájában tartott vizsgáról írt egy meglehangú karcolatot (Hi 2. köt. 131–137. 1. és ugyancsak a Krk. készülő 70. kötetében.)

A *Száz leány egy bokorban* c. cikke tehát a nőmozgalom eredményeiről számotadó írásainak sorába tartozik. De a tárgyi vonatkozásokon kívül stíláriis jegyek is MK szerzőségét bizonyítják. Így a bevezető, az alaphangot megütő sorok, a Trefort ellen írott hivatkozás (44 : 1–4). Az olyan fordulatok, mint: »de iszen« (44 : 4), »szöszke leánya ösmerősöm« (44 : 10), »a gyermekszemek nem hazudnak« (44 : 17), »állam az államban« (47 l) stb. A stílusfordulatokon kívül megtalálhatjuk a MKra jellemző germanizmusokat is, pl. »Poetikus egy levegő ez itt...« (49 : 25).

*

A hazai nőnevelés, nőképzés helyzetéről és eredményeiről nem sokat tudott a közvélemény, és úgy tűnik, hogy nem is igen érdeklődött az eredmények iránt. A *Száz leány egy bokorban* c. cikkével, MK ezt a társadalmi közömbösséget kívánta áttörni, és egy látogatás impresszióit összegezve részletes képet festett Zirzen Janka odaadó tevékenységének eredményéről, a Sugár úti (mai Népköztársaság útja) intézet munkájáról.

Ennek a nagyarányú nevelési-képzési tevékenységnek előzményeire azonban — ha tömören is — de szükséges rámutatni. Zirzen Janka családi körülményei következtében a nevelőnői pályára készült. Egy egri magánintézetben szerezte meg alapképzését, majd ennek elvégzése után 1844 és 1866 között különböző nemesi családoknál volt nevelőnő. E tevékenysége során, az egyik alkalmaztatója révén ismerkedett meg Eötvös Józseffel, aki felfigyelt pedagógiai tehetségére és 1869-ben, amikor vallás- és közoktatási miniszterként felállította a budai tanítónőképző intézetet, Zirzen Jankát az új intézmény igazgatójává nevezte ki. Három év múlva az elemi iskolai képezdét egy felsőbb tagozattal egészítették ki, a felső nép- és polgári iskolai tanítónőképző tanfolyammal. 1875/76-os tanévben a képzőt Pestre helyezték át és a korábbi képzési kört bővítve, egy ipartanítói szakot is szerveztek. Ennek vezetésével is Zirzen Jankát bízták meg, aki a kiemelkedő szervezői munka mellett módszertani elveit különböző — bár névtelesen — közzétett írásaiban összegezte. 1879-ben az általa vezetett intézmény tíz éves fennállásának és ugyancsak tízéves igazgatói tevékenységének elismerésül ünneplésben részesítették, és a király a »koronás arany érdemkeresztel« tüntette ki. Zirzen Jankát 1880-ban Trefort Ágoston megbízta azzal, hogy tervezetet dolgozzon ki, melynek alapján a polgári iskolai képezdének »polgári iskolai tanítónöket és nevelőnöket képző intézetté és a gyakorló polgári iskola pedig bennlakással összekötött leánynevelő intézetté« lehessen átszervezhető. E cél elérése érdekében tanulmányútra Párizsba utazott. (Zirzen Janka pályájáról ld. részletesebben az Orbók Mór szerkesztette »Pedagógiai

Plutarch«-ban Wollmann Ernő cikkét I. kötet 15–18. l., továbbá a legfrissebb értékelést Nagyné Szegvári Katalin »A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban (1777–1918)« c. művében. Bp., 1969. 362–363. l.).

MK karcolata a kibővített feladatkörű képezdére hívja fel a PH olvasóinak figyelmét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 46 2 *amit Trefort miniszter ellen írtak valaha (magam is írtam vagy írtet)* — A Krk publicisztikai írásokat tartalmazó eddig megjelent tizenhét kötetben tíznel jóval több Trefortot támadó MK-írás látott napvilágot, így ezek felsorolását nem tartjuk szükségesnek, de annyit megjegyzünk, hogy a kiemelt utalás is bizonyíték MK szerzősége mellett.
- 48 31 *göreb* — nyelvújítási szó (elavult) : retorta. MK más írásában is használta, az TESZ tőle közöl példamondatot.
- „ 31 *volta-oszlopok* — áramfejlesztésre alkalmas galvántelep.
- 49 10 *diligencia* — szorgalom, itt: tanulási idő.
- : 33 *sedes* — iskolai fenytőszék, ahová a csintalan, rendetlenkedő diákot büntetés kiszabás miatt megidézik. MK saját tanulóéveiről szóló későbbi írásaiban gyakorta előkerül ez az intézmény.

A HÉT TÖRTÉNETE

M. *Ország-Világ*. (Szerk.: Degré Alajos.) 1884. november 1., 5. évf. 43. sz. 713–714. l. Névjelzés: *M—th K—n*.
Kötetben itt először.

A karcolat 52 : 29 sorában valószínűleg MK kéziratának hibás olvasatából »personálni« található. E nyilvánvaló hibát »perorálni« alakra javítottuk.

Az Ország-Világban megjelentetett *A hét története* c. sorozattal kapcsolatban ld. az okt. 25-én közzétett első ilyen jellegű karcolathoz fűzött jegyzetben levő fejtegetést (e kötet 221. l.).

MK a jelen összefoglalóban három politikai eseményről tájékoztatja olvasóit: a Budapesten megkezdődött delegációs tárgyalások egyik-másik mozzanatára utal, és e tárgyalásokról írottak elé — a helyzet jellemzésére — egy régi, a földkataszterek készítése idejéből fennmaradt anekdotát illeszt. A második téma a képviselőházi bizottsági ülések anyagából merít, ironikusan vetíti előre azt a túlzottan előnyös képet, amelyet a pénzügyminiszter által előterjesztendő költségvetés az ország gazdasági helyzetéről festett. (Mint a parlamenti vitáról készített beszámolókból kitűnik, később a vita során az ellenzék alaposan fizekre szedte a javaikatnak a gazdasági helyzet »javulásáról«

adott fejtegetését. Ld. az alábbi parlamenti karcolatokat és az azokhoz fűzött jegyzeteinket: nov. 30., dec. 2., dec. 3., dec. 4., dec. 5. e kötet 138—151. illetve 289—301. lapjain). A heti összefoglaló harmadik témájaként MK a pót választások alakulásáról tájékoztatja olvasóit, és a mameluk képviselők magatartásának értékelésére előadja ál-mában átélt találkozását a mennyországba érkező Beöthy Algernon-nal. E szellemes történettel egy jellegzetes »aldzsiádát« is sikerült komponálnia.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 51 1 »végzett földesurak« — tönkrement, elszegényedett föld-birtokosok. MKnál máshol is előfordul: »Ha Széll valaha hivatalnokki kart tudott szervezni a „végzett földesurak-ból” . . .« (Krk 62. köt. 12. l.). Tóth Béla szerint Förster Aurél Pest megyei földbirtokostól, 1881-ből származik e ki-fejezés (SzájruI száJra, 1895. 373—374. l.) — A MKtől idézett fordulat 1881 augusztus végéről származik, vagy nagyon gyorsan átvette, vagy az is lehet, hogy Tóth Béla magyaráza-ta nem pontos.
- 52 : 17 *közgazdasági griff* — közgazdasági fogás, pénzügyi művelet.
 : 26 *Hétfőn ült össze a két delegáció.* — A magyar delegáció tárgya-lásáról a PH részletesen tájékoztatott, ld. »A magyar delegáció első ülése« PH, 1884. okt. 28. 2. l. Az osztrák delegáció tövé-kenységéről külön cikk számolt be, sőt egy C[olumbu]s szignóval jelzett »Osztrákok az Akadémiában« c. tárcaicikk (uo. 9. l.) is.
- 29 *perorálni* — szónokolni, beszélni
- 35—38 *Itt van az öreg Rieger, a németek Deák Ferencé. (Nem volna jó, annyival többet fizetnünk, mint amennyivel kisebb a német Deák Ferencé.)* — Rieger összevetése Deák Ferencel a PH C—s áljeggyel megjelentetett »Osztrákok az Akadémiában« c. karcolatban is szerepel, ott a szerző az Akadémia portásá-nak tulajdonítja az észrevételt: »— Hallom, ez az úr a cseh Deákja — mordul hatalmas bajuszába]—, szegény öregür mi-vel érdemelhetette ezt az egyformásítást.« (PH, 1884. okt. 28.)
- 53 : 6—8 *De a közös ügyből még öfjelségén is rövidség esik. Ó csak egy beszédet mondott el a két delegációnak, de neki kettőt kellett meg-hallgatnia.* — MK megfogalmazása vagy talán információja pontatlan: Ferenc József előbb az osztrák delegációt fogadta déli 12 óraker a budai várban, és németül üdvözölte őket, 1 óraker került sor a magyar delegáció tisztelgésére. Őket az osztrák delegációval azonos tartalmú, de magyar nyelven elmondott beszédben üdvözölte a király. (»A delegációk fogadása«, Fővárosi Lapok, 1884. okt. 29. 254. sz. 1642—1643. l.).
- 9—26 *A cercle-n elhangzott kérdések és válaszok.* — A napilapok pontosan beszámoltak a királyi fogadáson elhang-

- zott kérdésekről, MK ezekből vette át (ld. »A delegációk fogadása« Fővárosi Lapok, 1884. okt. 29. 1643. l.; »A delegátusok a király előtt« PH, 1884. okt. 29. 10. l.).
- 53 : 34 *Legtöbb dolga a pénzügyi bizottságnak van* — A PH rövid tájékoztatót adott a pénzügyi bizottság tárgyalásáról (ld. »A képviselőház pénzügyi bizottsága«, 1884. okt. 31. 2. l.).
- 54 28—34 A pótválasztások előkészületei. — A PH egyik korábbi száma hírt közölt a kettős mandátumok révén szükségessé vált pótválasztások előkészületeiről. »Képviselőjelöltek. Az illyefalvai kerület szabadelvű pártja, mint halljuk, Tanárky Gedeon államtitkárt fogja képviselőjelöltül felléptetni. Jókai holnap utazik Beksics Gusztáv és Tanárky Gedeon kíséretében Illyefalvára. — A dicsőszentmártoni kerületben, ahol szintén új választás lesz kírva, mint bennünket értesítenek, a szabadelvű párt részéről Kemény János báró lesz jelölve. — Trencsén megye illavai kerületében, mint egy ma hozzánk érkezett táviratból értesülünk, az ottani szabadelvű párt Beniczky Ferenc belügyminiszteri államtitkárt kérte fel a jelöltség elfogadására.« (1884. okt. 18. 5. l.)
- 55 : 12 *Szász Károlyt felavatták püspökönek.* — Szász Károlyt, Török Pál utódjaként 1884. okt. 26-án avatták püspökké a Calvin téri templomban. Az ünnepélyen Tisza Kálmán is részt vett. Délután 2 órakor a Hungária dísztermében ünnepi ebéd kezdődött. (»Püspöki beiktatás«, Fővárosi Lapok, 1884. okt. 28. 263. sz. 1637. l.)
- „21—23 *Be nem eresztették a parlamentbe a rakoncátlan részét. Starcsevics bácsit megtagasztálták a zsandárok.* — Az incidenssel kapcsolatban ld. az okt. 25-én megjelent *A t. Házból* c. karcolat 130 5 sorához fűzött jegyzetünket e kötet 282—3. lapján.

A HALÁLMA DÁR

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 7., 6. évf. 307. sz. (2—3. l.)*

Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül napvilágot látott glossza kétségtelenül MK írása. Írónkra utal az a szellemes intonálás, hogy a már hetek óta folytatott rendőrségi vizsgálat egyik eredményét, Thaisz Elek szabadságoltatását erkölcsi megsemmisülésnek tekintve, a korábbi napok haláleseteivel egy sorba helyezi. Szerzőségét bizonyítja a parlamenti helyzetekre való utalás, de a glossza befejező öt sora is (57 : 25—29): az alvilág véleményének felidézése teljes egészében megegyezik az okt. 25-én megjelentetett *A hét történetében* található, hasonló szemléletű fordulattal (43 13—17).

*

A rendőrség körében kirobbant botrány rövid összegezését ld. a korábbi *A hét története* c. karcolathoz fűzött jegyzetünkben (e kötet 224. — 1.). Thaisz Elek szabadságolásával kapcsolatban érdemes folidézni a PH aznapi számában, a Napi hírek rovatban olvasható sorokat is: »(Thaisz megy) Azon súlyos csapások közepette, melyek imént közéletünket kiváló emberek elhalálózása és a nagy hadügyi büdzsé megállapítása által érték, ma elvégre egy örvendetes hír járt a fővárosban szájra. Az emberek derült arcral mondogatták egymásnak mindenfelé . . . a nagy Thaisz Elek megy! Az esti lapok már hivatalosan publikálták, hogy Thaisz csakugyan megy — háromhónapi szabadságra, mely idő alatt minden hivatalos működéstől föl van mentve. Egyben intést is kapott a főkapitány, hogyha a vizsgálat során a főkapitányság ügyvezetése felől fölvilágosításokat vagy nyilatkozatokat kívánna adni, azokat szabadság ideje alatt is közvetlenül a vizsgálatot teljesítő kormánybiztosnak adja be. — A pesszimisták Thaisz szabadságidejét *salvus conductus*-nak tekintik, hogy valami baja ne essék a vizsgálat során, s hogy a hónapok lejártával a volt főkapitány ismét elfoglalhassa egykori helyét polgártársai közreműletére. A dolog azonban nem így áll. A nagy tengeri hajókat sem lehet egyszerre eloldani a parttól, mert mindenféle láncokkal kötelekkel és vasmacskákkal vannak erősítve. Előbb egyenkint el kell oldozni a kötelekeket, hogy mehessen. Thaisznál is ilyenformán van, s az ő távozása nem mindennapi dolog, már csak azért sem, mert eddigelé nagyon sokféleképpen oda volt erősítve állásához. És mindenesetre tény, hogy a hajó indulófélben van. Erre mutat az is, hogy a svábhelyi gyönyörű Thaiszvilla hetek óta olesó áron eladó, s a főkapitány családi ékszerei már el vannak csomagolva, sőt hír szerint már el is indultak — Berlinbe. . .« (PH, 1884. nov. 7. 5. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 56 7 *Meghalt Lónyay!* — 1884. nov. 3-án hunyt el Lónyay Menyhért.
- 9 *Meghalt Horváth Cyrill!* — Horváth Cyrill 1884. nov. 6-án rövid betegség után nyolevan éves korában elhunyt. A PH-ban Latkóczy Mihály »A magyar bölesről« c. nekrológban méltatta életútját és tudományos pályafutását (1884. nov. 6. 1 — 2. l.).
- 26 — 27 *Aranyt temették éppen arról a helyről, ahonnan most Lónyayt.* — Az Akadémia előcsarnokában állították fel az elhunyt elnök ravatalát, éppenúgy, mint Deák Ferenc és Arany János búcsúztatása alkalmával.
- 31 *az egy Bizayt kivéve.* — Bizay haláláról ld. MK *A nemzet bárója meghalt* c. írását e kötet 78 — 79. lapján.
- „ 34 — 36 *Tavaly egy beszédében a parlamentben így szőtt a miniszterelnök: »A főkapitány betegeskedése miatt sokszor nem képes minden dolognak megfelelni.«* — 1884. január 17-i parlamenti

vita alkalmával a belügyi tárca költségvetését tárgyalva több képviselő bírálta a fővárosi rendőrség munkáját. Ekkor szólalt fel Tisza Kálmán is. Ld. Krk 68. kötetben a január 18-i *A t. Házból* c. karcolatot.

A HÉT TÖRTÉNETE

M. *Ország-Világ.* (Szerk.: Degré Alajos.) 1884. november 8.
5. évf. 45. sz. (729., 731. l.) Névjelzés: *M—th K—n.*

Kötetben itt először.

Az Ország-Világban megjelentetett *A hét története* c. karcolatsorozattal kapcsolatban ld. az okt. 25-én megjelentetett első ilyen karcolathoz fűzött jegyzeteinket (e kötet 221. l.).

Az eltelt hétről szóló összefoglalójában MK három témáról írt: bevezetőben a halottak napjának hangulatáról, majd a japán katonai küldöttség magyarországi látogatásáról, végül pedig meleg sorokkal emlékezett meg a politikai és tudományos élet nagy halottjáról, Lónyay Menyhérről.

A karcolat hangulat teremtő bevezetője a halottak napjának légkörét idézi az olvasók elé. A korábbi években MK rendszeresen kisebb-nagyobb lélegzetű karcolatban emlékezett meg e napról. Ezt tette az Ország-Világnak átadott karcolatában is, de időhiány vagy egyéb okok miatt ez alkalomra nem készített új tárcát, hanem az előző évben a PH hasábjain megjelentetett *Halottak napja* c. írását apró változtatással a Degré Alajos szerkesztette hetilapnak átadott karcolata elejére illesztette. (A *Halottak napja* c. reflexiókat ld. a Krk 67. köt. 137—139. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 298—299. lapon.) Úgy véljük, hogy *A hét történetét* bevezető sorokat e kötetben is teljes egészében közre kell adnunk. A szöveg módosulást tételesen nem vesszük számba, de megjegyezzük, hogy az 1883-ban keletkezett írást MK tömörítette, egy-egy sort vagy fordulatot elhagyott, egy-két bekezdést mellőzött. Ez az átvétel a jelen karcolat 58 : 1 sorától a 59 : 20 soráig terjed. Az 59 : 21 sortól a 59 : 27 sorig terjedő vallomást valószínűleg a néhány nappal korábban elhunyt Lónyay Menyhért és Horváth Cyrill halálának híre váltotta ki íronkból.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

59 30 *Nagy rókadászattal ülték meg, mint rendesen.* — Ld. az udvari rókadászatról a PH »A király mint rókadász« c. hírét (1884. no. 1. 4. l.).

Lap Sor

- „ 59: 30—32 *Mióta itt időzik a király, érdekes vendégeket is kapott: a japáni urakat, kik a magyar honvédséget jöttek tanulmányozni — állítólag.* — Ld. ezzel kapcsolatban a PH »Japániai Budapesteni« c. cikkét, amely részletesen beszámol a katonai küldöttség programjáról, többek között arról is, hogy a király fogadta őket a budai palotában (1884. okt. 31. 4. l.).
- 60 : 31—32 *Lónyay Menyhért dőlt ismét sirba.* — Lónyay Menyhért 1884. nov. 3-án hunyt el, nov. 8-án a tuzséri családi kriptába helyezték el örök nyugalomra.
- 61 6—7 *Maga a halál is csak ott kereste, és ott találta meg a zöld asztalnál.* — Lónyay Menyhért a református szuperintendenciális gyűlés igazgatóságának szűkebb körű ülésén elnökölt, amikor rosszul lett és eszméletét veszítette. Szász Károlynak a tanácsterem mellett levő lakására vitték, és néhány óra múlva ott érte a halál (»Lónyay Menyhért gróf halála«, PH, 1884. nov. 4. 4. l.).

A DERÉK BASSÓ

- M. I. *Pesti Hírlap. 1884. november 11., 6. évf. 311. sz. (1—2..)*
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron.*
- II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai.* Bp. 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrédy Testvérek 51—54. l.
- III Jk 37. köt. — Hi 5. köt. *Az én halottaim.* Bp. 1914. 87—90. l.

A szövegről

Feltehetően MK kéziratának rossz olvasata következtében a képviselőház elhunyt könyvtárosának neve Bassó helyett hibásan Bazsó alakban látott napvilágot a PHban megjelent nekrológ címében és szövegében. Így vette át az 1892-es kötet és Rubinyi Mózes is a Hiben közreadott szövegben is. Az örökletes sajtóhibát javítottuk.

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, az alábbiakban felsoroljuk PH-beli első közlésen végrehajtott változásokat. Megjegyezzük, hogy Rubinyi Mózes a Hi jelzett kötetének összeállításakor a szöveget a PH-ból vette át, de ezeket a „visszaállításokat” a Krk gyakorlatának megfelelően — mivel MK halála után történt — már nem regisztráljuk. A cím esetében azonban megtartottuk a PH közlésekor alkalmazott *A derék Bassó* címet, mivel az 1892-es kötetben — más közlésekhez hasonlóan — a tartalomra utaló címet alkalmazott a sajtó alá rendező. A jelen cikknél *Bazsó [1] könyvtárnok meghal* címet adta.

Lap	Sor	
61	19	hosszú — PH: hosszúkás
,,	20	bolyongott — PH: borongott
62	1	mindig — PH: mindég
63	: 29	néhány — PH: nehány

*

A képviselőház könyvtárosának halála megrendítette MKt. Az öngyilkosság szomorú hírére meleg hangú visszaemlékezésben idézte fel a könyvtárnak élő magányos ember alakját, s azt az eredménytelen igyekezetet, amellyel a könyvtár használatára kedvet akart kelteni a képviselők körében. A nekrológban írónk csak utalt arra, hogy Bassó önmaga vetett véget életének, ezért a kép teljessé tétele érdekében idézzük a FL hírért: »Megrendítő eset. Bassó Ármin, a képviselőház könyvtárnoka, ki napok óta hagymáz beteg volt, tegnapelőtt egy őrizetlen percben kifutott a folyosóra, s az udvar kövezetére ugrott, hol azonnal szörnyethalt. A szerencsétlen lázrohamban követte el végzetes tettét. Képzett és igen tevékeny tisztviselő volt. Neki köszönhető a képviselőházi könyvtár rendezése és rendben tartása. Néhány magánkönyvtárat is mintaszerűen állított fel. Nőtlen volt, de támaszát képezte számos szegény rokonának. Temetése ma délelőtt lesz a Rókus kórházból.« (1884. nov. 11. 265. sz. 1712. 1.)

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

63 : 23 — 24 *Nem akarta feladni Lánczy Gyulát. Jobb volt, mint a kerülete.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Lánczy Gyula az 1884-es nyári választásokkor kibukott választókerületéből.

A PLETYKA

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 18., 6. évf. 318. sz. (1. l.)*

A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A szignó nélkül megjelent írás kétségtelenül MKtől származik. Ezt bizonyítja az a szellemes fordulat, amellyel a hóhér öngyilkosságáról szóló komikus történettel (64 11 — 31) a koholt hírek terjedését érzékelteti, Szilágyi Dezsőnek a kormánypártba való belépésről szóló kombinációk kommentálása pedig azonos a négy nappal később *A hét története* c. szignált karcolatban kifejezett véleményével (ld. ott

67 : 1—9) és végül MK ironikus szellemére utal a delegációs ebéden tartott cerele-n elhangzott kérdésekből kiragadott részlet is (65 33—66 8).

*

Az újságok ezekben a hetekben szinte nap mint nap közöltek híreket újabb kinevezésekről, áthelyezésekről, felmentésekről. E személyi változások további kombinációkra adtak alkalmat, és különböző érdekkörökből további lehetőségek gondolatai röppentek ki. A nagy találgatások készítették MKt arra, hogy külön cikkben foglalkozzék e híresztelésekkel.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 65 : 5—19 Szilágyi és az igazságügyminiszterség. — A PHban nem találtunk semmiféle utalást e híreszteléssel kapcsolatban. A négy nappal később megjelent *A hét története* c. karcolatban MK feljegyezte a hírrel kapcsolatos pró és kontra érveket (67 : 1—9).
- 8 *Nos, Paulert ki fogják nevezni a Kúriához elnöknek.* — E kombinációt a PH aznapi száma is közölte a következő módon: »Az igazságügyminiszteri szék megüresedését mind sűrűbben kezdik emlegetni, kormánypárti körökben is. Pauler nevezetnének ki a Kúria elnökének s helyébe Karap Ferenc királyi táblai tanácselnök volna hír szerint kiszemelve igazságügyminiszternek. Már pusztán e kiszivárgott kombináció is elragadtatásban tartja a bírói és ügyvédi köröket országpszerte.« (1884. nov. 18. 5. l.)
- 14 *dementálva* — megcáfolva
- 21—22 *egy valódi esemény, hogy Thaisz elment* — Ld. ezzel kapcsolatban MK *A halálmadár* c. karcolatát és a hozzáfűzött jegyzeteinket (e kötet 56—57., ill. 229—231. lapján).
- 27 *Igy lett Horváth Gyulából kinevezendő főkapitány* — A PH az napi, nov. 18-i számában — a napi hírek rovatban — az alábbi közlés jelent meg: »Horváth Gyula a balavásári kerület orsz. képviselője, a kormánypárt egyik nagy érdemű tagja, lemondott képviselői mandátumáról. A lapok találgatása, mintha a lemondás a képviselőnek más állásra való kinevezésével állana összefüggésbe, értesüléseink szerint alaptalan«. — A más állás a főkapitányi szék lett volna. Ez a hír azonban makacsul tartotta magát, egy hét múlva Horváth Gyula nyilatkozatban cáfolta a feltételezéseket. (Ennek szövegét ld. a nov. 29-i *A hét története* 76 : 28—29 sorához fűzött jegyzetünkben a 244. lapon.
- 28 *A szép szőke Keglevich István elmozdult Nyitra megyébe főispánnak.* — A PH egyik korábbi számában az alábbi hír látott napvilágot: »Főispáni változás. Nyitra megyének beteg

Lap Sor

- főispánja nyugalomba vonul. Helyét — mint megbízható forrásból értesülünk —, már legközelebb Keglevich István gróf lenne hivatalba betölteni. Keglevich gróffal a tárgyalások folyamatba tétettek. A kormány siet Nyitra megyében a kellemetlen interregnumot megszüntetni. (PH, 1884. nov. 11. 2. 1.)
- 65 : 31 *A jó Bornemissza Ádámból szintén főispánt csináltak Sárosban.* — A PH aznapi közlése szerint »Bornemissza Ádám — a kormánypárt e kiváló tagja — hír szerint már közelebb Sáros megye főispánjává fog kineveztetni. (1884. nov. 18. 5. 1.)
- 35—37 *még Bende apátot is fölkereste, egy kiegészítő kérdést intézve hozzá a király által a szombati udvari ebéden, mikor a cercle volt.* — 1884. nov. 15-én a király 85 személyes ebédet adott a két delegáció számára. Ezen a magyar delegáció tagjaként részt vett Bende Imre apát is. Az ebéd után a király hosszabb cerclét tartott. De az ott elhangzottakról a PH nem számolt be. (Ld. »A delegátusok udvari ebéden«, PH, 1884. nov. 16. 2. 1.).

A HÉT TÖRTÉNETE

M. *Ország-Világ.* (Szerk.: Degré Alajos.) 1884. november 22., 5. évf. 47. sz. (762—763. l.) Névjelzés: *M—th K—n.*

Kötetben itt először.

Az Ország-Világban megjelentetett *A hét története* c. sorozattal kapcsolatban ld. az okt. 25-én megjelentetett első ilyen jellegű karcólathoz fűzött jegyzeteinket (e kötet 221. l.).

MK a hétről írott összefoglalójában igyekezett számot adni a legfontosabb politikai és művészeti eseményekről: jelzi, hogy még tanácskoznak a delegációk, megemlíti a Szilágyi Dezső személyéről terjedő kombinációkat, a két héttel korábban megnyílt Múcsarnok őszi tárlata kapcsán a fiatal festők kritikai fogadtatásáról fejti ki álláspontját, sommázza véleményét Rákosi Jenő »Magdolna« c. színművéről, hírt ad az »Osztrák — Magyar Monarchia írásban és képekben« c. vállalkozásról, befejezésül pedig azokat a kombinációkat említi, amelyek Lónyay Menyhért halála után az Akadémia elnöki székének betöltése körül terjedtek el.

A csevegő eszmefuttatások közül legérdekesebb Mikszáthnak a festészet és műbíráló helyzetéről kifejtett véleménye, az az összehasonlítás, amelyet az irodalmi kritika szigorú és festőkkel szemben gyakorolt baráti hírverés kapcsán alkot, saját írói és szerkesztőségi tapasztalatával hitelesített helyzetkép (67 27—33). Az utalásokról ld. alább a Tárnyi magyarázatoknál.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 67 1—9 Találmatások Szilágyi Dezső személyével kapcsolatban. — Ld. a nov. 18-án megjelentetett *A pletyka* c. karcolat Szilágyi Dezsőre vonatkozó részét (65 : 5—19). Már azokban a jegyzetekben is jeleztük, hogy e híreszteléssel kapcsolatban a PHban nem találtunk semmiféle utalást. De az itt olvasható kombinációk legalább a szóbeszéd argumentációit jelzik.
- 10—11 *Jön helyébe a műtárlat* — A Múcsarnok őszi kiállítása 1884. nov. 9-én nyílt meg. A tárlatról ld. »A Múcsarnok őszi kiállítása« c. beszámolót. (Fővárosi Lapok, 1884. nov. 9. 264. l.)
- 23—33 Az irodalmi kritika módszereiről. — Itt is jelezni szeretnénk, hogy ezek a sorok MK személyes tapasztalatain alapulnak; e sorok megjelenéséig a maga műveinek kritikai visszhangján tapasztalhatta, hogy nem csupán a mű értéke, hanem írójának irodalmi »hóvátartozása« is befolyásolja a kritikai méltatást.
- 68 7—9 *Innocent jeles művésziünk vagy Gyárfás remek történeti festőnk (nem éppen őket célozom, csak a neveiket veszem kölcsön) elbizakodik* — MK valóban működő piktorok nevét vette tolla hegyére, bár mind a ketten pályájuk elején állottak, Innocent Ferenc ekkor huszonöt éves volt, Gyárfás Jenő pedig huszonhét éves, de ekkor már hatodik alkalommal állított ki a Múcsarnokban.
- 23—37 A műtárlat és a főúri képvásárlás. — A MK által megírt eset a jelek szerint a korábbi fejtegetések poén-szerű érzékeltetése. A korabeli sajtóvisszhangban nem találtunk olyan utalást, amely hozzásegített volna a festő személyének felderítéséhez.
- 69 : 3—4 *Csak nem mehet minden adás-vevésnél Andrásy Manótól kérdezősködni.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy az autodidakta festő és karikatúra rajzoló Andrásy Manó híres műgyűjtő volt, és társadalmi köreiből műértőként tartották számon.
- „ 13—14 *Lapunk múlt számában a Nemzeti Színház premierjéről, az »Egy asszony történeté«-ről írtunk.* — A bemutatott darab Méray-Horváth Károly műve. A MKtől jelzett ismertetés a hetilap Színház-Művészet rovatának néhány soros recenziója volt (Ország-Világ, 1884. nov. 15. 46. sz. 747. l.). Szövegét megvizsgálva, bizonyos, hogy nem írónk tollából származik. A hetilap nov. 15-i számában »A hét története« rovatot »Szerkesztő« szignóval közölték, ez Degré Alajos szerzőségére utal.
- „ 15—16 *Rákosi Jenő »Magdolna« című paraszt-tragédiája.* — Rákosi Jenő darabjáról megjelent ellentétes kritikai nézeteket elemzi a Fővárosi Lapok anonim szerzője »Magdolná«-ról c. írásában (1884. nov. 19. 272. sz. 1756—1757. l.)

Lap Sor

- 69 : 19—21 *mert a gatyás darabok örökös falusi bírái, bakterei és cigányai már nagyon egymás képére kezdtek ütni.* — MK korábban több ízben is kifejtette rosszalló véleményét az epigon népszínmű-irodalommal kapcsolatban (ld. *A népszínmű sorsa és A népszínmű kérdése* c. cikkeit Krk 61. köt. 106—112. l. és Bisztray Gyula jegyzeteit 211—222. l.) — Hasonló maradt később is a véleménye, ezt ismétli meg a *Blaháné a népszínművekben* c. cikkében is. (VÚ, 1885. febr. 22. 8. sz. 123—124. l. a Krk előkészületben levő 70. kötetében.)
- 24—25 *legnagyobb érdeklődést keltenek a készülétek a trónörökös vállalatához* — Az »Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képekben« szervezéséről és előkészületeiről ld. *A királyfi könyve* c. cikkét Krk 68. köt. 68—72. l. és a hozzá tartozó jegyzeteinket 256—259. l.
- 23—70 : 3 : 4 *Kombinációk az Akadémia elnökválasztásáról* — Az Akadémia megüresedett elnöki székének betöltése foglalkoztatta a közvéleményt. A MK által felsorolt nevek mind egy-egy politikai és társadalmi orientációt jelentettek. A PH 1884. nov. 19-i számában megjelent »Elnök-jelöltek« c. anonim vezércikk utolsó sora arra mutat, hogy MK álláspontja azonos volt lapjával. Az Akadémia 1885. évi közgyűlése megválasztotta az új elnököt Trefort Ágoston személyében.

ÚJ MECÉNÁSOK

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 23., 6. évf. 323. sz. (1—2. l.)*
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Német fordításban

Neue Mazene. Budapester Tagblatt. (Fel. szerk. Grecsák Károly.)
1884. november 23., 1. évf. 204. sz. [A fordító nevének feltüntetése nélkül.] *Teljes névjelzéssel.*

MK szerzőségét a névjelzéssel ellátott német nyelvű közlés egymagában igazolja.

A könnyed, szellemes fordulatok, amelyekkel a politikai nagyságok képeiről elhangzó véleményeket visszaadta, a kispolgároknak a festményekkel kapcsolatos véleménye, az egykori ökörküpec fiának különös képvasárlási szempontjai MK szellemére jellemzőek. A bevezetőben a következőket írta: »Még csak tíz év előtt nehéz lett volna elhitetni a középsorsú magyar emberrel, hogy a festett tehén többet ér, mint egy igazi tehén.« (70 : 7—9). Ez a gondolat a később keletkezett *A Berci fogai vagy a képek roppant értéke* c. elbeszélésében újból felbukkan, ahol MK az írói helyzetnek megfelelően, saját dilemmájaként tünteti fel. (Jk 16. köt. *A gyerekek* 65. l.)

Az előző nap megjelent *A hét története* c. írásában MK részletesen kifejtette véleményét a hazai festészet és a kritika viszonyáról, ez a karcolat inkább a Múcsarnok kiállítási hangulatát érzékelteti. Ezért az alábbiakban — a sajtóvisszhangok alapján — röviden összegezzük a kiállítás előkészületeiről megjelent híradásokat, és közzéteszük a bemutatott képekről szóló rövid összefoglalót. Az utóbbiban is érezhető az a dicséretet és elismerést könnyeden osztogató módszer, amelyet MK előző cikkében bírált. Bár hozzá kell tennünk, hogy a VÜ anoním cikkírója nem kritikát, hanem tájékoztató, eligazító közleményt jelentetett meg.

A Múcsarnok őszi kiállításáról már szeptemberben megjelentek az első híradások. A VÜ október derekán a beküldött érdekesebb képekre is felhívta a figyelmet, így Munkácsynak, Haynald arképeré, Benczúr Gyulának három portréjára (1884. okt. 19. 42. sz. 676. l.). Később a megnyitás időpontját is jelezték, és újabb kiállító művészek nevét, beküldött alkotásait említették meg (VÜ, 1884. okt. 26. 43. sz. 692. l.). Az egyhetes halasztás után 1884. nov. 9-én nyitotta meg kapuit a Múcsarnok. Érdemes felidézni a VÜ felsorolását a kiállított képekről: »A Múcsarnok őszi kiállítása e hó 9-én nyílt meg közel négyszáz darab műtárggyal, melyeknek felét magyar művészek állították ki. Minden terem falai telvék. A változatosság is nagy. Hazai művészeink friss erővel jelentek meg, s még sohasem festettek ennyiféle tárgyat, mint most. Képviselnek minden genret. Látszik, hogy többféle pályamű van kitéve, s hogy a közönség növekvő érdeklődésének hatása mutatkozik. A magyar művek számban, érdekességben és hatásban nem maradnak el a külföldiek mellett, pedig ezek legújabban a lengyel festőkkel erősödtek. Fiatal festők, biztató tehetségek, először jelentkezők vagy öröndetesen fejlődők nagy számmal vannak most is. Az öregebbek tisztas csapatja sem hiányzik. A kiállításon már az első napokon történtek vásárlások. Gr. Andrássy Manó megvásárolta Paczka Ferenc nagy történeti képét, Attila nászját . . . Az arképek közt ritka erőteljességű Benczúrtól három: Eötvös József, gróf Andrássy Gyula és gróf Károlyi Gyula. Feltűnik Parlaghy Vilma életnagy arképe is, maga a művésznő, a festőtáblával kezében. Kétségtelenül az kiállítás elsőrendű darabja. A művésznő Münchenben fejlesztette szép tehetségét, melyről még két festménye tesz tanúságot. Vastagh György, Innocent, Révész Imre, Vajda Zsigmond, Boskovics szintén az arképek sorozatát emelik. A történeti tárgyú művek közt Paczka Ferenc „Attila nászja” nagy becsű és derék képesség műve. Feszty Árpád „Odyszeusz Calypso szigetén” élénk stílérzékkel mutatja meg a hazája után sóvárgó Odyszeuszt. Greguss Imre „1848-ki újoncosása” eleven és kifejező csoport. Badicz Ottó érdemes műveiből a madonnát és egy árvízi jelenetet említünk. Az életképek igen változatosak. Böhm Pál, Aggházy Gyula, Ébner Lajos, Temple János, Feledi, Mednyánszky, Margittay Tihámér (csinos szalon-képekkel), Gyulai László, Molnár, Kemény Jenő, Frecskay László (az ismeretes bécsi rajzoló), Eisenhut egy keleti (török) csoportja stb. gazdag gyűjteményt adnak e fajban. Jankó János „Lócsisárja” festménye e kitévő rajzoló művésznőnk a vásár tarkaságának egész zsibongó életét

tárja föl. Bruck Lajos a budapesti Dunaparttól festett életteljes képet. Gyárfás Jenő is nagyobb életképet állított ki, egy bábra kész fiatal leányt, kinek öltözékén az utolsó rendezést végzi, míg a mama egy divatlap képét nézegetve ellenőrzi az öltözködés eleganciáját. Révész Imre, a Munkácsy-díj nyertese, Petőfit festette, amint egy népcsoportnak költeményét olvassa föl. A fiatal festő szépen halad. Egészen új nevek: Bihari Sándor egy nagy életképpel, melynek vidámsága igen jó hatású, Jendrassik Jenő három kisebb, de ép színérzékkel festett képpel, Kubinyi keresztelők lakomája, Pillik Béla juhakolbéli részlete az állatképek javához tartozik. A tájkép Ligeti Antal, Mészöly Géza, Feszty Árpád, Spányi, Telepy Károly, Mednyánszky, Tölgyessy Artúr, Nadler Róbert, Brodszky, Molnár József stb. ecsetjével a tárlat e részének vonzó érdekességet biztosít . . . » (VÜ, 1884. nov. 16. 46. sz. 740—741. l.). A VÜ következő száma kisebb értékű cikket közöl az életképfestészet kiállított darabjairól, és néhány festmény fekete-fehér színű nyomtatát is megjelentették (VÜ, 1884. nov. 23. 47. sz. 754—755. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 70 : 13—14 *Haynald tízezer forintot fizetett Munkácsynak a saját arcképeért.* — Munkácsy Mihály 1884 őszén, magyarországi tartózkodása idején meglátogatta Kalocsán Haynald Lajos érseket. (Ld. *A csörgő korszok* c. karcolathoz fűzött jegyzeteinket e kötet 190. lapján.)
- 19—20 *Szapáry Gyulát is Benczúr festette ugyanennyiért, de nem Fiume rendeletére.* — MK megjegyzése arra utal, hogy míg Tisza Lajos arcképét — Szeged újjáépítésében elért eredményeiért — az újjávarázsolt város vezetősége rendelte meg, addig Szapáry Géza a képet — tízéves kormányzósága ellenére — maga rendelte meg és fizette az árát.
- 21 *A Múzeumon ott látható Andrássy Gyula is.* — A portrét szintén Benczúr festette 1884-ben.
- 71 : 19 *proporcio* — arányosság, arány a művészi alkotásokban.
- „ 32—33 *»Mirajunk a király szeme is megakadt!«*—A VÜ híradása szerint nov. 19-én a király meglátogatta a Múcsarnokot és több képet megvásárolt (1884. nov. 23. 47. sz. 756. l.).

IRTJÁK AZ ÚJSÁGÍRÓKAT

- M. I. *Pesti Hírlap.* 1884. november 29., 6. évf. 329. sz. (1—2. l.)
A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés: *Scarron.*
- II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai.* Bp. 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Legrády testvérek 54—57. l.
- III. *Hi 12. köt. Anekdoták I.* 1917. 197—200. l.

Német fordításban

Der goldene Nagel. Budapester Tagblatt. (Fel. szerk. Grocsák Károly.) 1884. november 29., 1. évf. 210. sz. [A fordító nevének feltüntetése nélkül.] Teljes névvel.

*

A Krk kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti, amely teljes egészében megegyezik a PH-beli szöveggel. Kivéve a 74 : 24-25 sorban, ahol a kötetkiadásban szövegromlás történt. »(alkalmasint pénzen fogadja őket), hogy ennek következtében . . .« szövegrésznél a »hogy« szó kimaradt, így a PH alapján pótoltuk.

*

MK e karcolatban a nem képviselő újságírók parlamenti helyzetéről fejt ki véleményét. Az előző évi karcolataiban felbukkant egy-egy mozzanat, amely azt jelezte, hogy a képviselőház adminisztrációja és az újságírók között kisebb-nagyobb összetűzések támadtak. Kovách László, a háznagy több olyan intézkedést hozott, amely korlátozta az újságírók mozgását, és ezzel sértette öntudatukat. Írónk ezeket a korlátozásokat sorakoztatja fel cikkében. A szemlével kettős célja lehetett: figyelmeztetni akart arra, hogy ha tovább folytatják e megkülönböztetéseket, akkor az újságírók egyre kevesebbet járnak majd a parlamentbe, így jelentős hírterjesztési módszertől fosztja meg önmagát a képviselőház. De az is célja lehetett, hogy a különböző intézkedések megnevezésével érzékeltesse az újságírókat ért sérelmeket.

A karcolat címe és a berekesztő anekdotikus történet jellegében, sőt témájában is eltér a cikk első háromnegyed részében kifejtettektől. Egy anekdotikus történetet mond el MK arról, hogy miképp jutott az egyik kormánypárti újságíró az 1884-es választásokkor mandátumhoz. Nem nevezi meg a történet hősét, de minden jelből arra lehet következtetni, hogy Neményi Ambrus az anekdota »szerény« újságírója. Neményi Ambrus szinte közvetlenül az érettségi után kezdte hírlapírói pályáját, majd huszonegy éves korában külföldre utazott, bejárta Franciaországot és Németországot, felsőbb tanulmányait a bécsi egyetemen és a párizsi Collège de France-on végezte, a doktori címet a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte meg. 1877-től a Pester Lloyd munkatársa lett, majd vezércikkíró főmunkatársa. A Budapesti Szemlében is jelentek meg tanulmányai, tudósítója volt a Gambetta által alapított République Française-nek és a Juliette Adam szerkesztette »Nouvelle Revue«-nek. Az 1884-es választásokon a szilágycsehi kerület szabadelvű párti országgyűlési képviselőjévé választották. (Személyére vonatkozó részletesebb adatokat ld. »Szabadelvű Párti Naptár az 1885. évről. Szerk. Szathmáry György. Bp. 1884. 236—239. l.)

Itt jegyezzük meg, hogy Mikszáth Kálmán Visszaemlékezéseiben az 1883-as évről szólva az alábbiakat írta: »Törs Kálmán már régen

meggyógyult, de a „T. Házból” rovat tovább is Kálmán reszortja maradt. Az elveszett télikabátrol sok-sok tréfa esett akkoriban a folyosón, úgyhogy egyszer Tisza Kálmán nevetve azt mondta Beöthy Algernonnak: — Mond meg kérlek Mikszáthnak, hogy értem... értem, hogy ő is fogast szeretne a kabátjának a Házban... Csak legyen egy kissé türelemmel, és mondom, hogy megszűnik. (Bp., 1922. 154—155. l.) Ma már nehéz eldönteni, hogy Mikszáthné emlékezte őrizte-e meg jól és valóban 1883-ban hangzott el a MK-nak szóló miniszterelnöki üzenet, vagy inkább arról van szó, hogy a jelen karcolat fordulatát fűzte csattanóul Mikszáthné a híres télikabát ellopási történethez, amelyet MK az *Országgyűlési karcolatai* 1892. évi kiadásának előszavában megírt (8—11. l.).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 73 : 5 *ingráta* — nem kívánt, nem kedvelt személy
 12—13 *Már tavaly bocsátott ki egy drákói rendeletet, hogy nem képviselőknak tilos a folyosóra jönni.* — Ld. az 1884-es választások előtt kiadott háznagyi rendeletről a Krk 68. köt. 169. l.
 22 *Szerencsére nem sok van benne Edisonból* — Edison, Thomas Alva (1847—1913) holland származású amerikai feltaláló, találmányai már az 1880-as években világhírfiek voltak, pl. 1879-ben találta fel a szénszálas izzólámpát, 1882-ben berendezte New Yorkban az első központi villanytelepet.
 74 : 5—15 visontai Kovács László javaslata az új országház elrendezésével kapcsolatban. — A KNapló megfelelő helyén nem találtuk a MK jelezte elképzelést. Minden valószínűség szerint nem parlamenti felszólalásban, hanem személyes beszélgetés során fejtette ki a háznagy »reform«-elképzeléseit.
 19 *Kék macska* — kedvelt, korabeli mulatóhely a Király utcában (ma : Majakovszkij utca).
 „ 35 *inkompatibilis* — összeférhetetlen, össze nem egyeztethető
 75 : 10 *diogenészi kívánság* — MK feltételezhetően a sinopei Diogenesnek, a cinikus iskola legismertebb képviselőjének (i. e. 404—323) személyéhez fűződő mondásra utal, amely szerint Diogenest Nagy Sándor felszólította, hogy kérjen valamit. A bölcselőnek nem volt más kívánsága, hogy ne állja el a nap sugarait. — Tehát a diogenészi kívánság fogalma MK értelmezésében a kívánság csekélységére céloz.

A HÉT TÖRTÉNETE

M. *Ország-Világ.* (Szerk.: Degré Alajos) 1884. november 29., 5. évf. 48. sz. (778. l.) Névjelzés: *M—th K—n.*
 Kötetben itt először.

Az Ország-Világban közölt *A hét története* c. karcolatsorozattal kapcsolatban ld. az okt. 25-én megjelentetett első ilyen jellegű íráshoz fűzött jegyzetben kifejtetteket (e kötet 221. l.).

A hét eseményeinek összegezésekor MK egy motívum, a kiengesztelődés motívuma köré csoportosította beszámolóját. Elsőként Görgey Artúr rehabilitációját célzó nyilatkozatról fejtette ki álláspontját. Ez a vita, mint a tárgyi magyarázatokból kitűnik, hónapok óta folyt, és igen élénk visszhangot váltott ki a társadalom különböző rétegeiben. MK meditációja egyértelműen arra utal, hogy fenntartással fogadta a Klapka György szervezésében napvilágot látott dokumentumot, és a végső döntést a történelmi tények beható vizsgálatára bízta (76 : 1—4). A második engesztelődés a horvát tartománygyűlés által a magyar országgyűlésbe delegált harminchat képviselőnek tisztelgő látogatása volt, míg a harmadik mozzanat, amelyet írónk az engesztelődés motívumának fonalára fűzött, a Horváth Gyula kormánypárti képviselő személyével kapcsolatos kombinációk egyértelmű lezárásáról szóló beszámoló. A karcolat befejező részében a művészi élet eseményéről is szólt: melegen méltatta a meiningeniek hangversenyét. A hangversenyről adott referáda fordulatai arra engednek következtetni, hogy írónk is meghallgatta a koncertet.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 75 2 *Görgeyt megreparálták a honvédek. Az a baj, hogy nem mindnyájan.* — Több hónap óta tartott a szenvedélyes vita akörül, hogy áruló volt-e Görgey vagy sem. Ennek néhány megnyilvánulására hívjuk fel a figyelmet: »Klapka György Nyílt levél Báthory-Schulz Bódog 48-iki honvédezzredes, régi bajtársamhoz« (PH, 1884. okt. 5. 2—3. l.); »Görgey ügyében« (PH, 1884. okt. 7. 3. l.); »Görgey ügyében« [Megbeszélés Klapkánál] (PH, 1884. okt. 19. 17. l.). — E vitát az 1884. nov. 23-án a sajtóban megjelentetett nyilatkozattal kívánták lezárni, amelyet 207 volt 1848-as honvédtiszt írt alá (a PH is közölte, 1884. nov. 23. 9—11. l.). A nyilatkozat szellemének érzékeltetésére idézzük célkitűzését: »... Elérkezettnek látjuk tehát az időt, hogy mielőtt sírba szállnánk, érzelmeink és felfogásunk kinyilatkoztatásával ezennel egy történelmi adatot szolgáltatassunk az utókorak, melyben legalább egy férfiú iránt lerójuk az igazság adóját, s kimondjuk nézetünket azon honvédtársunkra nézve, kinek helyes megítélésétől függ számtalan más történelmi kérdés földerítése és megértése is. És tesszük ezt most, az évek hosszú sora után, midőn az események és az illető egyéniség felől való bírálatunkhoz az elfogultság gyanúja sem férhet, és midőn érett megfontolás után mondjuk ki azt, amit ezennel ünnepélyesen ki is nyilatkoztatunk, hogy azon férfiú, aki 1848. őszétől fogva 1849. augusztus 19-ig a magyar hadsereg egyik kiváló hadvezére

volt, s akit elismert képessége és a hadseregnek véres tusák folyamában növekedett szeretete és bizalma tartott fenn, ismételt félreértések, sőt belső meghasonlás dacára is, mindvégig a hadsereg élén, hogy — mondjuk — Görgey Artúr, bármennyire megfoghatatlannak találta is a nem eléggé tájékozott vagy félrevezetett közvélemény egyik vagy másik tettét és annak indokait, kiváltképpen pedig a fegyverletétel cselekvényét — erkölcsi teljes meggyőződésünk szerint a leg súlyosabb helyzetekben is egyaránt és mindvégig híven, tiszta szándékkal és becsületesen szolgálta a hazát! Vegye számba a történetírás ezt is, és mérlegelje azon értéke szerint, mely ezt az álláspontunkból kifolyó jogosultság és az igazság szerint valósággal megilleti . . . » (PH, i. h.)

Meg kell jegyezni, hogy a PH másnap már közölte Teleki Sándor nyilatkozatát, amelyben lakonikusan leszögezte:

» . . . Én Görgey Artúr tábornokot hazaárulónak tartom.

Az árulás kezdődik Vácnál és végződik Világosnál. Éppen úgy, mint honvédpályája kezdődik a hóhér kötélén, a Csepel szigeten, s végződik a hóhér kötélén, Aradon.

És az a 207 aláírással ellátott okmány mit bizonyít? Azt, hogy nagy Magyarországon akadt 207 ember, aki nem hiszi, hogy Görgey Artúr tábornok hazaáruló.

Az én véleményemen vannak és voltak:

Asbóth Lajos, Frey Artúr, Guyon Rikárd, Horváth Mihály, Irányi Dániel, Chassin Lajos, Kmetty György, Mészáros Lázár, Pulszky Ferenc, Rüstow, Schlesinger Miksa, Stein, Szemere Bertalan.

Kossuth Lajos, Vetter Antal, Perczel Mór és Czecz János.

A kompánia nem rossz.

Klapka is eljött a damaszkuszi útig.

És édes jó istenem! Mit mondana az aradi XIII!

Teleki Sándor

volt honvédezeredes, az erdélyi hadsereg volt főfelügyelője.»

- 76 6—8 *A jó horvátok, szám szerint harminchat darab . . . hűségi nyilatkozatot tettek a kormánynak.* — A PH »Horvát képviselők magyar minisztereknél« c. cikkében beszámol arról, hogy a horvát tartománygyűlés által a közös magyar országgyűlésbe megválasztott nemzeti párti horvát képviselők tisztelgő látogatást tettek Tisza Kálmánnál, Szapáry Gyulánál, Fejérváry Gézánál és Széchényi Pálnál. (PH, 1884. nov. 25. 9. l.)
- 9—10 *még a stáblácskák miniszteréhez», Szapáry Gyula grófhoz is elméztek.* — MK utalása az 1883 őszén a horvátországi pénzügyi intézményekre kirakott magyar feliratú táblák miatt fellobbant ellentétre utal. (Ld. erről részletesebben a Krk 67.

- köt. cikkeit és a »Zágrábi címerügy és a horvátországi tömegmozgalmak« c. összefoglalónkat Krk 67. köt. 276—279. l.)
- 76 : 21—22 *amióta [Horváth Gyula] a felirati vitában egy nagyszabású liberális beszéddel kitüntette magát.* — Horváth Gyula a képviselőház okt. 20-i ülésén szólalt fel a válaszfelirati vitában. MK az okt. 21-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatában középpontba állította Horváth Gyulának a felkészülését erre a hozzászólására, és beszámolt nagy sikeréről (ld. e kötet 118—119. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket a 273—4. lapon).
- 28 *Híre ment, hogy ő [Horváth Gyula] lesz a rendőrfőkapitány.* — Ld. ezzel kapcsolatban *A pletyka* c. karcolat 65 : 27 sorához fűzött jegyzetünket.
- 29—30 *Horváth Gyula erre azt mondta: — Inkább vállalom el a »Magdolna« szerzőségét.* — MK e tréfás fordulattal Rákosi Jenő színművével kapcsolatos negatív véleményének is hangot ad (az előző *A hét története* c. karcolatában már szót Rákosi darabjáról), de ugyanakkor arra is céloz, hogy Horváth Gyula nyilatkozott a főkapitánysággal kapcsolatos híresztelésekről. A PH 1884. nov. 24-i számában, az 5. lapon az alábbi Horváth-levelet látott napvilágot: »Tisztelt szerkesztő Úr! Az utóbbi napokban a sajtó csekély személyemmel, mint Budapest főváros új főkapitányával foglalkozott: mivel remélem, hogy illetékes helyről ezen téves értesülésen alapuló hír helyre fog igazíttatni, és mivel magam semmi nyilatkozatnak barátja nem vagyok, ez idáig hallgattam. De most midőn ezen hírt a képviselőségről való lemondásommal is kapcsolatba hozták, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy engemet senki ezen állással meg nem kínált, és én sem ezen, sem más állást soha senkinél nem kerestem . . . Horváth Gyula« 1883. nov. 23.
- 77 : 4—5 *a Szögyény Marichéről, ki Tisza kívánságára átadta helyét báró Sennyey Pálnak — Mailáth Györgynek, a főrendiház elnökének 1883 március végi meggyilkolása után lett Szögyény Marich a főrendiház elnöke. Leköszönése után ünnepélyes búcsúztatására 1884. dec. 16-án került sor. MK erre utalt dec. 17-i A t. Házból karcolatában (e kötet 173. l.).*
- „ 20—21 *amint a két magyar színház négygé szaporodott az idén.* — MK utalása arra vonatkozott, hogy 1884 őszén nyitották meg az önálló épületet kapott Operaházat, így együttese kivált a Nemzeti Színház együtteséből, a másik »szaporodás«: a Népszínház mellett a Budai Színkörben is tartottak előadásokat.
- 26—27 *(ne tessék megijedni, nem a Klárné darabja)* — A Népszínház 1884. nov. 21-én mutatta be K[lárné] Angyal I. »Az árendás zsidó« c. népszínművét. Klárné a színház színésznője volt, fel is lépett saját darabjában, Sáskáné szerepét alakította (ld. a Fővárosi Lapok ismertetését, 1884. nov. 22. 275. sz. 1774—1775. l.).

Lap Sor

- 77 : 27—28 *a meiningeniek hangversenye a redoute nagytermében.* — A meiningeniek hangversenye 1884. nov. 22-én volt Hans Bülow vezényletével Beethoven-hangversenyt tartottak. Az Egmont nyitányt, a G-dúr zongoraversenyt, az V. Szimfóniát és a nagy Leonóra-nyitányt adták elő. A koncerten megjelent Liszt Ferenc, Trefort Agoston és Eötvös József özvegye leányaival. (Fővárosi Lapok, 1884. nov. 23. 276. sz. 1781—1782. l.).
- 78 12 *»hány Erkelből telne ki Bülow?«* — MK karcolatának ez a fordulata arra utal, hogy nem kedvelte Erkel Ferencet, aki az Operaház megnyitásáig a Zeneakadémia igazgatója és zongoratanára, 1884 őszétől pedig az Operaház főzeneigazgatója lett.

A NEMZET BÁRÓJA MEGHALT

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 23. 6. évf., 352. sz. (5. l.)* Napi hírek rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Az anoním megemlékezés kétségen kívül MK tollából származik. Reá jellemzőek a borongós hangulatú kezdősorok és a nekrológot berekesztő fájdalmas felsőhajtás. E szomorkás részek nem zárják ki azt, hogy a búcsúzás pillanatában is ne szöljön reálisan az életművész pályájáról, arról, hogy egész életét ingyenélő módjára élte végig.

Bizay Mihály nevét vagy epiteton ornansát MK korábbi írásai-ban is fellelhetjük (ld. Krk 68. köt. és a jelen kötet 56. l.). Bizay alakja húsz év múlva igen érdekes szöveggörnyezetben merül fel MKnál: a *Jókai Mór élete és kora* c. művében, az 1848. márc. 15-ének eseményeit ecsetelve a következőket írta: »Egy kövér fickó, ki selypítve beszélt, s kiből a hetvenes évek „Mohácsi bácsi”-ja lesz, nemzeti színű szűrben, „Éljen III. Lajos” feliratú lengő kakas-tollal kereste a feltűnést, de csakhamar letépték róla, hogy az ünnep méltóságát megőrizze. Bizayt, a hírhedt „nemzet báróját” hasonlóan eltiltották a szereplés-től. Az ifjúság vigyázott a szabadság első napjának jó hírére . . .» (Krk 18. köt. 123. l. és a hozzáfűzött jegyzetünket 336. l.) Érdemes megemlí-teni, hogy Mohácsi bácsi és Bizay nevének együttes említésével MK azt érzékelteti, hogy őket ifjúsága jellegzetes figuráinak ismerte meg. Mindkettőjüket elbúcsúztatta halálukkor: Mohácsi bácsi 1878-ban halt meg (ld. Krk 54. köt. 10—15. l.).

Életrajzi források nem őriztek meg adatot »a nemzet bárójának« történetéből. Neve és alakja köré legendák fonódtak. Alig egy héttel halála után a PH hasábjain Catullus álnévvel visszaemlékezés jelent meg Bizay Mihályról. (1884. dec. 30. 9—10. l.). Ez az írás jellegzetes terméke a legenda-teremtésnek, hisz hét nappal a halála után már úgy jellemzi Catullus a »nemzet bárójának« utolsó hónapjait, mintha fényben és pompában, a barátok ajándékaitól körülvéve érte volna a halál.

Pedig az igazság az volt, hogy egy Deák Ferenc utcai házmester kegyelemkenyerén élt. Az érdekes kordokumentumot mint a legenda egyik produktumát az alábbiakban közöljük, elhagyva a befejező részt, amely egy olaszországi kalandjáról szól.

A nemzet bárójáról (Bizayáda)

Ha regényt akarnék írni az ő élettörténetét írnam le fejezetekben, gyermekesétől kezdve haláláig, bölcsőjétől halálos ágyáig, mert minden napjára életének egy-egy kaland esik, és minden kalandját legendaként mesélik kortársai.

Mert Bizay nem írt memoárokat. Mindössze annyit tett, hogy egy-egy nevezetesebb kalandját jelszavakba szedve apró szelet papírkákra jegyeztetett. Ezek közül szándékozom egyet-mást itten megörökíteni, amennyiben az elhunyt jó ismerőseinek emlékezőtehetsége is segítségemre van.

Hanem legelőször mégiscsak a haláláról illendő szólni.

Az utóbbi időben az ifjú aggastyán egészen elgyengült. Visszavonult a világ elől, elzárkózott szobájába, melyben kivüle alig járt valaki. Még tisztogatni sem hagyott szobájában, mert egyszer egy tisztogatója nagy összegig meglopta, míg ő távol volt. A por halomra gyűlt a bútorokon; drága ereklyéi, melyeket ifjú korától őriztetett, elromlottak, elpiszkosodtak. Íróasztalán a tintatartó kiszáradt, s ha valamit keresett, azt mindig egy rakás lom ruha alatt találta meg. Csak évenként egyszer, mikor Füredre utazott nyaralni, látott a szoba levegőt és napvilágot.

Végső napjaiban teljesen ágyba dönté őt betegsége, s jó ismerősei, akik sejtették, hogy ez lesz utolsó betegsége, gondos környezetet adtak mellé, s ellátták minden jóval, amit egy betegnek adni lehet. Ágya mellett egy asztalkán üvegekben állott a legerősebb tokaji, s a gourmand még a halálos ágyon sem tagadhatta meg magát.

És a kalandos élet egy kalanddal végződött be. Az öreg ugyanis mindenki előtt eltitkolta vallását, elannyira, hogy midőn halálát közelinek sejtették, ismerősei nem tudták, hogy milyen papot hívassanak hozzá.

Végre megegyeztek abban, hogy katolikus papot hívatnak. Úgy is az van legtöbb.

A tisztelendő atya csakugyan meg is érkezett, s leült a haldokló ágya elé.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus! — köszönté a beteget.

Bizay föltekintett, s egész flegmával felelt:

— Szerbusz, páter!

A pap azután megkezdte oktató elmélkedését, s beszélt neki másvilágról, bűnről, bocsánatról.

Bizay csak hallgatta, hallgatta, de mikor nem akart vége szakadni a prédikációnak, kezdett türelmetlenkedni.

— Eh, hagyja, meséljen inkább másról, nem tud valamit például az én jó hercegnőmről? (Egy állítólagos hercegnővel volt neki régebben viszonya.)

- Fiam! Szánjad-bánjad vétkeket! Gyónj meg.
- Nem gyónok!
- De hisz akkor nem lesz nyugtod az Űrban, nem találsz bocsánatra az ő véghetetlen irgalmasságánál sem.
- Azt mondom én neked, páter, hogy jobb lesz, ha nem okoskodol.

Így folyt a párbeszéd tovább, míg végre nagy nehezen rávette a lelkiatya, hogy egy Miatyánkot mondott el utána, de azt is csak úgy, hogy minden szavát fogóval kellett kihúzni belőle.

Mielőtt meghalt, mosolyogva beszélte el barátainak, hogy *rászedte a papot*, mert ő nem katolikus, hanem protestáns; mikor pedig meghalt, akkor kitűnt, hogy *barátait is rászedte*, mert ő görögkeleti vallású volt, s e vallás szertartásai szerint temették is el.

*

A 40-es években Bizay arany férfikorát élte. Ez időtájban halt meg atyja is, aki Békés megyében mesés gazdagságú marhakereskedő volt.

Ketten voltak testvérek. Az egész vagyon, csekély kivétellel reájok szállott.

Bizay, úgy mondják, félmilliót kapott készpénzben, melynek egy részével Olaszországba utazott.

Az a roppant fényűzés és elegancia, melyet kifejtett, csakhamar oly hírt adott neki, hogy az olasz főrangú világ vetekedve sietett őt szalonjaiba bevezetni, s a „magyar nábob”, a kis „visconte ungherese” csakhamar egészen kedvelté lőn az olasz arisztokrata körökben.

Bizay, aki Olaszországban is csak mint B. Zay Mihály szerepelt, értette a dolgot. A főúri ifjak köréje csoportosultak s az ő főnöksége alatt egy valódi szövetkezetet képeztek, melytől rettegtek az apák és férjek, de amely után épp úgy futottak a lányok mint a menyecskék . . . *

A KÉPZELT BETEG

- M. I. *Nemzet.* (Főszerk.: Jókai Mór, fől. szerk.: Visi Imre.) 1884. december 25., 3. évf. 354. sz. (1—2. l.) *Teljes névjelzéssel.*
- II. *Pesti Hírlap.* 1884. december 27., 6. évf. 355. sz. (9—10. l.) A »Tárca» rovatban. *Teljes névjelzéssel.*
- III. *Képes Néplap és Politikai Híradó.* (Szerk.: Nagy Miklós.) 1885. január 4., 13. évf. 1. sz. (2—3. l.) *Teljes névjelzéssel.*
- IV *Hí 7. köt. Szeged könyve II.* 1914. 260—264. l.

A Krk a Nemzetben napvilágot látott szöveget tekinti alap-szövegnek, a PH és a Képes Néplap változtatás nélkül, utánközlésként közölte a karcolatot.

MK-nak Szegeddel foglalkozó cikkei közül ez az frás a helyreállítás lezáródását követő periódus egyik első terméke. Szeged újjá-

éptése tulajdonképpen az 1883 októberi királylátogatás időpontjáig befejeződött, MK cikksorozatot írt erről az eseményről (ld. a Krk 67. kötetében *A csodamadár, »Ófelsége a király . . .«, A szegedi kir. Biztosság, A szegedi színház megnyitása, A király a népe között, Udvari történetek Szegedről, A nemes város, Még két szegedi eset, Szegedi képek*). Az 1883. év végével a rekonstrukciót szervező és irányító királyi biztosság is megszűnt, Tisza Lajosnak a király érdemei elismeréséül grófi címet adományozott. Ebből az alkalomból írta MK a *Hol lakik a dicsőség?* c. allegorikus történetét (Krk 67. köt. 147—148. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket 302—303), majd a következő nap, de ez már az 1884-es esztendő első napja volt, *A szegedi udvar* c. cikkében eleventtette fel a kir. biztosság tevékenységét (ld. Krk 68. köt. 47—11. l. és a hozzáfűzött jegyzeteket).

Ebben a karcolatban említett, a város polgárait sújtó betegség az eladósodás vagy amint erőteljesebb fogalmazásban is hangoztatták: az elszegényedés. MK e vélekedéssel szállt szembe, és különböző fordulatokkal, majd a befejezésben előadott történettel érzékeltette, hogy a függetlenségi berkekben hangoztatott aggályok alaptalanok: a hosszú lejárátú kölcsön nem bénította meg a várost, de nem terhelte túl a polgárokat sem. Ezért illesztette karcolata élére Molière közismert komédiájának címét . . .

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 80—21 *vizi* — a ferbli nevű kártyajátékban az a közösen megállapított összeg, amelyet az első játékos kiindulási tétnek betesz a bankba.
- 81 8—9 *csak a Herman Ottó úr választóitól hallom.* — Az 1884. évi nyári választások alkalmával Szeged 1. kerülete újból megválasztotta Herman Ottót, a függetlenségi párt politikusát. MK ezzel a fordulattal azt kívánta érzékeltetni, hogy a szegedi polgárok elszegényedésével kapcsolatos hírek az ellenzéki körökből származnak.
- 22 *magától a főispántól kérdezősködöm* — 1884-től Kállay Albert volt a főispán. Kállay és MK ismeretsége még az újjáépítés megindulásakor kezdődött, Kállay 1879 nyarán került Szegedre, akkor pénzügyminiszteri titkár volt, ő közvetített a város és a királyi biztosság között.
- 38 *kandidál* — jelöl.

PULSZKY PAPA

- M. I. *Pesti Hírlap, 1884. december 30., 6. évf. 358. sz. (1. 1) A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.*
- II. *Hí 4. köt. Az én ismerőseim. 1914. 164—166. l.*

Az ünnepi cikk bizonyosan MK írása. A lendületes köszöntő fordulatai írónk stílusát idézik. Szerzőségét pedig két személyes mozzanat bizonyítja: a 83 : 11 – 12 sorban a következőket írja: »Ha nincs miről írni, az ember megtámadja Tisza Kálmánt, s ha még másnap sincs miről írni, nekiront Pulszkynek«. MK e fordulattal kétségen kívül a két és fél hónappal korábban írt *Bis repetita placent* c. cikkére utalt, ebben erőteljesen bírálta Pulszky Ferencnek a PH vezércikkéként megjelent »A magyar Akadémia« című írását, amelyben védelmébe vette az Akadémia I. osztályának döntését a Péczely-jutalomról (ld. a jelzett cikkhez fűzött jegyzeteinket e kötet 219. lapján). A másik bizonyíték MK szerzősége mellett a cikk végén Pulszky kopottas öltözködéséhez kapcsolódó anekdota: »(Valaki már egyszer meg is szólította az öltözé- tén végignézve: „Hát szabad a múzeumi tárgyakat viselni is?”)« (83 37 – 39). Ezt a csattanót két évvel korábban MK jegyezte fel a »méltóság« *Házból* c. karcolatában (Krk 65. köt. 65 5 – 11).

*

MK a korábbi években többször foglalkozott Pulszky Ferenc személyével, magatartásával, a fiai politikai és társadalmi pályáját egyengető tevékenységével. E mozzanatokra itt nem kívánunk utalni, az olvasó a korábbi kötetek bármelyikében megtalálhatja. Azokra a célzásokra, amelyek e cikkben fellelhetők, a Tárgyi magyarázatokban térünk vissza.

Röviden azonban szólni szeretnénk arról az ünnepi alkalomról, amelyre MK a köszöntőt írta.

Pulszky Ferenc 1884. szept. 17-én töltötte be 70. életévét. Ez alkalommal, irodalmi működésének ötvenedik évfordulója alkalmával emlékkönyvet akartak kiadni. A kötet összeállítója P. Szathmáry Károly október 10-ig kérte a kézirat beküldését. (VÜ, 1884. okt. 5. 40. sz. 644.) Az országos régészeti és embertani társulat néhány nap múlva felkérte azokat, akik igényt tartanak az albumra, jelentsék be óhajukat, mert csak korlátozott példányszámban kerül forgalomba. (VÜ, 1884. okt. 12. 41. sz. 661. l.) November elején már arról jelent meg híradás, hogy az emlékkönyv sajtó alatt van, összesen mintegy 30 jelesebb hazai régész és író ajánlotta fel közreműködését, köztük Szilágyi Sándor, Torma Károly, Ortway Tivadar, Arányi Lajos, Havas Sándor, Fraknói Vilmos, Lipp Vilmos, Ballagi Aladár, Réthy László, báró Nyáry, Czobor Béla, Kóváry László, Fechtig Imre, Lehoczky Tivadar . . . « (VÜ, 1884. nov. 2. 44. sz. 708. l.) December közepén már arról szól, hogy »az országos régészeti és embertani társulat Pulszky Ferenc írói munkásságának ötvenéves jubileumát dec. 30-án fogja meg- ülni. Az ünnepélyhez az írók és művészek társasága is hozzájárul, amennyiben Pulszky tiszteletére a jubileum napján bankettet rendez a Hungária dísztermében. A díszlakoma alkalmával a társaság emlék- tárgyat is nyújt át az ünnepeltnek, ki már három nagy útjában volt vezetője a társaságnak: az al-dunai, a párizsi és mármaroszi kirándulá- sokban. E dísztárgyra már kibocsátották az aláírási íveket.« (VÜ, 1884. dec. 14. 50. sz. 804. l.)

Az 1884. dec. 30-án megrendezett nagy ünneplésről a sajtó részletesen beszámolt. De ennek taglalásától most eltekintünk, mivel maga MK az *Ételmaradék* c. karcolatában (PH, 1885. jan. 1. l. sz. 2—3. l.) eleveníti fel az ünnepi bankett érdekesebb és jellegzetes mozzanatait. E karcolat az előkészületben levő Krk 70. kötetben fog majd napvilágot látni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 82 : 8—9 *S ki tudja, mennyi lesz még az a többi?* — MK jóslatát az élet igazolta: Pulszky Ferenc még tizenhárom évet élt, 83 éves korában hunyt el, 1894-ig, nyolevan éves koráig a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója maradt, 1896-ben megválasztották az MTA másodelnökévé.
- 83 : 7—8 *Elveszett pillanataiban, mint ő maga mondá Adam asszonynak — még újságíró is.* — MK *Szép asszony könyve* c. karcolatában írt Juliette Adam munkájáról (ld. e kötet 34—38. l. és jegyzeteinket 209—216. l.) A könyv elolvasásakor figyelhetett fel a következő sorokra: »Pulszky most a magyar múzeumok igazgatója, s fia segítségével nagyon szép és nagyon tudós kiállításokat rendez. Ő nagymestere Magyarországnak szabadkőműveségének, és elveszített pillanataiban, amint tréfálva mondá, hírlapíró. A „Neues Pester Journal” és a „Pesti Napló” gyakran közölnek Pulszkytól cikkeket, amelyek a lehető legszellemesebbek, s a legjobban argumentáltak. Pulszky cikkét úgy, mint Kossuth levelét, olvassák széles Magyarországon mindenütt. Magyarországnak van sajtója, s a magyar népnek van közvéleménye.« (A magyarok hazája. Bp., 1885. 57—58. l.) — Juliette Adam könyvből merített idézet, úgy véljük, önmagáért szól. Az, hogy MK ebben az ünnepi cikkben megemlítette, arra utal, hogy már a mű elolvasása óta foglalkoztatta ez a szerénytelen önmutogatás, amelyet J. Adam — Pulszky Ferenctől kapott információk alapján — beillesztett könyvébe. MK ironiája volt szükséges ahhoz, hogy az idézett allúzióval egy kissé elégtételt vegyen maga és újságíró társai nevében is azért a gatlástalanságért, amellyel Pulszky Ferenc önmagát előtérbe állította.
- „ 11—12 *ha még másnap sincs miről írni, nekíront Pulszky-nak.* — Ld. ezzel kapcsolatban a MK szerzőségét bizonyító fejtegetéseket.
- 34 *nagy színekúrákba ültette a családját* — Pulszky Ágoston ekkor országgyűlési képviselő és a Pázmány Péter Tudományegyetemen a jogbölcselet és a nemzeti jog rendes tanára volt, Pulszky Károly szintén országgyűlési képviselő, az Országos Képtár igazgatója és az Archeológiai Értesítő szerkesztője volt.
- 34 *színekúra* — munkával nem járó hivatal, ellenszolgáltatás nélküli jövedelem.

PARLAMENTI KARCOLATOK

A MI KÉPVISELŐHÁZUNK

- M. *Magyar Salon.* (Szerk.: Fekete József és Hevesi József) 1884. október [1.] II. kötet. [1. sz.] 69—81. l., (a 72—73. lapon A képviselőház címmel Pataky László egészlapos rajza található.) *Teljes névjelzéssel.*

Kötetben itt először.

Mikszáth kísérletei a parlamenti karcolatok továbbfejlesztésére

A MS 1884. októberi számának 111. lapján »Az első füzet tartalma« cím alatt MK írásáról a következők olvashatók: »Mikszáth Kálmán a mi képviselőházunkról ír pompás karcolatot. Ezt a karcolatgenret ő honosította meg a „Pesti Hírlap”-ban, hol azok közkedveltségűekké váltak. Egy-egy odavetett vonással élethűen eltalálja embezeit, s ő ugyanazt a szerepet végzi az irodalomban, mint Jankó a humorisztikus lapokban. E rovatot — most, hogy a képviselőház összeül — meg fogjuk honosítani a „M. Salon”-ban és minden füzetünk érdekes illusztrált karcolatokat fog közölni a parlamentről.«

A szerkesztőség szövege két szempontból figyelemre méltó: mindenekelőtt egyértelmű tanúbizonysága annak, hogy a MK által kialakított parlamenti karcolat műfaja és formája, amellyel 1881 őszétől — az akkori választásokat követően — nyomon kísérte a képviselőház tevékenységét, az eltelt három év folyamán osztatlan sikereket aratott, az olvasóközönség szívesen látta írónk tolmácsolásában a parlament mindennapi tevékenységét. A nagy siker — és ez a másik körülmény — arra készítette a szerkesztőségeket, hogy hasonló csemegével szolgáljanak olvasóinknak. A MS szerkesztőségének fent idézett közleménye e szándék megvalósításának tanúbizonysága. Írónk ezzel a cikkel igyekezett eleget tenni e felkérésnek. Az említett közlemény szövegéből ugyan nem tűnik ki egyértelműen, hogy mindig írónkkal kívánták-e az »érdekes illusztrált karcolatokat« elkészíttetni, de a kommentár hangvétele, MK személyét és szemléletét elismerő fordulata kétségekívül azt a szándékot jelezte, hogy az ő írásaival akarták olvasóikat hónapról hónapra tájékoztatni és egyben szórakoztatni. De ezt jelzi a karcolat szövege is: MK mintegy bevezetőt kívánt adni a továbbiakhoz, ezért mutatja be olyan intenzíven a helyszínt, a parlamenti épületét, a tanácskozótermet, a folyosót, a büfét és a képviselői tevékenység egyéb szervez tartozékait.

A szerkesztőségnek és írónknak ez a szándéka azonban nem valósult meg: a MS októberi számában közzétett *A mi képviselőházunk* c. írást nem követte több MK karcolat a folyóirat hasábjain. A szer-

kesztőségi ígéret azonban úgy-ahogy megvalósult: a következő számokban más szerzők tollából közöltek beszámolókat a parlament életéről. Ezek a következők: 1884. novemberi számban »Egy elveszett levél« címmel szignó nélküli cikk jelent meg az új parlament pártjairól (215–217. l.), ez az írás bizonyosan nem MK-tól származott; 1884. decemberi füzetben ifj. Ábrányi Kornél »A méltóságos főrendek« c. karcolatát közölte (242–246. l.). Az 1885. januári füzetben látott napvilágot Fenyvessy Ferenc »Az etikett a politikai világban« című eszmefuttatása (393–399. l.), de ez inkább tanulmány s nem karcolat. A folyóirat februári füzeté Hentaller Lajos »Az alsóház« c. írását közölte (498–502. l.), míg a márciusi számban Sturm Albert »Egy képviselőházi ülés« c. karcolata jelent meg (607–612. l.). Megállapítható, hogy az utóbbi két írásmű közelíti meg leginkább azt a szándékot, amelyet a MS szerkesztősége az 1884. októberi számában jelzett, de az is szembeötlő, hogy a szemlélet frissességét és szellemességét tekintve messze elmaradtak MK karcolataitól. MK és a MS szerkesztőségének kapcsolatához tartozik azonban az is, hogy az elkövetkező két évben is találhatunk próbálkozást annak érdekében, hogy a mikszáthi parlamenti karcolatok hangulatát átlántsággal a folyóirat hasábjaira. (Ld. MS 3. köt. 1885. ápr. 1. 6–9. l. MK *A generális*; MS 4. köt. 1885. dec. 1. 228–231. MK *Az országházból*; MS 4. köt. 1886. febr. 1. 484–488. MK *A t. Ház.*) De ezek csak újra meg újra megtett kísérletek, a sorozatos közlésig nem tudtak eljutni.

Egyéb dokumentumok híján csak feltételezésekre hagyatkozhatunk abban a kérdésben, hogy miért nem folytatta MK a MS októberi számában megkezdett cikksorozatát. A jelek arra mutatnak — és ezt megerősítik a PH-ban közzétett karcolatok elemzése is —, hogy *A t. Házból* c. írások éltető eleme volt az azonnali reagálás, a helyzetek és jelenségek értelmezése vagy értékelése. Erre a havonta megjelenő folyóirat hasábjai kevéssé voltak alkalmasak. A parlamenti események és a cikk megjelenése között eltelt idő túl hosszú volt ahhoz, hogy frónk a maga addig kialakított módján kísérje figyelemmel az üléseket, hiszen az újabb tárgyalási napok újabb eseményei elfeledtették a korábbi furcsa, ironikus interpretálásra alkalmas helyzeteket.

E feltételezésünket alátámasztja az a tény is, hogy frónk 1884 október végétől november végéig öt alkalommal az Ország-Világ hasábjain jelentkezett *A hét története* c. karcolatával, amelyben az elmúlt egy hét társadalmi, kulturális eseményeinek szellemes felidézésén kívül összefoglaló képet próbál rajzolni a parlamenti ülések fontosabb mozzanatairól is. A beszámolóknak ezt a szövegét szemügyre véve érezhető, hogy Mikszáthnak még az öt vagy hat ülésről készített referátumban is erősen szelektálnia kellett, ki kellett emelnie a legjellemzőbb mozzanatokot, hogy érzékeltetni tudja a parlamenti élet atmoszféráját. (Ezek a karcolatok a Krk jelen kötetében látnak napvilágot, így a szövegüket és a hozzájuk fűzött jegyzeteket az olvasó könnyen áttekintheti.) Az Ország-Világban közzétett sorozat is november végével megszakadt. Ennek okát sem ismerjük.

MKNak a műfaj továbbfejlesztésére tett kísérleteit a Gondúzó c. hetilapban 1885. szeptember 20-tól november 29-ig megjelentetett

tizenegy közleményből álló *A képviselőház karzatáról* c. sorozatának megjelentetésével siker koronázta. Itt találta meg írónk azt a formát, amellyel — a több mint négy év tapasztalatát hasznosítva — oly módon tudta bemutatni a parlament világát, hogy sikerült megőriznie a PHbeli *A t. Házból* c. karcolatok szellemét és látásmódját, mégis el tudott szakadni az egyes ülések napi aktualitásától. A sikert mi sem bizonyítja jobban, hogy a Gondfűzőben közzétett sorozat 1886-os megjelenési dátummal *A tisztelt Ház* címmel a Singer és Wolfner kiadónál napvilágot látott. E kiadást még két utánnymás követte . . . (*A tisztelt Házból* c. sorozat szövegét a Krk 71. kötetében fogjuk megjelentetni, Rubinyi Mózes a Hi 16. kötetében a 3—87. lapon tette közzé.)

*

Az eddigi fejtegetésekből kitűnt, hogy MK a jelen karcolatban kísérletet tett arra, hogy elszakadva a képviselőházi ülésterem mindennapos tárgyalásaitól, a parlamenti élet hangulatát, mozgásának jellemző irányait mutassa be olvasóinak. Ezt úgy próbálta elérni, hogy korábban szerzett tapasztalatait és ismereteit összegezte. Így a karcolat szövegében több olyan fordulat és mozzanat is található, amely a korábbi évek *A t. Házból* karcolataiban mint napi aktualitás vagy mint a helyzet jellemzésére alkalmas történet, ill. fordulat már felmerült. Ezekre a Tárgyi magyarázatokban hívjuk fel a figyelmet.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 85 3—4 *mikor Tisza Kálmán (beszédei közben) friss pápaszemet vált.* — MK a két szemüveg szerepét e megjegyzéshez fűzött jegyzetben magyarázza. E téma korábbi karcolataiban is felmerült (ld. Krk 65. köt. 154 3—8; Krk 68. köt. 105:1—3, továbbá későbbi írásaiban is megemlíti, így pl. az önállóan megjelent *A tisztelt Ház* c. kötete bevezetőjében is (Hi 16. köt. 9. l.).
- 10—11 *nőtt valami keveset az egyesület ellenzék, de drága áron.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy az egyesült ellenzék képviselői jelöltjeinek igen sokat kellett a korteskedésre költenük.
- „ 20—21 *Ingyen kerület alig volt harminc az országban, s ebből is nagy rész az antiszemita pártnak jutott.* — MK az 1884-es nyéri választások előkészületeiről írott karcolataiban a kortes-hadjárat fordulatairól szármot adva, több ízben utalt arra, hogy a demagóg választási érvek miatt az antiszemita jelöltek jóformán választási költség nélkül szerezték meg mandátumukat.
- 86 : 1—2 *Mert az új idők kitölták a negyedik pártot: az antiszemitákat. Tizenöt tagot számlálnak* — Az antiszemita csoport felépítésével ld. összefoglaló bevezetőnket a 186. lapon.

- 186 2 *si vota non ponderantur.* — ha a szavazatokat nem számítjuk hozzá. MK utalása arra vonatkozott, hogy az új képviselőház megalakulása során több jel arra mutatott, hogy az antiszemita képviselők nemcsak saját csoportjuk szavazataira számíthatnak, hanem bizonyos esetekben más pártbeliek is az ő javaslatukra szavaznak. Ez be is következett, a képviselőház 1884. okt. 4-i ülésén, amikor az antiszemiták Nendtvich Károlyt jelölték a ház elnökének posztjára, a szavazás alkalmával az elnökjelölt 27 szavazatot kapott, tehát 12-vel többet, mint ahány antiszemita képviselő foglalt helyet a Házban (ld. *A megalakulás* c. karcolatot 100 : 17 — 101 : 2 és a hozzáfűzött jegyzetünket.)
- 5 *A lefolyt országgyűlésen csak öten voltak* — MK utalása az 1881—1884-es ciklusra vonatkozik, amikor Istóczy Győző, Verhovay Gyula, Szalay Imre, Ónody Géza és Simonyi Iván hirdetett — pártforma nélkül — antiszemita elveket.
- „ 9 *kögit* — szerves egységbe foglal, tömörít
- „ 20 *díszlokalizál* — itt: felosztással elszigetel
- „ 28 *inkompatibilis* — összeférhetetlen, össze nem egyeztethető
- 87 9 *persvadeál* — rábeszél, rávesz
- 26 *szinghali főnök* — MK a Ceylon szigetén lakó szinghaléz népfajra utalhatott e rövidebb formában használt szóalak-
kal.
- „ 36—37 *Debrecen rehabilitálta magát Tisza Kálmán szemében* — MK utalása valószínűleg arra vonatkozik, hogy Debrecen városában Kőrösi Sándoron kívül a II. választókerületben is szabadelvű párti képviselőt választottak meg Kiss Lajos személyében.
- 88 : 1—5 *Erdélyről ugyanis azt mondják a gúnyolódó nyelvek, hogy a legbecesebb kincse az országútja, mely Magyarországra vezet. Most a magyarországiaknak volt a legbecesebb az az út, mely Erdélybe vezet.* — MK ezt a valószínűleg a parlamentben hallott fordulatot, az 1884-es választási előkészületek idején írott egyik *A t. Házból* c. karcolatában is megemlítette (ld. Krk 68. köt. 150. l.).
- 6—7 *pár hontalannak fog nyújtani menedéket a bérces haza a pót-választásoknál is.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy több képviselőt két kerületben is megválasztottak. A házszabályok értelmében a képviselőnek az egyik kerületről le kell mondania, és ott pótválasztásra került sor. Erdélyben valóban több pótválasztást tartottak így pl. a két kerületben megválasztott Ugron Gábor lemondott az Udvarhely megyei székelykeresztúri kerületről, és az ott tartott késő őszi pótválasztáson akkor választották meg a mandátum nélkül maradt Helfy Ignácot.
- „ 19—20 *»Most legalább pikét játszhatom magammal«* — A piké a leg-
elegánsabb kétszemélyes, magyar kártyával egységes szabá-
lyokkal lefolytatott kártyajáték.

Lap Sor

- 88 : 23—24 *professzionátus frondeur* — mindenáron ellenzékiesskedő, nyughatalatlan elégedetlen ember a politika terén.
- 32—33 *Az új, Tömő utcai palota, melyről azt híresztelik azok, akik megszavazták, hogy második csodája lesz a fővárosnak* — MK utalása az 1884 tavaszán megszavazott új — a mai — országház épületére vonatkozik. Költségvetését, helykijelölését, építészeti stílusát nagy parlamenti vita fogadta (ld. Krk 68. köt. 186—195. l.).
- 35 *s holmi bazilikái fátumok közbe nem jönnek.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a Hild József által tervezett és 1851 óta épített Bazilika 52 m. magas kupolája építés közben 1868. jan. 22-én összeomlott. Hild halála után Ybl Miklós folytatta a nagy építkezést. A lassan épülő bazilikával kapcsolatban ld. MK *Lindau jegyzőkönyvéből* c. cikkét (Krk 61. köt. 105—106. l.).
- 89 1—2 *melyet [az új országházat] a legújabb budai ölet szerint a Darányi Ignác kedvéért építenek az ő kerületével vizavi.* — Darányi Ignác az 1. kerület, a Várnegyed országgyűlési képviselője volt. MK e fordulattal egy korabeli Darányi rovására elkövetett élcet örökített meg. — A korabeli szellemeskedésnek az lehetett az alapja, hogy az 1884 tavaszán tartott vitában egyik az új országház elhelyezését vitató képviselő azt is felhozta ellenérvként, hogy oly rossz helyet választottak a parlament épületének, hogy az csak Budáról látható.
- 3—10 *Urbanovszky mondása.* — MK ezt az Urbanovszky Ernő személyéhez fűződő anekdotát egy korábbi parlamenti karcolatában is előadta (Krk 68. köt. 21—22. l.), majd később beillesztette *A tisztelt Ház* c. kötetébe is (Hl. 16. köt. 11. l.).
- 29 *Tigris a világért sem ment volna át a túlsó folyosóra* — Az 1875. fúzió előtti Tisza Kálmán-féle ellenzék tagjait hívták így, mivel a Tigris szálló volt a tanyájuk.
- 90 4—5 *tér ki a pokrócon* — MK a pokróc szót itt szőnyeg értelemben használta.
- „ 6—7 *marienbadi víz* — a mai Mariánské Lázně cseh-szlovákiai gyógyvíz-lelőhelyről származó, az idült gyomorbántalmakra használatos gyógyvíz, melynek hatását növeli, ha fogyasztása után sétát tesz a beteg. E sétára vonatkozik MK utalása.
- 23—30 *Eber Nándor esete* Deák Ferenc volt parlamenti ülőhelyével. — MK ezt a történetet már korábban, egyik 1884 első felében megjelentetett karcolatában megemlítette (Krk 68. köt. 149. l.).
- „ 37 *staffage* — környezetül, kíséretül szolgáló személyek.
- 91 : 6 *sollemniss* — ünnepélyes
- 36—37 *(melyet pedig Adam asszony lelkesedve említt rólunk írt munkájában)* — MK e jelen cikket egy időben írta Juliette Adam »A magyarok hazája« c. munkájáról szóló ismertetésével (ld. *A szép asszony könyve* c. írását a jelen kötet 34—38. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket 209—216. l.). J. Adam

- említett művében a következőket jegyezte meg: »A magyar alsóházban igen szép kollegialitás uralkodik. A képviselők mind tegezik egymást. Az orvos, az ügyvéd, a gazda, aki feljött Pestre képviselőnek, egyszeriben bejut a legjobb társaságokba, mely zárva maradna előtte, ha képviselő nem volna. Tegezi a minisztereket. A karzatra ilyenféle mondatok hallatszanak fel: „Kegyelmes uram, gratulálok beszédedhez”, vagy „Ellened szavaztam, kegyelmes uram”. Különös, ez a tegezés nem idéz elő pongyolaságot, a társalgást nem teszi triviálissá; van benne bizonyos büszkeség, bizonyos fenség, mert nem a bizalmasság kifejezése, hanem szabadalma oly férfiaknak, kiket helyzetük egyenlővé tett«. (I. m. 97—98. l.).
- 90 : 20 — 28 Lánczy Gyula könyvtárhazsználata. — MK egyik 1884 elején keletkezett karcolatában már leírta Lánczy Gyula e furesa szokását.
- „ 35—37 *Van ott szalonna a szélsőből számára üveggörek alatt, van sonka a kormánypart részére és kaviár, muszka hal a habarékoknak.* — Majdnem hasonlóan osztotta fel a táplálkozási szokások szerint MK a büfé látogatóit egyik korábbi karcolatában (Krk 65. köt. 116 : 5—8) és *A pénzügyminiszter reggelje* c. rajzában (Krk 34. köt. 94. l.).
- 93 : 30 *kapacitás* — tekintélyes, elismert szakember
- 94 : 25—95 : 2 Deáky Lajos és Deák Ferenc — A tévesen átadott beszédkézirat történetét MK már korábban megírta egyik 1884 eleji karcolatában (ld. Krk 68. köt. 156. l.).
- „ 28 *sztenográf-iroda* — gyorsíró iroda
- 95 : 8—18 a »majdnem szónokok«-ról — MK erről a képviselői fogásról már korábbi karcolatában is írt.
- „ 20 : 21 *Mert mint ahogy Zala vármegyében legszebb Somogy megye* — MK ezt a hasonlatot később is alkalmazta (ld. *A málna* Krk 36. köt. 139. l.) annak érzékeltetésére, hogy távolról, azaz a Balaton másik oldaláról szebb a túloldal.
- 23 *podegra* — podagra: többnyire a láb nagyujján jelentkező kőszvény
- „ 30 *mantilla* — könnyű női köpeny
- 129 : 14 *septemvir* — a kétszemélyes tábla tagja, bírói méltóság
- 27—28 *Podmaniczky Frigyes képviselő, de soha nem jön mások a Házba, csak ha szavaznak.* — Podmaniczky Frigyes szavazáskor való megjelenéséről ld. a jelen kötetben a *Postscriptum a »t. Ház«-ból karcolathoz* c. cikkhez fűzött jegyzetünket (285—286. l.).
- „ 32 97—4 a mameluk gondolkodás. — Az 1884-es választások alkalmával is hasonló módon jelezte MK a kormánypartí képviselő mentalitását. (Krk 68. köt. 207. l.)
- 97 : 16—98 : 3 az öltözködés módja, mint a pártállás kifejezője. — Majdnem hasonló fordulatokkal elmélkedett MK az 1883. febr. 22-én *A t. Ház*-ból c. karcolatában e kérdéssről (ld. Krk 65. köt. 162—163. l.).

- 98 : 4—9 A Ház hajszínei. — A jelenlegihez hasonló MK kategorizálása egyik 1884. első felében megjelent karcolatában (Krk 68. köt.).
- 17 *a főrendiház reformja* — Tisza Kálmán 1884. okt. 20-án terjesztette a parlament illetékes bizottsága elé a főrendiház tevékenységére vonatkozó reformjavaslatot, a képviselőház csak 1885. febr. 10-én kezdte meg a törvényjavaslat vitáját. (Ld. Tisza előterjesztéséről MK véleményét az 1884. okt. 25-én megjelent *A hét története* c. karcolatában, e kötet 45. lapján.)
- „19 : 20 *28 s összeröffennek Budapestre cum gentibus, mint a zsidó házasság idején* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a polgári házasság főrendi vitája alkalmával 1884. januárjában a főrendiház azon tagjai, akik a törvényt le akarták szavazni, minden főrendiházi családtagjukkal megjelentek a fővárosban.
- 20 *cum gentibus* — nemzetiségükkel, minden hozzátartozójukkal.
- „ 21 *arkánium* — titkos szer, orvosság
- „ 25—27 *Az országgyűlési időtartam meghosszabbítása sokkal több ellenzésre fog találni a közvéleményben.* — MK ezzel a fordulattal a választások alkalmával tapasztalt nagy lakomákra és a szavazóknak juttatott anyagi térítések ritkábbá válásának lehetőségére célt. S ez nyilván a korteskedésből élők vagy azt kihasználók nemtetszését váltaná ki.
- 34 *rezontrózás* — okoskodás, ellenkezés.

MORGEN RÓTH HEUTE TODT

M. *Pesti Hírlap.* 1884. október 3., 6. évf. 273. sz. (9. 1.) Rovaton kívül. *A mai ülésebl.* Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Az újonnan megválasztott országgyűlés alakuló ülését 1884. szept. 27-én tartotta. *Kovách László* háznagy javaslatára az elnöki tisztelet a legidősebb képviselő, *Boér Antal* korelnök foglalta el. A hat legfiatalabb képviselő töltötte be a korjegyzői tisztelet. Felolvasták *Tisza Kálmán* miniszterelnök átíratát, amely arról tájékoztatta a képviselőket, hogy a király szept. 29-én fogja a budai vár nagytermében megnyitni az országgyűlést. *Irányi Dániel* felszólalásában kifogásolta, hogy a megnyitó ülés a budai várban lesz, ahelyett, hogy a király jelenne meg az országgyűlés épületében. *Tisza Kálmán* válaszában közölte, hogy 1867 óta minden új parlament megnyitása a budai várban zajlott le, így semmi sem szól amellett, hogy ettől a szokástól eltérjenek. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 3—5.)

Az 1884. szept. 29-i — mindössze tizenöt percig tartó — ünnepélyes megnyitás alkalmával a budai királyi várban, *Ferenc József* jelenlétében a korjegyző felolvasta a trónbeszédet. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 5. l.)

Az 1884. szept. 30-i ülésen a mandátumokat adták át a képviselők. *Boér Antal* korelnök bejelentette, hogy tizenhárom képviselő megválasztása ellen adtak be óvást. E panaszokat kivizsgálás végett az illetékes országgyűlési bizottságnak adják át. A megbízatások benyújtása után a képviselőket kilenc osztályba sorolták. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 6—9. l.)

MK a fenti három formális ülésről nem írt lapja számára beszámolót.

Az 1884. okt. 2-i képviselőházi ülésen *Boér Antal* korelnök további mandátumok benyújtásáról, illetőleg a választásokkal kapcsolatban beérkezett újabb észrevételekről tájékoztatott. Ezt követően az egyes osztályok előadói számoltak be az osztályukba besorolt képviselők mandátumának elbírálásáról. Az adminisztratív jellegű jelentések közül a III. osztály előadója, *Szathmáry György* az érvényes mandátumok ismertetése után bejelentette, hogy »egy esetben az osztály a megbízó levelet be nem adottnak tekintette, és pedig Róth Pál megbízólevelét. (*Zajos felkiáltások a szélsőbalon: Miért? Hosszantartó mozgás*) . . . » (i. h. 10. l.). *Herman Ottó* felszólalásában elmondotta, hogy Róth Pál a képviselőház elnökségének nem a mandátumát nyújtotta be, hanem egy magánokiratot, amelyből kitént, hogy 2400 forintos választási költségeit tartalmazza. Éles hangon tette fel a kérdést, hogy miként történhetett meg az az eset, hogy egy számla alapján valakit besoroljanak képviselőnek. A korelnök elutasította a kérdést, a III. osztály elnöke és a korelnök elhárította magáról a felelősséget. *Herman Ottó* újabb felszólalásában biztosítékot kért annak érdekében, hogy ilyen eset más alkalommal ne rontsa a képviselőház tekintélyét. Fejtegetéséhez csatlakozott *Ugron Gábor* is. *Tisza Kálmán* apró tévedésnek minősítette az esetet, és megnyugtatta a képviselőket, hogy Róth Pál addig nem élhet képviselői jogaival, míg az ügyet ki nem vizsgálták. Az ülés további részében folytatódott az osztályok előadóinak jelentésmertetése. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 9—14. l.)

*

MK jelen karcolatában Róth Pál botrányával kapcsolatban lakonikus rövidséggel fejt ki álláspontját (99 : 4—6), igazolva látja azt az aggodalmát, amelynek a választást megelőző korteshadjáratok és választási praktikák leírásakor az 1884-es év nyarán keletkezett tárcáiban hangot adott.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 99 : cím *Morgen Roth heute Todt* — MK ironikus formában travesztál egy ismert német szólást: Heute rot, morgen tot (a. m. ma még piros, holnap halott, vagyis minden mulandó). A MK által alkalmazott jelentés: Holnap Róth lesz, de ma [erkölcsi] halott. MK a képviselő nevével játszik, amely a német közmondásban (rot) pirosat jelent.
- 100 1—6 Wahrmann Mórnak tulajdonított mondás — A KNaplóból kitűnik, hogy Herman Ottó felszólalásában megpendítette a MK által e sorokban jelzett gondolatot: »Én sokkal nagyobb hasznát látnám annak, hogy az úgynevezett alkotmányos költségek nyugta alakjában kerülnének nyilvánosságra, mintsem hogy eltitkoltatnak...« (I.h. 10. l.)
- 8—9 *Ha egy patikus téveszti össze az arsenicumot a szaszaparilla gyökérrel!* — Ez a célzás minden valószínűség szerint arra vonatkozik, hogy Róth Pál eredeti képesítése szerint gyógyszerész volt.
- 9 *szaszaparilla gyökér* — szárcsa-gyökér — gyógynövény, a gyökeréből készült gyógyanyagot hashajtásra, vérnyomás-csökkentésre, más gyógyanyagokkal keverve vérhaj ellen is használták.

A MEGALAKULÁS

M. *Pesti Hírlap.* 1884. október 5., 6. évf. 275. sz. (9. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A karcolat 100 : 9 — 10 sorában — feltehetően MK tollbotlása következtében — »Egészen újak csupán Nagy István, kit Fenyvessy Ferenc helyett választottak.« Az indokolatlanul többesszámban levő »újak« szót egyes számra javítottuk.

A képviselőház okt. 4-i ülésén megválasztották a Ház elnökét, a két alelnököt, a háznagyot és a hat jegyzőt. A szavazatok összehátralása és az eredmény közzététele után Boér Antal korelnök tisztelettel leköszönve, kérte a képviselőket, hogy a szenvedélyes vitákban mellőzzék a személyeskedést. A megválasztott elnök, Péchy Tamás rövid programbeszédével az elkövetkező ülések napirendjének megjelölésével fejeződött be az ülés. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 14—16. l.)

*

MK beszámolójában a parlament porondján politikai erőként megjelenő antiszemita párt első szereplésére hívta fel a figyelmet arra, hogy bár a pártnak csak tizenhét képviselője volt, mégis huszonnyolc

szavazatot kapott a csoport elnökjelöltje, Nendtvich Károly. MK a ki nem mondott konklúzióval arra kívánt célozni, hogy más pártok programjával megválasztott képviselők a titkos szavazás alkalmával nem saját pártjuk, hanem az antiszemiták jelöltjére adták szavazatukat (100 : 17—101 : 2). A karcolat további részében az előző nap szenzációjával: Róth Pál személyével foglalkozott, érzékeltetve a folyosó felbolydult hangulatát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 100 2 *pont félháromkor föllépett az elnöki emelvényre* — A KNApló tanúsága szerint az ülés 11 óraker kezdődött és 2 óra 50 perckor ért véget. A tisztségviselők megválasztása, a szavazatok megszámlálása hosszadalmas procedúra volt, így MK információja megfelelt a tényeknek.
- „ 3—4 *ettől a perctől fogva »Ház« lett a »képviselő urak«-ból.* — Péchy Tamás beszédében a következő szavakkal jelentette be a testület megalakulását: »Ezek után elnöki jogomnál és kötelességemnél fogva kijelentem, hogy az urunk királyunk Ófelsége által e folyó szeptember 25-re egybehívott országgyűlésnek képviselőháza megalakult . . . « (I. h. 16. l.)
- 11—12 *(Ő is olyan, mint Csalóka Péter, aki nem akart Budán király lenni.)* — Csalóka Péter népmesei alak (parasztleány), aki furfangjaival mindenkit rászed. Jókai is szerepeltette. MK korábban Busbach Péter nevéből készített szójátékot (ld. Krk 62. köt. 270.).
- 18—19 *S huszonhét szavazat esett rá [Nendtvichre]. Ezen felül Istóczy kapott egyet . . .* — Minden valószínűség szerint MK öröklötte meg pontosan a szavazatok számát, ugyanis a KNAplóban a következő olvasható: »Beadatott összesen 278 szavazat. Ezek közül nyert Péchy Tamás 202, Nendtvich Károly 27 szavazatot; üresen volt 48; Istóczy Győzőre esett 10 szavazat.« (I. h. 15. l.) Istóczy neve után feltüntetett szám sajtóhiba, mivel ha a felsorolt számokat összeadjuk, akkor a jelzett 278 szavazat helyett 287 jön ki.
- 101 : 4—5 *(Azért nem is kezdte még meg a mi Scarronunk »A t. Házból« című karcolatait.)* — E tréfás fordulattal jelezte ismételten MK, hogy még nem kezdődött meg a képviselőház érdemi munkája. Különbösen is az előző és a jelen karcolata valóban nem a megszokott »A t. Házból« címet viselte . . .
- „ 12—13 *Egypár kérvény jött, de mit ér az? Kár a falusi ezreszekért.* — A KNAplóban olvasható bejelentések között található az a kérvény, amelyre MK utalása vonatkozik: »Jelentem végre a t. Háznak — mondotta a korjegyző —, hogy Kolombán Mózes és társainak, oklándi választókerületi választóknak Hegedüs Károly ügyvéd mint meghatalmazottjuk által egy kérvény adatott be, melyben Dániel Gábor képviselő válasz-

tása ellen beadott kérvény visszavétele és a letett 1000 frt kiutalása kérelmeztek . . . » (I.h. 14. l.)

- 101 : 3 *imputarem* — nem kívánatos
26 *osztentative* — fitogtatva, kérkedve, feltűnően, tüntetve
31 *primipilus* — vezér, főkolompos
34—23 *Jókai Krausz Lajossal sétálgatott a folyosókon.* — MK ezzel a fordulattal arra célzott, hogy a Krausz Lajos mandátuma ellen beérkezett panaszok ellenére Jókai beszégetett a megáradott képviselővel (ld. még *A folyosóról* c. karcolat 000 : 24 sorához fűzött jegyzeteinket e kötet 314 lapján).
35 *spiritus* — szellem, lélek

A T. HÁZBÓL

M. I. *Pesti Hírlap. 1884. október 16., 6. évf. 286. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai.* Bp. 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Légrády testvérek 48—51. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. Az alábbiakban felsoroljuk az eltéréseket:

102 : 28 *miért* — PH: *mért*

103 : 1 *Sose hitte volna egyik sem* — PH: *Sose hitték volna egyik sem*
21—22 *akad valamije* — PH: *akad mindig valamije*

*

MK az országgyűlés okt. 6., 7., 11. üléséről nem készített beszámolót. Akkor még többségében adminisztratív kérdésekről volt szó: a képviselők osztályba sorolásáról, a szakbizottságok megválasztásáról, a mentelmi bizottság tagjainak eskütételéről, mandátum-vizsgálatokról stb. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 17—32. l.)

A képviselőház okt. 15-i ülésén a bejelentések után *Kovács László* háznagy bemutatta az 1884. jún. 1. és szept. 30. közötti időszak költség-zárszámadását. Majd ezt követően *Berzeviczy Albert*, az előző ülésen megválasztott választfelirati bizottság előadója ismertette a bizottság által kialakított, a királyi üzenetre adandó válasz szövegét és a bizottságban lezajlott vitát. Előadói beszédében vitába szállt a bizottság elé terjesztett antiszemita különvélemény szellemével és módszerével. *Irányi Dániel* felszólalásában csupán Berzeviczynek az antiszemita pártra vonatkozó fejtegetéseivel értett egyet, különben élesen bírálta a kormányzó szabadelvű párt politikai koncepcióját: elítélte a választási praktikákat és csalási manővereket, elutasította a bizottság álláspontját, és ellenjavaslatot terjesztett elő. *Apponyi Albert* gr. elvetette

az antiszemita párt nézőpontját, de elhatárolta magát Irányi Dániel ellenjavaslatától is. A továbbiakban megjegyzéseket tett a bizottsági szövegre különösen a pénzügyi és külügyi kérdésekben alakított álláspontja miatt. Kifejtette véleményét a főrendiházi reformra vonatkozó javaslatáról is, és szövelt a közigazgatási állapotokról. A hosszabb beszédben körvonalazottakat újabb javaslat formájában összegezte. *Andrénszky Gábor* b. hosszadalmasan fejtegette az antiszemita párt gazdasági és társadalmi célkitűzéseit. *Pulszky Ferenc* párton kívüliként fejtette ki véleményét a választási visszaélésekről, a nagyarányú pénzosztogatást erkölcsrombolónak tartotta. A válaszfelirati javaslatot elutasította. Az ülés végén *Törs Kálmán* interpellált a közmunka és közlekedési miniszterhez, felhívta a figyelmet a sorozatos vasúti balesetekre, és kérte a szakminiszter válaszát a tervezett intézkedésekkel kapcsolatban. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 33—49. l.)

A királyi trónbeszédre adandó képviselőházi válaszfelirat előadói beszéde váltotta ki az új parlament első vitáját. Ezt MK érzékelteti karcolatában is. Ha korábban csak az előkészület, a tisztségek elrendeződése foglalkoztatta a Házat, a jelen ülésen kibontakozott vita már alkalmas volt arra, hogy körvonalazza az erőviszonyokat. Éppen ezért MK is részletesen beszámolt az egyes felszólalásokról és az érvek fogadtatásának visszhangjáról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 102 1—5 *Ott hagytuk el ezelőtt több mint egy negyed esztendővel . . .* — MK ezzel a karcolat-kezdéssel az 1884. máj. 20-án megjelent, a választások előtt tartott utolsó parlamenti karcolatának hangulati képére utal. (Ld. Krk 68. köt. 215—216. l.)
- „ 27 *konfundál* — megtéveszt, zavarba ejt.
- „ 28—29 a *Beksics kávészín öszi kabátja miért nem lóg most az olvasószobai ruhafogason*. — MK ezzel a fordulattal arra utalt, hogy Beksics már nem az újságírói fogásra akasztotta kabátját, hanem a képviselők számára fenntartott helyre, mivel 1884 nyarán szabadelvű párti képviselőnek megválasztották.
- „ 31—32 *A régi házat úgy kell kiásni, mint az Aquincumot*. — Az Aquincum rendszeres ásatai és az amfiteátrum feltárása Torma Károly vezetésével 1879-ben indult meg.
- 105 : 1—2 *Sose hitte volna egyik sem, hogy olyan könnyű Magyarországon íróná lenni! . . .* MK csipkelődő megjegyzése feltehetően arra vonatkozik, hogy Grecsák Károly 1884 májusában indította meg a mérsékelt ellenzéki Budapesti Tagblatt c. német nyelvű napilapot. Az orgánumnak különben MK ekkor rendszeres munkatársa volt, a PH-ban megjelent írásait aznap számában közölte Grecsák lapja. Így lehetséges, hogy e csipős

- megjegyzés csupán barátságos évdődés volt az új napilap szerkesztőjével.
- 103 : 3—4 *hallgatták Irányi Dániel szép, de halk elfátyolozott hangon mondott beszédét* — A felszólalás elején maga Irányi jelezte halk beszédének okát: »Rekedt vagyok, bocsánatot kérek, nem tudok hangosabban szólni...« (KNapló, i.h. 36. l.)
- 5 *katarrus* — hurut
- 9—11 *Thaly Kálmán kurucai, kikerül ő azt állítja, hogy mikor karóba húzták őket, még ott a karón is pipáztak.* — MK minden valószínűség szerint egy Thaly Kálmán szemléletét perszifláló történetet örökített meg. Ezt a történetet az 1886-ban megjelentetett *A tisztelet Ház* c. kötetében is felelevenítette, sőt illusztrátora, Jankó János meg is rajzolta. (Bp., 1886. 49. l. — Megjelenik a Krk 71. kötetében.)
- „ 14 *mérföldmutató* — régi helyesírással: mérföldkő
- „ 21 *denique* — elvégre, egy szóval, tehát.
- „ 34 : 35 *A öreg Boér uralma kiesett keretükből.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a képviselőház alakuló ülésén — addig, amíg a Ház elnökét meg nem választották — Boér Antal korelnök vezette az üléseket.
- 35—36 (*Fájdalmas veszteség ránk ebből csak a Róth-eset.*) — MK itt visszautalt az okt. 2-i ülésen kirobbant kínos ügyre, amikor kiderült, hogy Róth Pál képviselői mandátuma helyett a választási számlákat nyújtotta be. Ld. erről a *Morgen Róth, heute Todt* c. karcolatát és *A megalakulás* c. írás befejező részét. (A Krk jelen kötete 99—101. l.)
- 104 : 2 *összekögül* — elavult irodalmi szó: szerves egységbe összeáll, tömörül.
- 9—10 *Csatár, ki az utolsó padban terpeszkedett, harsány hangon kiabálta: »Nem igaz!«* — A KNapló nem jegyezte fel Csatár közbeszólását, de Berzeviczy előadói beszédének szövegében több helyütt jelezte a negatív közbeszólást.
- 36—39 *Éljent azonban kapott Andreánszky is, mégpedig amint nem is álmodhatott, a kormányparttól, mert a beszédébe Komlóssy belesúgta azt is, hogy csak a szabadelvű pártnak van egységes programja.* — A fenti megfogalmazás MK szatirikus ötlete. Andreánszky valóban utalt a szabadelvű párton belüli »egysége«-re, de ezt olyan ironikus támadó éllel tette, hogy korántsem vívhatta ki vele a kormánypart elismerését. Andreánszky a következőket mondotta: »... ha a tisztelt Ház figyelemre méltatja azon konkrét, elveket melyek feliratunkban hangoztatva vannak, be fogja látni, hogy a többi pártok ennyiben sem értenek egyet, és egy ily egyöntetű programmal sem bírnak; kivéve tán azt a pártot, mely a vezére iránti feltétlen engedelmisséget tűzte ki zászlajára, és program helyett dogmaként vakon vallja már előre azt, amiről még maga sincs tisztában...« (KNapló, i. h. 45. l.)
- 105 : 4 *és Pulszky megtámadta még magamagát is.* — Pulszky Ferenc

igen hatásos beszédét MK a beszéd irányának jelzésével érzékelteti. Hogy pontosan a beszéd mely részét tekinthette ironikus Pulszky önmaga megtámadásának, ezt nehéz megállapítani. Talán a beszédnek arra az okfejtésére gondolhatott, amelyben Pulszky a volt Deák-pártiak hibájáról beszélt. A negatívumokat önmagára is értette, amikor a következőket mondotta: » . . . Mondom, egy tiszteletreméltó párt ült itt, mely az ország igen nevezetes részének reprezentánsa volt s ez azon időben tagadta azon alap helyes voltát, és annál többet kívánt. Mi Deák-pártiak ekkor igen nagy hibát követtünk el; naivságunkban készpénzül vettük mindazt, amit innen hangoztattak és megjajedtünk, hogy ez a párt a legközelebbi választásoknál többségre jöven, veszélyeztetné a kiegyezést. Mi a készpénzül vettük az agyonbeszélést, a fátyásmenetet a Duna-parton s az efféléket és el nem képzeljük, hogy jöhet idő, amikor kitűnik, hogy ez mind csak lyukas mogyoró volt . . . » (KNapló, i. h. 47. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 17., 6. évf. 287. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 16-i ülésén az elnöki bejelentések és az előző országgyűlési ciklusból visszamaradt kérvények ismertetése után tovább folytatódott az előző nap megkezdődött vita a királyi trónbeszédre adandó válaszfelirati javaslatról. *Zichy Antal* hosszabb felszólalásában elemezte az utóbbi tíz esztendőben a magyar belpolitikát foglalkoztató kérdéseket. Így szólt a keleti politikáról, a polgári egyenlőségről és az antiszemita mozgolódás gazdasági alapjairól. Támogatta a bizottság előterjesztését a válaszfelirat szövegére vonatkozóan. *Szalay Imre* felszólalása elején személyes polémiába kezdett Berzeviczy Albert előadói beszédének az antiszemita párt ellenjavaslatát taglaló részével. Az elhangzott felszólalásokban említett választási veszteségeket a társadalmi atmoszféra következményének tekintette, részletesen szólott saját választókerületében személye és politikai állásfoglalása ellen folytatott választási eszközökről. A maga és fivére, *Szalay Károly* nevében külön válaszfelirati javaslatot terjesztett elő. *Tisza Kálmán* hosszabb felszólalásban foglalkozott a válaszfelirati javaslattal szemben felsorakoztatott politikai érvekkel, külön reagált a választási visszaélések érzékeltetésére előadott esetekre. Beszéde végén nyilatkozott Magyarországról és a Monarchia szövetségeseivel folytatott külpolitikájáról. *Orbán Balázs* azonnal reagált a miniszterelnök külpolitikai fejtegetéseire, és azt elutasította. A válaszfelirati javaslat szövegének és szellemének beható vizsgálata után az abban foglaltak nemzeti érdekeket

sértő voltát ecsetelte. A válaszfelirati javaslat belpolitikai vonatkozásait is élesen bírálta. Csatlakozott Irányi Dániel ellenvéleményéhez. *Mocsáry Lajos* részletesen taglalta a trónbeszédet, és külön kifogásolta, hogy nem foglalt állást az uralkodó Horvátország előző évben tanúsított politikájával kapcsolatban. Majd észrevételeket tett a trónbeszéd agrárpolitikai vonatkozásaira. Irányi Dániel javaslatához csatlakozott. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 50—73. l.)

*

MK Ráth Károly látogatásának kerettörténetébe illesztette az aznapi ülésről szóló beszámolóját. Ironikusan szólt Szalay Imre érveléséről (106 : 25—31), kitűnő stílus-paródiát kerekített Tisza Kálmán külpolitikai nyilatkozatából (108 : 1—20), és vegezettől Orbán Balázs beszédét nem interpretálta, hanem jelezte, hogy amikor szólásra emelkedett, a miniszterek hanyatt-homlok kimenekültek a teremből, és im Ráth Károlynak végül is sikerült velük találkozni.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 106 1—3 *az újonnan készült üveg fülkébe (mert a Ház üveg alatt tartja azokat, akik annyira viték, hogy olvasnak) — MK-nak ez az utalása a túlzó háznagyi intézkedésekre vonatkozik. (Ld. ezzel kapcsolatban az Irtják az újságírókat c. karcolatának bevezető eszmeifuttatását, e kötet 73—74. lapján és a hozzáfűzött jegyzeteinket 240—241 l.)*
- „ 11—12 *»Hic fuit Mathias rex, comedit ova sez.« — Itt volt Mátyás király, megevett hat tojást. Ezt a történelmi anekdotát MK iskolás korában is hallhatta, de később is megismerhette a különböző Mátyás anekdota-gyűjteményekből.*
- 29—31 *Szalay csak nyolcszáz forintot nyelt el. — Bizony elég jutányos! — kiáltotta közbe keserűen egy kormánypárti. — A KNapló a MK által jelzett közbeszólást nem őrizte meg, viszont Szalaynak »az én választásom pedig nem került többre mint 800 forintba« közlése után »Derűtség« megjegyzés olvasható. (I. h. 58. l.)*
- 38—39 *még egy fölirati javaslatot nyújt be a Szalay-párt részéről. — MK e fordulattal arra kívánt utalni, hogy a hivatalos antiszemita ellenjavaslaton kívül Szalay Imre — akit függetlenségiként választottak meg, tehát így volt tagja az antiszemita pártnak — a következő szavakkal terjesztette elő ellenjavaslatát: »... befejezem beszédemet azon kérelmem előterjesztésével, hogy a t. Ház következő válaszfeliratomat meghallgatni, azt kinyomatni és elfogadni méltóztassék. (Olvassa. A javaslatot aláírták: Szalay Imre és Szalay Károly).« (I. h. 59. l.)*
- 107 : 2 *sneff* — német szó, a. m. szalonka

- 107 : 11—12 *Még Dobránszky is megjelenik régi helyén, mint valami rém.* — MK itt az előző ülészak végén Dobránszky személyével és pánszláv politikai kapcsolatai miatt kitört parlamenti viharra és szenvedélyes támadásokra utalt (ld. Krk 68. köt. 195—206. l.) — Az 1884. évi nyári választásokon Dobránszky Pétert szabadalvú párti programmal újból megválasztották képviselőnek.
- 17 *Junigattv* — lenéző, semmibe vevő
- 108 : 1 *skierniewicei találkozás* — Tisza Kálmán külpolitikai fejtegetésében részletesen foglalkozott az egykorú Varsó orosz—lengyel kormányzóság járási székhelye, Skierniewice mellett levő cári kastélyban 1884. szept. 15—17. között lezajlott hármass találkozásról. Ez alkalommal a osztrák és a német császár, valamint az orosz cár tartott megbeszélést a nemzetközi helyzetről.
- 13—15 *Aki azt akarja tudni, hogy milyen viszonyban állunk Oroszországgal, annak Németországhoz való viszonyunkat kell tudni.* — MK ezzel a fordulattal nem parodizálta Tisza Kálmán szónoki fordulatát, hanem szinte szó szerint idézte. Tisza ugyanis a következőket mondotta: »T. Ház! Oroszországhoz való jelenlegi viszonyunkat csak a Németországhoz való viszonyunk alapján lehet helyesen megítélni. (KNapló, i. h. 63. l.)
- 16—19 *A Németországhoz való viszonyunkat pedig mindenki tudhatja, aki be van avatva, aki pedig avatatlan, hát az hagyjon annak a viszonyoknak békét, mert éppen a béke az alapja a Németországhoz való viszonyunknak.* — MK ezzel a stílus-paródiával Tisza Kálmánnak a Monarchia és Németország politikai szövetségéről szóló fejtegetésének berekesztő gondolatát tűzte tolla hegyére: »... én ezt mindig úgy értettem és nem is érthettem másképp, mint úgy, hogy igenis örülök azon, hogy ezen legbelsőbb viszony, mely eddig is a béke fenntartásának egyik fontos eszköze volt, mely eddig is más hatalmakat is a béke fenntartása érdekében magához vonzott: ezen természetében, ezen vonzó erejében ma is fennáll és így a mindnyájunk által óhajtott béke annál biztosabb. (*Élénk tetszés.*) Ismétlem, hitem és meggyőződéseim, hogy így értelmezte ezt azok közül, kik a válaszfeliratot készítették mindenki; minden ellenkező magyarázatot részemről határozottan visszautasítok; csakis az általam adott értelmezésben fogadhatom el a magam részéről, és meg vagyok győződve, legalább reményilem, hogy a többség is csak ezen értelemben fogadja el. (*Élénk helyeslés a jobb felől.*)...« (KNapló, i. h. 63. l.)

A HARMADIK NAP

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 18., 6. évf. 288. sz. (1—2. l.)* A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. *Országgyűlési karcolat* alcímmel. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 17-i ülésén tovább folytatták a válaszfelirati javaslat vitáját. Elsőnek *Busbach Péter* szólalt fel, támogatta az előterjesztést. Vitába szállt azokkal a képviselőkkel, akik támadták a kormányt, és hosszabban tárgyalta az antiszemita képviselők fellépését, a liberalizmus nevében ítélte el programjukat. *Busbach* felszólalását az antiszemita képviselők megkísérelték botrányba fullasztani. *Péchy Tamás* elnök erőteljesen utasította rendre a hangoskodókat. *Gosztonyi Sándor* elvetette a válaszfelirati javaslatot, és belső gazdasági, valamint közjogi feladatok megoldását kívánta. *Bauszern Guidó* hosszabb beszédben foglalkozott az ország gazdasági helyzetével, és sürgette a kormányt, foglalkozzék a közgazdasági reformokkal. Felszólalásában részletesen taglalta az agrárius körök célkitűzéseit, és álláspontjukkal szemben kifejtette az önmaga nézeteit is. *Komlóssy Ferenc* antiszemita párti pap-képviselő éleshangú támadást intézett az elvbarátait támogatók ellen, majd azt hangoztatta, hogy papi hivatása nem kötelezheti őt arra, hogy kormánypárti programmal lépjen fel. A továbbiakban a zsidókérdés megoldásáról fejtette ki a véleményét. *Vámos Béla* támogatta az előterjesztett válaszfelirati javaslatot, bírálta az ellenzéki pártok álláspontját, részletesen foglalkozott az antiszemiták különböző formában megfogalmazott nézőpontjával. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 73—97. l.)

*

MK a jelen karcolatban részletesen beszámol a PH olvasóinak a Házban kibontakozott szenvedélyes hangú vitáról. Összegezi és jellemzi a szónokok fontosabb mondanivalóját, sőt arra is kiterjedt figyelmre, hogy bemutassa az először megszólaló képviselőket, vagy egy-két fordulattal olvasói emlékezetébe idézze politikai múltjukat.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

109 : 4 *aranka* — élősködő növény

16 *nem tudja, mi a csizió* — nem tudja, nem érti az útját-módját, hogy elintézzon valamit.

22—24 *Busbach Péter volt az első szónok, aki a múlt választásokon csaknem áldozatul esett a Terézvárosban, amikor elhíresztelték róla, hogy antiszemita.* — *Busbach* választási kilátásairól és a MK által említett választási praktikáról ld. írónknak a választási mozgalmakról írt *A kortesszemle a fővárosban* c. cikkét Krk 68. köt. 43—45. l.

- 109 : 35 *filippika* — támadó, kíméletlenül leleplező politikai beszéd.
 „ 35—37 *mely vihart vet, gonosz szenvedélyeket izgat, és nem áll az erkölcs alapján.* — Busbach Péter az antiszemita párttól szólva a következőket mondotta: »... Az önök programja ellenkezik az erkölccsel és a józan politikával. (*Zajos felkiáltások a bal- és szélsőbal különböző padjairól: Nem áll. Tessék visszavonni! Megfordítva áll! Zaj. Helyeslés jobb felől.*) Mődjukban lesz önöknek, t. képviselőtársaim, többször is ellentmondaniok és minél hevesebben tiltakoznak, annál inkább igazolva fogom találni azokat, amiket mondandó vagyok. (*Tetszés jobb felől.*) Nem áll az erkölcs alapján az önök programja (*Ellentmondások és zaj a bal- és szélsőbal különböző padjain*), nem pedig azért, mert önök fegyvereiket nem veszik a jelen művelt kor raktárából, hanem egy régen eltemetettnek vélt idő lomtárából szedik elő a legkegyetlenebb fegyvereket. (*Zajos közbeszólások a bal- és szélsőbal különböző padjain.*)...» (KNapló, i.h. 75—76.)
- 110 : 10 *halcsik* — mocsarakban, lápokban élő kis, közönséges hal.
 8—17 Komlóssy Ferenc összeütközése Péchy Tamással, a Ház elnökével. — A KNaplóból kitűnik, hogy Komlóssy közbeszólásaival többször megzavarta a felszólaló Busbach Pétert, ezután az elnök a következőkkel utasította Komlóssyt rendre: »Kérem a képviselő urat — nem tudom hogy hívják, nem mutatta be magát nálam —, ne tessék közbeszólni, hanem majd annak idején szólási jogával élhet«. Az elnök szavai után újból megszólalt a rendre utasított képviselő: »Komlóssy Ferencnek hívnak! (*Nagy zaj*)» (I.h. 76.)
- „ 26 *pátri* — földi, egy vidékről való
- „ 31—32 *Mert tudni való, hogy Bauszner Guidó nem mindig gondolkozott oly higgadtan és hazafiasan, mint ez idő szerinti.* — MK utalása Bauszner Guidónak közéleti pályája kezdetén az erdélyi szászok helyzetével kapcsolatos tevékenységére vonatkozik. Ld. még e cikk 149 : 20—21 sorához fűzött jegyzetünket.
- „ 33 *szaturálva* — átítatva, telítve
- 111 1 *huta* — kisebb üvegyártó üzem
- 9—10 *a heidelbergai tanszéken elmondva okvetlen hírnevet szerzett volna neki.* — MK ironikus utalása valószínűleg arra vonatkozik, hogy Bauszner Guidó 1865 óta több német nyelven frt röpiratban foglalkozott az erdélyi ügyekkel és a németiség sorsával Magyarországon.
- 16 *Azon kezdé, hogy titokban az egész Ház az ő pártján van* — Komlóssy Ferenc a következőképp kezdte felszólalását: »T. Ház (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) Amily nehéz feladatra vállalkoztam akkor, mikor a t. Ház által annyira odiosus antiszemita párt programjával léptem fel, épp úgy érzem, hogy nagy fába vágtam a fejszét, midőn a felirati javaalathoz én is hozzászólni akarok. Csak azon tudat bátorít, hogy meg

- vagyok győződve, miszerint e Háznak többsége, ha nem is nyíltan nyilatkozik, de titokban velem érez. (*Ellentmondások és derültség.*) . . . » (I. h. 89.)
- 111 17—19 [Komlóssy] *Aztán megleckézteti a királyt, miért leckéztette meg Aradon a papokat, amiért az elnök őt leckézteti meg, mire ő viszont az elnököt leckézteti vissza.* — Komlóssy felszólalásában nem említve a királyt, a következőket mondotta: » . . . midőn néhány pap ki merete mondani, hogy nyíltan az antiszemita párthoz csatlakozik, éppen ezen oknál fogva megleckéztetett Aradon. (*Nagy zaj. Felkiáltások: Rendre!*) Ezen leckét most is élénken érezzük, ezen lecke ma is fáj. (*Zaj. Mozdás.*) ELNÖK: (csenget) Parlamentáris gyakorlat szerint az uralkodó szavait bírálni nem szabad. (*Helyeslés.*) KOMLÓSSY FERENC: Nem is akarom bírálni, nem is fogom bírálni, hanem csak azt mondom, hogy e szavakat a kormány diktálta. (*Zaj. Ellentmondás.*) TISZA KÁLMÁN miniszterelnök: Nem diktálta . . . » (I. h. 89.)
- 19—23 *Majd a »ravasz, kélszínű anglikanizmus«-t támadja meg, amittől Péchy Tamás úgy megijed . . . s kéri szónokot, hogy ne veszélyeztesse Angliával fönálló barátságos viszonyunkat.* — MK pontosan idézte Komlóssy szavait. Péchy Tamás a következőkkel utasította rendre az antiszemita szónokot: »T. Ház! Én bármely elvnek és eszmének kifejtését a parlamentben helyén levőnek tartom; nem is szoktam eszmék s elvek ellen soha észrevételt tenni. De minthogy itt a képviselő úr egymásután a parlamentbe éppen nem való dolgokkal foglalkozik, én kénytelen vagyok figyelmeztetni, hogy az efféle nyilatkozat itt nincs helyén. (*Élénk helyeslés.*) Angliával mi államilag, úgy mint a múltban, jelenleg is barátságos lábon állunk (*Zajos felkiáltások a bal- és szélsőbal oldal egyes padjain: Nem arról van szó! Halljuk! Halljuk!*), és e Házban az angol nemzet uralkodó vallását minden párt tiszteletben szokta tartani. (*Nagy zaj és mozdás a bal- és szélsőbal oldal egyes padjain. Élénk felkiáltások: Halljuk! Halljuk! Rendre!*) s ha Magyarországon vannak anglikánusok, azok a képviselő úr által az ő hitvallásukra alkalmazott epitheton miatt sértve érezhetik magukat. Azért kérem a képviselő urat, ne tessék itten vallásokról sértőleg nyilatkozni. (*Élénk helyeslés.*) . . . » (I. h. 89—90.)
- 26 *Armstrongok* — Igen nehéz lövegek kilövésére alkalmas ágyú, amelyet 1857-ben alakított ki Armstrong angol hadmérnök.
- 30—37 Komlóssy javaslata a zsidókérdés megoldására. — A KNapló szerint a szónok a következőképp fogalmazta meg elképzelését: »Előszöris megmondom azt, hogy mit nem akarunk mi a zsidóktól, hogy lássa be minden ember, a t. előadó úr is, hogy mi sem vallásilag, sem fajilag nem üldözzük a zsidót. Mi nem akarjuk őket emberi jogaiktól megfosztani, jóllehet ők bennünket gójimokat, barommagnak, tisztátlan

- állatnak neveznek, de ezen igazságtalanság nem jogosít fel bennünket arra, hogy mi is így gondolkozzunk felőlük. Azért én nem értek egyet Fichtével, ki politikai jogaik megvonását követelte, azt mondván, hogy csak akkor adjunk nekik politikai jogokat, ha sikerült fejeiket levágni és helyükbe újabb fejetek rakni, de olyanokat, melyekben egy zsidógondolat sincs. (*Derültség.*) Én kívánom, hogy legyen fejük, öszüljenek meg bűneikben és várják be kiérdemelt büntetésüket. Nem akarjuk őket Palesztinába kergetni, mint sokan mondják, maradjanak barátaik és pártfogóik örömére, amíg őket az örvény szélére nem hozzák . . . » (I. h. 91.)
- 111 36—37 *azt kívánja, adják meg a zsidók az árát, fizessenek türelmi adó címén külön zsidó adót.* — Komlóssy javaslata a következőképp hangzott: »Az államháztartás egyensúlyának helyreállítására javaslom a t. pénzügyminiszter úrnak, hogy egy külön adó hozassék be, t. i. a zsidó adó, türelmetlenségi adó címén. (*Élénk derültség.*) Ez némileg kárpótlás volna azért, hogy nekik az emancipációt megadtuk. (*Élénk derültség.*) . . . » (I. h. 92.)
- 112 : 1—4 Komlóssy javaslata Tisza Kálmánnak. — MK teljes hűséggel adta vissza Komlóssy beszédének e furcsa fordulatát. (KNapló, i. h. 91.)
- 6—7 *Busbachnak telket ajánlott volna Aussee helyett a Balaton mellett* — Komlóssy személyeskedő magatartását kívánta MK e fordulat felidézésével jelezni, a szónok ugyanis a következőt mondotta: »Ami illeti Busbach képviselő úrnak mai kifakadásait, azokat én teljesen értem . . . arra nézve azt mondom, hogyha a képviselő úr magyar iparról akar behatóan szólni, akkor építtessen magának villákat nem Ausseeben, hanem a Balaton mentén. Ha pedig jobban szeret ott építtetni, akkor választassa meg magát jövőre képviselőnek a Reichsratba . . . » (I. h. 93.)
- 7 *Aussee* — Az ausztriai stájer tartományban levő helység, hasonló nevű tó partján.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 19., 6. évf. 289. sz. (9. l.)*

Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először

A karcolat 115 : 26—27 sorában — valószínűleg MK gyors fogalmazásának következtében — »Tisza Kálmán, ki megbotránkozva első távozott a teremből« szövegben, a hibás »első« szóalakat »elsőnek« alakra javítottuk.

A képviselőház okt. 18-i ülésén folytatódott a vita a válaszfelirati javaslat felett. Elsőnek *Horánszky Nándor* szólalt fel, bírálta a kormány liberalizmusának következetlenségét. A közigazgatás belső problémáit fejtegette, és ehhez példákat a legutóbbi választási mozgalomból merített. Csatlakozott *Apponyi Albert* ellenjavaslatához. *Török Zoltán* a szabadelvű párt részéről visszautasította a különböző oldalról származó kritikákat, éles szavakkal vetette el *Komlóssy Ferenc* előző nap elhangzott felszólalását, annak hangját és szellemét. A bizottság javaslatát azonban elfogadta. *Zimándy Ignác* antiszemita képviselő heves hangon támadta *Berzeviczy Albert* előadói beszédét, majd *Busbach Péter* korábban elhangzott felszólalásával polemizált. Szónoklatának további részében politikai elvbarátainak propaganda jelszavait ismételve, viharos botrányt váltott ki. Tudniillik *Péchy Tamás* háromszori rendreutasítása sem volt elegendő ahhoz, hogy a parlamenti tárgyalás szokásos hangnemére kényszerítse. Az ülés további részében kérvényeket tárgyaltak. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 98—116.)

A jelen karcolatban MK nem óhajtotta közvetíteni a parlamentben elhangzott durva, útszéli hangú antiszemita szónoklatot. De ítéletét ki akarta fejezni, mert felháborította, hogy a parlament előtt ilyen megnyilvánulások elhangozhatnak. Nemcsak az antiszemita szónokok tevékenységét bírálta, hanem azt a parlamenti atmoszférát is, amely megtűrte, sőt szenzációként fogadta a gyűlölet sugallta beszédeket. A karcolat bevezetőjében ennek a helyzetnek összetevőit vette számba (112 : 1—113 : 31), s ezeket a komponenseket az előző nap szót kapott *Komlóssy Ferenc* beszédét követő kommentárokból merítette. Az aznapi antiszemita szónok érvelését nem tartja tollára méltónak; a gyűlölet fütötte indulat külső megnyilvánulásának, a szónoklás módjának ironikus leírásával határolja el magát *Zimándy* érveitől (114 : 16—115 : 20). A karcolat befejező részében — az előjáróban fejtegetettek erősítésére és alátámasztására — az elnéptelenedett büfébe követi a *Zimándy* szónoklata közben a tárgyalóteremből eltávozó *Tisza Kálmánt*.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

112 : 2 *nadir* — itt: mélypont

„ 3—113 : 36 A sajtó szerepe a parlamentről alkotott kép kialakításában. — MK jelen fejtegetésével a saját karcolataival szemben hangoztatott érvekre is választ kívánt adni, hiszen ekkor már az ő írásait is az a vád érte, hogy szatírjával csökkenti a parlament tekintélyét.

113 11 *A Ház tagjai meg nem hallgatták tegnapelőtt Mocsáry Lajost.* — A valósághoz az is hozzátartozik, hogy MK az okt. 17-én megjelentetett *A t. Házból* c. karcolatában maga sem említ

- tette meg Mocaáry felszólalását, ezzel az utalással kívánta mulasztását pótolni.
- 114 : 10 *Trefort miniszter kalapácsa* — Mint MK következő utalásából kitűnik, a közéleti ironia ruházta fel Zimándy Ignácot ezzel a harciasságot jelző mellék-névvel.
- 11—12 (*Ezt a tituluszt viseli Zimándy Ignác azóta, hogy Trefortot támadta meg egy röpiratban.*) — Zimándy röpirata 1880-ban látott Budapesten napvilágot a következő címmel: »Kié a győzelem? Vagy ki mellett bizonyítanak a Trefort Ágoston és Mieh! Jakab védelmére írt cikkek, s mit mond a közvélemény?« A röpirat 103 lap terjedelmű volt.
- 115 : 15 *ördögmotolla* — itt: az alig követhető gyorsaságra alkalmazott hasonlat.
- 21—22 *Mikor pedig a bécsi kofa-jelenetet produkálta, igazi kalamajkát kezdett járni . . .* — Zimándy Busbach Péter előző nap elhangzott felszólalásának az antiszemitákat érintő részét szenvedélyes kifakadásoknak minősítette, de nem elégedett meg ezzel, hanem hozzáfűzte a következőket: »Hiszen akkor, hazza ily szenvedélyes kifakadások valamit jelentenek, akkor én csakugyan megjártam volna Bécsben egy kísérlettemmel. (*Halljuk! Halljuk!*) Akarván látni, szem- és fültanúja lenni azon eredeti kifakadásoknak, melyekkel a bécsi kofák (*Derültség a bal- és szélsőből különböző padjain.*) szokták elhalmozni, akik őket ingerlik, odamentem és megpróbáltam; de bezzeg ugyan megjártam volna, ha komolyan veszem; azt mondotta, kezeit csipőre téve nekem: Du be-soffener Granadier, Du dummer Kerl, (*Nagy derültség a jobb-oldalon.*) Du Henkersknecht, Du . . . (*Hosszas derültség minden oldalról*) s több ilyen szép címeket adott. (*Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!*) . . .« (I. h. 108. l.) A bécsi kofa-mondások idézése miatt Péchy Tamás rendreutasította Zimándyt.
- 22 *kalamajka* — gyors ütemű, szilaj (lengyel és ukrán) tánc, társas összejövétel, mulatság. Az 1880-as években még nem élt a szó mai »zürzavar, felfordulás« jelentése.
- 33 *a skierniewicei megbeszélte béke* — MK utalása Tisza Kálmán-nak az okt. 16-i ülésen, a skierniewicei császártalálkozával kapcsolatban elhangzott nyilatkozatára vonatkozik. (Ld. a jelzett tárcsa 108. l. sorához fűzött jegyzetünket!)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 21., 6. évf. 291. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 20-i ülésén először a horvát—szlávön képviselők megbízólevelének vizsgálatával foglalkoztak, majd a negyven

horvát honatyát besorolták a kilenc osztályba. A válaszfelirati vita megkezdése előtt *Bartha Miklós* szólalt fel személyes ügyben. Majd a napirend első szónoka, *Horváth Gyula* előljáróban visszautasította azt az ellenzék által hangoztatott érvelést, amely szerint a magyar dzsentriek érdekvédelmében keletkezett az antiszemita mozgalom. Hivatkozott a dzsentri történelmi nagyságaira, akik síkra szálltak a jogegyenlőség és a vallásszabadság biztosításáért. Felszólalása további részében vitatta Horánszky Nándor előzőekben tartott beszédének politikai tendenciáját, amely szerint a szabadelvű párt az elmúlt évtizedben nem ért el társadalmi és gazdasági eredményeket. Majd néhány részletkérdésben konkrétan ellentmondott Horánszkynek. *Horánszky Nándor* személyes megtámadtatása címén visszautasította a szónok fejtegetéseit. *Horváth Gyula* viszontválaszában fenntartotta állításait. *Fenyvessy Ferenc* részletes érveket hozott fel annak alátámasztására, hogy az antiszemita frakció megjelenése a parlament falai között olyan tárgyalási és érvelési módszert kezd meghonosítani a képviselőházban, amely megtépzhatja a testület tekintélyét. Az antiszemita térhódításért a szabadelvű pártot vádolta. Felszólalása további részében bírálta az előterjesztett válaszfelirati javaslatot, a maga részéről Apponyi Albert ellenjavaslatához csatlakozott. *Tisza Kálmán* elítélte az antiszemita képviselők parlamenti magatartását, gyűlölet vezette érvelésüket. Visszautasította *Fenyvessy Ferenc* állításait, amely szerint a szabadelvű párt anyagi és erkölcsi haszon reményében hagyta az antiszemita csoport előretörését. Reagált azokra a megjegyzésekre, amelyeket a választási visszaélésekkel kapcsolatban a különböző pártállású képviselők részéről elhangzottak. *Jánosy János* elhatárolta magát az antiszemita papképviselők felekezeti izgatásáról, és visszautasította azokat az érveket, amelyeket *Komlóssy Ferenc* és *Zimándy Ignác* a katolikus egyház »antiszemita érzelmeinek« alátámasztására felhozott. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 117—135.)

*

MK jelen karcolata középpontjába Horváth Gyula felszólalását állította. Erdemben nem szól részletesen a szónok fejtegetéseiről, de a hangulat és az atmoszféra érzékeltetésével jelzi, hogy ezen az ülésen a különböző felszólalók mindent megtettek a parlament jóhírének helyreállítására érdekében: minden felszólaló a maga pártállása és temperamentuma szerint ítélte el az antiszemiták által meghonosított érvelési módszert.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

116 : 5—7 *Vannak dolgok . . . amiket egyetlen házban sem lehet elmondani, csak az országházban.* — MK ezzel a képviselői nyilatkozattal ironikusan *Zimándy Ignác* előző napi »szónoki fogására« utalt. Ld. az okt. 19-én megjelent *A t. Házból* c. cikk 115 21—22 sorához fűzött jegyzetünket.

- 117 24 *Az öreg Pulszky a viták elején egy kitűnő orációt vágott ki* — MK utalása Pulszky Ferenc okt. 15-én elhangzott beszédére vonatkozik. Az erről az ülésről szóló beszámolójában MK részletesen szól a beszédről (ld. 105. l.), jelen megjegyzése a beszéd képviselőházi fogadtatására vonatkozik.
- 118 15 *Az agráriusok elleni fejtegetései* — Horváth Gyula felszólalásában részletesen bírálta Horánszky Nándor érveléseit, aki csak bírálta a kormány politikáját, de nem vett tudomást gazdasági és politikai eredményekről. (KNapló, i. h. 121—122.)
- 15—17 *a Ház méltóságának megóvására mondott szavai nagy tetszést aratott minden oldalon.* — Horváth Gyula elítélte a parlamenthez méltatlan személyeskedő és előítéletektől hemzsező szemléletet, fejtegetéseit a következő fordulattal rekesztette be: »Arra, t. Ház, azt hiszem, a képviselőháznak minden egyes tagja kezet fog nyújtani egymásnak, hogy az a tisztességes hang s a parlamentnek az a tisztességes magatartása, mely 1848—49-ben ágyúdörej és harc közepette megvolt, ezen tisztességes hang a béke idején is fenntartassék és megmaradjon. (Élénk helyeslés jobb felől.) Mert ezen magatartás az, mely a nemzetnek az alkotmány iránti tiszteletét, szeretetét, ragaszkodását öregbíteni és nagyobbítani fogja. (Ügy van! a jobboldalon.) . . .« (I. h. 124.)
- 23 *Kis vízi, nagy zsinór* — kártyaműszo: kis tét, nagy nyeregmény.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 22., 6. évf. 292. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 21-i ülésén folytatták a válaszfelirati vitát. Elsőnek a függetlenségi párti *Haviar Dániel* szólalt fel. Kifejtette, hogy Magyarország függetlenségét kell mindenekelőtt biztosítani, mert ez az egyetlen mód arra, hogy az ország gazdasági helyzete biztos alapokra kerüljön. Vitába szállt Apponyi Albertnek a közigazgatás államosításával kapcsolatos álláspontjával, elítélte a különböző antiszemita ellenjavaslatokat, mert azok az ország és a társadalom alapvető érdekeibe ütköznek. Irányi Dániel javaslatát támogatta. *Horvát Boldizsár* hosszabb beszédben elemezte a társadalmi és politikai helyzetet. A liberalizmus történelmi szerepét taglalta, és kijelentette, hogy nem ért egyet azokkal a képviselőkkel, akik konzervatív liberalizmus mellett törnek lándzsát, mert az magát a liberalizmus lényegét torzítaná el, megakadályozná az 1848-ban megkezdett át-

alakulás befejezését és kiteljesítését. A liberalizmus védelmében támadta az antiszemita képviselők programját, kifejtette, hogyha nem liberalizmus lenne Magyarországon, akkor az antiszemita mozgalom nem juthatott volna sem orgánumhoz, sem parlamenti mandátumhoz. Kijelentette, hogy hisz abban, hogy az antiszemita programot a maga demagógiájával és liberalizmus-ellenességével a társadalom ki fogja vetni önmagából. *Simonyi Iván* felszólalása elején összegezte azokat az okokat, amelyek miatt ő külön javaslatot nyújt be, majd részletesen vitába szállt azokkal a képviselőkkel, akik az antiszemita frakció tevékenységét és programját támadták. A következő szónok Nendtvich Károly lett volna, de az idő előrehaladott volta miatt kérte, hogy a következő ülésen tarthassa meg felszólalását. Ebből ügyrendi vita támadt, *Tisza Kálmán* azt javasolta, hogy a válaszfelirati vita fontosságára való tekintettel a továbbiakban délután három óráig hosszabítsák meg a képviselőház üléseinek idejét. A többség a javaslatot elfogadta. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 136—156.)

MK a karcolatban egy szűzszónaklatot, Haviar Dániel felszólalásának formáját és tartalmát eseteli olvasóinak és e bemutatással véleményét is összegezi (119 1—18). Egy Jókai Mór szórakozottságáról szóló adomával fűszerezi mondanivalóját (120 : 6—19), majd részletesen foglalkozik Horvát Boldizsár nagyezabású beszédével, megelégedéssel emeli ki érvelésének és mondanivalójának elmélyült politikai és társadalmi megalapozottságát (121 : 6—122 : 19). Egyetértést azzal is kifejezi, hogy *Simonyi Iván* felszólalását meg sem említi.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 119 4—5 *Németh Albertnek a szakállá legalább mégis bejutott* — Németh Albert az 1884-es választások alkalmával kisebbségben maradt, így nem jutott be a parlamentbe.
- 120 : 31—32 *Ma az egyik szónok belekötött a Jókai vasárnapi beszédébe is.* — Haviar Dániel Jókai személyének körülírásával a következőket mondotta: »T. Ház! Költőink — márpedig minden ország a maga költőit bölcsenek ismeri el — költeményekben lelkesítik a nemzetet ugyanazon eszmék érvényesítésére. Igazán szomorú jelensége az időknak, midőn a most élő legnagyobb költő ellenkező irányban igyekszik hatni és lelkesíteni, és emleget tágabb hazát, éltet tágabb hazát és szűkebb hazát, mintha beférne a szűk emberi kebelbe egyszerűen egy irányban két tárgy iránti dobbanás, mintha érvényesíthetné az ember két, ha nem mindenben eltérő érdeket is, mintha istápolhatná az emberi kebel azt, ami nem egy, egyszerre kétféle irányban . . .« (I. h. 139.) — Jókai illyefalvi

beszédében megköszönte választói bizalmát és bejelentette, hogy Tanárky Gedeon javára lemond mandátumáról. E beszéd egyik fordulata lehetett a »tágabb és szűkebb hazáról« szülő eszmeifuttatás, amely Haviar támadását kiváltotta (PH, 1884. okt. 20. 5. l.).

- 120 : 33—121 : 4 A MK által leírt három közbeszólás. — A KKNapló nem őrizte meg Haviar Dániel Jókait aposztrofáló fejtegetései alkalmával az írónk által kerek történetté alakított közbeszólásokat.
- 121 7—8 *A szél (De nem a Gyulai költeménye, hanem a Horvát Boldizsár prózája.)* — MK tréfás utalása Gyulai Pál 1883-ban keletkezett »A szél« c. költeményére vonatkozik (Gyulai Pál *Költeményei*. II. kötet. Bp., 1904. 219. l.).
- 122 : 14—15 *Többször közbe is szóltak az antiszemiták, de mindig halkabban és ritkábban.* — A KKNapló csak a kormánypárt helyeslő megnyilvánulásait, közbeszólásait jegyezte fel, az antiszemita megjegyzéseknek nyoma sem található.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1884. október 24., 6. évf. 294. sz. (9. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

MK összevontan ad képet a képviselőház okt. 22. és 23-i üléséről, épp ezért szükségesnek tartjuk a két tárgyalási nap eseményei-
nek elkülönített ismertetését.

Az okt. 22-i ülésen a mandátum-vizsgáló bizottság elnöke bejelentette, hogy Bereck kerület képviselőjének választását nem találták szabályszerűnek, így a mandátumot semmisnek tekintik. *Ugron Ákos* kívánta, hogy nyilvánosan ismertessék a dokumentumokat, de a javaslatot a többség leszavazta. Ezt követően megválasztották a képviselőház hetedik jegyzőjét, a horvát parlament delegátusát. A továbbiakban a delegációs tárgyalásokra választották meg a különböző bizottságok tagjait. A napirenden levő téma előtt *Apponyi Albert gr.* szólalt fel és személyes megtámadtatás címén utasította vissza Tisza Kálmánnak egyik korábbi beszédében a személyével kapcsolatos megjegyzését. A válaszfelirati vita első szónoka *Nendtvich Károly* volt. Beszédében kifejtette, hogy az antiszemita képviselők nem a zsidó vallás, hanem a zsidók társadalmi tevékenysége ellen lépnek fel. Ennek a szemléletnek fényében fejtegette az antiszemita csoport állásfoglalását a trónbeszéddel kapcsolatban. *Barla József* az elmúlt választásokon tapasztalható visszásságokról szólt, majd azokat a gazdasági problémákat ecsetelte, amelyek választókerületére jellemzőek. Fontos feladatnak tekintette a regálé-szabályozást. A főrendiház üzenetének ismertetése után *Sághy Gyula* felszólalása következett. Beszédében részletesen kifejtette, hogy miért tartotta szük-

ségesnek a közjogi alapon álló ellenzék egy külön válaszfelirati javaslat elkészítését. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 167—176.)

A képviselőház okt. 23-i ülésén napirend előtt ismertették a közösügyek tárgyalására megválasztott delegációs tagok néveorát. Majd *Onody Géza* felszólalásával folytatódott a válaszfelirati javaslat vitája. *Onody* szenvedélyes szavakkal reagált *Tisza Kálmán*nak az antiszemita frakció tevékenységét bíráló megjegyzéseire. *Berger Ignác* a közjogi alapon álló ellenzék ellenjavaslatát támogatta, és bírálta a kormány által előterjesztett szöveg egyes megfogalmazásait. *Szalay Károly* néhány társadalmi és politikai kérdést tárgyalt, amelyet a kormánypárt válaszfelirati javaslata is érintett, és kifejtette a maga és antiszemita elbarátai álláspontját. Végezetül a zsidókérdés megoldásával kapcsolatos nézeteit összegezte. *Vámos Béla* személyes megtámadtatás címén válaszolt *Szalay Károlynak*. *Herman Ottó* felszólalásában kifejtette, hogy megítélése szerint disszonáns hangok keveredtek a vitába. Részletesen szólt arról, hogy az antiszemita képviselőket a vallási előítélet és a gyűlölet vezeti, érvei alátámasztására *Istóczy Győző* 12 Rőpirat c. kiadványára hivatkozott. Beszéde második részében bonckés alá vette a válaszfelirati javaslatot, rámutatott azokra a mozzanatokra, amelyek alapján elutasítja azt. *Istóczy Győző* személyes megtámadtatás címén reagál *Herman* fejtegetéseire. *Veress József* visszautasította azokat az észrevételeket, amelyek az antiszemita párt faji előítéleteire vonatkoztak. Kifejtette, hogy evangélikus papként a felebaráti szeretet vezeti, és éppen ezért csatlakozott az antiszemita párthoz. Beszédében élesen támadta a magyarországi zsidóság szellemi és gazdasági tevékenységét. Az ülés végén *Csanády Sándor* szólalt fel, és a trónbeszédre adandó felirat szövegének értelmezése helyett élesen támadta *Tisza Kálmán* személyét és politikai pályafutását. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 176—204.)

*

MK karcolatában visszatér az előző napi ülés fontosabb mozzataira, jellemzi *Sághy Vilmos* megjelenését, vidámságot tükröző arctonásait (122 : 1—123 : 19), ironikusan kiemeli az antiszemiták neszorának, *Nendtvich Károlynak* egyik hivalkodó megjegyzését, majd n kijelentésnek folyosói visszhangját érzékelteti (124 : 1—21). Csupán estalásszerűen jelezve az aznapi szónokok felszólalásának irányát us célkitűzését, az ülés utolsó szónokának, *Csanády Sándornak* ézereplését állítja írásának középpontjába. A KNapló alapján úgy tűnik, hogy nem kellett MKnak túlzottan igénybe vennie szatirikus vénáját, maga a szónok fogalmazott úgy és olyan hangnemben, hogy beszédének szinte minden fordulata alkalmas volt arra, hogy MK az ellenzéki indulatot szatirikus fénybe állítsa (124 : 22—126 : 19). A karcolat befejező részében egy *Lessko* személyéhez kapcsolódó folyosói történetet örökít meg írónk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 123 14—15 *ezt a »nevető ember«-t meg kellene szereznii* — MK Sághyra alkalmazta Victor Hugo közismert regényének, »A nevető ember«-nek címét, a főhős eltorzított arcvonásából fakadó jellegzetességéért.
- 20—22 *A jó öreg Nendtvich . . . elkezdte magamagát dicsérni.* — A KNapló szerint Nendtvich Fenyvessy Ferenc bírálatát visszautasítva, a következőket mondotta: »De, t. Ház, igaz, hogy soha életemben regényeket vagy költeményeket nem írtam, de igenis írtam tudományos műveket, és 45 éven keresztül én a tudomány területén működtem ebben az országban. (Igaz! *Éljenezés a bal- és szélsőből különböző padjain.*) Az én tanítványaim száma ezrekre megy ebben az országban, és én azt mondom, hogy minden egyes tanítványom az egész országban bizonyosan több hasznot húz (Igaz! *a bal- és szélsőből különböző padjairól*), mint tán az illető úrnak egész ivadéka (*Hosszantartó nagy derültség*); én be fogom bizonyítani. Tetszik-e tudni, hogy kik voltak az én tanítványaim? 1843-ban és 1844-ben mind a négy Tisza. (*Nagy derültség. Felkiáltások a szélsőből oldalon: Ezeket rosszul nevelte! Derültség.*) Kérem nem politikát, hanem vegytant tanítottam (*Derültség.*), és itt nem vegytant adok elő, hanem egész más dolgot . . .« (I. h. 165.) — MK ebből a valóban komikus érvelésből alakította ki karcolatának következő helyzetét.
- „ 25 *»propria laus«* — latin kifejezés; a. m. öndicséret
- 124 25 *Ónody noha kálvinista, a katolikus klerust dicsérte.* — A KNapló szerint Ónody Géza a következőket mondotta: »Én nem akarom sem egyik, sem másik felekezet papjainak egyes hibáit védelmezni, de tartozom az igazságnak annak kimondásával, hogy éppen a katolikus klerus századokon keresztül létfenntartó oszlopa volt a magyar alkotmánynak . . . (I. h. 179.)
- 26—30 Berger Ignác beszédének jellemzése. — MK ezzel a célzásával ironikus formában arra utalt, hogy a szónok beszéde szokatlanul rövid volt, mindössze egy nyomtatott oldalnyi helyet töltött ki a KNaplóban, míg a többi szónok beszéde 5—7 lapnyi helyet is elfoglalt.
- 28 *»eláll«* — a képviselőházban, ha a szónok beszédét terjedelmi vagy tartalmi okokból kifogásolták a képviselőtársak, akkor szokták közbekiáltani, hogy eláll, azaz eláll a további beszéd szándékától.
- 33 [Szalay Károly] *Még mindig gyászt visel Solymosi Eszterérrt* — A tiszaezslári perben Szalay Károly volt a Solymosi család ügyvédje.
- 125 : 8 *»Arany Sas«* — Híres vendéglő és fogadó 1780—1894 között a régi Újvilág (mai: Semmelweis) utcában.

125 24—26 *Felkelt tehát, s felhánytorgatván Tiszának a jezsuita furfangját és nemzetgyilkos politikáját, szemére vetette, hogy mért nem tárja fel a király előtt az ország sebeit.* — E szöveg nem MK stílus-paródiája, hanem Csanády Sándor érvelésének rövid szövege. Ennek bizonyítására álljon itt a KNaplóban megjelentetett szöveg: »... a szőnyegen lévő trónbeszéd — mondotta Csanády — méltó kinyomata Tisza Kálmán miniszterelnök úr politikai kétértelműségének (*Derültség jobb felől*); méltó szülöttje Tisza Kálmán jezsuita furfangjainak (*Élénk derültség jobb felől*); ámitásának, politikai hitehagyottságának (*Derültség*). Éppen azért, t. Ház, én pálcát török feletre, elkárhoztatom azt (*Élénk derültség*)... Tisza Kálmán úr közösügyes, nemzetgyilkos politikájának szelleme terjed el, hanem nem fogadom, nem fogadhatom el [a válaszfeliratot] azt azért sem, mert azon válaszfelirat nem ecseteli hűen a nemzet óhaját, vágyait, törekvéseit; mert azon válaszfelirat nem állítja a király őfelsége elé a nemzet sérelmeit, a nemzet fájdalmait, nem azon véző sebeket, melyeket a közösügyes közjogi alap ütött a nemzet testén; mert a király őfelségének tudomása sincs az ország, a nemzet szánandó, nyomorúságos helyzetéről, aki ezért nem is gondoskodhatik a véző sebek gyógyításáról...» (I. h. 202, 203.)

27 — 126 : I Csanády találkozása Ferenc Józseffel. — A KNaplóból kitűnik, hogy újból nem MK szatíraíró fogásával találkozunk, hanem csak az elhangzott beszédet interpretálta frónk. Csanády a következőket mondotta: »Tehát azt mondtam, hogy biztosan mondhatom, miként őfelsége abban a hitben van, hogy e nemzet egyike a legboldogabb nemzeteknek, mondhatom ezt őfelségével történt találkozásom alkalmával párbeszédem következtében. (*Nagy nevetés a jobb oldalon. Halljuk! Halljuk!*) Ha parancsolják, elmondom az egész esetet, bár nem volt szándékom elmondani. (*Halljuk! Halljuk!*) Egy alkalommal parancsolt őfelsége egy találkozást velem. (*Nagy derültség jobb felől.*) Első kérdése az volt hozzám: „No, ugye képviselő úr — egész jókedvvel mondta (*Derültség*) — most már meg van elégedve a nemzet, nincs semmi kívánni valója a népnek?” Meglepett, megvallom őfelségének ezen kérdése, de képviselői állásomból kifolyó kötelességem szerint, meg kellett mondanom, hogy a nemzet megelégedve nincsen. (*Nevetés jobb felől.*) Igaz, meglepte őfelségét e nyilatkozatom, és magam is arra számítottam, hogy búcsút fog tőlem venni. Azonban, t. Ház, ez nem történt meg, sőt ezen szavakat intézte hozzám: „Kérem, képviselő úr, tudassa velem, mi módon lehetne eszközölni.” (*Nevetés és taps jobb felől.*) A taps a komédiásoknak való. (*Halljuk! Halljuk!*) „Mi módon lehetne azt eszközölni — tessék most is nevetni, hiszen ismétlem (*Derültség*) —, hogy a magyar

„nemzet boldog, elégedett legyen.” A magam politikai nézeteiből kiindulva, elmondtam a király őfelségének és őfelsége jó néven vette az őszinte szót. Ha azt is akarják tudni uraim, hogy miért intézte hozzám őfelsége e kérdést, még azt is elmondom. (*Halljuk! Halljuk!*) Tudja Tisza Kálmán jelenlegi miniszterelnök úr, mert hiszen ő is egyike volt azoknak, akik engem felszólítottak az 1859-ik évben, midőn őfelsége tengelyen körutat tett az országban, arra, hogy találkozást eszközölvén a király őfelségével, értesítsem őfelségét azon szánandó nyomorúságos helyzetről, melyben nemzetünk mai nap szenved. TISZA KÁLMÁN miniszterelnök: Én soha! CSANÁDY SÁNDOR: Hiába rázza ön a fejét, uram (*Zajos derűtség*), mert úgy van. TISZA KÁLMÁN: Sohasem! ELNÖK: Kérem a képviselő urat, tessék nyugodtan végezni. CSANÁDY SÁNDOR: El is végzem, csak ne háborgassanak. A felhívás következtében természetesen nem tehettem mást, minthogy egypár száz ifjút lóra ültettem, magam is lóra ülve, a zászlót melyre: „1848. Szabadság, Egyenlőség, Testvériség” volt írva, kezembe véve, Mezőkeresztesnél találkoztam őfelségével. Ott, uraim, híven eseteltem őfelsége előtt a nemzet nyomorúságos helyzetét, és ezen ottani tanácskozásunkra való visszaemlékezés folytán intézte hozzám őfelsége azon szavakat, melyeket itt elmondtam. (*Helyeslés a szélsőbal oldalon.*) . . . * (I. h. 203.)

- 127 10 *habitus* — latin szó, a. m. ruházat, ruhaviselet. MK itt és más műveiben is ruha jelentésben használja a szót. (Ld. Krk 22. köt. 65. l.)

A T. HÁZBÓL

- M. *Pesti Hírlap*. 1884. október 25., 6. évf. 295. sz. (1—2. l.) A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 24-i ülésén tovább folyt a válaszfelirati ja vaslat vitája. *Györfly Gyula* röviden indokolta, hogy miért támogatja Irányi Dániel ellenjavaslatát. *Thaly Kálmán* felszólalásában részletes vitába bocsátkozott Horvát Boldizsár korábban kifejtett álláspontjával: a történelmi fejlődés általa megrajzolt vonalát bírálta. *Rác Géza* az antiszemita frakció nevében támadta Herman Ottó előző nap elhangzott beszédének a frakciójukat ért megjegyzéseit. A továbbiakban az antiszemita mozgalom célkitűzését esetelte. *Tisza Kálmán* éles hangon ítélte el az antiszemita képviselők érvelési módszerét, azt, hogy kétes értékű történelmi forrásokra hivatkoznak, és a múlt eseményeiből egyoldalúan emelnek ki mozzanatokat faji izgatásuk alá támasztására. Tiltakozott az ellen is, hogy céljaik elérésére a reform

nagy politikusaink megnyilatkozásait elferdítsék. Beszéde további részében Apponyi Albertnek a szerb választási mozgalommal kapcsolatos megállapításaihoz fűzött észrevételeket, majd reflektált a képviselők által szellőztetett választási visszaélésekre. Rövid szünet után a válaszfelirati vita zárbeszédeire került sor. Elsőnek a javaslat előadója, *Berzeviczy Albert* emelkedett szólásra. Hosszú beszédében részletesen foglalkozott az ellenjavaslatokkal, részletesen polemizált az antiszemiták előterjesztéseivel. *Irányi Dániel* megismételte azokat az indokokat, amelyek alapján a függetlenségi párt elutasította a többség által javasolt szöveget. *Apponyi Albert* gr. is megismételte pártja állásfoglalását, és részletesen szólott a szerb területen lefolyt választási hadjáratról, azokról a mozzanatokról, amelyek közte és Tisza Kálmán között vitára adtak alkalmat. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 205—237.)

*

MK a képviselőház aznapi ülésének inkább csak a főbb eseményeit érintette. Karcolata elején ironikus hangnemben visszatért Csanády Sándor előző nap elhangzott, nagy feltűnést és főként derűtlenséget kiváltó beszédére. Különösen az a rész keltett szenzációt, amelyben a függetlenségi párti képviselő egy több mint húsz évvel korábban a királlyal folytatott beszélgetésének egyes mozzanatait szelöltette. Ezért MK a bevezetésben (128 : 1—37) e komikus helyzetet kiaknázva ír Csanády »álmáról«, és egyben jelzi a beszéd képviselőházi fogadtatását. Az aznapi ülésről — amint említettük — csak néhány mozzanatot jegyzett fel, és ekkor is, mintegy az előző ülés folytatásaképpen, az ironia eszközeként, fontos szerepet tulajdonít Csanády Sándor közbeszólásának.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 128 : 4 *Quo modo stat Hungaria?* — Hogy mint van Magyarország?
 6 *Valde bene, Illustrissime Caesar — sed . . .* — Nagyon jól, legdicsebb császár, de . . .
- 25—31 Csanády álombeli válasza a királynak. — MK ezzel a fordulattal a függetlenségi párton belül kialakult belső ellentétekre utalt; az álombeli abszurd helyzetben Csanády nem pártja vezéregyéniségeit javasolta miniszterelnöknek, hanem az antiszemita programmal megválasztott Szalay Imrét. MK-nak e véleményét az előző napokban lezajlott viták formálhatták, amelyek során az antiszemita képviselők uszító érvei meleg fogadtatásra találtak a szélsőbalon ülő egyes képviselők között.
- 34—35 — *Hiba rázza a fejét, fölséges uram — kiáltá ingerülten . . .* — E fordulattal Csanádynak az előző napi ülésen elhangzott, Tisza Kálmánhoz intézett felszólítását gúnyolta ki MK. Ld. az előző napi karcolat 125 : 27—126 : 1 sorait.

- 129 : 8 *mint hajdan Zách Felicián.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Zách Felicián 1330-ban sikertelen merényletet követett el Károly Róbert király ellen, leányán, Zách Klárán esett állítólagos sérelem megtorlásául. A merénylet alkalmával Zách Feliciánt megölték, családját és rokonságát kiirtották.
- 9—18 Csanády fenyegetődzése. — Természetesen a MK által leírt jelenetnek a KNaplóban semmi nyoma, minden mozzanat írónk Csanádyt csipkedő humorának szülötte.
- 15—16 *el akarta magát kiáltani, mint Róbert Károly, hogy »fiaim, Rakovszky«* . . . — MK e helyzet leírásakor folytatta a 129 8 sorban alkotott történelmi hasonlatot, és ebből következett, hogy a Károly Róbert helyzetébe képzelt Péchy Tamásnak nem állt más védelem rendelkezésére, mint a megválasztott jegyzők, ezért akarta Rakovszky Istvánnak, a hét jegyző egyikének segítségét kérni.
- 28 *juksz* — csíny, tréfa, beugrató játék. MK többször használja a szót, mint motívum is végigvonul művein. (Ld. Krk 61. köt. 176. l.)
- 28—31 Rácz Géza megéljenzése. — A MK által jelzett fordulat nem található a KNapló szövegében, de annak sincs nyoma, hogy általános helyeslés hangzott volna el. Minden valószínűség szerint MK e fordulattal a képviselő rovására ironizált, és érzékeltette, hogy a képviselők többsége örült, amikor befejezte szónoklatát.
- 33—34 Shakespeare németként való megemlézése Rácz Géza beszédében. — MK által jelzett nyelvbotlást a nyomtatott szövegbe már javították: »Így az angol Shakespeare« — olvasható a KNaplóban (213.). De minden bizonnyal német származásúnak mondotta Rácz Shakespearet, mert Tisza Kálmán — mint következő szónok — ironikusan kioktatta Rácot: »Az igen tisztelt urak, elkezdve a római klasszikusokon, hivatkoznak irodalmi nagy tekintélyekre és mellesleg megjegyzem, hihetőleg nyelvhiba volt, közülük egyik képviselő úr megtette Shakespeare nemcsak antiszemita, hanem német írónak. (Derültég.) . . .« (I. h. 218.)
- 38—39 *miért provokáljuk már megint háborúra Angliát?* — MK itt az 1884. okt. 17-én lezajlott incidensre utalt, amikor Komlóssy Ferenc antiszemita képviselő elítélően nyilatkozott az anglikanizmusról. Ezért Péchy Tamás rendreutasította. Ld. erről *A harmadik nap* c. karcolatban MK interpretációját (110 : 8—17).
- 130 : 4—5 *a zágrábi mélyen tisztelt Házban lenni, ahol a kapuban két előlépő zsandár érintette meg a Starcevicz vállát.* — A PH híradása szerint (A horvát tartománygyűlés csendőrök fedezete alatt, 1884. okt. 25. 4. l.) a horvát parlament elnöke »kizáratott 11 jogpárti képviselőt és karhatalommal megakadályozta a képviselőházban való megjelenésüket. Sztarcevicz Antal be akart lépni az épületbe, ekkor két zsandár

Lap Sor

- előlépett és Sztárcsevicset kézzel megérintette, mire ez visszavonult.» — E tényt MK a nov. 1-én megjelent *A hét története* c. karcolatában is megemlíttette.
- 130 6 »*Velika Kafana*« — a. m. nagy kávéház, a francia Grand Café horvát fordítása.
- 12 *mi lesz Lesskó Istvánnal?* — MK itt visszautalt az előző karcolatban Lesskó István rovására közzétett anekdotájára (127).
- 19 Csanády közbekiáltása. — MK a jelzett sorokban pontosan adta vissza a történeteket. A tényeket ugyanakkor a karcolat kompozíciójának szerves részévé ötvözte és remek csattanót alkotott belőlük.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. október 26., 6. évf. 296. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház okt. 25-i ülésén napirend előtt különféle bejelentések és az igazoló bizottságok beszámolóit hangzottak el, majd tovább folytatódott a választfelirati vita végszó címén történő tárgyalása. *Andréanszky Gábor* újból előadta azokat az indokokat, amelyek az antiszemita pártot önálló ellenindítvány benyújtására készítették. Utolsóként *Tisza Kálmán* szólalt fel, és kérte a parlamentet, hogy fokozott figyelemmel kísérje a liberalizmus jelszavával történő visszaéléseket, és utasítson vissza minden demagógiát. Néhány korábban elhangzott észrevételre reagált. A név szerinti szavazás alkalmával a többség elfogadta a királyi trónbeszédre nyújtandó választfelirat eredeti szövegét. Majd *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter előterjesztette és megindokolta az 1885-ös évre szóló állami költségvetést. *Teleszky István*, az igazságügyi bizottság előadója ismertette az 1881 LIX. tc. 101. §-ának módosításáról szóló javaslatot, amely a Kúria elnöki tisztségének pontos körvonalazása volt. *Haviar Dániel* felszólalásában az országbírói tiszttartása mellett érvelt, s így nem fogadta el a javaslatot. *Szilágyi Dezső* is az országbírói tiszttörténelmi tradícióira hivatkozott, azt javasolta, hogy a törvényparagrafust úgy módosítsák, hogy az egyértelműen kimondja, hogy a Kúria elnöke az országbíró. *Pauler Tivadar* igazságügyminiszter az országbíró méltóság történelmi tradícióját és a korábbi évtizedek joggyakorlatát elemezte, majd ennek alapján szükségesnek tartotta, hogy a Kúria elnöke a legmagasabb bírói tisztség legyen. Az országbíró méltóság véleménye szerint politikai méltóság és nem a legmagasabb jogi méltóság volt. A továbbiakban ügyrendi kérdésekben döntöttek, majd *Győrffy Géza* terjesztett be interpellációt, egy veszprémi hetilap lefoglalása ellen tiltakozva (KNapló, 1884—1887. I. köt. 238—257.).

A képviselőház még okt. 26-án egy rövid, alig másfél órás tárgyaláson elfogadta az 1881 : LIX. tc. 101. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslatot (KNapló, ;1884—1887. I. köt. 258—265.), majd okt. 27-én egy huszonöt percig tartó ülésen a fenti törvényjavaslatot harmadzori felolvasásban is jóváhagyták (uo. 266—267.), és végül okt. 29-én azért gyűltek össze, hogy a főrendiháznak a törvényjavaslatlal kapcsolatos pozitív állásfoglalását meghallgassák (uo. 268.) — MK e három, meglehetősen formális ülésről nem készített parlamenti beszámolót.

*

MK a válaszfelirati vita mozzanatairól részletesen beszámolt olvasóinak. Andreánszky Gábor báró, az antiszemita ellenjavaslat előterjesztőjének zárszavát nem közvetíti, de egy Szalay Imrénének tulajdonított anekdotikus történettel találóan jellemzi ő és elvbarátai gondolatvilágát (131 : 3—13). A karzat hölgyei iránt érdeklődő képviselő magatartásával érzékeltette MK a vitát fogadó érdektelenségét (131 14—28), majd a szavazás külsőségeiről írt (132 : 12—24). A karcolat végén Horvát Boldizsár és Istóczy Győző — feltételezhetően írói fogásként felvillantott — barátságos beszélgetéséről szőtt gondolatokkal MK saját álláspontját fejezi ki a vitáról és a hangos antiszemita agitációról. — A képviselőház további tárgyalási témáiról, a pénzügyminiszter költségvetési exozejáról és a Kúria elnökének haatáskörével kapcsolatban benyújtott paragrafusmódosításról kibontakozott eszmecserét már nem regisztrálta MK.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 130 : 9—10 *Csanády Sándor nagy nehezen bírt összeolvasni negyven fejet.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy az ülés elején Csanády felszólalt, felhívta az elnök figyelmét, hogy legalább 40 képviselő jelenléte szükséges a tárgyalások megkezdéséhez. (I. h. 238.)
- 131 : 16 *mantilla* — könnyű, női köpeny
- 16 *kosztonkás kalapok* — tyúktollas kalapok (*kosztros* 'borzas, kuszált'. Ért. Sz. és *kosztonka* 'baromfi tollnak a szára' a készülő Új Magyar Tájszótár alapján).
- 32—30 Közbeszólás Andreánszky felszólalásakor. — A MK által jelzett közbeszólást a KNapló nem jegyezte fel.
- 36—38 [*Tisza*] *Tegnap védelmezte Sennyeit, Shakespeare-t és Stojacs kovicsot, ma az Akadémiát tisztogatta, s eszmetársítás útján üres hordórról elméskedett.* — Tisza előző napi felszólalásáról ld. a karcolat 129 : 33—34 sorához fűzött jegyzetünket. — Tisza Kálmán aznapi felszólalása valóban tálcán nyújtotta a lehetőségeket MKnak az Akadémia ellenes ólere. Tisza a következőket mondta: »... éppen most lefolyt

hosszú vitának végnapján a hordót említette föl a képviselő úr, igenis indokoltnak találom (*Halljuk!*), mert nagy hasonlatosság van a hordó és igen sok szónoklat között; amennyiben mindenik akkor hangzik legjobban, mikor üres. (*Nagy derűtség és tetszés jobb felől. Élénk nyugatlanság a bal- és szélsőbal oldalon. Halljuk! Halljuk!*) Most pedig még egy vádat utasítok vissza. Nem a magam, de egy tegnapi napon itt meglehetősen erősen érintett testület nevében kötelességem ez. Értem a Magyar Tudományos Akadémiát, melyre nézve azt mondta tegnap Thaly Kálmán igen t. képviselő úr, hogy ott is a tagok választása a miniszterelnököknek ilyen meg olyan befolyása alatt történik... De ha áll az, amit a t. képviselő úr mondott, hogy akartam, de nem sikerült: ez mutatja, hogy az Akadémia megtartotta függetlenségét...» (I. h. 242.)

- 132 : 1—11 Beöthy Algernon javaslata a Ház elnökének. — Az irónk által leírt fordulat csupán a tárgyalás menetét kívánta jellemezni, ezt a célt szolgálta a karcolat korábbi részében leírt karzat-szépségválasztás is. A KNaplóban természetesen semmi nyoma nincs egyik intermezzónak sem.

POSTSCRIPTUM A »T. HÁZ«-BÓL KARCOLATHOZ

- M. *Pesti Hírlap. 1884. október 26., 6. évf. 296. sz. (12. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Ez az utóirat, amely a válaszfelirati javaslat feletti szavazásról szóló parlamenti karcolathoz kapcsolódik, három lappal hátrább jelent meg a PH ugyanabban a számában. Két mozzanat játszhatott szerepet keletkezésében. Az egyik az a körülmény, hogy a kormánytöbbség nem tartotta szükségesnek felvonultatni a szavazáskor távollevő tagjait, s ezért nem küldték szét a parlamenten kívül tartózkodó képviselőkért a várakozó fiákereket. Ezt a tényt MK a beszámolójában is regisztrálta (177 : 9—14). A másik körülmény: Podmaniczky Frigyes báró megjelenése a szavazás idejére. Az előző ciklusról szóló karcolataiban MK több ízben kiemelte Podmaniczky kötelességtudó megjelenését a szavazások alkalmával: »S ha körülnézett és ott látta tarka bárót, Podmaniczky Frigyeset, ebből mindjárt tudhatta, hogy szavazás készülődik. Mert Podmaniczky Frigyes nem jönne el egyébként.« (Krk 65. köt. 219. 1.); »Okos ember mindjárt láthatta, hogy nem lesz szavazás. Mert Podmaniczky Frigyes nem volt ott. Podmaniczky Frigyes ugyanis olyan, mint azokban a régen divatos időtmutogató kápolnáknak a barát: ha eső lesz, kijön, ha eső nem lesz, behúzódik. Egyszóval a barát még nem látható: szó sincs róla, hogy szavazzanak ma.« (Krk 67. köt. 194. 1.); »Igenis ma volt szavazás.

Amit abból is sejthet minden tiszteletreméltó olvasó, hogy Podmaniczky Frigyeset itt láthatja a folyosón . . . Soha még emberi szem beljebb nem látta. Csak éppen a szavazás aktusánál a P. betűnél suhan be az elnöki katedra elé. Úgy tűnik fel a jegyzőknek, mintha valami gépezet lökné fel a legalkalmasabb pillanatban villámhirtelen . . . » (Krk 67. köt. 219., 22—221. l.).

Az itt felsorolt sztereotip fordulatok érzékeltetik, hogy Podmaniczky Frigyes báró magatartása már korábban is felkeltette MK figyelmét. De ezt a szavazást tartotta alkalmasnak arra, hogy a viselkedés lélektani okait is boncolni kezdje.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

133 : 19 *cogito ergo sum!* — gondolkozom, tehát vagyok (Descartes alaptétele).

A KÉPVISELŐHÁZ VIZSGÁLATAI

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 5., 6. évf. 305. sz. (1—2. l.)* A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül. Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül megjelentetett frás kétségtelenül MKtől származik. Ezt bizonyítja a karcolat elhelyezése (csak elismert belső munkatársak írását jelentették meg a vezércikk alatt levő tárcarovatban). A karcolat témája és belső parlamenti információkat tartalmazó megállapításai pedig egytől egyig arra utalnak, hogy a képviselőházi életet igen jól ismerő MK a szerzője a jelen cikknek. Szemlélete és információ-forrása igen közel áll a néhány héttel később keletkezett *A folyosóról* c. íráshoz.

*

A jelen karcolat az 1884-es nyári választások után megtámadott képviselői mandátumok ügyével foglalkozik. A parlament őszi összeülésekor tizennyolc képviselő megválasztása ellen jelentettek be panaszt. Az észrevételek döntő többségét tartalmi és alaki okok miatt elutasították, és a mandátumok gazdáit igazolt képviselőknek nyilvánították. Csupán három esetben rendeltek el vizsgálatot: Csatár Zsigmond csongrádi, Krausz Lajos szentendrei és Haller Rezső kolozsi választásával kapcsolatban. Csatár Zsigmond mandátumát 1884. dec. 9-én semmisítették meg, Haller Rezsőét dec. 13-án, Krausz Lajos ellen a vizsgálat 1885. márc. 10-ig tartott, akkor a végső tárgyaláson elfogadták képviselői megbízatását. MK jelen karcolata e vizsgálatok megindulása után keletkezett, érzékelteti a parlamentben kialakult ellentétes véleményeket.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 134 1—3 *A bereczki választásba mindjárt a rákövetkező nap becsapott a mennykő egy felhivatalos entrefilet-ben, mely szabálytalanak, megsemmisítendőnek hirdette.* — Ld. ezzel kapcsolatban a Krk 68. köt. 236—238. lapján lévőket.
- 2 *entrefilet* — politikai hírhez kapcsolódó rövid kommentár.
- 8 *ezekben a bírákban, akik mindnyájan bűnösök.* — MK utalása a képviselői bírálóbizottságokra vonatkozik, amelyeknek elnökeit a képviselői közül választották meg, tehát írónk feltételezi, hogy ők is választási manipulációkkal juthattak be a parlamentbe.
- 9—12 *Róth Pál esete* — MK Róth Pál »tévedéséről« a *Morgen Róth, heute Todt* c. karcolatában írt (ld. e kötet 99—100. l. és a hozzáfűzött jegyzeteinket).
- 15 *plaidírozott* — a plaidoyer francia szóból alkotott szó, a. m. védőbeszédet tartani
- 36 *verifikáló bizottság* — igazoló bizottság
- 31—135 : 30 *A csongrádi és a szentendrei kerületben lezajlott választások érvényességének vizsgálata.* — MK a jelzett sorokban a különböző kombinációkat fűzi egybe.
- 135 : 32—136 : 12 *A szentendrei választás ügyében folytatott vizsgálat.* — A korábbi vizsgálatról is hírt adott már a PH. Ld. »A képviselőház bírálóbizottságaiból« 1884. okt. 16.; »Krausz Lajos mandátuma« 1884. okt. 17. 2. l.; »A szentendrei választás ügyében« c. cikk számol be arról a vizsgálatról, amelynek néhány részletét MK a jelzett sorokban idézte ill. kifogásolta... Az elkövetkező hetekben több tárgyalás volt, de egyiken sem tudták bizonyítani az erőszakos vesztegetést, csak azt, hogy akik Krauszra szavaztak, tíz forint »fáradsági költséget« kaptak, és voltak olyanok is, akik ezenkívül hat forint fuvar költség-tértésben is részesültek.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 26., 6. évf. 326. sz. (9.1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A delegációs tárgyalások után első ülését nov. 22-én tartotta a képviselőház. A felgyülemlett adminisztratív teendőket bonyolították le, és Almássy Sándor interpellációját hallgatták meg. — Erről az adminisztratív ügyekkel foglalkozó alkalomról MK nem írt beszámolót. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 269—273.)

A képviselőház nov. 25-i ülésén napirend előtt az igazoló bizottság képviselői mandátumokat hagyott jóvá, majd pótlólag több tiszt-

ségviselőt választott meg. A napirenden két helyiérdekű vasút kiépítése és az alföld – fiumei vasút állami kezelésbe vétele volt. A vasutak létesítését a képviselők észrevétel nélkül fogadták el, míg az Alföld – Fiume közötti vonal államosítása nagyobb vitát váltott ki. Többen szóvá tették, hogy ezzel az átruházással egy rossz állapotban levő vasútvonal kezelésének és fejlesztésének a gondját vállalja magára az állam; mások a közgazdasági fejtegetéseket a politikai célkitűzésekkel hozták összefüggésbe. A vitában felszólalt *Kemény Gábor* szakminiszter is, és visszautasította az ellenzék érveit. A többség elfogadta a javaslatot. Hasonló észrevételek hangzottak el az osztrák kézben lévő újszónyi – brucki vasútvonal (a mai Budapest – Hegyeshalom között akkor már meglevő vonalrész) átvételével kapcsolatban is. Különösen azt nehezményezték a képviselők, hogy a minisztérium nem végezte el kellő időben a szükséges műszaki felülvizsgálatot. A vita ellenére a többség eredeti alakjában hagyta jóvá a törvényjavaslatot. Az ülés végén *Kemény Gábor* közlekedésügyi miniszter választott Törs Kálmánnak a vasút műszaki színvonalával kapcsolatos, és az esetleges balesetek megelőzése érdekében korábban elhangzott interpellációjára. (KNapló. 1884–1887. I. köt. 274–290.)

A jelen karcolat első részében MK a mandátumvizsgáló bizottság által elfogadott és megerősített képviselők első parlamenti megjelenését vetíti olvasói elé. Az itt bemutatott fogadtatás azoknak szól, akik a pótválasztások soro különböző választási manőverekkel jutottak mandátumhoz. A karcolat második részében csak igen röviden érinti a vasút-ügyekben folytatott vitákat. De érzékelteti azok formalitását és eredménytelenségét.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 136 : 16–17 az *6 megszokott öreg párját*: báró *Kemény Jánost*. — *Kemény János* a nyári választások alkalmával a Kolozs megye gyulai kerületben vereséget szenvedett Haller Rezső függetlenségi párti képviselőtől. De az 1884. évi őszi pótválasztások alkalmával a Kisküküllő megyei Dicsőszentmárton választókerületben szavazattöbbséggel bejutott a parlamentbe.
- 137 : 4–5 *A szélsőbbal öregje, Helfy is ma lépett be először a terembe* — A nyári választások alkalmával Helfy is mandátum nélkül maradt, az őszi pótválasztások során az Udvarhely megyei székelykeresztúri választókerületben szerezte meg képviselői mandátumát.
- 10 *a karneol kutyafej nyaktűje (a kutya a húség jele) összetört* — Jókai nyakkendőtüjével kapcsolatban MK korábban már ironikusan magyarázta a tú szimbolikus értelmét (ld. Krk 66. köt. 88 26–39). — Húsz évvel később *Jókai Mór*

Lap Sor

- élete és kora* című művében is megemlékezett Jókai karneol nyakkendőűjéről, de ott már »rókafej«-nek nevezi a formáját (ld. Krk 19. köt. 9 : 16—18).
- 137 14 *Bendegúzok* — MK minden valószínűség szerint a Bendegúzok névvel a szélsőbal harcias képviselőit illette.
- 18—20 [Csanádyról] *azt írta mai számában a »Függetlenség«, hogy ő is éppen olyan hitehagyott, mint Tisza Kálmán.* — A Függetlenség 1884. nov. 24., 25., 26. számában nem találtunk semmi utalást Csanády Sándorra, így minden valószínűség szerint ez MK ironizáló megjegyzése.
- 27 *tréma* — remegés, lámpaláz. MK más művében is használta a szót.
- 138 : 5—8 Az Emich anekdota. — E választási anekdotát MK később, 1886-ban megjelentetett *A tisztelt Ház* c. karcolatkötetében is felelevenítette. (Ld. *A tisztelt Ház* Hi 16. köt. 8—9. l.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 30., 6. évf. 330. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A karcolat 138 : 2 sorában »a szának bekergetik a képviselőket« szövegrészenben a »szának« szó nyilvánvaló sajtóhiba. A szövegössze-függésből következően »számok« szóra javítottuk.

A képviselőház nov. 26-án és 28-án igen rövid időtartamú ülést tartott. Ekkor a parlamenti élet adminisztratív ügyei, és az előző alkalmakkor elfogadott törvényjavaslatok harmadszori felolvasásban való tudomásul vétele volt az ülések napirendje. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 291—296.)

A nov. 29-i ülésen megkezdődött az 1885. évi állami költségvetés tárgyalása. A pénzügyi bizottság előadója, *Hegedűs Sándor* általánosságban jellemezte a főbb irányvonalakat. A vitában elsőnek *Ugron Gábor* szólalt fel, részletesen taglalta az egyre növekvő államadósság gazdasági és politikai vonatkozásait, bírálta a kormányt, hogy nem tárja a nyilvánosság elé az ország gazdasági helyzetét. Határozati javaslatot nyújtott be, amelyben javasolta a költségvetés elvetését. *Latkóczy Imre* szűzbeszédében a társadalom életében tapasztalható ellentétes irányokat jellemezte, és a kormány erejének tanújelét látta abban, hogy úrrá tudott lenni ezeken a problémákon. *Enyedi Lukács* áttekintette Tisza Kálmán tízéves kormányelnöki tevékenységét, és megállapította, hogy az ország gazdasági helyzete folytonosan romlott. Konklúziójának alátámasztására a gazdasági tevékenység különböző területeiről sorakoztatott fel példákat. A költségvetési javaslatot elvetette és csatlakozott *Ugron Gáborhoz*. *Beksis Gusztáv* összehasonlította a különböző európai országok költségvetésének növekedési arányát, kifejtette, hogy Magyarországon a költségvetés emelke-

dése a kulturális célok megvalósulására irányul, mivel a társadalom nem hajlandó áldozni ezekre a tételekre, teljes egészében arra hagyatkozik, amit az állami költségvetésből meg lehet oldani. Foglalkozott a pánszlávizmus kérdésével is, konkrét példákkal bizonyította, hogy túlzottak azok a vélemények, amelyek a szlávsággal kapcsolatban csak a fokozott fegyverkezésben vélik megtalálni a magyar társadalom biztonságát. A költségvetési javaslatot elfogadta. *Tisza Lajos* személyes megtámadtatás címén utasította vissza *Ugron Gábor* felszólalásának szegedi tevékenységét érintő megjegyzését. *Ugron Gábor* fenntartotta korábban elhangzott bírálatát. Az ülés további részében a képviselőházhoz érkezett kérvények sorsáról tárgyaltak. Egyik másik kérvény további útja vitát váltott ki. (KNapló, 1884–1887. I. köt. 297–322.)

*

Ebben a karcolatában MK a költségvetési vita első napjáról — a három szűzszónok felszólalásáról írva — részletesen beszámol olvasóinak. Bevezetőben a pénzügyi problémák iránt mutatkozó közömbösségről elmélkedik, arról, hogy ki hogyan viselkedik a tárgyalás alatt (139 : 3–14), majd az olvasók figyelmét az első felszólalásra készülő képviselők magatartására fordítja. *Latkóczy Imre* és *Enyedi Lukács* érvelését, szónoki módszerét néhány találó mondattal jellemzi. Részletesebben foglalkozik *Beksics Gusztáv* felszólalásával. A szabadelvű párti képviselővé vált szerkesztőségi kolléga beszédének több fordulatához megjegyzést fűz. Szemmel láthatólag *Beksicsnek* az egyértelmű kormánypárti magatartása irritálta MKt (141 : 1–39). A bíráló megjegyzéseken kívül őszinte örömmel számol be *Beksics* sikeréről. A karcolat végén *Ugron Gábor* és *Tisza Lajos* közötti személyes jellegű szópárbajról ad számot olvasóinak (142 1–11).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 138 18 (*Hiszen megvan a Gábor fiam!*) — Nyíregyházán a pótválasztások alkalmával *Péchy Gábor*t — a Ház elnökének fiát — választották meg kormánypárti programmal. Antiszemita párti ellenfelét csekély, mindössze 34 szavazattöbbséggel győzte le. (PH, 1884. nov. 29. 4. 1.)
- 139 7 *peniculus* — kés, amellyel a lúdtollat hegyezték. MK korában a népnyelvben már zsebkés, bicska értelemben használták a szót (Ért. Sz.) Itt is ezt jelenti.
- 17 *Még dél sincs, s máris Ugron beszél.* — A költségvetési vitának *Ugron Gábor* volt az első szónoka, így e fordulatnál MK nem annyira az időpontot kívánta jelezni, hanem az ellenzék azonnali támadó szándékára utalt.
- 27 *akvizíció* — itt: szerzemény

Lap Sor

- 139 : 30 *trémázik* — igazul, zavarban van, lámpaláza van. MK máskor is használta a szót.
- 39—140 : *egyszer Párizsban a világkiállítás alatt* — MK utalása minden valószerűség szerint az 1878-ban megrendezett párizsi világkiállításra vonatkozik, mivel az előző Párizsban megrendezett kiállítás 1867-ben zajlott le, azon Göndöcs még képviselőként nem vehetett részt.
- 140 : 2—3 »*Grand Hotel table d'hôte*«-jánál — a Nagy Szálló közös éttermében.
- 18—20 *az lesz a győztes az európai nemzetek közt, akinek a zsebében marad az utolsó tallér.* — MK itt Enyedi Lukács beszédének következő fordulatát tűzte tolla hegyére: »A nemzetnek előbb-utóbb fog kellene megküzdeni a létért, talán éppen valamelyik szomszéd jóbaráttal. Nagy Frigyes háborúban annak a félnek ítéli oda a diadalt, amelynek zsebében megmaradt az utolsó tallér. Előre látható tehát a mi sorsunk, akik az utolsó tallérunkat elköltjük még a zavartalan békének idején...« (KNapló, i. h. 307.)
- „ 28 *dekomponálás* — lazítás, az állapot megváltoztatása
141 8 *fórum* — itt: az ülésterem közepe
9 *posztkiszli* — a német Postkasten, a. m. postaláda, levél-szekrény magyarosított formája.
- 12—16 Beksics és a közbekialtás. — A MK által kiragadott mozzanatot a KNapló a következőképp örökölte meg: »[Beksics Gusztáv]: De kérdem t. Ház — és e tekintetben térek el Ugron Gábor t. képviselő úrtól, ki egészen más okoknak tulajdonítja ezt, mint aminek tulajdonítom én — mi az oka a nagy költség emelkedésnek? A t. túloldal, de különösen Ugron Gábor képviselő úr erre azt volt szíves felteni, hogy a Tisza-kormány, hogy a közös ügyek. CSANÁDY SÁNDOR: Igaz! (*Derültség jobb felől.*) BEKSICS GUSZTÁV: Nem igaz! (*Élénk tetszés jobb felől.*) Mert ha kiszámítjuk, hogy 1869 óta közös költségvetésünk csak 4 millióval emelkedett, csak négyvel, mert 1869-ben 54,5 millió volt előirányozva, ma 58,5 millió tehát 4 millió a különbség...« (I. h. 312.) — A KNaplóból vett idézetből kitűnik, hogy MK pontosan adta vissza a közbeszólás atmoszféráját.
- 18 *az érzés léhe* — az érzés lehelete, párája, fuvallata. A *leh* főnév MK korában már elterjedt szó, amely lehet, hogy a nyelvújítás idején keletkezett.
- 26 *Úgy tett, mint V. Szatus pápa!* — A hagyomány szerint már egész fiatalon, 19 éves korában a későbbi pápa kiváló egyházi szónok hírében állt. — Erre való utalással kívánta MK érzékeltetni Beksics szónoki sikerét.
- 27—29 *beszédje, melyben a szláv kultúrával fenyegetődött, s melyben társadalmunkat szidja nem elég igazságosan sok mulasztásért...* — Beksics beszédében a magyar középosztály sőt-hullásával szembeállította a szlavofil eszme osztályfeletti ha-

tását: »A szlavofilek — mondotta — azért jósolnak a szláv kultúrának, a szláv társadalomnak nagy fejlődési képességet, mert a szlavizmus nem ismer társadalmi osztályokat . . . meg van mentve attól, amitől a magyar társadalom megmentve nincsen, de egyáltalában nincsen megmentve a Nyugat sem, hogy társadalmi osztályai a múlt harcaiba visszalökessenek. A szlavizmus tehát a társadalmi béke idején gyorsabban fejlődhetnék, mint a magyar társadalom, az osztályok egymás közti harcai mellett. Hiszen alakuló középosztályunknak épp az lett volna a feladata, hogy a társadalmi ellentéteket elsimítsa s megszüntesse még a nemzetiségi ellentéteket is . . .« (I. h. 314.)

141 : 39 *verve* — tűz, lelkesedés, lendület

142 : 1—10 Ugron Gábor és Tisza Lajos vitája — Ugron Gábor felszólalásában a következőket mondotta: »Szegeden középületek emelkedtek. Büszkén hivatkoznak önök arra, hogy ezen középületeket a nemzet áldozatkészsége emelte. Nézzék meg, egyikén sincs Magyarország címere, hanem mindenütt a gr. Tisza Lajos monogramja . . .« (NKapló, i. h. 302—203.) Az ülés végén Tisza Lajos visszautasította Ugron személyeskedését, kijelentvén: »Egyetlen egy épületen sem találhatja a képviselő úr Szegeden nevemet, csakis a városi színházon, melynek építéséhez semmi közöm nem volt, és bár kértem az illetőket, hogy ne tegyék, nem akadályozhattam meg. Egyéb épületen nevemet nem fogja találni. Az állami épületeken ott van a magyar címer, a városiakon a városi . . .« (I. h. 315.) Ugron fenntartotta viszontválaszában állítását.

11 *Mondjuk rá Beksiccsel: Nem igaz!* — E fordulattal MK sajtó Szegeden szerzett tapasztalatát szegezte szembe Ugron szónoki fogásával.

13 *Rothschild monogramja* — A Rothschild-bankházat Rothschild, Meyer Amsel (1743—1812) alapította. Fiai Londonban, Párizsban, Bécsben és Nápolyban is bankházat létesítettek. Magyarországon is jelentős érdekeltségeik voltak; a Habsburgokat is gyakran finanszírozták. Ez utóbbira utalt MK.

A FIATALOK

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 2., 6. évf. 332. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. *A mai ülésről* alcímmel. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 2-i ülésén tovább folytatódott az 1885. évi állami költségvetés részletes tárgyalása. Elsőnek a pártonkívüli

Szentkirályi Albert szólalt fel, kifejtette egyéni álláspontját, amely szerint a kiegyezés alapdokumentumait figyelembe véve módja lett volna a magyar kormánynak egy önálló magyar hadsereget kialakítani. Ez kevesebb költséget jelentene, és az önálló tisztikar révén sokkalnak biztos megélhetést nyújtana. A költségvetést elvetette, csatlakozott Ugron Gábor határozati javaslatához. *Zichy Jenő gr.* ugyan csak párttonkívként az önálló vámterület biztosítását sürgette. Kifejtette, hogy ennek megvalósítása nem változtatna Ausztriához fűződő közgazdasági viszonyainkon. A költségvetést általános tárgyalás alapjául elfogadta. *Hoitsy Pál* felszólalásában a költségvetési deficit forrásait elemezte. Vitatta Beksics előző ülésen kifejtett nézetét, amely szerint a költségvetés emelkedését a kultúrára fordított összegek okozták. Szólt a hadseregre fordított összegekről, és kifejtette, hogy a hatalmas költségek ellenére sem ütőképes a hadsereg. Beszéde végén a mezőgazdaság és az ipar helyzetét ecsetelte. Elvetette a költségvetést, és Ugron Gábor határozati javaslatát támogatta. *Horánszky Nándor* is a deficit okát és forrását elemezte hozzászólásában, és ezen belül érintette a kormány beruházási, valamint adópolitikáját. *Szapáry Gyula gr.* pénzügyminiszter hosszabb felszólalásban válaszolt az ellenzéki képviselők észrevételeire és okfejtéseire. Részletesen szólt a vasút-fejlesztési politikai koncepció és az állami költségvetés összefüggéséről. Az ülés utolsó szónoka *Andreánszky Gábor b.* az antiszemita frakció nevében tett észrevételeket a költségvetésre, és határozati javaslatot terjesztett elő az adómentességet élvező értékpapírok megadóztatására. (KNapló, 1884—1887. I. köt. 323—346).

*

MK a jelen karcolatban sem számol be az ülésteremben elhangzottakról. Ez a költségvetési vita esetén érthető is, hiszen minden képviselő történelmi visszatekintéssel és az államélet különböző területeiről merített példatárral támogatja vagy veti el a tárgyalta költségvetést. Az előző, nov. 30-i karcolatában írónk a három szűzszónokot mutatta be, a jelen karcolatában is visszatér elhangzott beszédeikre, a folyosói hangulatot tükrözve »osztályozza« azokat (142 : 1—15. Majd a sorhoz hozzáfűzi az aznapi első szónok, Szentkirályi Albert szereplését is.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

142 14—15 azazhogy a közösügyes törvényben benne van a magyar hadsereg. — E fordulat nem MK satirikus megjegyzése, hanem Szentkirályi Albert hosszas fejtegetésének végkonklúziója: »A kérdés tehát csakis célszerű csoportosítás kérdése volna, nem állna egyébből, mint abból, hogy az úgylis meglevő hadtestek azon számban, amely a mi kontinensünknek megfelel, magyar lábba helyeztessenek, ezen hadtestekbe csak magyar

honpolgárok soroztathassanak, csak magyar tisztnek nevezetethessenek ki és a hivatalos nyelvvé a magyar nyelv tétessék. (*Élénk helyeslés a szélső bal oldalon.*) Amely hogy akadályt nem képez a két hadseregnek közreműködésére nézve, azt a hadgyakorlatoknál látjuk, hol a magyar vezényszavú honvédség minden akadály nélkül a legpontosabban közreműködik a német vezényszavú hadsereggel. (I. h. 326.)

143 : 14 — 15 *ő többnyire a mások kirakatát igazgatja.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Hoitsy Pál rendszerint vitába szállt az előtte szóló, más állásponton levő képviselőkkel. A jelen alkalomkor elmondott beszédében Beksics Gusztáv érvelését boncolta és cáfolta.

20 — 21 *mert a szegény ember nagyon rosszul tette, mikor odaigérté az ördögnek azt, amiről ő nem tudott otthon* — MK itt arra közismert népmesei fordulatra utalt, amely szerint az ördög szolgálatáért a szegény ember a távollétében született fiát ajánlotta fel az ördögnek, mert ő volt az »amiről« még nem tudott.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 3., 6. évf. 333. sz. (9. l.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A szöveg 144 : 12 — 13 sorában olvasható »Neki mindég jó nyájasképet csinálnia« mondat vagy MK tollbotlása, vagy nyomdai hiba következtében nyelvilag hibás, így kiegészítéssel »Neki mindég jó nyájas képet *kell* csinálnia« alakra javítottuk.

*

A képviselőház dec. 2-i ülésén tovább folytatták az 1885. évi állami költségvetés általános tárgyalását. Elsőnek *Wolff Károly* szólt fel. Részletesen taglalta a kormány adópolitikáját, amely nagy mértékben érinti az állampolgárokat, de különösen sújtja a nemzeti-ségiakat, mivel a rájuk kivetett adókat az illetékes közegek a legnagyobb szigorral hajtják be. *Grünwald Béla* az államélet sajátos vonásait elemezte, azt a körülményt, hogy történelmi előzményeink következtében a társadalom egészét áthatotta a partikularizmus szelleme. A kormány ezzel a szellemmel nem tudott szembenézni, politikáját nem tudta úgy alakítani, hogy az államérdekek felülkerekedjenek a részérdekeken, sőt a kormány maga is erre támaszkodva irányítja az országot. A költségvetést nem fogadta el általános tárgyalás alapjául, Horánszky Nándor ellenindítványához csatlakozott. *Lukács Gyula* bírálta a kormány külpolitikáját, a Monarchia orosz-barát irányának

átvételét. Éles szavakkal szólt a törökellenes magatartásról. Beszéde további részében a tengerészettel kapcsolatos közömbösséget taglalta, tudniillik a kormány nem segítette a magyar kereskedelmi flotta kibontakozását. Kifogásolta, hogy Fiumében nem érvényesítik a magyar nemzeti szempontokat. A költségvetést elutasította. *Gaal Jenő* reagált a pénzügyminiszter előző nap elhangzott beszédére, és tételesen bizonyította, hogy a valóságnak meg nem felelő képet rajzolt az ország gazdasági helyzetéről. A költségvetést nem fogadta el tárgyalási alapul. Végül *Tisza Kálmán* mint miniszterelnök válaszolt az ellenzéki képviselők felszólalásaira. Elvetette Szentkirályi Albert fejtegetését az önálló vámterülettel és magyar hadsereggel kapcsolatban, részletesen cáfolta Horánszky Nándor állításait, vitatta Grünwald Béla felszólalásának konklúzióit. (KNapló, 1884—1887. I. 347—369.)

*

A költségvetési vitát — mint az esetek többségében — a jelen alkalommal sem követte nyomon MK. Karcolata bevezetőjében az ülésterem atmoszféráját idézi fel, a képviselők és a karzat hallgatóinak gondolatait fürkészti (144 : 1—25), szót ejt a sajtó hatalmáról, arról, hogy milyen nagy mértékben tudják az újságírók befolyásolni a közvéleményt az egyes képviselőkről kialakított véleményükben (144 : 29—32). Majd egy játékos ötlettel — a karzat hölgyközönségének véleményét tolmácsolva — egy fiktív levélkét közöl, amely kifogásolta, hogy az előző nap megjelentetett *A fiatalok* c. karcolatában nem vette számba a képviselőház összes új tagját. Ezzel az írói fogással egyrészt érzékeltette az olvasóközönség érzékenységet, másrészt módot talált arra, hogy az érdeklődés előterében álló, de a vitában még meg nem szólaló képviselőkről is felvillantson egy-egy kisebb portrét (145 : 19—34). Az ülésen elhangzott szónoklatok közül Grünwald Béla fejtegetéseire hívja fel a figyelmet (115 35—146), Lukács Gyula szűzbeszédéből kiemeli a főbb argumentumokat, de fontosabbnak tartja, hogy személyéről tájékoztassa olvasóit, azokat, akik nem ismerik joghallgató korában kifejtett törökbarát tevékenységét (146 3—20).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

144 : 2—3 *még csak közbe sem szólhatott* — MK ironikus utalása arra vonatkozik, hogy a trónbeszédre adandó felirati vitában a felszólaló antiszemita képviselőket Péchy Tamás többször a parlamenti rend megtartására szólította fel. A költségvetési vitában erre még a jelen ülésig nem került sor.

10 *deficit miniszter* — az utalás Szapáry Gyula gróf, pénzügyminiszterre vonatkozik.

22 *gukker* — látcsővel néz. A német *gukker* (látcső) szót MK többször használta.

Lap Sor

- 144 19—22 Ivánka Zsigmondra vonatkozó sorok. — MK utalása minden valószínűség szerint arra célozhatott, hogy Ivánka Zsigmond 1867—1878 között Deák-párti képviselő volt, sem az 1881-es, sem az 1884-es választások alkalmával nem került be újból a parlamentbe.
- 23 *néhai Majoros István* — a »néhai« jelző itt Majoros képviselőségére utal, több mint egy évtizedig volt képviselő, de az 1881-es választásokkor kibukott.
- „23—24 *a rosszabbúlre szenderült Farkas Károly*. — Ez az megjegyzés is választási bukásra vonatkozik: Farkas 1884-ben nem került be újra a parlamentbe.
- 145 : 16—17 *minthogy éppen Wolff beszél (szegény jó Farkasom, ki ezt a karzatról hallgatád!)* — A szász képviselő rovására elkövetett irónia a német Wolff családnév jelentésére épült. Az is lehet, hogy MK egy, az előbbi parlamenti ciklusban lezajlott helyzetre utalt vissza (ld. az 1883. márc. 14-én megjelent *A t. Házból* c. karcolat 205 : 18—23 sorát és az ehhez fűzött jegyzetünket a 347. lapon a Krk 65. kötetében, valamint a 67. köt. 152. l.).
- 18 *koncipiál* — fogalmaz, megtervez, kigondol (a vármegyei ügyintézés műszava)
- „ 19—21 *kihagytam a Ház nagy tehetségű fiatal és új tagjai közül, akiknek az ezze már meg van mérve egyebüitt, Ábrányi Kornélt.* — Érdemes utalni MK-nak hat évvel korábban frott cikkére, amelyben megrajzolta Ábrányi Kornél arcképét (*Az Ábrányi dinasztia*, Krk 54. 81—84 és a hozzá fűzött magyarázat 375—376.).
- 27—29 *Vadnai Károly... higgadtságával már mindjárt öregnek született.* — MK e tréfás fordulattal jelzi, hogy az ötvenharmadik életévébe lépő Vadnai csak képviselőként számít fiatal embernek, de valójában már nem az.
- „ 30—34 Pulszky Károly képviselőházi megszólalásáról. — A három Pulszky jelöléséről és megválasztásáról MK az 1884-es nyári választási hadjáratok alkalmával többször írt, akkor is utalt a családi szempontok előtérbe helyezésére (ld. Krk 68. köt. 213. l.).
- 146 : 6—8 Csatár Zsigmond felkiáltása. — A KNapló nem őrizte meg a MK által jelzett közbeszólást.
- 11—12 *Lukáts Gyula ugyanaz, aki a jó Abdul Kerimnek a díszkardot vitte* — Az 1877—78. évi orosz—török háború idején a hazai közvélemény jelentős része a balkáni népeket elnyomó török birodalommal rokonszervezett. Ez az elfogult nacionalista gondolkodás helyeseltette a Balkán félszigetre is kiterjeszkedő török uralmat mint védőbástyát a szláv terjeszkedéssel szemben. E szemléletnek volt megnyilvánulása egy joghallgató küldöttségnek a látogatása, amely az akkor Szücs Gyula (becenevén: Szücs Pátri) nevet viselő Lukáts Gyula vezetésével török területen járva, díszkarddal ajándé-

Lap Sor

kozta meg Abdul Kerim pasát. Az 1877. évből származó MK kercolatokban többször felmerül Szücs Gyula neve (ld. Krk 53. köt. 91., 191. 1.).

146 : 12 *in illo tempore* — abban az időben

14 *Szücs Pátri csendes ember lett* — Szücs Pátriról ld. a 146 : 11 – 12 sorhoz fűzött jegyzetünket. Szücs Gyula, azaz Lukáts Gyula 1879-től Nagyváradon élt és ott a Szabadság főmunkatársa, illetőleg vezércikk írója volt, 1880-tól városi aljegyző, 1882-ben párbajvétség miatt a váci államfogházba került.

15 *Mídhát a legcsendesebb* — a török államférfiú az 1884-es év elején aráciai szárműzetésében meghalt. Erre vonatkozik MK utalása.

17 *Persze míg ő Nagyváradon volt . . .* — Ld. a 146 14 sorhoz fűzött magyarázatunkat.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 4., 6. évf. 334. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 3-i ülésén tovább folytatták az 1885. évi állami költségvetés általános vitáját. Elsőnek *Szenkirályi Albert* szólalt fel és válaszolt Tisza Kálmánnak előző napi megjegyzéseire. *Justh Gyula* az ország gazdasági helyzetével, a nagyarányú kivándorlással és a költségvetés deficitjének forrásaival foglalkozott. Ugron Gábor határozati javaslatát támogatta. *Lukács László* védelmébe vette a költségvetést, és kifejtette, hogy az tartalmilag és alakilag tökéletesen megfelel a tényeknek, tehát az ellenzéki képviselők egyoldalúan értelmezték az egyes tételeket. *Gruber János* éles szavakkal támadta a pénzügyminiszter és pénzügyi bizottság eljárását, azt a törekvést, hogy számszaki manipulációkkal előnyös színben tüntessék fel az állam költségvetését. Az ország gazdasági helyzetének felvázolása után kifejtette, hogy az említett körülmények tették éretté a helyzetet az antiszemita párt porondra lépése számára, mert ennek a pártnak a programja meg tudja oldani a gazdasági problémákat. Támogatta *Andreánszky Gábor* előterjesztését. *Beöthy Akos* helytelennek tartotta, hogy a költségvetési vitát összekeverik a kormány iránt tanúsított bizalom, illetőleg bizalmatlanság kérdésével. *Gosztonyi Sándor* a közös hadügyi intézkedéseit vette bonckés alá és kifejtette, hogy a kormány mindenben alárendeli magát az osztrák katonai érdekeknek. A költségvetést elutasította, Ugron Gábor ellenjavaslatát támogatta. *Keglevich István* gr. kifejtette, hogy a költségvetés nem biztosít elég támogatást a földművelés fejlődésére és a mezőgazdasági termékek piaci elhelyezésére. A továbbiakban kifejtette véleményét a szabadelvűség különböző értelmezéseiről, s a korlátozott szabad-

elvű felfogás különböző megnyilvánulását sorakoztatta fel állításának alátámasztására. (KNapló, 1884–1887. I. 368–393.).

MK karcolatának első részében Keglevich István felszólalásának körülményeivel, a beszéd hatásának középpontba állításával oldja meg az aznapi ülés fontosabb szónokainak név szerint való felsorolását. Néhány szóval jellemzi beszédüket, illetőleg fogadtatásukat. A karcolat második részében egy Tisza Kálmán által előadott, az országgyűlés vitájához illő anekdotával mosolygottatta meg olvasóit.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 146 6 *szalonrokk* — szalonkabát, fekete szövetből készült, ünnepi alkalmakkor viselt hosszú kabát.
- 147 : 1 *«Cras tibi, hodie mihi»* — Sirach Jezus könyvében (38, 23) származó *«mihi heri et tibi hodie»* igéből eredhet a *«hodie mihi, cras tibi»* (ma nekem, holnap neked) mondás, amelyet MK a helyzetnek megfelelően megfordított.
- 18—20 *paprikás új frázist csinált: «A kormány kezében a hatalom kés, mellyel a nemzet életerejét metszi»* — A KNapló szerint Gosztonyi Sándor a következő fordulattal fejezte be felszólalását: *«... miután a kormányban semmi önállóságot nem tapasztalok, de sőt azt látom, hogy csupán Bécs parancsainak hódol és ezeknél fogva ezen költségvetést úgy tekintem mint egy éles kést, mellyel a nemzet életereit metszi el, és a beterjesztett költségvetést nem fogadom el...»* (I. h. 387.)
- 21—23 *A «kés» és «metszés» ... mégsem bírta a dolog Eszlárig jutni.* — MK ezzel a fordulattal az antiszemita képviselők parlamenti szereplését gúnyolta, akik minden alkalmat megragadtak, hogy fajgyűlölő politikájuknak hangot adhassanak.
- 25—26 *Miután Beöthyt okvetlenül meg kell dicsérni, már csak azért is, mert Beöthyt (a jó Algernont) mindig szidják* — MK érvelését, pontosabban összefüggés-teremtését ma már nehezen tudjuk értelmezni. Beöthy Ákos és Beöthy Algernon unokatestvérek voltak, tehát lehetséges, hogy MK mondata úgy értelmezendő: ha a család egyik tagját szidják, akkor legalább a másik tagját dicsérjük meg.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 5., 6. évf. 335. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 4-i ülésén napirend előtt *Helgy Ignác* intézett interpellációt a kereskedelmi miniszterhez a franciaországi vám-tarifák felemelésével kapcsolatban. Ennek elhangzása után tovább folytatódott az 1885. évi állami költségvetés általános vitája. *Lits Gyula* vitatta *Keglevich István* előző nap elhangzott — a liberalizmus helyzetéről szóló — eszmefuttatását, majd bírálta a parlamenti atmoszférát, amely kizárja a tényleges vita lehetőségét. *Ábrányi Kornél* elutasította azokat a fejtegetéseket, amelyek az ország helyzetéért a társadalmat teszik felelőssé. Véleménye szerint a politikai-gazdaság helyzetnek volt a következménye az antiszemita mozgalom fellendülése. Végezetül a földbirtokos réteg gazdasági helyzetéről szolt, majd *Tisza Kálmán*nak és közvetlen környezetébe tartozó politikusoknak a szemléletét jellemezte. *Herman Ottó* *Beksics Gusztáv* és *Grünwald Béla* liberalizmus-értelmezésével szállt vitába, bírálta *Tisza Kálmán* politikai eszközrit. *Orbán Balázs* a kormány pénzügyi politikájáról fejtette ki álláspontját, majd a haditengerészet fejlesztésének felesleges voltát említette bevezető megállapításainak alátámasztására. Ezenkívül még bírálta a kormány más területen kialakított pénzügyi álláspontját is. *Zimándy Ignác* az önálló nemzeti hadsereg megszervezésének elmulasztásával vádolta a kormányt, elutasította a költségvetést. *Babessiu Vince* a magas adóterhekről szolt, és bírálta a kormány nemzetiségi politikáját. (KNapló, 1884—1887. I. 3—28.)

*

MK jelen karcolatában — hasonlóan a költségvetési vitáról számot adó előző írásaihoz — nem bocsátkozott a szónok fejtegetésének taglalásába, hanem az ülés atmoszféráját jellemezte. Ez a megoldás érthető, hiszen a költségvetés általános vitájában felszólaló képviselők nem szorosan a költségvetés koncepciójához, egyes tételeihez szoltak hozzá, hanem általános politikai és társadalmi kérdésekről szoltva, fejtették ki egyéni véleményüket, vitatták az előző, hasonló fogantatású szónoklatok érvelésének helyességét vagy célirányosságát. MK a karcolat középpontjába a szűzbeszédét tartó *Ábrányi Kornél* szónoklatát állította, szónoki eszközeit, előadói készségét méltatta. A többi felszólalóról említést sem tesz, kivéve az antiszemita *Zimándy Ignác*ról odavetett ironikus mondatát. Mindezzel sikerült fróilag kikerülni a számára érdektelen parlamenti vitát.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

149 : 24 az *8* regényhősei, az *Alfrédék és Arthurok* — *Ábrányi Kornél* regényhőseinek nevét MK emlékezetből idézhette fel:

- ugyanis hangulatilag hasonló csengésűek a hősök nevei: Ardói Edmund, Peterdi Aladár («Edmund párbaja»), Maklár Ervin («Melyik az erősebb»), Dédesi Gusztáv («Egy férj filozófiája»), Kiss Ambrus, Tengerszemi Aurél, Kerekes Kristóf («A dicsőség bolondja»).
- 149 : 37 a »Pesti Napló« polemizál a »Nemzet«-tel. — Az utalás arra vonatkozik, hogy 1884-ben Ábrányi Kornél főmunkatársa volt a Pesti Naplónak (majd három év múlva felelős szerkesztője), Beksics Gusztáv pedig a Pesti Hírlapon kívül a Nemzet hasábjain is megjelentetett társadalmi kérdésekkel foglalkozó cikkeket.
- 150 : 7 de még azonfelül egy főpap is ott ült a lovon [Ábrányi] háta mögött. — MK utalását ma már nem tudjuk megfejteni; Ábrányi beszédében semmi utalást sem találtunk az egyház hatalmára vagy tekintélyére.
- 10 Tegnap e rovóban azt mondtam Ábrányiról... — Ld. MK-nak a két nappal korábban frott *A t. Házból* c. karcolatának 145 : 19–21 sorát.
- 20 a *Hypocrene* forrása — a. m. »Lóforrás«, a görög mitológia szerint aki e forrásból iszik, az költői ihletet nyer.
- „ 28–29 nektárt is szűrt, igaz, hogy mint *Hatvani* professor — az *asztallábból*. — MK a *Hatvani* István nevéhez fűződő mondatkört feldolgozta *A magyar ördög* c. elbeszélésében (Krk 35. köt. 190–204 és a hozzá fűzött jegyzeteink 340–346.). Ez a feldolgozás néhány hónappal a jelen karcolat megírása előtt keletkezett. Ebben is szerepel az *asztallábból* fakasztott bor motívuma (i. h. 200 : 5–15). — E történet megemlékezésével MK minden valószínűség szerint azt akarta érzékeltetni, hogy Ábrányi érvelései csak látszatra álltak közel Horánszky és Istóczy álláspontjához.
- „ 31–32 [Ábrányi] elvégzé beszédét egy pompás ötlettel. — A *KNapló* szerint Ábrányi Kornél a következőket mondotta: »A t. miniszterelnök úr maga is sejti ezt az igazságot, midőn tegnapelőtti beszédében ezeket mondá: „Még lehet más lesz az, aki az ígélet földjére bevezeti a nemzetet; én meg fogok elégedni azon öntudattal, hogy én is igyekeztem arra.” Ha ez igaz, t. Ház, akkor mi az ígélet földjén nem lehetünk, és ha ott nem vagyunk, akkor igaz az is, hogy még mindig a pusztában bolyongunk. És akkor igaz az is, hogy annak a generációnak, mely még a pusztában való bolyongás alatt sem tudta elfeledni az egyiptomi húsos fazekakat, mely megtagadva az igaz istent, földtalálta az aranyborjú imádását; annak a generációnak nem is lesz megengedve, hogy bemenjen az ígélet földjére. (*Zajos tetszés és taps bal felől.*) És csak azon generációnak, mely a pusztákon való bolyongásban megedzve, friss erővel harcra készen áll, talán csak annak lesz megengedve, hogy ne legyen kénytelen Jericho falait megkerülni! A költségetést általánosságban elfogadom.

Lap Sor

(Hosszantartó zajos éljenzés és taps a bal oldalon.) . . . * (I. h. 11.)

- 151 8—9 Minden zsinórt ezek a gyerekek húznak be! — Behúzni a zsinórt a. m. a kártyázó egymás után nyeri a játszámákat.
13 Azontúl Bánffy elnökölt — Herman Ottó beszéde után Péchy Tamás öt perc szünetet rendelt el, a szünet után gr. Bánffy Béla alelnök foglalta el az elnöki széket. (KNapló, i. h. 15. l.)
22—23 három vastag kötetet szorítva a hóna alatt . . . Az Orbán Balázs összegyűjtött beszédei — MK e fordulattal arra utalt, hogy az 1884-es évben az Országgyűlési Naplóból összeszerkesztett különnyomatokból megjelent öt füzetben „Orbán Balázs országgyűlési beszédei 1871-től 1884-ig”. (Ld. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. IX. köt. 1320. has.)

A T. HÁZBÓL

M. Pesti Hírlap. 1884. december 6., 6. évf. 336. sz. (9. l.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 5-i ülésén tovább folytatták az 1885. évi költségvetés általános vitáját. *Imreh Aurél* az ország helyzetéről szólva, kifejtette, hogy csak a teljes gazdasági és politikai önállóság teremtheti meg az alapot ahhoz, hogy megszűnjön a deficit. Elvetette a kormány előterjesztését. *Győrffy Gyula* a deficit forrásait taglalva, utasította el a költségvetést. *Rácz Athanáz* röviden reagált *Babesiú Vince* előző nap elhangzott felszólalására, és azt szeretne volna bizonygatni, hogy az országban nem nyomják el a nemzetiségeket. Az utolsóként szólásra jelentkezett *Bartha Miklós* távolléte miatt *Péchy Tamás* berekesztette a vitát, és elsőnek *Hegedűs Sándornak*, a pénzügyi bizottság előadójának adta meg a szót. A bizottsági előadó részletesen foglalkozott a vitában felmerült ellenérvekkel, majd megismételve indító fejtegetéseit, törvényjavaslat általánosságban való elfogadását kérte. *Ugron Gábor*, a függetlenségi párti ellenjavaslat betervezője további adatok felsorakoztatásával bizonyította, hogy a kormány sokkal csekélyebbnek tüntette fel a deficitet a valóságosnál, végül észrevételt tett a kormánypárti képviselőknek a vita során kifejtett nézeteire. *Tisza Kálmán* azonnal reagált *Ugron Gábor* beszédének személyéről és politikai eszközeiről elhangzott kitételeire. *Andreánszky Gábor*, az antiszemita párti ellenjavaslat betervezője rövid felszólalásában indokolta, hogy miért tartja fenn álláspontját. Az ülés végén *Szapáry Gyula* gr., pénzügyminiszter elhárította az ellenzék érveit és állításait. A szavazás alkalmával a többség elutasította *Ugron Gábor*, valamint *Andreánszky Gábor* ellenjavaslatát, és elfogadta a kormány által előterjesztett költségvetést részletes vita alapjául. (KNapló, 1884—1887. II. 28—50.)

*

Korábban már jeleztük, hogy MK nem bocsátkozott a költségvetési vitában elhangzott érvek és ellenérvek részletes taglalásába, hanem megelégedett egy-egy érdekesebb mozzanat kiemelésével, kiszínezésével. A vita lezárásakor ezt a tartózkodó, szkeptikus álláspontot őnmaga is jelzi (151 : 3—6). A sikert aratott szónokok folyosói »értékelését« összegezi, majd a karcolat nagyobb részében színesen, érdekesen — mintegy eltervelt parlamenti csinyként beállítva — azt mutatja meg olvasóinak, hogy miként késett le Bartha Miklós saját felszólalásáról.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 152 4—6 *Mint Nürnbergről jegyzi meg egy 1796-ból szóló krónika, hogy ott abban az évben egy bizonyos hónapban minden gyermek foggal született.* — Úgy véljük, hogy a MK által megemléltett krónikás kuriózum az írói lelemény szülötte csupán, szervesen hozzátartozik az előző sorokban felsorolt szónoki sikerek megemlékezéséhez, azt kívánja jelezni, hogy vannak váratlan események, csodák. Ilyen a képviselői felszólalások sikere is.
- 29 *Keglevich »Zucker«-ból beszélt.* — Az utalás értelmét ma már nehéz megfejteni. Lehet, hogy a német Zucker a. m. cukor szóval keletkezett fordulat. É feltételezésre enged következtetni a következő két sorban Ábrányi és Bekciós beszédét kicsinyítő fordulat is. Elképzelhető, hogy akár MK, akár a korabeli köznyelv alkotott egy kifejezést a bőbeszédűség fogalmára ebből a német szólásból: *seinem Affen Zucker geben* a. m. kedvének szabad folyást engedni (szó szerint saját majmának [hiúságának] cukrot adni).
- „ 36 *galopin* — futár
- 153 : 19 *bonmot* — elmés mondás, adoma
- 16—35 Bartha Miklós elmaradt felszólalása. — A KNapló a MK által leírt helyzetet a következőképp örökítette meg: »ELNÖK: Bartha Miklós képviselő úr következik szólásra. (Közbekiáltások: *Nincs itt! Menjünk tovább. Szünet.*) Már senki sem lévén feljegyezve, ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. (Helyeslés.) Szavazás előtt szó illeti még a bizottság eladóját, Ugron Gábor és báró Andreánszky Gábor képviselő urakat, mint akiknek határozati javaslatait, illetőleg ellenindítványait tízen aláírták. (Bartha Miklós a terembe lép és szólásra jelentkezik.) Sajnálom, de a szólásjogot nem adhatom meg a képviselő úrnak. Én vártam, de a képviselő úr nem jelent meg; be kellett zárnom a vitát . . .« (I. h. 33.)

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap*. 1884. december 7., 6. évf. 337. sz. (1—2. l.) A »Pesti Hírlap« tárcája rovatban. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 6-i ülésén megkezdődött az 1885. évi költségvetés részletes tárgyalása. Napirend előtt *Csanády Sándor* kifogásolta, hogy az előző ülés jegyzőkönyvét akkor hitelesítették, amikor még nem volt jelen száz képviselő. E felszólalásból ügyrendi vita támadt. Az 1885-ös költségvetés részletes tárgyalásánál *Csanády Sándor* éles hangú támadást intézett *Tisza Kálmán* ellen, megvédolva azzal, hogy az előző ülésben személyével kapcsolatos kijelentést nem cáfolta meg, és nem kért magának elégtételt. Az elnök több ízben rendreutasította *Csanádyt*. Több költségvetési tétel nem váltott ki vitát, de az új országház építésére előirányzott költségvetési tétel ismertetésekor *Madarász József* kifejtette, hogy nem megfelelő helyre kívánják az új országházat helyezni, csakis a Duna felől fog látszani. *Tisza Kálmán* az észrevételt visszautasította, a beható előkészületekre és a szakértői állásfoglalásra hivatkozott. A személyi illetmények összegének megállapításakor *Imreh Aurél* kifogásolta, hogy a közös hadseregben és diplomáciai karban a magyarok arányszáma elenyészőben csekély. *Thaly Kálmán* a magyar királyt megillető ereklyének a budai várba való elhelyezését kívánta, majd részletesebben szőtt azokról a delegációs vitákról, amelyek során a hadi levéltárnak bécsi kezelése mellett döntöttek. Bírálta *Falk Miksa* delegációban kifejtett tevékenységét. Javasolta a hadi levéltár kettéválasztását és a magyar résznek Budára való helyezését. *Falk Miksa* megindokolta eljárását, és kifejtette, hogy nem a magyar érdekek rovására tette azt, amit javasolt. *Tisza Kálmán* elutasította *Thaly Kálmán* érvelését, történelmi és politikai okokra hivatkozva helyeselte a delegációban elfogadott javaslatot. *Helfy Ignác* részletesen kifejtette azokat az indokokat, amelyek alapján a függetlenségi párt ellenzi a közösügyes kiadásokat. *Mocsáry Lajos* csatlakozott *Helfy* okfejtéséhez. *Szilágyi Dezső* egyetértett a magyar vonatkozású levéltári anyagoknak Magyarországra való szállításával, de ellenezte a függetlenségi pártnak több, a közös költséggel kapcsolatos álláspontját. *Győrffy Gyula* is tiltakozott a közösügyes költségek ellen. *Tisza Kálmán* éles szavakkal utasította el az ellenzék javaslatát. A kialakult vitában *Thaly Kálmán* módosította a levéltára vonatkozó előterjesztését, de a szavazás alkalmával a többség ezt is elvetette, és az erre vonatkozó költségvetést változatlanul elfogadta. Az ülés végén *Olay Szilárd* interpellációt intézett a belügyminiszter *Tisza Kálmán*hoz a fővárosi rendőrségnél elkövetett visszaélések ügyében. A képviselő azzal vádolta a kormányt, hogy el akarja tussolni a főkapitány felelősségét. *Tisza Kálmán* azonnal válaszolt, és a sajtó felelőtlenségének minősítette mindazt, amit *Olay Szilárd* megemlíttet. *Olay Szilárd* nem fogadta el a belügyminiszter válaszát. (KNapló, 1884—1887. II. 51—75.)

*

Az 1885. évi költségvetés általános vitájáról számot adó MK karcolatokról több ízben jeleztük, hogy a téma tárgyalási módja kedvencévé tette ironiát. Az érvek és ellenérvek nem az eszmék, az álláspontok összeütközését, csupán a látszat eluralkodását jelentették. A részletes költségvetési vita első napjáról írott beszámolójában önmaga is visszatér e témára: a korábbi parlament atmoszféráját, vitáinak szellemét állítja szembe a jelenlegi ülés szócsépléseivel (151 : 1—155 : 17). A szószaporítás kirtívó példájaként említi meg Csanády Sándor magatartását (155 : 18—156 : 5), majd röviden jelzi a fontosabb témákat. A karcolat végén Tisza Kálmán fellépéseiről ír. Mint korábban, ez alkalommal is Tisza érvelni tudása, a politika porondján való szüntelen szereplése, dinamikája váltotta ki MKból az elismerő szavakat. MK gondolatmenete és fejtegetése szinte megegyezik az 1883. ápr. 5-i *A t. Házból* c. karcolatában papírra vetett eszmeifuttatással (Krk 66. köt. 17. l.). A jelen karcolatban is fenntartással ír Tisza érveléséről, de elismeri, hogy komolyan, a téma súlyának megfelelően foglalkozott a megválaszolt kérdésekkel (156 : 25—157 : 2).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 154 : 5—6 *nem pusztított köztük mindenféle járvány, aminő a »gomblyuk betegség« stb.* — A rendjelek, kitüntetések megszerzési vágyát MK más írásában is gomblyuk betegséggel nevezzük (ld. *Cím nélkül — és címmel* Krk 35. köt. 181. l.; *A rendjelek* Krk 36. köt. 81. l.).
- 13 *kulináris* — parlagi, nem szabályos (nyelv, beszéd, stílus, viselkedés)
- 14—16 *Si loquitur Babes, nihil inde solatii habes Quae loquitur Borlea, mortificant te ea. Dum loquitur Hilibi, praestat esse alibi.* — Ha Babes beszél, abból semmi vigasztalást sem meríthetsz, Amit Borlea mond, az megöl (meggyötör) téged, Miközben Hilibi beszél jobb, ha másutt van az ember.
- 20 *átravesztál* — külsőségeit tréfásan utánozva, anakronisztikus módon átkölt, más viszonyok közé áthelyez.
- 155 4 *furorét csinál* — viharosan élénk tetszést kelt.
- „ 26 Csanády közbekiáltása Tisza előző nap elhangzott beszédekör. — A KKNapló a MK által leírt fordulatokkal tartalmazza Tisza elutasító beszédfordulatát, de semmiféle közbekiáltást nem örökített meg, csupán azt jelezte: *»Zajos tetszés a jobboldalon. Nyugtalanság a szélsőbal oldalon.«* (I.h. 45. l.)
- 27—28 [Csanády] *Ma megint a lovagias elégtételt ajánlotta a miniszterelnöknek.* — A KKNapló szerint Csanády a következőkkel kezdte felszólalását: *»T. Ház először is sajnálattal párosult csodálkozásomat fejezem ki afelett, hogy Tisza Kálmán miniszterelnök urat (Derűltég) azok után, amik a képviselőházban a közelebbi napokban a költségvetés általános tárgyalásakor saját személyét és miniszteri működését illetőleg róla*

- mondottak, mai napig is a miniszteri székben látom (*Derültség*) anélkül, t. Ház, hogy vagy megcáfolta volna azokat, amik róla mondtak — mert hiszen a visszautasítás nem cáfolat —, vagy lovagias, illetőleg törvényes úton elégtételt szerzett volna magának az illetőtől (*Derültség*) . . . » (I. h. 53—54.)
- 155 38—39 *Csodálkozom, hogy őfelsége megtúr oly egyéniséget, akinél hiányzik a lovagias jellem.* — MK tömören összegezte Csanády gondolatát, de a szónok stílusának érzékeltetésére érdemes felidézni a teljes passzust: »Éppen az általam említett okoknál fogva meglepő rám nézve, hogy a király őfelsége megtúr a miniszterelnöki székben egy oly egyéniséget (*Zajos derültség. Felkiáltások jobbfelől: Rendre!*), akit e képviselőházban és így a nemzet, az egész világ színe előtt mindennek elmondottak már, csak magyar érzelmű jó hazafinak nem, kiról a közvélemény e szavakat hangoztatja: Görgey Világosnál, Tisza Kálmán úr e képviselőházban . . . (*Zaj a jobboldalon. Élték felkiáltások. Rendre!*) . . . » (I. h. 54.)
- 156 : 23 *jelelt II. Olaynak* — MK tréfás formában érzékeltette az olvasókkal, hogy az interpelláló nem Olay Lajos, hanem névrokona, Olay Szilárd volt.
- „ 31—32 *mikor [Ugron Gábor] Tisza Lajos monogramjairól szól* — MK utalása Ugron Gábornak korábbi ülésen elhangzott, Tisza Lajost támadó felszólalására vonatkozik. Ld. e kötet 142. l. és a hozzá fűzött jegyzetünk 292. l.
- 37 *beszélt [Tisza] a román kiküldöttről keserű szarkazmussal* — A KNapló szerint, amikor Tisza Helfynek arra a fejtegetésére válaszolt, hogy a diplomáciai életben Magyarországnak nincsen meg a megfelelő arányú képviselete, egy román—magyar határviszályal kapcsolatban hozott példának, amelyben a román kiküldött »azután a mi törvényeinknek megfelelő módon a protokollumot akceptálta és aláírta. Ez tehát nem azt bizonyítja, hogy nem respektálták Magyarország viszonyát . . . » (I. h. 67. l.)
- 157 3 *Hanem azért II. Olay mégis jól teszi, ha nem hagyja magát megfélemlíteni.* — Olay Szilárd nem fogadta el az interpellációjára kapott választ és kijelentette: »De hogy igaz vádakat emeltem, azért jót állok, és fenntartom a miniszterelnök úr válaszával szemben is.« (I. h. 74. l.)
- „ 5—6 *a folyosón könyvtári kandidátusok kínozták a könyvtári bizottság tagjait.* — A képviselőház könyvtárosa Bassó Ármin nov. 10-én öngyilkos lett, az ő megüresedett állására pályázókra vonatkozik MK utalása. Az öngyilkos könyvtárosról ld. e kötetben *A derék Bassó* c. írást 61—64. l.
- „ 14—16 *»Orbán Balázs beszédei« három kötetnek voltak kitérve a tegnapi karcolatban, amikor azok öt kötet!* — MK e fordulattal korábbi karcolatára utal ld. dec. 5. 151 : 22—23.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap.* 1884. december 11., 6. évf. 340. sz. (9. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

MK a képviselőház dec. 9-i üléséről nem írt beszámolót. Ez alkalommal is tovább folytatták a költségvetés részletes tárgyalását, különösebb vitát a Horvát-Szlavonország autonóm kormányzatának biztosított költségvetési tétel váltott ki. Az ellenzéki képviselők az 1883 őszi politikai feszültségre utalva vitatták az összeget. Észrevételek tettek még a miniszterelnök működési pótlékára is és az ún. rendelkezési alapra tervezett összegre. Az utóbbinál a választási visszaélésekre hivatkoztak az ellenzéki és antiszemita képviselők. Az ülés végén *Tisza Kálmán* a tárgyalási idő meghosszabbítását javasolta, ezt az ellenzék megtagadta, *Tisza* a javaslatot visszavonta. (KNapló, 1884—1887. II. 75—100.)

A képviselőház dec. 10-i ülésén folytatták a félbemaradt vitát a rendelkezési alapról. *Orbán Balázs* az ebből az összegből támogatott sajtó negatív szerepéről beszélt. De a többség az előirányzatot elfogadta. *Ugron Gábor* a király személye körüli minisztérium költségvetési összegéről szólva kifogásolta, hogy a miniszter nem fejt ki elég aktivitást a magyar érdekek védelmében. Továbbá elítélte azt a gyakorlatot, hogy a kitüntetések korteszesszökevényként és sokszor a magyar nemzeti érzést sértő módon adományozzák. *Orczy Béla* b. a király személye körüli miniszter visszaautasította a kitüntetések célzatosságára vonatkozó észrevételeket, részletesen körvonalazta saját hatáskörét. *Thaly Kálmán* a kitüntetések előzményeit vizsgálva, kifejtette, hogy a nemzet tradícióinak megfelelő rendjelekkell kell a magyar állampolgárokat kitüntetni, és célszerű lenne a régi magyar kitüntetések felújítani. *Herman Ottó* a rendjelek iránt fellángolt érdeklődést kifogásolta, és azt a nemzeti karakterrel ellentétesnek tartotta. *Ugron Gábor* reagált *Orczy* miniszternek a királyi kitüntetés-adományozási jog értelmezésével kapcsolatos fejtegetésére, és fenntartotta korábbi álláspontját. *Orczy Béla* b. tiltakozott korábban elhangzott fejtegetéseinek hamis értelmezése ellen. A királyi kitüntetés adásának joga élénk vitát váltott ki, többen ellenvéleményt hangoztattak. A heves összecsapás után a többség a király személye körüli minisztérium költségtervét megszavazta. A belügyminisztérium költségvetését *Rakovszky István* előadó indokolta. *Horánszky Nándor* nem tartotta az egészségügyi osztály felállításának előkészítését megfelelőnek, s ezért a tétel törlését javasolta. *Bartha Miklós* a belügyi költségvetés emelkedését a vármegye visszaszorításának jeleként fogta fel, hosszas beszédben elemezte a vármegye történelmi és szerinte változatlanul fontos politikai s közjogi szerepét. *Grünwald Béla* az államhatalom megerősítése érdekében elhangzott nézeteit összegezte, visszaautasította azt az értelmezést, amelyet a megyével kapcsolatos véleménye miatt egyesek neki tulajdonítanak. *Mocsáry Lajos* a vármegyék társadalmi és politikai szerepét méltatta, vitatta *Grünwald Béla* fejtegetéseit. *Tisza Kálmán*

a költségvetés emelkedését a közbiztonság fokozásával indokolta, majd kifejtette véleményét a vármegyei autonómiáról és részletesen szolt az állami adminisztráció helyzetéről. *Ugron Gábor* személyes megtámadtatás címén utasította vissza azt, hogy a megyei adminisztráció hibájának bizonyítására megemlítette Tisza az őt ért ceglédi támadást. Viszonzásul szolt a Tisza-ellenes budai tüntetésről. Befejezésül *Tisza Kálmán* válaszolt Ugronnak saját budai magatartására. (*KNapló*, 1884–1887. II. 101–122.)

*

MK a jelen karcolatban — mint az alább a Tárghi magyarázatokból is kitűnik — a korábbiaknál sokkal aprólékosabban számolt be a költségvetés tárgyalásáról. Különösen részletesen szolt a király személye körüli miniszter költségterve körül kirobbant, a rendjelek adományozásával kapcsolatos vitáról (158 1–20), de megemlítette a belügyi költségvetés kapcsán a megyei autonómia érdekében, ill. ellenére kifejtett nézeteket. A karcolat végén az ülésterem feszültségét felidézve, írta le olvasóinak Tisza Kálmán és Ugron Gábor személyes indítékú felszólalását (161 1–162 10).

Tárghi magyarázatok

Lap Sor

- 157 13–14 *Hiába adta át [Ugron Gábor] az egyik kerületét Helffynék, ő azért még mindég két kerület helyett beszél.* — Az 1884-es nyári választások alkalmával Helfy Ignác nem jutott kerülethez. Ugron Gábort viszont két választói kerületben is megválasztották. A Ház előírásai szerint a két körzet közül az egyikről le kellett mondania és ott pótválasztást tartottak. Ugron az Udvarhely megye székellykeresztúri kerületéről mondott le; itt választották meg 1884 őszén Helfy Ignácot.
- 158 : 5–8 *azt mondja, nincs eleget a fölség mellett; utazásaiban nem kíséri (Futtaki a hírlapírói karzatról beleszól: Nem olyan könnyű dolog az!)* — MK pontosan tolmácsolta Ugron Gábor felszólalásának ezt a fordulatát. Ugron a következőket mondotta: »Ha figyelemmel kísérem őfelsége utazását és működését, azt tapasztalom, hogy az őfelsége személye körüli miniszter mindenütt ott van, csak őfelsége személye körül nincs. (Úgy van! a szélső balon.)« (*KNapló*, i. h. 102. 1.) — A MK által zárójelben közölt Futtaki-féle közbekiáltásnak természetesen nem is lehet nyoma a *KNapló*ban.
- 8–9 *a múltkor egy királyi rendelet ellenjegyzése nélkül jelent meg.* — Ugron Gábor kritikai észrevételét MK pontosan közvetítette. (Ld. *KNapló*, i. h. 102. 1.)
- 23–25 *Hiszen ellenjegyezte volna ő bizonyosan a király rendjeles rendeletét is, hiszen egy tollkanyarítás nem a világ, de ha nem*

- adták oda aláírni, hát mit tehet ő arról? — MK e sorokkal parodizálta Orozzy Béla mentegedőzését Ugron Gábor észrevételével kapcsolatban. A válasz bonyolult körmondata a következőképpen hangzott: »Már ami a t. képviselő úrnak azon észrevételét illeti, hogy őfelségének azon határozata, mely megszünteti bizonyos rendjeleknek azon következtését, hogy egyszersmind a titkos tanácsosságot, rangemlést vagy nemességet foglalták magukban, miért jelent meg a miniszter ellenjegyzése nélkül, erre nézve bátor vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy rendjelek alkotása és adományozása őfelségének speciális felségi joga . . . Magukra az alapszabályokra nézve, miután ez a felségnek kiváló joga, a miniszter be nem folyhat . . .« (KNapló, i. h. 105. l.)
- 158 26 — 27 *Thaly Kálmánnak eközben egy jó ötlete támadt, hogy azt mondja, vissza kellene hozni a régi »sárkány rend«-et.* — MK itt az irónia kedvéért önkényesen ragadott ki egy fordulatot Thaly Kálmán felszólalásából. A függetlenségi párti képviselő erőteljes szavakkal ostromozta a kormány kitüntetés adományozó tevékenységét, azt a tendenciát, hogy a kormánynak és a Monarchiának tett szolgálatokat jutalmazták a kitüntetésekkel. E gondolatsorba ékelve említette meg gúnyos formában a sárkány-rend felújítását: »Ha éppen magyar kitüntetésről van szó — mondotta Thaly —, ott van a szt. István rend, és méltóztassék őfelségének ajánlani, hogy mint magyar király állítsa vissza a régi sárkány-rendet (*Hosszan tartó zajos derűltég*), mely egzisztált, és ez az egyetlen régi magyar rendjel, melyet Zsigmond király és császáraz ország legelső családjából származó nemes ifjaknak adományozott. Ez legalább talán az önök politikájához is méltó volna, mely éppúgy, mint egy hétfejű sárkány nyeli el a nemzetet (*Élénk derűltég*), és méltán jelképezné a t. többség politikáját . . .« (KNapló, i. h. 106. l.)
- 28 — 36 Herman Ottónak tulajdonított gondolatok és a felszólalásában kifejtettek. — MK a Thaly Kálmán felszólalásából kiemelt »sárkány-rend« ötletet szőtte tovább humoros-ironikus formában. De e tréfás eszmemenet egy részét Herman Ottó felszólalásából vette át. Herman ugyanis a következőket mondotta: » . . . a nőnek sokszor igen nagy szerepe van, s tudom az indoklást, hogy azt mondják az illetőnek, ennek vagy annak a mellére rendet kell akasztani, hogy külsőleg is a miénk kitüntette legyen, hogy ő a mi hívünk, de mi jut belőle a feleségének, ha annak is befolyása van? Legyen hát a férfi királyi tanácsos, mert akkor a felesége is rányomhatja látogatójegyveire: nagyságos királyi tanácsosné (*Derűltég. Úgy van! Úgy van! a szélső balon*) . . .« (KNapló, i. h. 106. l.) — Herman Ottó felszólalásában éles hangon ítélte el a rendjel-osztogatást, és a kitüntetések hajszolását.
- 159 7 *schulmeister* — iskolamester, tanító

- 159 : 10— 11 2 Vámos Béla felszólalása. — MK a felszólalás leírásakor inkább az ülésterem vagy még pontosabban a folyosó hangulatát, az elhangzott beszéddel kapcsolatos vélemények hullámvásását érzékeltette. A KNapló tanúsága szerint Vámos Béla, Kecskemét szabadelvű párti képviselője egy igen rövid, kb. öt percg tartó, a nyomtatásban fél napló-oldalnyi helyet betöltő felszólalásában jogilag támasztotta alá Orczy Béla báró, a király személye körüli miniszternek az őt támadó felszólalásokra adott válaszát. Már ez a válasz felkeltette az ellenzék haragját, és Lükő Géza, Madarász József és Olay Lajos elutasították Vámosi érvelését. Így a MK által leírt helyzet — a nyomtatott szöveget tekintve is — közvetítette a tárgyalás atmoszféráját, természetesen leszámítva a szatirikus látásmód megkívánta élesebb fordulatokat.
- 159 : 12 *Ennek a beszédnek örülni jog Nagykovács!* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Kecskemét és Nagykovács versengett egymással, és ennek következtében a kecskeméti képviselő sikertelensége a nagykovácsiak számára kedvező volt. (A két város rivalizálásáról ld. még Krk 60. köt. 135.)
- 13—14 *Szalay Imre, aki még mindig itt ül a Haviar Dani háta mögött és nem Vácott.* — Szalay Imrét párbajvétség miatt két heti államfogságra ítélték. Büntetését az 1884-es év legvégén töltötte le Vácott. (Ld. erről MK *Előjáróbeszéd* c. karcolatát a Fővárosi Lapok, 1885. jan. 6. 4. sz. 24. l.)
- 32 *konvulzív* — a görcsös, fuldokló köhögési roham jelzője, melyet gyakran, visszatérően használ MK. (Ld. Krk 61. köt. 176. és 66. köt. 359.)
- 35 [*Tiszának*] *kell szólnia, s föl is kell.* — A KNapló szerint Tisza a kormány nevében is visszautasította az ellenzéknek a kitüntetésekkel kapcsolatos észrevételeit, és védelmébe vette Orczy Béla báró eljárását. (KNapló, i. h. 108—109.)
- 160 : 17 *Josefstadt* — csehországi város régi német neve, ma: *Josefov*. Várát — amelyről nevét kapta — II. József építtette. Az 1848—49-es forradalom és szabadságharc bukása után sok magyart börtönöztek be a Josefstadt vár kazamatáiba.
- 161 1—2 *Hanem elvetette [Tisza] a vihar magját is, mikor felhozta a ceglédi esetet, ahol bizonyos nagy hazafiakat megbotóztak.* — A megyei autonómia védelmében elhangzott beszédekre reagálva Tisza a közbiztonság és a csendőrség szerepéről szólott, példaként megemlítette az 1884-es választásokat megelőző ceglédi incidenst, amikor Ugron Gábort tettlelesen bántalmazták: »... Hisz nem oly régen volt — mondotta Tisza —, midőn egy ceglédi eset alkalmából azért volt megtámadva a kormány, illetőleg a közigazgatási hatóság, hogy mikor helyben feküdt a katonaság, miért nem rendelte ki azt a hatóság előre, miért nézte, hogy a nagy hazafiakat megbotózzák. (*Élénk derültég a jobboldalon. Zajos mozgás a szélsőoldalon.*) . . . » (KNapló, i. h. 120. l.)

- 161 8–9 *Zandirham rettenthetetlen unokája* — MK a harnisítványnak bizonyult 1796-ban felbukkant Székely-krónikára utal, amely szerint a székelyek őstörténete Attila idejétől és főképp az Árpád kortársától, Zandirham rabonbántól származik. A XIX. sz. elején több író foglalkoztatott ez a történelmi koholmány, Dózsa Dániel *Zandirham* címmel hőskölteményt is írt.
- 10–14 Ugron Gábor felszólalása. — MK fordulataiban, indulatival elemeivel együtt pontosan közvetítette a személyes megtámadtatás címén elhangzott felszólalást (Ld. KNapló, i.h. 122. l.)
- 13–14 *III. Richárddal felkiáltson: »Egy országot egy lóért!«* — Ugron felszólalásában Shakespeare III. Richárd c. királydrámája V. felvonása 4. színében elhangzó szállóigévé vált mondással vágott vissza Tisza Kálmánnak. (E fordulat Vas István legújabb fordításában »Lovat! Lovat! Országomat egy lóért!« alakban olvasható. Ezt a shakespeare-i idézetet MK már korábban is alkalmazta (ld. 61. köt. 188. l.)
- 23 *»egy országot egy öletért«* — MK a Tisza Kálmán ellen felhozott Shakespeare-idézetet travesztálta a viszontválaszra kényszerült miniszterelnök helyzetének érzékeltetésére.
- 26 —13 *sors bona nihil aliud* — jó szerencse, semmi más. — A szállóige Zrínyi Miklóstól származott, az 1651-ben megjelent Adriai tengerek Syrenája c. művében jelent meg először. De már más, korábbi, kéziratban fennmaradt hadtudományi munkáiban is jelmondatául választotta.
- 26 —162 : 4 Tisza azonnali viszontválasza Ugron Gábornak. — A KNapló tanúsága szerint MK pontosan tolmácsolta a helyzetet és nehezen induló ríposztot. Tiszának valóban az ellenzéki oldalról gúnyosan elhangzott »Nagy hazafi« közbeszólás adta meg a biztonságot, és a MK által rögzített fordulattal vágott vissza Ugronnak. A felszólalás további részében az írónk által jelzett módon adta elő a várbeli miniszterelnökség előtt lezajlott tüntetést. (Ld. KNapló, i.h. 122. l.)
- 162 : 7—10 A miniszterelnök és Ugron éltetése. — Tisza Kálmán viszontválasza után a KNapló megöröklítette a rokonszenvtüntetéseket: »(Hosszas, szünni nem akaró felkiáltások jobb oldalon: *Éljen Tisza Kálmán! Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Éljen Ugron Gábor!*)« (I.h. 122. l.)
- 14 *hosszú is tódtak* — minden valószínűség szerint MK itt a nyelvjárási formát használta fel a beszélt nyelv érzékeltetésére.
- 14—15 *Sőt azok még hozzá is tódtak egy harmadik nevet: az Istóczyét.* — MK utalásából az olvasható ki, hogy a képviselőházi ülés után az utcán tüntetés lett volna. A PH aznapi és következő napi száma nem ad hírt semmiféle — a képviselőház előtt lezajlott — tüntetésről.

A HÁZ SZEMETES KOSARA

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 12., 6. évf. 341. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A karcolat 164 : 16–17 sorában — feltehetően nem javított szedési hiba következtében — a PHban »a parlamentben megtámadná már a fegyver« alak olvasható. A sajtóhibát javítottuk az értelemnek megfelelő »a parlamentben megtámadni már a fegyver« alakra.

A képviselőház dec. 11-i ülésén tovább folytatódott az 1885. évi költségvetés vitája. *Orbán Balázs* megjegyzéseket fűzött a miniszterelnök előző nap elhangzott beszédéhez, majd újabb érveket sorakoztatott fel a megyei autonómia védelmére. *Thaly Kálmán* az ország határán egymást követő incidensekért a belügyi tárca tette felelőssé. *Ernuszt Kelemen* csatlakozott Thaly észrevételeihez, és további konkrét példát említett meg a közelmúltban tapasztalt határsértésekre. *Herman Ottó* vitatta Grünwald Bélának az előző ülésen elhangzott beszédének a megyei autonómiát bíráló kitételeit. Felszólalása további részében a tarthatatlan közegészségügyi állapotokat ecsetelte. *Ugron Gábor* több konkrét esetet említett meg a belügyi szervek hatáskörtúllépéséről, a főispáni hatalommal való visszaélésekről. *Szulágyi Dezső* a közegészségügy helyzetével foglalkozott, majd a közigazgatás terén szükséges reform formáit vázolta fel. *Irányi Dániel* a közigazgatás reformját szükségesnek tartotta, de hangsúlyozta, hogy ellenez minden olyan törekvést, amely a központi kormányzat hatalmát erősítené. *Tisza Kálmán* felszólalásában reagált a belügyi tárca tevékenységét ért bírálatokra, különösen részletesen taglalta a határkérdéssel elhangzott megjegyzéseket, de válaszolt a közegészségügy helyzetével és a közigazgatással kapcsolatos felszólalásokra is. *Ugron Gábor* személyes megtámadtatás címén válaszolt a miniszterelnök fejtegetéseire. Az ülés további részében a belügyi tárca költségvetési tételeit szavazták meg, *Lázár Ádám* a kolozsvári színház állami támogatását szorgalmazta, *Ernuszt Kelemen* pedig a csendőrség fejlesztésére szánt összeggel kapcsolatban bírálta a testület tevékenységét. *Tisza Kálmán* rövid felszólalásban utasította vissza az észrevételt. (KNapló, 1884—1887. II. 123—147.)

MK ebben a karcolatban szinte teljesen figyelmen kívül hagyta az ülésteremben elhangzottakat. A parlamenti atmoszféra foglalkoztatta. *Tisza Kálmán* és az ellenzék vezéreknek vita- és érvelésmódját boncolgatta, és a korábbi tapasztalatok alapján arra a konklúzióra jutott, hogy *Tisza* érvelése sokkal dinamikusabb, a vita érdekében nem latolgatja annyira szavait, mint az ellenzék vezetői. Így a siker érdekében meri vállalni a tévedés kockázatát is. Írónk rokonszenve az ellenzék oldalán van, ezt az álláspontját nem rejti véka alá (163 : 7—18), ennek ellenére magával ragadja *Tisza Kálmán* frissesége, ötletessége

(163 : 24—29). Ehhez hasonló bátor harciasságot lát Ugron Gábor utóbbi szerepléseiben, ezt örömmel és elismeréssel nyugtázza. — A karcolat második részében egy etikai kérdést tűz tolla élére, és egyben ítéletet is mond: helyteleníti és rosszálja, hogy az ellenzék a kormány ellen felhozott bírálatokban olyan személyek nevét is megjelöli, akik nem tagjai a parlamentnek, akiknek nincs semmi módjuk arra, hogy a parlament nagy nyilvánossága előtt személyüket vagy cselekedetüket ért vádakot visszautasítsák, esetleg magatartásukat megmagyarázzák. (164 11—20). Az a kíméletlen mód, ahogyan az ilyen esetekben az ellenzéki képviselők eljárnak, adta MK tollára azt a fordulatot, hogy ezeket az embereket »belehajítják a Ház szemetes kosarába«. Ezt az erőteljes megfogalmazást — saját erkölcsi felháborodásának is hangot adva — a karcolat címül is felhasználja.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 162 : 1 »alumneum« — itt: alapítványokból fenntartott diákétképzető hely, diákmenza.
- 3—8 *Gvadányi szerint . . . ilyen a menü: „Burgonya, bab, kása. Bab és megint kása. Nincsen az életnek Soha változása.”* — A kollégiumi ételek egyhangúságát érzékeltető rigmus már a *Garibaldi butéliei* c. elbeszélésében felbukkant (Krk 28. köt. 24. l. és Bisztray Gyula jegyzete 250. l.) — A parlamenti ülés monotonijának érzékeltetésére szintén diákrigmust illesztett az 1881-es *Három gyűlés összevéve* c. karcolata élére (Krk 62. köt. 128. l. és Bisztray Gyula jegyzete 281. l.).
- 4 *carmen* — vers, költemény
- 10—11 *Ugron megszúrja Tiszát, Tisza visszaszúrja Ugront, vagy az ülés elején, vagy az ülés végén.* — MK utalása arra vonatkozik, hogy dec. 10-én szállt vitába Tiszával Ugron Gábor, a jelen tárgyalási napon pedig az ülés elején szólalt fel, ami azonnal válaszra készítette Tisza Kálmánt.
- 163 : 19 *perorál* — szónokol
- 164 : 1—2 *mint tegnap Olay Szilárd* — MK elvétette a keresztnevet, nem Olay Szilárd, hanem Olay Lajos szólalt fel a dec. 10-i ülésen, és rövid felszólalásában kifogásolta — a név megemlítése nélkül —, hogy egy bajai lakos, aki korábban nemzetiségi agitátor volt, az 1884-es választásokkor kormánypárti kortes volt és ezért kitüntetésben részesült. (KNapló, i. h. 108. l.)
- 2—3 *ma Ugron, megfognak egy-egy eleven embert és belehajítják a »Ház szemetes kosarába«.* — Ugron Gábor felszólalását a következőkkel kezdte: ». . . A múlt hónap 9-én Háromszéken egy megürült kerület betöltése alkalmával több elvbarátaim megjelenvén ott, Sepsi-Szt.-György polgármesterének egy pártgyűlés tartását bejelentették. Ezen polgármester, a hírhedt Császár Bálint, azt válaszolta, hogy nem engedi meg a pártgyűlés megtartását, mert Sepsi-Szt.-György nem tar-

Lap Sor

- tozik a választókerülethez, és mert könnyen ki lehetnek téve az ellenzék képviselők a nép bántalmazásának . . .» (KNapló, i.h. 130. l.)
- 164 : 4—5 *Tegnap a bajai Ivánovics, ma a sepsiszentgyörgyi Császár jutott oda.* — Ld. a 164 : 1—2 és a 164 : 2—3 sorhoz fűzött jegyzetünket.
- 10 (*Ti. az illyefalvi választás miatt indult meg az attack.*) — Ld. a 164 : 2—3 sorhoz fűzött jegyzetünket. Az esetnek természetesen a sajtóban is nyoma van; a PH 1884. nov. 12-i számában, a 2. lapon jelent meg a hír, hogy az illyefalvi pót-választások alkalmával a sepsiszentgyörgyi függetlenségi pártkör választógyűlését a polgármester megakadályozta.
- „ 21—22 *Az állam maga elég nagy úr, de mégis három fórumot állított, hogy háromszor rájgák meg bűnös-e, aki vádolt?* — MK utalása a korabeli bírósági felépítésre vonatkozik, amely szerint működött elsőfolyamodású bíróság, ennek az ítéletét vizsgálta felül a fellebbviteli bíróság. Harmadfokon a királyi Kúria elé kerültek a jogi esetek.

A FOLYOSÓRÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 12., 6. évf. 341. sz. (4. l.)* Rovaton kívül. *Karcolat* alcímmel. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

Ez a karcolat egy napon, egy újságszámban jelent meg *A Ház szemetes kosara* c. parlamenti beszámolóval. A két írás szoros kapcsolatban van egymással, erre utal ennék bevezető négy sora (222 : 1—4). E négy sor egyértelműen bizonyítja, hogy ennek is MK a szerzője. Ebben nem közvetlenül az ülésteremben elhangzottakat értékeli, hanem a folyosót foglalkoztató híreket, a mandátum-felülvizsgálatok visszhangját fűzi egybe. Ez a téma nem teljesen független a tanácskozó teremtől, hiszen ott a belügyi tárca 1885. évi költségvetését tárgyalták, és az ellenzéki képviselők ezt az alkalmat is megragadták arra, hogy támadják a kormány választási manővereit. Ebben a cikkben megemlített egyes esetekről ld. alább.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 165 : 1—3 *Ha a Házban tréjálóznak, hát akkor mit csináljak én? A komoly dolgokból ha tréját űzök, mit cselekedjem a tréfás dolgokkal?* — Hasonló fordulattal jellemezte MK a képviselőházi tárgyalást az 1883. márc. 2-án megjelent *A t. Házból* c. karcolatában is (Krk 65. köt. 183 : 31—35.).
- „ 9—10 *ahol Szilágyi fényes beszédet tartott.* — Ld. *A Ház szemetes kosara* c. karcolathoz fűzött regesztánkat. (Jelen kötet 311. l.).

- 165 : 14 *Hogy Im Csatár elhalt* — MK utalása arra vonatkozik, hogy Csatár Zsigmond csongrádi választását a képviselőház 4. számú bíráló bizottsága megsemmisítette. A tárgyalásokról az első hír 1884. okt. 25-én látott napvilágot, a vizsgálatot dec. 9-én fejezték be. Erről az alábbi híradás jelent meg a PHban: »Csatár mandátuma megsemmisítve. A képviselőház 4. bíráló bizottsága ma délután tartott ülésében a csongrádi választás ügyében kiküldve volt Sebő Imre jelentésének előterjesztése a Szivák Imre vádló-, s Persay Ferenc védőbeszédének meghallgatása után, egy órai tanácskozás után a következő ítéletet hozta: A Csongrádon 1884. jún. 14-én megejtett képviselőválasztás megsemmisítették, a felek költségei kölcsönösen kiegyenlítettnek mondatnak ki . . . Az indokolásban ki van emelve, hogy tanúk által van beigazolva, miképp a választók egy része — 666 szavazó közül 123 — megakadályoztatott a szavazásban, hogy többet megfellemlítettek és tetteleg is bántalmaztak . . .« (PH, 1884. dec. 10. 5. l.).
- 21 *A kormánypárt egy része Szivákat óhajta*. — A PH 1884. dec. 17-i számában megjelent hír szerint »Csongrádon a kormánypárt Szivák Imre fővárosi ügyvédet léptette fel.« (2. l.). — 1885. jan. 14-én meg is választották Szivák Imrét, ld. ezzel kapcsolatban MK *Mibe kerül nekem a Szivák mandátuma?* c. humoros karcolatát a Krk előkészületben levő 70. kötetében, PH, 1885. jan. 15.
- „ 25—26 *egy kerület fordult üresedőre: a Krausz Lajosé*. — A Luppá Péter antiszemita képviselőt legyőző Krausz Lajos mandátuma 1884. október közepétől 1885. márciusáig a támadások tüzeiben állott. Több hónapig keresztül folytak a tárgyalások arról, hogy a korteskedésre költött összegek kimerítik-e a megvesztegetés kritériumát. A második számú bíráló bizottság elnöke Literáty Ödön volt. Komjáthy Béla képviselte a vádat, Szivák Imre a védelmet. A több hónapig tartó tárgyalás után végül igazolták Krausz Lajos szentendrei mandátumát. (Ld. MK 1885. márc. 11-én megjelent *A t. Házból* c. karcolatát a Krk előkészületben levő 70. kötetében.)
- 166 : 5—6 *Szemet szemért! Egy antiszemitaért egy zsidó!* — Csatár Zsigmond ugyanis antiszemita párti volt, s az ő mandátumát megsemmisítették. MK az antiszemita hangulatot akarta érzékeltetni.
- „ ¶7 *kolportál* — terjeszt
- „ 9—14 *Az antiszemiták anekdotája*. — MK e történet közlésével arra utalt, hogy a Krausz Lajos mandátumának megsemmisítésére az érdekelt antiszemita képviselők még az anekdota eszközét is felvontatták.

A T. HÁZBÓL

- M. I. *Pesti Hírlap*. 1884. december 13., 6. évf. 342. sz. (9. 1.) Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
- II. *Mikszáth Kálmán országgyűlési karcolatai*. Bp. 1892. Össze-
gyűjtötték és kiadták Leórády testvérek 57–61. l.

A szövegről

A Krk jelen kötete a textológiai elveknek megfelelően az 1892-es kötetkiadás szövegét közvetíti. A cím esetében azonban nem vettük figyelembe a kötetben a tartalomra utaló *Akik újságot nem olvasnak* címet, továbbá azt a tényt, hogy feltehetőleg csupán a kötet kompozíciója érdekében az újságbeli közlés utolsó sorait elhagyták. Az 1892-es kötetkiadásban a karcolat » — Sajnos — mondá Barla —, mert akkor nem fogod élvezhetni nyomtatásban a mai beszédemet.« mondattal fejeződött be.

*

A képviselőház dec. 12-i ülésén napirend előtt személyes megáramadtatás címén *Horváth Gyula* kért szót, és reagált Ugron Gábor előző nap elhangzott felszólalására, amelyben a mentelmi bizottság és ezzel együtt az ő elnöki tevékenységét bírálta. A továbbiakban a belügyi tárca 1885. évi költségvetésének vitája folytatódott. *Irányi Dániel* éles hangon bírálta a csendőrség nyomozási módszereit és a választások alkalmával kifejtett tevékenységét. *Szederkényi Nándor* indokolatlanul magasnak tartotta a csendőrség fenntartására fordított többletkiadást. *Szalay Imre* konkrét választási esetet említett meg annak alátámasztására, hogy a csendőrség intézményét a kormány saját politikai céljaira használja fel. *Tisza Kálmán* válaszolt az elhangzott bírálatokra, túlzónak és tendenciózusnak minősítette az ellenzékiek állításait. *Zay Adolf* meglegedését fejezte ki a csendőrség tevékenységével kapcsolatban, csak azt kifogásolta, hogy nem hozták nyilvánosságra a testület működési szabályzatát. A csendőrség fenntartására fordítandó összeg feletti vita lezárásaként *Rakovszky István* előadó reagált az észrevételekre, a többség az előírányzott összeget elfogadta. A belügyminisztérium költségvetésének tárgyalásakor a fővárosi rendőrség költségvetési tétele váltott ki újabb vitát. *Sághy Gyula* kifogásolta, hogy a fővárosi rendőrségnél tapasztalható visszás esetek kivizsgálásával *Tisza Kálmán* a rendőrség vezetőjét bizta meg, azt a személyt, akinek tevékenységét annyira kifogás érte. Ez mindenképpen kétségessé teszi a vizsgálat eredményességét. A továbbiakban javasolta a rendőri személyzet alaposabb kiképzését és a fizetések emelését, mert csak ez biztosíthatja a megnövekedett kívánalmak kielégítését. *Rácz Géza* a közérkölcsök védelmében szólalt fel, támadta a kormányt, hogy míg az antiszemita iratokat elkobozza, addig az obszcén kiadványokat szabadon hagyja kinyomatni, és abba sem szól bele, hogy *Zola* regényeit megjelentetik. *Tisza Kálmán* erőteljes hangon visszautasította

Sághy Gyula észrevételeit, Rácz Géza megjegyzéseit ironikusan intézte el. A belügyi tárca többi tételét vita nélkül elfogadta a képviselőház. A pénzügyminisztérium költségvetésének tárgyalása volt a következő napirend. *Madarász József* javaslatot tett a segélyek összegének növelésére, *Mihályi Péter* kifogásolta az egyes költségvetési tételek felemelését. *Kiss Albert* az adóbehajtás területén tapasztalható visszasságokról szolt, *Molnár Antal* az egyes adófajták aránytalan kivetését helytelenítette. *Steinacker Ödön* az adóösszegek kivetésének módjához fűzött megjegyzéseket. *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter válaszolt az elhangzott kifogásokra és észrevételekre, majd *Hegedűs Sándor* előadó rövid reflexió után *Haviar Dániel* az illetékszabási hivatalok felesleges zaklatását kifogásolta. Az idő előrehaladott volta miatt a vitát berekesztették. (KNapló, 1884—1887. II. 148—171.)

MK az előző napokban kibontakozott személyes hangú vitákhoz viszonyítva, joggal nevezte nyugodtnak az aznapi tárgyalást. Nem is időzik sokat az elhangzott szónoklatoknál, egy-egy megjegyzéssel illeti Horváth Gyula, Sághy Gyula és Rácz Géza felszólalását. Olvasóit inkább a folyosó *hangulatáról* tájékoztatja, azokról a feltételezésekről szól, amelyek a mandátumok felülvizsgálatát kísérték. Azokat a személyi kombinációkat, illetőleg machinációkat boncolgatta, amelyek a megüresedő képviselői mandátumok betöltéséért kezdődtek.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 166 6 *ahol több a nevető ember* — MK már korábban is az idézőjelbe tett szavakkal V. Hugo »A nevető ember« c. regényére utalva használta e fordulatot. (Ld. Krk 65. köt. 61 : 1—2; Krk 68. köt. 129. 1)
- „ 8—9 *(neki [Tiszának] nagyon unalmas, ha senki sem bántja)* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a dec. 10 és 11-i ülésen Tisza és Ugron Gábor között szenvedélyes vita bontakozott ki. (Ld. a dec. 11-i *A t. Házból* és a dec. 12-i *A Ház szemetes kosara* c. karcolatokat és a hozzá fűzött jegyzeteket.)
- „ 10 *primipilus* — főkolompos, főcsahos
- „ 13—14 *A kimaradt nagy hazafiakból (bocsánatot kérek én is a nagy hazafi elnevezésért)* — E fordulattal MK a 166 8—9 sorban megpendített dec. 10-i ülés egyik fordulatára utal, amikor Tisza egy ügyes szónoki fogással maga javára billentette a Ház hangulatát (ld. az említett *A t. Házból* karcolat 161 : 26—162 : 4 soraihoz fűzött jegyzetünket).
- 15 *megcsinálni magának a csatártalanná lett kerületet* — MK itt a megüresedett csongrádi mandátum megszerzéséért indított manőverekre utal. Csatár Zsigmond mandátumának

- megsemmisítéséről és a választókerzet betöltésére ld. *A folyosóról* c. karcolat 165 14 és 165 21 sorához fűzött jegyzetünket.
- 167 : 23 — 24 *elénkelte a Boccaccióból: »Kis levélke, drága, kislevélke«* — Suppé 1879-ben bemutatott operettje II. felvonásban előforduló dal kezdősora.
- 25 *Szólván a Bánffy Dezső-féle leveles históriáról.* — MK utalás arra vonatkozik, hogy a képviselőház dec 11-i ülésén Ugron Gábor felolvasta Bánffy Dezső főispán levelét, és ezzel kívánta bizonyítani a központi hatalom választási machinációit. Horváth Gyula a mentelmi bizottság elnökeként tiltakozott Bánffy magánlevelének felhasználása ellen.
- „ 31—32 (*Hiszen több mint két hévig [Horváth Gyula] bele volt híresztelve a főkapitányi székbe*) — Horváth Gyula főkapitányi kinevezésével kapcsolatban ld. *A pletyka* c. karcolat 87 : 1 sorához, továbbá *A hét története* c. összefoglaló 102 9—11 sorához fűzött jegyzetünket e kötet 234 és 244. l.
- 35 *Tudniülük Szalay Imre (leendő m. kir. jogoly) is beszélt* — MK ironikus utalása arra vonatkozik, hogy Szalay Imre párbajozás végett kétheti államfogházra volt ítélve. Büntetését 1884 legvégén töltötte le.
- 226 : 4—5 *mert a leányvásárról kezdett beszélni.* — Rác Géza a rendőrség tevékenységét bírálva a prostitúcióról is szólt: »Kaptunk t. Ház — mondotta — legközelebb egy jelentést a közegészségügy állapotáról. Ez bizonyítja, t. Ház, hogy nagyon rég óta tudomása volt a rendőrségnek ezekről az állapotokról. E kimutatás szerint bizonyos bejelentett nőszemélyek Buda-pesten nem sokkal több, mint Szegeden. Már ez indokolja, hogy a mifővárosi rendőrségünk évek óta nem lehetett jó kezekben, mert akkor ilyesmi nem történhetnék. És talán felesleges bizonyítani, hogy ez az ügy nemcsak a közegészségüggyel, hanem a közerkölcsiség kérdésével is összefügg . . .« (KNapló, i. h. 158.)
- 12—13 *Szidiák Rác Gyulát, aki ellenzéki léttre reklámot csinált a »Nemzet« tárcájának.* — Rác felszólalásában támadta a kormányt, hogy nem tiltja meg a pornográf munkák megjelenését, majd a következőt állította: » . . . különösen Zolának olyan regényeit közlik a hivatalos lapban, amelyekben már a kétértelműség nem válik kétértelműséggé . . .« (KNapló, i. h. 158.) Tisza válaszában e kérdésről a következőket mondotta: » . . . arról biztosíthatom a képviselő urat, valamint arról is, hogy a kormány hivatalos lapjában obscen regény nincs, mert a kormánynak csak egy hivatalos lapja van, a „Budapesti Közlöny”, az pedig regényeket közölni nem szokott . . .« (I. h. 160.) — MK utalása a Rác Géza-féle felszólalásra vonatkozik, arra, hogy a kormánypárt napilapja, a Nemzet, ekkor közölte Zola egyik regényét.
- „ 14 : 15 *Híresztelték, hogy Éber Nándor a habarék párthoz készül át-*

- csapni.* — A PHban nem találtunk semmiféle utalást arra, hogy Éber Nándor változtatni kívánt politikai pozícióján. MK valószínűleg előszóban hallott információt rögzített.
- 168:16—12 *Küldésbe helyezték, hogy Krausz választását is megsemmisítsék.* — Krausz Lajos mandátumával kapcsolatban ld. *A folyosó* c. karcolat 165 : 21 sorához fűzött jegyzetünket e kötet 314. lapján.

A T. HÁZBÓL

- M.** *Pesti Hírlap. 1884. december 14., 6. évf. 343. sz. (9—10. l.)*
Rovaton kívül. *Egy mameluk képviselő előadása nyomán* alcímmel. Névjelzés nélkül.

Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 13-i ülésén tovább folytatódott az 1885. évi költségvetés vitája — az előző nap be nem fejezett tétel — a pénzügyminisztérium előirányzatának megtárgyalásával. Elsőnek *Lázár Ádám* szólalt fel, bírálta az illetékszabási hivatalok tevékenységét. *Olay Lajos* az adó-, bélyegilleték kezelési szabályzatával foglalkozott, és megállapította, hogy a fennálló helyzet sok visszás alkalmazási lehetőséget rejt magában, javasolta a rendelkezések felülvizsgálatát. *Szapáry Gyula* pénzügyminiszter visszautasította az észrevételeket, és kijelentette, hogy nincs szükség a rendszabályok módosítására. A tárca költségvetésének több paragrafusát a képviselők megjegyzés nélkül elfogadták. *Madarász József* kifogásolta, hogy a kormány a tervezett adóbevételeknél nem ad számot arról, hogy mennyi a be nem folyt adóösszeg az előző években. *Orbán Balázs* a fegyver- és vadászati adó bevételi tételének előadásakor tiltakozott az ellen, hogy a pénzügyminiszter ezt a parlamenti vitában is erősen bírálta új adónemnél erőnek erejével a bevétel növelését irányozta elő. *Szalay Imre* támogatta az elhangzott észrevételeket, de a többség elutasította az ellenjavaslatot. *Imreh Aurél* a szeszadó előirányzatánál a székelyek sajátos helyzetére hívta fel a figyelmet. *Andreánszky Gábor* az antiszemita frakció nevében követelte, hogy a tőzsdeügyletekre is terjesszék ki a bélyegilletéket. Javaslata alátámasztására a németországi gyakorlatra hivatkozott. *Hegedűs Sándor* bizottsági előadó elutasította az előterjesztést, és azokat az indokokat, amelyeket a képviselő saját érvei alátámasztására felhozott. A többség elvetette *Andreánszky Gábor* ellenjavaslatát. *Orbán Balázs* a dohánytermesztés és a dohányadózás között fennálló torz arányokra mutatott rá, felhívta a figyelmet arra, hogy a kormány adópolitikája visszafejleszti a magyar dohánytermesztést. *Madarász József* támogatta az előtte szóló fejtegetéseit. A pénzügyminiszter túlzottnak találta az ellenzéki képviselők aggályait. Az ülés további részében észrevételek hangzottak el a lottó-jövedékkel, a sóadóval kapcsolatban, de az idő előre haladottsága miatt nem tudták az ülésen befejezni a pénzügyi tárca 1885. évi költségvetési előirányzatának vitáját. (KNapló, 1884—1887. II. 171—195.)

*

MK a pénzügyminisztérium következő évi költségvetéséről szóló vitáról nem számol be olvasóinak. Ez érthető, az ülés eseménytelen volt; az ellenzékiek szokásos érveket ismételték ugyanolyan eredménytelenséggel, mint a korábbi alkalmakkor. Így írónk egy mulatós, az ülésekre ritkán járó mameluk képviselő megtréfálásának keretébe helyezte az asznapi referádát. Ezt a »trükköt« két évvel korábban, 1882. dec. 16-án megjelent *A t. Házból* c. karcolatában már alkalmazta, akkor is egy költségvetési ülésről szóló beszámolójában. (Krk 65. köt. 31–35.) A jelen karcolat szövegének gondos tanulmányozásakor az is kitűnt, hogy nemcsak az ötletet újíttotta fel, hanem a két évvel korábban írt karcolat szövegét is felhasználta. *Tehát önmagától ollózott.* A két karcolat szövegegyezése a következő:

227	1	= 31	1	
„	4–5	= 31	2–3	
„	6–9	= 31	4–7	
„	10–18	= 31	8–16	
„	19–22	= 31	17–32	
228	5–9	= 32	6–9	
	10–12	= 32	10–12	Csernátony neve helyett a korábbi karcolatban Verhovay neve
	18	= 32	21–22	
	10–15	= 32	38–39	Pulszky neve helyett a korábbi karcolatban Apponyi neve olvasható
229	27–	3 = 32	31–35	1884 helyett a korábbiiban 1881
230	: 4	= 33	7	
	14–18	= 35	24–31	Istóczy neve helyett a korábbiiban Önody olvasható.

Úgy véljük, hogy a fenti felsorolás érzékelteti: írónk az önplagizálással a korábbi írás felépitését és a kerettörténet fordulatait vette át, az akkori aktualitásokat a jelen ülészak eseményeivel, sajátos fordulataival cserélte fel. Minden jel arra mutat, hogy nem volt asznap a parlamentben.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor.

- 168 1 *Angol királynő* — a régi Pest legelőkelőbb szállodája a Dunaparton.
 6 *Ki kopog? Egy fekete holló!* — MK Arany János »Mátyás anyja« c. balladájának három közismert sorát illesztette karcolata szövegébe.
- 170 5 *Csatár? Hiszen Csatár nem képviselő!* — Csatár Zsigmond csongrádi mandátumát 1884. dec. 9-én semmisítette meg a 4. számú bírálóbizottság. (Ld. *A folyosóról* c. karcolat 166 : 21 sorához fűzött jegyzetünket.)

Lap Sor

- 170:32—33 *Nincs itt Haller? Mit keresne itt? Hisz már nem képviselő!* — A PH 1884. dec. 14. száma, a 2. lapon közölte, hogy az 1. számú bíráló bizottság a választási elnök törvénytelen eljárása miatt megsemmisítettnek nyilvánította Haller Rezső mandátumát.
- 171 19 *brosür* — brosúra, rölap, röpirat. Francia szó. Eredeti jelentése: vékony, fűzött könyv.
- 19—21 *Egyébiránt ki írta a híres broszürt? — Censor. — Ki az a Censor? — A Timoleon fia.* — MK itt szerkesztőségi kollégája, Beksics Gusztáv tevékenységére hívja fel a figyelmet. Körülbelül félévvel korábban Timoleon álnévvel jelentette meg Beksics a »Legújabb politikai divat« c. röpiratát, és ugyancsak ő volt a szerzője a karcolat megjelenésekor Censor álnév alatt napvilágot látott »Társadalmunk és nemzeti hivatásunk« c. röpiratnak is.
- 39 *vi coacta* — egyesült erővel.

A T. HÁZBÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. december 17., 6. évf. 346. sz. (9. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A képviselőház dec. 15-i üléséről MK nem írt beszámolót. A négy órát igénybe vevő tárgyaláson tovább vitatták a pénzügyminisztérium költségvetését, majd *Apponyi Albert* interpellációja hangzott el néhány nappal korábbi aninai bányaszerencsétlenséggel kapcsolatban. *Széchenyi Pál* szakminiszter válaszolt a felvetett kérdésekre. (KNapló, 1884—1887. II. 196—215.)

A dec. 16-i ülésen napirend előtt a mentelmi bizottsági előadók bejelentették, hogy a kolosi kerületben Haller Rezső, a csongrádiban pedig Csátár Zsigmond megválasztását a beadott panaszok kivizsgálása után semmisnek nyilvánították. Ezután került sor a közlekedésügyi tárca költségvetésének vitájára. Elsőnek *Károlyi Sándor* szólalt fel. A Tisza szabályozásával kapcsolatos gazdasági problémákkal és a folyamhajózás helyzetével foglalkozott. *Neményi Ambrus* a szárnyvonalak kiépítésének gazdasági és szociális fontosságát fejtegette, *Törs Kálmán* a vasútépítés magas költségeit tette szóvá, majd azt bizonyította, hogy a vasút üzembiztonsága nem áll arányban a ráfordított összegekkel. *Lükk Géza* a közmunkaváltság terén tapasztalható visszaélésekre hívta fel a figyelmet. *Papp Elek* a termés jobb szállítása érdekében a vízi utak, a csatornák rendszerének kiépítését égetően szükségesnek tartotta. *Ugron Gábor* Erdély speciális közlekedési problémáinak megoldását sürgette. *Olay Szilárd* a Duna szabályozására hívta fel a figyelmet. *Kemény Gábor* közmunka- és közlekedésügyi miniszter részletesen válaszolt a felmerült észrevételekre, és körvonalazta a kormány közlekedéspolitikai koncepcióját. A tárca költség-

vetésének részletes tárgyalását — idő hiány miatt — a következő ülésre halasztották. (KNapló, 1884—1887. II. 216—236.)

A képviselőház a karácsonyi szünet előtt még négy alkalommal ülésezett. E tárgyalási napokon megvitatták és elfogadták az 1885. évi költségvetést. MK ezekről az ülésekről azonban már nem írt karcolatot.

*

Az előző, dec. 14-én napvilágot látott *A t. Házból* c. karcolatról kimutattuk, hogy a téma egyhangúsága miatt MK nem igen törődött a tárgyalóteremben elhangzottakkal, egy két évvel korábbi tárcáját igazította át beszámoló készítése helyett. Ezt követően nem is írt a dec. 15-i ülésről, a jelen karcolat írásához is inkább Tisza Kálmán ünneplése adta kezébe a tollat, mintsem a tárgyalóteremben elhangzottak. Felidézi a miniszterelnököt köszöntők magatartását, jelzi az ülés témáját, és az újabb szűzszónokot, Neményi Ambrust mutatja be olvasóinak.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 172 3—4 *díszlett a kabátjában.* (Talán szemrehányásul, hogy »egyébe is lehetne.) — MK utalása a kitüntetésre vonatkozik. A kitüntetésért folytatott buzgólkodásról ekkor írt cikkeiben »gomblyukbetegség« kifejezéssel többször elítélően nyilatkozott.
- 173 : 20 *beneficium* — jótétemény, kedvezmény
- 23—25 *ti szavazatok nem-mel a Justh Gyula határozati javaslatára, s az ellenzéknek kellett az »igen«-eket elzűmmögní.* MK utalása a dec. 15-én elhangzott Justh-féle javaslat kormánypárti elvetésére vonatkozott. Az ellenzék melegen támogatta a szónok adóval kapcsolatos javaslatát. (KNapló, i. h. 205—213.)
- „ 32—34 *a főrendiházba, ahol most búcsúztatják szolgálgyházi (a másik predikátuma nem oly jellemző) Szögyény-Marich Lászlót . . .* — MK maróan gúnyos zárójelbe tett megjegyzése Szögyény-Marich aulikus magatartására vonatkozik, amely egész közéleti tevékenységét jellemezte. A MK által mellőzött nemesi előnév: magyarszögyéni. — Szögyény-Marich Lászlót a király Mailáth György meggyilkolása után nevezte ki a főrendiház elnökévé 1883 őszén. Magas korára való tekintettel Szögyény lemondott e tisztségéről, és ekkor tüntette ki a király az aranygyapjas renddel.
- 38—39 *Kemény Simon hajdani kabátjáról megmaradt egy gomb* — a szentimrei hős, aki 1440-ben Hunyady János ruháit magára véve hősi halált halt. Kisfaludy Károly »Kemény Simon« címmel drámát írt róla.
- 174 15 *Szivák Csongrádra készül* — MK utalása arra vonatkozik, hogy a mandátumbíráló bizottság aznap jelentette be, hogy

Lap Sor

- Csatár Zsigmond csongrádi mandátumát semmisnek nyilvánítja. Csongrádon tehát pótválasztást kell majd tartani. Szivák megválasztásával kapcsolatban ld. *A folyosóról* c. karcolat 156 : 21 sorához fűzött jegyzetünket.
- 174 : 22 *megsemmisítik Krauszt?* — Krausz Lajos mandátumát hónapokig tartó tárgyalás után érvényesnek találták (ld. *A folyosóról* c. karcolat 165 : 14 sorához fűzött jegyzetünket).
- 38 — 175 : 8 Szalay Imre távozása — Szalay Imrét párbajvétség miatt két heti államfogházra ítélték. Váci államfogházi büntetését dec. közepén kezdte meg. MK korábbi karcolataiban is utalt Szalayra váró büntetésre.
- 175 : 15 *vicinális vasút* — itt: helyiérdekű vasút
- 24 *huszonhárom esztendősen igen-voks* — MK tréfás körülírással fogalmazza meg, hogy az illető 23 év óta kormánypárti képviselő.

FÜGGELÉK

BERZENCZEY LÁSZLÓRÓL

M. *Pesti Hírlap. 1884. november 17., 6. évf. 317. sz. (4. 1.)* Rovaton kívül. Névjelzés nélkül.
Kötetben itt először.

A névjelzés nélkül közzétett megemlékezés több vonatkozásban MK szerzőségére utal. A Berzenczey László életéből felvillantott mozaikok, amelyeknek segítségével felidézi a hányatott sorsú politikus és utazó szomorú életútját, igen közel áll ahhoz a nekrológ-kompozícióhoz, amelyet MK korábbi és később írott megemlékezéseinek sajátos vonásaként tartunk számon. E feltevésünket megerősítik a lírai, de nem érzelgősen megfogalmazott gondolatok. Ennek szerves tartozéka az apróságokat záró Beöthy Algernon-anekdota, amely az írói szándékot tekintve az enyhülést, az elszorodott olvasó felderítésére szolgált, de ugyanakkor szervesen illeszkedett a mozaikok jellem- és élet-festő sorába is.

E megfontolások alapján a *Berzenczey Lászlóról* szóló írást megnyugtató módon a biztosan MK alkotta karcolatok sorába illeszthetnénk. Ezt az egyértelmű döntést tette bizonytalanná az a tény, hogy a megemlékezés gerince a visszaemlékezőnek egy 1878-as évben Berzenczey Lászlónál az elmegyógyintézetben tett látogatása, ezek körülményeinek és a beteg emberrel folytatott beszélgetésének felidézése. Az eddigi MK filológia nem lelte fel a hat évvel korábban jelzett látogatásról szóló beszámolót, de még híradásról sem tud. Ismerve az egykorú sajtóviszonyokat és a riporter MK akkori helyzetét, minden valószínűség szerint a látogatást követően megtalálta volna a megfelelő formát, hogy számot adjon a szomorú helyen tett útjáról. E közleménynek hiányában nem nyilatkozhatunk határozottan MK szerzőségéről, de úgy véljük, hogy amíg a további kutatás e kérdést megnyugtatóan el nem dönti, a Függelékben, a kétes írások között minden bizonnyal helyet kell biztosítanunk a Berzenczey Lászlóról szóló nekrológnak.

•

Berzenczey Lászlót az utókor elsősorban utazóként tartja számon, de a kortársak inkább politikai pályájára emlékeztek. Erre utal

a VÚ rövid megemlékezése is: »Berzenczey László, volt képviselő, ki a szabadságharcban és az emigrációban is szerepet vitt, elhunyt e hó 14-én, 67 éves korában, az országos tébolydában, hol évek óta sínylődött. Oly viszontagságos élet csak keveseknek jutott, mint Berzenczeynek. 1848-ban kormánybiztos volt az erdélyi részekben és katonákat toborzott. Aztán külföldre menekült, s körülutazta az egész világot: majd az emigráció egyik bizalmasabb embere lett. Az alkotmányosság helyreállása után tért haza, s Marosvásárhely választá meg egyik képviselőjének. Az ellenzékhez tartozott, s a Ház egyik heves szónoka lett. Körülbelül hét éve, hogy elméjére nehezült a gyógyíthatatlan betegség, s a sokat hányatott élet a tébolydában ért véget.« (1884. nov. 23. 47. sz. 757. l.)

A politikai pálya és az ezért elszenvedett vagy vélt üldöztetés a központi témája a PHban napvilágot látott megemlékezésnek is. Ennek kapcsán a nekrológró a kialakult üldözési mániát sem zárja ki Berzenczey László betegségének körképéből.

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor	
178	7	<i>Jókai udvari poeta lett</i> — MK Jókaival foglalkozó írásaiban visszatérő motívum, hogy az ellenzéki érzelmű olvasók és politikusok elítélték Jókai Mórt azért, hogy tollával és nevével a szabadelvű párti politikát támogatta (ld. e kötetben <i>A mi fejedelmünk és övéi</i> c. karcolatot).
18		<i>szóba hoztam előtte Indiát, hol nagyobb utazást tett</i> — Berzenczey 1873-ban indult el nagy ázsiai utazására, Oroszországon át kalandos úton jutott el Indiába. Célját, hogy a magyarok ázsiai nyomait meglelje, nem érte el, de ez az út felőrölte egészségét, néhány héttel azután, hogy hazaérkezett, a betegség aggasztó jelei mutatkoztak, ekkor szállították be a Lipótmezőre.
„ 24—	25	<i>donec eris felix, multos numerabis amicos</i> — Ovidius <i>Tristia</i> -jából merített sor jelentése: ameddig szerencsés vagy, sok a barátod.

KÉPEK JEGYZÉKE

- I. *A Jókai család.* (Magyar Salon, 1884. október. 1. füzet 1. l. Széchy Gyula rajza.)
- II. *Jókai dolgozószobája.* (Magyar Salon, 1884. október. 1. füzet 8–9. l. Pataky László rajza.)
- III. *Adam, Mme Juliette Lambert.* (Vasárnapi Újság, 1884. március 30., 13. sz. 197. l.)
- IV. *A magyarok hazája c. mű címlapja.*
- V. *Zirzen Janka.* (Pedagógiai Plutarch. I. kötet. Szerk. Orbók Mór. Budapest–Pozsony, 1887. 15. l.)
- VI. *A képviselőház ülésterme.* Illusztráció MK *A mi képviselőházunk* c. cikkéhez. (Magyar Salon, 1884. október. 1. füzet 72–72. l. Pataky László rajza.)
- VII. Szövegközi rajzok MK *A mi képviselőházunk* c. cikkéhez. (Magyar Salon, 1884. október. 1. füzet. 69., 70., 71., 75. l. Széchy Gyula rajzai.)
- VIII. Szövegközi rajzok MK *A mi képviselőházunk* c. cikkéhez. (Magyar Salon, 1884. október. 1. füzet. 79., 81. l. Széchy Gyula rajzai.)

ÉLETRAJZI JEGYZETEK ÉS NÉVMUTATÓ

A névmutatóba felvettük mindazoknak a személyeknek a nevét, akik a MK-karcolatokban szerepelnek. A jegyzetekben előfordulók közül csupán azoknak a korabeli személyiségeknek nevét illesztettük a névmutatóba, akiknek személyi adatai magyarázzák a mikszáthi írásokat. A feltüntetett adatok csak a MK-karcolatok megjelenésekor meglévő tisztséget, funkciót tüntetik fel. A jegyzetekben megemlített, általánosan ismert személyek adatait és a ma élő kortársak nevét nem illesztettük a névmutatóba. Az álló számok a karcolatban, a dőlt számok a jegyzetben való előfordulásra utalnak.

Abdul Kerim, pasa — (1807—1885) török hadvezér. 1876 őszén ő vezette a török sereget Szerbia ellen, s az alekszináci győzelem által híres lett. Az orosz—török háborúban nem tudta az oroszok átkelését megakadályozni, visszahívták, és Lemnosz szigetére száműzték. — 146, 296, 297.

Ábrányi Kornél, ifj. — (1849—1913) író, lapszerkesztő. 1882—83-ban az *Ország-Világ* szerkesztője. 1884-ben képviselővé választották, ettől kezdve politikai cikkeket is írt. 1887—94 között a *Pesti Napló* szerkesztője. — 42, 88, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 194, 220, 252, 296, 299, 300, 302.

Adam, Mme Lamber, Juliette — (1836—1936) francia írónő, aki hazánk iránt nagy rokonszenvvel viseltetett. Ő indította meg 1878-ban az elpusztult Szeged

érdekében a jótékonyági mozgalmat Franciaországban. 1883-ban fogadta Párizsban a magyar írókat, 1884-ben pedig hazánkba látogatott. Járt a fővárosban, Szegeden, Szentesen és Mezőhegyesen. Útjáról írt *La Patrie Hongroise* c. művét ismeretlen fordító A magyarok hazája címen 1884-ben jelentette. — 34, 35, 36, 37, 38, 83, 91, 186, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 250, 255, 256.

Almássy Sándor — 1861-től a Heves megyei fűgredi kerület képviselője, a függetlenségi párt egyik szervezője. — 287.

Andrássy Gyula, gróf — (1823—1890) miniszterelnök, 1871—1879 között a Monarchia külügyminisztere, lemondása után visszavonult az aktív politikai tevékenységtől. — 60, 70, 87, 148, 190, 239.

- Andrássy Manó*, gróf — (1821—1891) az MTA tagja, az 1884—87-es ciklusban Gömör és Kishont megye rosznyói kerületének szabadalvú párti képviselője. — 69, 236.
- Andrássy Tivadar*, gróf — (1857—1905) 1881-től a Zemplén megyei tóketerebesi kerület képviselője. — 97.
- Andréánszky Gábor*, báró — (1845—1908) politikus, Nógrád megyei földbirtokos. 1875-ben a főrendiház tagja, az 1880-as években csatlakozott az antiszemita mozgalomhoz és ellenezte a vegyes házasságot. 1884-ben antiszemita programmal képviselővé választották Tolna megye pincehelyi kerü letében. — 104, 130, 1,13 171, 262, 263, 283, 284, 293, 301, 302, 318.
- Angyal Ilka, Klár Józsefné* — (1839—1926) színésznő, a Népszínháznak az 1875-ös alapítása óta népszerű komikája volt, 1893-ban vonult vissza a színpadtól. — 77, 244.
- Apafi Mihály* — (1632—1690) 1661-től Erdély fejedelme. — 17, 194, 196.
- Apáthy István* — (1829—1889) jogász, egyetemi tanár, az MTA tagja. Az 1884—87-es ciklusban a Zala megyei letenyi kerület szabadalvú párti képviselője. — 171.
- Apponyi Albert*, gróf — (1846—1933) 1872-től különböző ellenzéki pártok képviselője, az 1880-as évek elején az ellenzék egyik vezére, az 1884—87-es ciklusban Jászberény mérsékelt ellenzéki képviselője. — 35, 36, 91, 104, 111, 113, 130, 144, 160, 214, 261, 271, 273, 274, 276, 281, 320.
- Arany János* — (1817—1882). — 56, 230, 319.
- Artúr herceg* — ld. Odescalchy Artúr.
- Babes, Vincétiu* — (1821—1907) román politikus. A magyar Országgyűlésen 1867 után Mocionival együtt megalapították a román nemzeti pártot. — 153, 154, 299, 301, 304.
- Babesiu* — ld. Babes.
- Bánffy Béla*, gróf — (1831—1888) az 1884—87-es ciklusban a Kolozs megyei bánfihunyadi kerület szabadalvú párti képviselője. — 93, 101, 103, 151, 301.
- Bánffy Dániel*, báró — Bánffy Dezső volt magyar miniszterelnök apja. — 119, 122, 148.
- Bánffy Dezső*, báró — (1843—1911) Ekker a Szabadalvú Párt tagja. 1875-ben Belső Szolnok, majd Szolnok-Doboka vármegye főispánja. Kíméletlenül elnyomta a nemzetiségi mozgalmakat. — 167, 317.
- Bánhidy Béla*, báró — (1836—1890) publicista, országgyűlési képviselő. — 66, 169.
- Baranyi Ödön* — az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei margittai kerület szabadalvú párti képviselője. — 170.
- Barla József* — parlamenti képviselő. — 172, 276.
- Baross Gábor* — (1848—1892) az 1884—87-es ciklusban Győr szabadalvú párti képviselője, 1883 márciusától közlekedésügyi államtitkár. — 54, 137.
- Bartha Miklós* — (1847—1905) 1884-ben a szilágysomlyói kerület függetlenségi párti képviselője, a kolozsvári Ellenzék szerkesztője. — 152, 153, 154, 160, 273, 301, 302, 306.
- Bartók Lajos* — (1851—1902)

- költő, író. 1869-ben az Ústökös munkatársa. 1878-ban megindította és haláláig szerkesztette a Bolond Istók c. élelclapot. — 40, 42, 216, 217, 219.
- Bassó Armin** — (? — 1884) a képviselőház könyvtárának gondozója. — 61, 63, 102, 232, 233, 305.
- Bauszner Guidó** — (1839—1917) Nagyküküllő megye szentágotai kerületének szabadelvű párti képviselője volt. Az 1880-as évek végétől Fogaras megyének főispánja. — 110, 111, 120, 267, 268.
- Batthyány Lajos**, gróf — (1805—1849) liberális nagybirtokos, az első független magyar minisztérium elnöke. — 59.
- Bedekovics Kálmán** — (1818—1889) 1875-től a Tisza-kabinet horvát-szlavón-dalmát minisztere. — 144, 158.
- Bekics Gusztáv** — (1847—1906) publicista, közíró, MK szerkesztőségi kollegája a Pesti Hírlapnál. Az 1884-es választások alkalmával a sepi-szentgyörgyi kerületben szabadelvű párti programmal képviselővé választották. — 63, 88, 98, 102, 107, 139, 140, 141, 142, 143, 150, 151, 152, 164, 171, 229, 262, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 299, 300, 302, 320.
- Benczúr Gyula** — (1844—1920) — 70, 238, 239.
- Bende Imre** — (1824—1911) r. kat. pap. Később püspök. 1869-ben Újvidéken kapott plébániát, c. apát lett. 1878-ban és 1884-ben Újvidék szabadelvű párti országgyűlési képviselője. — 65, 66, 235.
- Benedek Elek** — (1859—1929) újságíró, író. — 221.
- Benczky Ferenc** — (1833—1905) országgyűlési képviselő, 1882-ben Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja, 1884-ben belügyminisztériumi államtitkár, 1890-től Pest megye főispánja. — 54, 229.
- Beöthy Ákos** — (1838—1904) mérsékelt ellenzéki országgyűlési képviselő, publicista. — 147 297, 298.
- Beöthy Algernon** — (1839—1900) 1875-től szabadelvű párti képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Bihar megyei ugrai kerületben, 1891-ig a képviselőház jegyzője. — 55, 126, 132, 147, 153, 181, 228, 241, 285, 298.
- Berger Ignác** — evangélikus pap, országgyűlési képviselő. — 106, 108, 124, 277, 278.
- Bernát Gáspár** — (1810—1873) író, újságíró. Vidám hangú, enyhe satírájú, tárcákat, »freskóképek«-et írt. — 78.
- Berzenczey László** — (1820—1884) reformpolitikus, szabadságharcos, utazó. 1867-ben térhetett haza. 1869-ben újból képviselővé választották. 1873-ban ázsiai útra indult. Eredménytelen útja után agya elborult. Budapesten halt meg. — 177, 179, 180, 181, 323, 324.
- Berzenczey Albert** — (1853—1936) 1881-től Eperjes szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság elnöke. — 55, 63, 100, 104, 130, 261, 264, 271, 281.
- Berzenczey Irnák** — (1837—?)) megyei tisztségviselő, majd 1879-től a Borsod megyei edelényi kerület függetlenségi párti képviselője. — 152.
- Bicskey Kálmán** — képviselőjelölt az 1884-es választásokon. — 99.
- Bismarck, Otto** con, herceg — (1815—1898) német államférfi

- és diplomata. — 26, 37, 63, 123, 159, 205.
- Bitó István** — (1822–1903) 1874–75-ben az utolsó Deák-párti kormány miniszterelnöke. 1899-ig az ellenzékhez vonzó képviselő, majd a főrendiház tagja. — 87, 169.
- Bizay Mihály** — (? — 1884) legendás hírű »életművész«, a nemesi körök eltartottja. A »nemzet bárója«-ként aposztrofálták. Ld. ebben a kötetben MK róla írt nekrológiát. — 56, 79, 230, 245, 246, 247.
- Blaha Lujza** — (1850–1926) — 211, 237.
- Boér Antal** — (1802–1892) Kossuth követője volt. Az 1870-es években Tisza Kálmán csoportjához csatlakozott. 1872-től képviselő, a képviselőház korelnöke volt. Az 1884–87-es ciklusban Fogaras megye fogarasi kerületében választották meg. — 100, 103, 152, 257, 258, 259, 263.
- Bohus László**, báró — (1839–?) földbirtokos, 1884-ben az Arad megyei világi kerület szabadelvű párti képviselőjének választották meg. 1895-től a főrendiház tagja. — 171.
- Borlea Zsigmond** — (1823–1883) nemzetiségi politikus, ügyvéd. 1865-től több cikluson át a nagyhalmági kerület képviselője volt. — 154, 304.
- Bornemisza Ádám** — (1837–?) 1863-ban mint a magyar légió ezredese részt vett a lengyel szabadságharcban. Elfogták, de a cártól 1865-ben kegyelmet kapott. Gazdálkodni kezdett. 1884-ben a Sáros megyei bártfai kerületben szabadelvű párti képviselővé választották. — 65, 156, 170, 235.
- Böhm Károly** — (1846–1911) filozófus, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1881-ben megindította és négy éven át szerkesztette a Magyar Philosophia-Szemlét. — 42, 220, 221.
- Bölöny József** — (1850–1930) költő, függetlenségi párti képviselő, 1887-től a kolozsvári nemzeti színház intendánsa. — 124.
- Busbach Péter** — (1827–1905) ügyvéd, 1881–1887 között Budapest terézvárosi kerületének volt képviselője, cikkeket írt a Pesti Hírlapba. — 109, 110, 112, 260, 267, 268, 270, 271, 272.
- Bülow, Hans** — (1830–1894) német zongoraművész és karmester. — 77, 78, 245.
- Bylandt-Rheidt, Arthur**, gróf — (1821–1891) 1876–1888 között az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadügyminisztere. — 52.
- Chorin Ferenc** — (1842–1925) ügyvéd, nagytőkés. 1871-től megszakításokkal országgyűlési képviselő. A Ház igazságügyi és mentelmi bizottságának tagja. 1871–1884-ig Arad városát, 1884-től pedig a Szatmár megyei aranyos-medgyesi kerületet képviselte szabadelvű programmal. — 114.
- Cicero, Marcus Tullius** — (i. e. 106–43) a legnagyobb római szónok, író és politikus. — 118.
- Csanády Sándor** — (1841–1892) földbirtokos, Kiskunfélegyháza függetlenségi párti képviselője, 1861-től volt tagja az országgyűlésnek. — 91, 97, 121, 125, 126, 128, 129, 130, 137, 147, 155, 156, 161, 162, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 289, 291, 303, 304, 305.
- Császár Bálint** — Sepsiszent-

- györgy polgármestere. — 164, 312, 313.
- Csatár Zsigmond* — (1836—1893) községi jegyző, ügyvéd. 1875-től Csongrád függetlenségi párti képviselője. 1884-ben antiszemita programmal választották meg Gyulán. A választással kapcsolatos panaszok kivizsgálása után Csatár Zsigmond gyulai mandátumát 1884. dec. 9-én megsemmisítették. — 104, 116, 134, 135, 146, 159, 165, 170, 172, 174, 263, 286, 296, 314, 316, 319, 320, 322.
- Csatáry (Grosz) Lajos* — (1832—1907) orvos, közegészségügyi szakértő. — 165.
- Csávolszky Lajos* — (1841—1909) publicista, az Egyetértés szerkesztője, 1875—1896 között Mezőtúr függetlenségi párti képviselője. — 88.
- Csepreghy Ferenc* — (1842—1880) színműíró. — 69.
- Csernátorny Lajos, Cseh* — (1823—1901) publicista, Tisza Kálmán egyik bizalmasa. 1875-től haláláig szabadelvű párti képviselő. Az 1884—87-es ciklusban Fiumében választották meg. — 88, 98, 101, 169.
- Csiky Gergely* — (1842—1891) író, drámaíró, műfordító. — 216, 217, 219.
- Cziráký Béla, gróf* — (1852—1911) főrendiházi tag, cs. és kir. kamarás. Fehér megye főispánja. — 91.
- Darányi Ignác* — (1844—1927) ügyvéd, 1881-től a főváros II. kerületének szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság elnöke, 1895-ben a képviselőház alelnöke. — 89, 137, 255.
- Deák Ferenc* — (1803—1876). — 28, 52, 59, 89, 90, 94, 116, 154, 178, 228, 230, 255, 256, 264.
- Deák Lajos* — valószínűleg Deák Ferencel egy időszakban volt országgyűlési képviselő. — 94, 256.
- Degré Alajos* — (1819—1896) író, publicista, 1883—1885 között az Ország-Világ szerkesztője. — 213, 221, 236.
- Descartes, René* — (1596—1650) 286.
- Dienes Márton* — (1866—?) hírlapíró, 1884-ben az orvosi fakultásra iratkozott be és a Fővárosi Lapokba kezdett írogatni. — 22, 23.
- Dobránszky Péter* — (1845—1918) közigazdász, statisztikus, 1881—87 között a Csk megyei gyergyószentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 93, 107, 266.
- Dóczi Lajos* — (1845—1919) író, műfordító. — 17, 40, 196, 216, 217.
- Éber Nándor* — (1825—1885) hírlapíró, politikus. 1867 után Deák-párti képviselő. 1881-től Szék szabadelvű párti képviselője, az 1884—87-es ciklusban a Szeben megyei szászsebesi kerületben választották meg. — 90, 168, 255, 317, 318.
- Edison, Thomas Alva* — (1847—1931) világhírű amerikai feltaláló. — 73, 241.
- Éles Henrik* — 1881-től a jákóhalmi kerület szabadelvű párti képviselője. — 66, 102, 166, 174.
- Emich Gusztáv, emőkei* — (1843—1911) könyvkiadó, zoológus, kertész. Az 1884—87-es ciklusban a Hunyadi megyei szászvárosi kerületben szabadelvű párti országgyűlési képviselő volt. — 138, 289.

- Enyedi Lukács* — (1845—1906) közgazdász, publicista, a Szegedi Napló főszerkesztője. Előbb az egyesült ellenzék híve, majd függetlenségi párti programmal 1884—87 között képviselő. — 63, 88, 119, 139, 140, 142, 143, 145, 289, 290, 291.
- Eötvös Károly* — (1842—1916) író, hírlapíró. Az 1881—84-es ciklusban Nagykőrös függetlenségi párti képviselője. Az 1882—83-as tiszaezlári ügyben, majd a perben a vádlottak védőügyvédje volt. 1884-ben nem választották meg képviselőnek. — 87.
- Erkel Ferenc* — (1810—1893) — 78, 245.
- Ernusz Kelemen* — (1832—1917) Deák-párti képviselőként lépett fel, a boszniai okkupáció után a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. — 311.
- Falk Miksa* — (1828—1908) publicista, politikus, 1867-től a Pester Lloyd szerkesztője, 1869-től országgyűlési képviselő. Az 1884—87-es ciklusban Arad szabadelvű párti képviselője. — 88, 93, 104, 141, 156, 303.
- Farkas Balázs* — függetlenségi párti képviselő. — 149.
- Farkas Károly* — az 1881—84-es ciklusban mérsékelt ellenzéki képviselő. — 144, 145, 296.
- Fejérváry Géza*, báró — (1833—1914) tábornagyszereplő, 1884 októbertől 1903 júniusáig honvédelmi miniszter. — 243.
- Fekete Lajos* — az 1881—84-es ciklusban szabadelvű párti képviselő. Az 1884-es választáskor megbukott. — 144.
- Fenyvessy Ferenc* — (1855—1903) lapszerkesztő, 1881-től Veszprém megye ugodai kerületének képviselője, először mérsékelt ellenzéki programmal, majd a szabadelvű párt tagjaként. — 74, 91, 95, 100, 118, 119, 252, 259, 273, 278.
- Ferenc, I.* — (1768—1836) magyar király. — 18.
- Ferenc József* — (1836—1916) — 191, 224, 228, 258, 279.
- Festetich Pál* — Busbach Péter ellenjelöltje volt az 1884-es választáson a Terézvárosban. — 109.
- Feszty Árpád* — (1856—1914) festő. — 67.
- Fichte, Johann Gottlieb* — (1762—1814) német idealista filozófus. — 111, 270.
- Futaki Gyula* — (1850—1895) hírlapíró, a kormány félhivatalos könyvnyomtatósának szerkesztője és tulajdonosa. — 146, 158, 307.
- Gaal Jenő* — (1946—1934) műegyetemi tanár, közgazdasági író, 1878—1893 között a pécskai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 295.
- Ghyczy Kálmán* — (1808—1888) 1865-től Tisza Kálmánnal együtt az ún. balközép vezetője, 1874-ben pénzügyminiszter, a fúzió egyik előkészítője, 1879-ig a képviselőház elnöke volt. — 87.
- Gosztonyi Sándor* — Hódmezővásárhely ellenzéki képviselője. — 97, 110, 147, 267, 297, 298.
- Gouzien, Armand* — francia publicista, hírlaptulajdonos. — 10, 11.
- Göndöcs Benedek* — (1824—1894) apátplébános Gyulán, 1881—87 között városa párton kívüli képviselője. — 91, 94, 99, 139, 291.

Görgey Artúr — (1818—1916). — 15, 75, 194, 195, 242, 243, 305.
Grecsák Károly — (1854—1924) ügyvéd, 1878-tól Versec mérsékelt ellenzéki programmal választott képviselője. — 102, 174, 262.
Greguss Imre — (1856—1910) festő, történelmi tárgyú képeket alkotott, képeslapok illusztrátora volt. — 67.
Gromon Dezső — (1838—1912) 1881-től a Bács-Bodrog megyei tovarisovai kerület szabadelvű párti képviselője. 1884-ben honvédelmi államtitkár lett. — 97.
Gruber János — (1846—?) teológus, 1881-től a Somogy megyei szili kerület függetlenségi, majd antiszemita párti képviselője. — 147, 297.
Grünwald Béla — (1839—1891) publicista, történész, az MTA lev. tagja. 1871-től Zólyom megye főispánja, 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal képviselő. A közigazgatás államosításának és a nemzetiségek erőszakos magyarításának volt a híve. — 112, 145, 160, 294, 295, 299, 306, 311,
Gvadányi József — (1725—1801) — 163, 312.
Gyárfás Jenő — (1857—1925) arcképfestő, festő, könyvillusztrátor. — 68, 236.
Győrffy Géza — (1846—?) ügyvéd, jogtanácsos, az 1884—87-es ciklusban a Veszprém megyei nagyvásonyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 283.
Győrffy Gyula — (1835—1885) ügyvéd, országgyűlési képviselő. — 129, 152, 163, 280, 301, 303.
György Endre — (1848—1927) közgazdász, 1881—84 között

az Ugocsa megyei halmi kerület szabadelvű párti képviselője volt. 1884-ben nem választották meg. — 87, 97.

Györy Elek — (1841—1902) jogtudós, az evangélikus egyház ügyeinek egyik intézője. 1881—84 között a Békés megyei orosházi kerület függetlenségi párti képviselője volt. 1884-ben nem választották meg. — 87.

Gyula herceg — ld. Odescalchy Gyula.

Gyulai Pál — (1826—1909). — 30, 40, 42, 121, 209, 211, 212, 216, 217, 219, 276.

Haller Rezső — függetlenségi párti képviselő, aki az 1884-es választásokon kibuktatta Kemény János bárót. A képviselőházhoz eljuttatott panaszok alapján a választás körülményeit kivizsgálták, és 1884. dec. 13-án Heller mandátumát semmisnek nyilvánították. — 170, 172, 286, 288, 320.

Hatvani István — (1708—1786) debreceni professzor. — 150, 300.

Haviar Dániel — függetlenségi párti országgyűlési képviselő. — 112, 119, 159, 274, 275, 276, 283, 309, 316.

Haynald Lajos — (1816—1891) bíbornok, kalocsai érsek, főrendiházi tag, az MTA tiszteletbeli tagja volt. A főrendiházban élénk tevékenységet fejtett ki. — 70, 190, 238, 239.

Hegedüs Sándor — (1847—1906) politikus, publicista, 1875-től Abrudbánya szabadelvű párti képviselője, a Ház pénzügyi bizottságának előadója. 1884-ben a kolozsvári kerületben is megválasztották. Ettől kezdve

- Kolozsvárt képviselte. — 30, 88, 120, 137, 207, 289, 301, 316, 318.
- Helfy Ignác** — (1830—1897) Kossuth személyes híve, a Függetlenségi Párt egyik vezető egyénisége, az 1884-es választáson kisebbségben maradt, az 1884 őszi pótválasztások alkalmával került be a parlamentbe. — 54, 87, 137, 142, 157, 254, 288, 299, 303, 305, 307.
- Hentaller Lajos** — (1852—1912) publicista, Fülöpszállás függetlenségi párti képviselője volt. Az 1884-es választáson kibukott. — 174, 252.
- Herman Ottó** — (1835—1914) természettudós és politikus, 1879-től Szeged egyik kerületének függetlenségi párti képviselője. — 81, 88, 97, 99, 110, 123, 125, 158, 248, 258, 259, 277, 280, 299, 301, 306, 308, 311.
- Hoitsy Pál** — (1850—1927) politikai publicista, csillagász. 1881—1910-ig függetlenségi párti képviselő. 1880—89 között az Egyetértés főmunkatársa. — 88, 95, 100, 143, 161, 293, 294.
- Horánszky Nándor** — (1838—1902) ügyvéd, politikus. 1872-ben a balközép programjával országgyűlési képviselővé választották. 1875-ben csatlakozott a szabadelvű párthoz. 1881-től három cikluson át Esztergom mérsékelt ellenzéki képviselője. — 114, 150, 271, 273, 274, 293, 294, 295, 300, 306.
- Horvát Boldizsár** — (1882—1898) jogtudós, 1867—1871 között igazságügyminiszter, az 1881—84-es ciklusban a szombathelyi kerület párton kívüli képviselője. Később Temesváron választották meg. — 44, 60, 101, 121, 132, 141, 154, 274, 275, 276, 280, 284.
- Horváth Gyula** — (1845—1897) publicista, 1875—1891 között előbb szabadelvű párti, majd párton kívüli képviselő. — 35, 65, 76, 116, 117, 118, 119, 134, 167, 214, 234, 242, 244, 273, 274, 315, 316, 317.
- Horváth Cyrill** — (1804—1884) filozófus, egyetemi tanár, az MTA tagja. — 56, 230, 231.
- Hugo, Victor** — (1802—1885) — 278, 316.
- Huszár Károly, báró** — az 1884—87-es ciklusban a Torda-Aranyos megyei marosludasi terület szabadelvű párti képviselője. — 120.
- Imreh Aurél** — ellenzéki országgyűlési képviselő. — 152, 301, 303, 318.
- Innocent Ferenc** — (1859—1934) portré és vallási témájú képek festője. — 68, 236.
- Ipolyi Arnold** — (1823—1886) folklorista, művészettörténész, nagyváradai püspök, az MTA tagja, főrendiházi tag. — 70, 190.
- Irányi Dániel** — (1822—1892) a függetlenségi párt egyik megalapítója, majd elnöke (1884). Békés országgyűlési képviselője. Küzdött a polgári házasságért és az analfabéták oktatásáért. — 94, 103, 104, 128, 130, 214, 257, 261, 262, 263, 265, 274, 280, 281, 311, 315.
- Irma kisasszony**, a Ház büfésnöje. ; 102, 115.
- Istóczy Győző** — (1842—1915) országgyűlési képviselő, az antiszemita párt szervezője és egyik alapítója. 1884-ben a Vas megyei rumi kerületben választották országgyűlési

- képviselővé. — 90, 93, 100, 125, 132, 160, 162, 172, 254, 260, 277, 284, 300, 310.
- Ivánka Imre* — (1818—1896) 1861-ben és 1865—92 között országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban Szabadkán szabadelvű programmal választották meg. 1893-ban főrendiházi tag. — 86, 175.
- Ivánka Zsigmond* — (1817—1902) a szabadságharc leverése után Kossuthtal emigrált, Konstantinápolyban, majd Párizsban élt. 1865—1878 között Deák-párti képviselő, az 1884-es választások alkalmával Ipoly-ság jelöltje volt, de a választáson nem kapott szavazat-többséget. — 144, 296.
- Jánossy János* — (1842—1886) r. kat. plébános, 1875-től haláláig a Nyitra megyei vágvecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 273.
- Jékelfalussy Lajos* — (1828—1899) országgyűlési képviselő, 1870-től a belügyminisztérium miniszteri tanácsosa. — 224.
- Jókai Mór* — (1825—1904). Az 1884-es választásokkor Kassán és a Háromszék megyei illyefalvi kerületben is megválasztották. 1884 őszén az illyefalvi mandátumáról lemondott. — 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 53, 54, 88, 93, 98, 99, 101, 120, 123, 137, 178, 179, 186, 200, 201, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 212, 224, 229, 245, 260, 261, 275, 288, 289, 324
- József Károly Lajos*, m. kir. herceg, osztrák főherceg — (1833—1905) a magyar kir. honvédség főparancsnoka. — 44, 224.
- József*, II. (1741—1790) német-római császár (1765—1790), magyar király (1780—1790) — 309.
- Justh Gyula* — (1850—1917) liberális politikus. 1876-ban a gyulai járás főszolgabírája lett, de 1878-ban a szabadelvű párt megbuktatta. Visszavonult, majd 1884-ben Makó függetlenségi párti képviselőjévé választották. — 112, 146, 173, 297, 321.
- Kállay Albert* — (1843—1922) jogász, az 1879-es szegedi árvíz után a kir. biztosság tagja, 1884—1905 között Szeged főispánja. — 248.
- Kállay Benjámin* — (1839—1903) politikus, törvénytíró, az MTA tagja. 1879-től a Monarchia külügyminiszter-helyettese, 1882-től közös pénzügyminiszter. — 52.
- Kállay János* — (1833—1886) országgyűlési képviselő, a Szabolcs megyei nagykállói kerületet képviselte több ciklusban. — 97, 159.
- Kálnoky Gusztáv Zsigmond*, gróf — (1832—1898) diplomata, miniszter. A Monarchia diplomáciai képviseletét vezette Münchenben, Berlinben, Londonban és Szentpétervárott, 1881—1895 között közös külügyminiszter. — 52.
- Kármán Lajos* — (1833—?) ügyvéd, 1881-től a Bács-Bodrog megyei Újverbász szabadelvű párti képviselője. — 166, 167, 171.
- Károlyi Sándor*, gróf — (1831—1906) politikus, közgazdász, az MTA tagja. Az 1884-es választások alkalmával a szabadelvű pártot elhagyva az Apponyi-féle mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. — 320.
- Keglevich István* — (1840—1905) az 1884-es választásokon sza-

- badelvű párti programmal választották meg, 1885-től az Operaház és a Nemzeti Színház intendantsa lett. — 65, 146, 147, 152, 234, 235, 297, 298, 299, 302.
- Kemény Endre*, báró — (1845—1898) erdélyi országgyűlési képviselő, költő. 1875 óta az Alsó-Fehér megyei marosújvári kerületet képviselte. — 119, 149, 173.
- Kemény Gábor*, báró — (1830—1888) az MTA tiszteletbeli tagja. 1878—1882 földművelésügyi, 1882—1886 közmunka és közlekedésügyi miniszter volt. A főváros ferencvárosi és kőbányai kerületének képviselője. — 137, 141, 147, 157, 173, 175, 288, 320.
- Kemény János*, báró — (1825—1896) 1878-tól szabadelvű párti képviselő. Az 1884-es nyári választásokon nem kapta meg a többséget. Az őszi pótválasztásokon (1884. nov. 6-án) Dicsőszentmártonban megválasztották. — 54, 87, 98, 136, 229, 288.
- Kerkapoly Károly* — (1824—1891) Deák-párti politikus, pénzügyminiszter, közgazdász, az MTA lev. tagja. 1878-ban lemondott képviselői mandátumáról, visszavonult. — 129.
- Királyi Pál* — (1821—1892) publicista, 1869-től Deák-párti képviselő, az 1884—87-es ciklusban a főváros belvárosi kerületének mérsékelt ellenzéki képviselője. — 21.
- Kisfaludy Károly* — (1788—1830). — 59.
- Kiss Albert* — (1838—?) ref. lelkész, 1878-tól a Bihar megyei székelyhídi kerület függetlenségi párti képviselője. — 316.
- Klapka György* — (1820—1892) honvédtábornok, a kiegyezés után egyideig balközép-párti képviselő, majd különböző kereskedelmi és gazdasági ügyekkel foglalkozott külföldön. — 194, 242.
- Klárné ld. Angyal Ilka*
- Komjáthy Béla* — (1847—1916) ügyvéd, 1875-től függetlenségi párti képviselő, 1881—84 között Kunszentmártont képviselte. — 101, 166, 174, 314.
- Komlóssy Ferenc* — (1853—1915) prépost, történész. 1884—87-es ciklusban Pest-Pilis-Solt megye verbói kerületében választották meg antiszemita programmal. — 104, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 127, 263, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 282.
- Kondor Elma* — Zirzen Janka Sugár úti intézetének egyik tanára. — 47.
- Kónyi Manó* — (1843—1917) 1865—1885 között vezetése alatt működött az országgyűlési gyorsíró iroda. — 102.
- Kossuth Lajos* — (1802—1894). — 27, 36, 190, 209, 211, 212, 214, 250.
- Kovách László*, visontai — (1827—1889) mezőgazdasági szakíró, 1867-től tagja az országgyűlésnek, 1884—87-es ciklusban a Szatmár megyei krassói kerület szabadelvű párti képviselője, haláláig a képviselőház ház-nagya. — 73, 74, 75, 240, 241, 257, 261.
- Kovács István* — szegedi polgár. — 80, 81.
- Kozarek*, hóhér. — 64.
- Kőrösi Sándor* — (1824—1895) a pápai, majd a debreceni főiskola jogtanára, 1881-től Debrecen szabadelvű párti képviselője, a jogügyi bizottság tag-

- ja. — 94, 112, 119, 132, 152, 254.
- Krajtsik Ferenc* — az 1884—87-es ciklusban a Nyitra megyei privigyei kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 96, 108.
- Krausz Lajos* — (1844—1905) gyáros, földbirtokos. Az 1884-es választáson szabadelvű párti programmal győzött Szentendrén az antiszemita jelölttel szemben, és két cikluson át országgyűlési képviselő volt. — 101, 134, 135, 136, 165, 166, 168, 174, 261, 286, 287, 314, 318, 322.
- Lánczy Gyula* — (1850—1911). Az 1881—84-es ciklusban a Szatmár megyei nagybányai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője volt. Az 1884-es választáson megbukott, visszavonult a politikai életből, és tudományos téren működött. — 63, 92, 159, 233, 256.
- Láng Lajos* — (1849—1918) statisztikus, politikus, 1881-től a pápai kerület szabadelvű párti képviselője, 1883-tól a budapesti egyetemen a statisztika r. tanára. — 168.
- Latkóczy Imre* — (1848—1908) politikus, államférfi. Már 19 éves korában megyei aljegyző volt. Később gyakorló ügyvéd. 1884-ben a nyitrai választókerületben szabadelvű párti programmal országgyűlési képviselőnek választották. — 139, 140, 142, 289, 290.
- Lázár Ádám* — (1821—1891) ügyvéd, 1869-től haláláig a marosvásárhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 93, 311, 318.
- Lesskó István* — (1838—?) katolikus pap, 1878-tól a Sáros megyei héthársi kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 127, 130, 272, 283.
- Liphay Béla*, báró — (1827—1899) 1870-től több ízben képviselő. Először Deák-párti, majd a fúzió után ellenzéki. — 29.
- Liszt Ferenc* — (1811—1886) — 78, 212, 245.
- Literaty Ödön* — (1847—1887) ügyvéd, 1881-től szabadelvű párti képviselő. Az 1884—87-es ciklusban a Bereg megyei munkácsi kerületben választották meg. Pisztolypárbajban kapott sebébe belehalt. — 135, 136, 166, 314.
- Lits Gyula* — (1846—?) jogász, 1881-től a Fejér megyei vaáli kerület függetlenségi párti képviselője. — 152, 299.
- Lónyay Menyhért*, gróf — (1822—1884) miniszter, közgazdasági író, az MTA tagja, 1871-től haláláig az Akadémia elnöke. — 56, 60, 69, 87, 230, 231, 232, 235.
- Lukács Béla* — (1847—1901) az 1884—87-es ciklusban Gyulafehérvár szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság tagja. — 92, 137.
- Lukács László* — (1850—1932) 1878-tól az országgyűlés tagja, az 1884—87-es ciklusban Alsó-Fehér megyei magyarigeni kerület szabadelvű párti képviselője. — 147, 297.
- Lukáts Gyula* — (1851—1906) újságíró, politikus. A fiumei tengerészeti akadémia elvégzése után a tengerészetnél szolgált. 1874-ben beiratkozott a budapesti egyetemi jogi karára, részt vett a törökbarát ifjúsági megmozdulásokban, haditudósító is volt. 1879-től Nagyvá-

- radon élt, 1884-ben függetlenségi programmal országgyűlési képviselővé választották. — 88, 146, 294, 295, 296, 297.
- Luppa Péter* — (1838—1902) az 1884-es választásokon Krausz Lajos ellenjelöltje, de kisebbségben maradt. 1887-ben lett a képviselőház tagja. — 135, 166, 314.
- Lükő Géza* — (1822—1893) ügyvéd, a szabadságharc idején egyik szabadsapat tisztje, 1873—1887 között a Tolna megyei görögdi kerület függetlenségi párti képviselője. — 91, 309, 320.
- Madách Imre* — (1823—1864). — 18, 20, 21, 187, 197, 198, 199, 200.
- Madarász Jenő* — (1845—?) 1875-től a szegvári kerület függetlenségi párti képviselője. — 97, 159.
- Madarász József* — (1814—1915) ügyvéd, országgyűlési képviselő, 1868-tól a Nagyvennyolcas Párt egyik vezető egyénisége volt. A Fejér megyei sárkeresztúri kerületet képviselte haláláig. — 91, 97, 120, 121, 124, 128, 303, 309, 316, 318.
- Magyar-Mannheimer Gusztáv* — (1859—1937) festő és illusztrátor. — 67.
- Mailáth György* — (1818—1883) főkancellár, országbíró, az MTA tagja. Rablógyilkosság áldozata lett. — 77, 244, 321.
- Majoros István* — (? —1889) zentai ügyvéd, 1869—1881 között függetlenségi párti képviselő, 1881-ben a választáson kisebbségben maradt, és a fővárosban élt visszavonultan. — 144, 296.
- Mannheimer Gusztáv* — ld. Magyar-Mannheimer.
- Maszák Hugó* — (1831—1916) újságíró, műkritikus, 1870—1888 között országgyűlési gyorsíró. — 113.
- Mátyás, I.* — (1443—1490). — 96, 106, 265.
- Meissonier, Jean, Louis* — (1815—1891) francia festő, művei a párizsi előkelő körökben divatosak voltak, nagy áron kelttek el. — 72.
- Méray-Horváth Károly* — (1895—1938) író, szociológus, később 1906-ban a Társadalomtudományi Társaság alelnöke. — 236.
- Mesterházy Kálmán* — (1857—1898) tájképfestő. Festőiskolája volt a fővárosban. Öngyilkos lett. — 70.
- Mészöly Géza* — (1844—1887) tájképfestő, a balatoni táj szépségeit ábrázolta legtöbbször. — 67.
- Midhat pasa* — (1822—1884) török államférfi. — 146, 297.
- Mihályi Péter* — függetlenségi párti képviselő. — 316.
- Mocsáry Lajos* — (1826—1916) politikus, 1861—1892 között országgyűlési képviselő, 1874-ben alapító elnöke a Függetlenségi Pártnak. A nemzetiségi kérdésben tanúsított magatartása miatt 1887-ben kizárták a függetlenségi pártból. — 93, 96, 105, 113, 119, 128, 160, 265, 271, 272, 303, 306.
- Molière, Jean Baptiste Poquelin* — (1622—1673). — 248.
- Molnár Antal* — (1847—1902) levéltáros, az örménység kutatója. 1871—1878 között, majd 1884-től 1902-ig Szamosújvár szabadelvű párti képviselője. — 168, 316.
- Munkácsy Mihály* — (1844—1900) — 8, 9, 10, 11, 12, 17,

- 37, 67, 68, 70, 186, 189, 190, 191, 196, 215, 233, 239.
- Nagy István*, felsőbüki — (1848 — ?) 1878—1896 között a Sopron megyei lövői kerületnek először párton kívüli, majd mérsékelt ellenzéki képviselője 259
- Neményi Ambrus* — (1852—1904) újságíró, a Pester Lloyd szerkesztőségének belső tagja. 1884-től a Szilágy megyei szilágycsehi kerület szabadelvű párti képviselője. — 63, 88, 140, 143, 174, 175, 240, 320, 321.
- Németh Albert* — (1820—1887) 1873-tól országgyűlési képviselő, Hódmezővásárhelyt képviselte függetlenségi párti programmal. Az 1884-es nyári választásokkor kisebbségben maradt. — 87, 119, 165, 275.
- Nendvich Károly* — (1811—1892) orvos, kémikus, műegyetemi tanár, az MTA tagja. 1884—87 között országgyűlési képviselő, antiszemita programmal választották meg a Moson megyei zurányi kerületben. — 100, 123, 124, 254, 260, 275, 276, 277, 278.
- Nopcsa Ferenc*, báró — (1815—1904) császári katonatiszt, 1876-tól a király személye melletti miniszter, majd a királyné főudvarmestere. — 98.
- Odescalchy Artúr*, herceg — (1837—1925) történész, politikus. A bukovinai székelyek hazatelepítési akcióját ő vezette. Az 1881—84-es ciklusban a Zala megyei Tapolca képviselője függetlenségi párti programmal. 1886-ban ismét tagja az országgyűlésnek. — 97.
- Odescalchy Gyula*, herceg — (1828—1896) a Nyitra megyei nagytapolcsányi kerület szabadelvű párti képviselője, majd a főrendiház tagja. — 97, 102, 131, 157.
- Odry Lehel* — (1837—1920) operaeénekes. — 143.
- Olay Lajos* — (1844—?) ügyvéd, 1881-től a Baranya megyei siklósi kerület függetlenségi párti képviselője. — 305, 309, 312, 318.
- Olay Szilárd* — országgyűlési képviselő. — 156, 157, 159, 164, 303, 305, 312, 320.
- Ónody Géza* — (1848—?) 1881-től a Hajdú megyei Nánás függetlenségi párti, majd 1884-ben antiszemita párti képviselője, a tiszaezslári esetet ő vitte a parlament elé. — 100, 124, 254, 277, 278.
- Orbán Balázs*, báró — (1830—1890) etnográfiai író, 1881—87 között a székelyudvarhelyi kerület függetlenségi párti képviselője. — 93, 108, 151, 157, 264, 265, 299, 301, 305, 306, 311, 318.
- Orczy Béla*, báró — (1822—1917) országbíró. 1879—1890 között a király személye melletti miniszter. — 108, 123, 158, 160, 306, 308, 309.
- Ordódy Pál* — (1822—1885) 1880—1882 között közlekedésügyi miniszter, Komárom megye udvardi kerületének szabadelvű párti képviselője volt, de 1884-ben nem választották újjá. 1885-ben főrendiházi tag lett. — 87.
- Országh Sándor* — (1836—1902) az 1884—87-es ciklusban a főváros óbudai kerületének szabadelvű párti képviselője volt. — 138.
- Paczka Ferenc* — (1856—1925) festő. — 67.

Pákh Albert — (1823—1867) író, szerkesztő, ügyvéd, az MTA 1. tagja. — 59,
Pallavicini Sándor, őrgróf — (1853—?) a főrendiház tagja. cs. és kir. kamarás. 1884-ben a Csongrád megyei szegvári kerület szabadelvű párti képviselőjének választották meg. — 101.
Pantocsek Rezső — (1830—?) vegyész, 1881-től a Pozsony megyei nagyszombati kerület mérsékelt ellenzéki programmal megválasztott képviselője. — 100.
Papp Elek — ellenzéki parlamenti képviselő. — 320.
Pavler Tivadar — (1816—1886) jogtudós, az MTA tagja, 1878-tól haláláig igazságügyminiszter, a főváros budavári kerületének képviselője. — 41, 65, 70, 103, 166, 167, 219, 234, 283.
Pázmándy Dénes — (1848—1936) függetlenségi politikus, 1878-tól függetlenségi párti programmal országgyűlési képviselő. — 35, 214.
Péchy Gábor — Péchy Tamás, a Ház elnökének fia, az 1884 őszi pótválasztáskor Nyíregyháza szabadelvű párti képviselője lett. — 138, 290.
Péchy Tamás — (1829—1897) az Abaúj megyei szikszói kerület szabadelvű párti képviselője, 1880—92 között a Ház elnöke. — 100, 102, 110, 111, 114, 115, 129, 132, 138, 144, 151, 152, 259, 260, 267, 268, 269, 271, 272, 282, 295, 301.
Péczeley József ifj. — (1789—1849) történetíró, költő, Péczeley József költő, műfordító fia. Az MTA-nak 1832-től levelező, 1838-tól rendes tagja. A Kisfaludy Társaságnak is tagja

volt. 5000 forintot adományozott az MTA-nak regények jutalmazására. Az alapítvány az ő nevét viselte (Péczeley-jutalom). — 40, 41, 216, 217, 218, 219, 220, 249,
Petőfi Sándor — (1823—1849). — 30, 198, 205.
Pitt, William — (1708—1778) angol államférfi, a Chatham grófja. — 40, 41, 219.
Pütt, William — (1759—1806) angol politikus, két ízben miniszterelnök. — 40, 41, 219.
Podmaniczky Frigyes, báró — (1824—1907) író, 1861—1906 között tagja a parlamentnek, az 1884—87-es ciklusban a Bács megyei ókanizsai kerület szabadelvű párti képviselője. 1875—85 között az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa. — 96, 133, 256, 285, 286.
Polónyi Géza — (1848—1920) ügyvéd, 1881-től Szolnok függetlenségi párti képviselője, a Nemzeti Újság szerkesztője. — 102.
Pompéry János — (1819—1884) író, újságíró, az MTA 1. tagja. — 219.
Prilenszky Tádé — (1826—1895) 1869-től haláláig — az 1887—92-es ülészakot kivéve — Nagyszombat szabadelvű párti képviselője. — 26, 90, 102, 124, 152, 159, 160, 169, 174.
Pulszky Agoston — (1846—1901) Pulszky Ferenc fia. Jogfilozófus, egyetemi tanár, az MTA lev. tagja. 1881-től a Nógrád megyei Szécsény mérsékelt ellenzéki képviselője. — 65, 93, 145, 151, 168, 170, 250.
Pulszky Ferenc — (1814—1897) politikus, régész, művészettörténész, az MTA tagja, a reformkori politikai élet kiemel-

- kedő alakja. 1866-ban tért haza emigrációjából, több ciklusban Deák-párti, majd párton kívüli képviselő volt, 1869–1894 között a Nemzeti Múzeum igazgatója. — 29, 41, 42, 60, 63, 71, 82, 83, 88, 94, 101, 103, 105, 117, 123, 151, 157, 160, 168, 171, 205, 211, 212, 218, 219, 220, 248, 249, 250, 251, 262, 264, 274.
- Pulszky Károly* — (1853–1899) Pulszky Ferenc fia. Művészettörténész, író, az MTA lev. tagja. 1881-ig Budapesten az Iparművészeti Múzeum öre, majd az Országos képtár igazgatója. Az 1884–87-es ciklusban a Szepesi megyei szepesszombati kerület szabadelvű párti képviselője. — 132, 145, 151, 168, 250, 296.
- Rác Athanáz* — az 1884–87-es ciklusban a Temesi megyei kisbecskereki kerület szabadelvű párti képviselője. — 153, 301.
- Rác Géza* — országgyűlési képviselő, 1884-ben a Kiskun megyei fülöpszállási kerületben választották meg antiszemita programmal. — 129, 130, 132, 168, 280, 282, 315, 316, 317.
- Rákosi Jenő* — (1842–1929) író, újságíró, a Budapesti Hírlap szerkesztője, az MTA tagja. — 69, 235, 236, 244.
- Rakovszky István* — (1847–1910) jogász, 1881-től a Turóc megyei szucsáni kerület szabadelvű párti képviselője, a pénzügyi bizottság előadója, a Ház jegyzője. — 100, 105, 106, 129, 161, 282, 306, 315.
- Ráth Károly* — (1821–1897) ügyvéd, főpolgármester. 1867-ben Józsefváros képviselője. A főváros egyesítésekor, 1873-tól Budapest első főpolgármestere. — 105, 106, 107, 108, 265.
- Regele*, a képviselőház irodaigazgatója. — 61.
- Rieger, Franz Ladislaus* — (1818–1903) konzervatív (ó-cseh párti) politikus, 1879-től együttműködött Taaffe kormányával, pártjával együtt belépett az osztrák képviselőházba. — 52, 228.
- Róbert Károly*, I. Károly — (1288–1342) magyar király. — 129, 282.
- Rohonczy Gedeon* — (1852–?) 1879-ben a szegedi árvíz idején helyettes kormánybiztosként tevékenykedett, az 1884–87-es ciklusban is a Torontál megyei törökbecsei kerület szabadelvű párti képviselője. — 95.
- Rónay János* — (1837–?) jogász, az 1884–87-es ciklusban a Torontál megyei nagyszentmiklósi kerület szabadelvű párti képviselője. — 102, 149.
- Roth Pál* — (1827–1893) Dés város képviselőtestületének tagja, majd a város polgármestere, 1884-ben a dési kerület szabadelvű párti országgyűlési képviselője. — 99, 100, 101, 103, 114, 134, 195, 257, 258, 259, 260, 263, 286.
- Rudolf trónörökös* — (1858–1889). — 192.
- Sághy Gyula* — (1844–1916) jogász, egyetemi tanár. 1884-től először mérsékelt ellenzéki, ill. nemzeti, majd szabadelvű, végül függetlenségipárti országgyűlési képviselő. — 122, 123, 166, 167, 276, 277, 278, 315, 316.
- Sennyei Pál*, báró — (1824–1888) országbíró, konzervatív poli

- tikus, az MTA ig. tagja. 1865–67-ben kir. tárnokmester, s egyben a Helytartótanács elnöke. 1872–81 között országgyűlési képviselő. 1884-ben országbíróvá, 1885-ben a főrendiház elnökévé nevezték ki. — 77, 87, 127, 130, 131, 288.
- Shakespeare, William* — (1564–1616). — 129, 131, 282, 284, 310.
- Simonyi Iván* — (1836–1904) hírlapíró, 1878–1884 között függetlenségi párti képviselő. 1884-ben Moson megye magyaróvári kerületében antiszemita programmal választották meg. — 94, 131, 254, 275.
- Simonyi József*, báró — (1777–1837) huszárezredes. — 37.
- Simonyi Lajos*, báró — (1824–1894) 1875–1878 között földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter volt, 1885-től a főrendiház tagja. — 87.
- Sixtus, V.* — (1521–1590) 1585-től haláláig pápa, rövid tevékenysége alatt igen sok egyházi és kulturális intézkedés tette emlékezetessé nevét. — 141, 291.
- Smolka Ferenc* — (1810–1898) lengyel politikus az Osztrák–Magyar Monarchiában. 1881-ben a birodalmi gyűlés elnökévé választotta. 1893-ban nagyothallása miatt lemondott. — 53, 160
- Solymosi Eszter* — (1868–1882) tiszaezslári cseléd lány. Az ő eltűnése váltotta ki a vérvád gyanúját a tiszaezslári bűnperben. — 124, 278.
- Somssich Pál* — (1811–1888) 1869-től képviselő, 1869–72 között a képviselőház elnöke, a fúzió előkészítésében részt vett, de a fúzió után elhagyta a szabadelvű pártot, és a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott. — 87.
- Spányi Béla* — (1852–1914) festő. Szolnokon, Bécsben és Münchenben tanult, 1878-ban visszatért Szolnokra. — 67, 71, 72.
- Stojacskovics Sándor* — az 1884–87-es ciklusban Versec szabadelvű párti képviselője. — 131, 284.
- [*Starcevic*] *Starčic, Antal* — (1823–1896) horvát nemzeti szellemű polgári politikus. — 55, 130, 229, 282, 283.
- Szalay Imre* — (1846–1902) politikus, 1875–1896 között a Somogy megyei lengyeltóti kerület függetlenségi párti képviselője, 1884-ben ugyanitt antiszemita programmal választották meg, de nem volt az antiszemita párt tagja. — 90, 91, 100, 104, 106, 111, 128, 130, 131, 151, 157, 169, 167, 174, 254, 264, 265, 281, 284, 309, 315, 317, 318, 322
- Szalay Károly* — (1833–?) ügyvéd. A tiszaezslári bűnperben ő volt özv. Solymosiné képviselőjében a vádló. 1884-ben országgyűlési képviselőnek választották meg a Somogy megyei csurgói kerületben antiszemita programmal. — 88, 104, 124, 130, 264, 265, 277, 278.
- Szapáry Géza*, gróf — (1828–1898) a főrendiház tagja, 1873–1883 között Fiume és a magyar–horvát tengerpart kir. kormányzója. — 70.
- Szapáry Gyula*, gróf — (1832–1905) 1878–1887 között pénzügyminiszter, az 1884–87-es ciklusban a Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyei törökszentmiklósi kerület országgyűlési képviselője. — 54, 76, 114, 139,

- 140, 141, 147, 151, 158, 167, 170, 239, 243, 283, 293, 295, 301, 316, 318.
- Szász Károly* — (1829—1905) költő, műfordító, az MTA tagja, 1867-től a vallás és közoktatási minisztérium tanácsosa. 1884-ben megteremtette a minisztériumtól és püspökké avatták. — 40, 55, 216, 217, 219, 229, 231.
- Szathmáry György* — (1845—1898) az 1884—87-es ciklusban is a Hunyad megyei dévai kerület szabadelvű párti képviselője, a közoktatásügyi bizottság elnöke. — 136, 258.
- Szatmáry Miklós* — az 1884—87-es ciklusban az Abaúj megyei gönci kerület szabadelvű párti képviselője. — 152.
- Széchenyi István*, gróf — (1791—1860). — 39, 52, 218.
- Széchenyi Pál*, gróf — (1838—1901) 1875-től a Somogy megyei marcali kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. 1882-ben át lépett a szabadelvű pártba, hamarosan földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter lett. Az 1884—87-es ciklusban a Somogy megyei kaposvári kerületben választották meg. — 108, 243, 320.
- Szederkényi Nándor* — (1838—1916) történész, 1878—96 között Eger függetlenségi párti képviselője. — 26, 209, 315.
- Szentiványi Károly* (1802—1877) Deák Ferenc egyik leghívebb és legkedvesebb barátja, 1865—1872 között a képviselőház elnöke. — 89.
- Szentkirályi Albert* — függetlenségi párti országgyűlési képviselő. — 142, 143, 145, 151, 293, 295, 297.
- Szerb György* — (1850—?) ügyvéd, 1876-ról a nagyzerlenci kerület szabadelvű párti képviselője. — 148.
- Szerepály Aladár* — az 1884—87-es ciklusban a Hunyad megyei dobrai kerület szabadelvű párti képviselője. — 103.
- Szilágyi Dezső* — (1840—1901) 1871-től Deák-párti parlamenti képviselő, a fúzió után a Szabadelvű párt tagja, 1877-ben kilépett, és 1878-ban az egyesült ellenzék egyik képviselője. Az 1881—84-es és a 1884—87-es ciklusban a főváros józsefvárosi kerületét képviselte mérsékelt ellenzéki programmal. — 63, 65, 66, 67, 94, 95, 107, 129, 160, 165, 233, 234, 235, 236, 283, 311, 313.
- Sztányi Bernát* — (1816—1889) országgyűlési képviselő, az 1884—87-es ciklusban a Trencsén megyei vágbesztercei kerületben választották meg szabadelvű párti programmal. — 107, 152.
- Szivák Imre* — (1849—1912) politikus, ügyvéd, jogi író. 1875-től országgyűlési képviselő. 1878-ban a boszniai okkupáció miatt kilépett a kormánypártból és az ellenzékhez csatlakozott. — 134, 165, 174, 314, 327.
- Szlávy József* — (1818—1900) politikus, miniszterelnök, majd a főrendiház elnöke. — 43.
- Szlávy Olivér* — (1851—?) az 1884—87-es ciklusban is a Bihar megyei élesdi kerület szabadelvű párti képviselője. — 101, 148.
- Szontagh Pál* — (1820—1904) politikus, 1865-től a Nógrád megyei balassagyarmati kerület szabadelvű párti képviselője, 1887-ben a főrendiház élethossziglani tagjává nevezte ki a király. — 30, 98, 135, 154.

- Szögyény-Marich László* — (1806—1893) 1867 után Fejér megye főispánja, a főrendiház tagja, 1883—1885 között a főrendiház elnöke, 1884-ben tárnokmester, 1888-ban országbíró. — 77, 173, 244, 321.
- Szűcs Gyula* (becenevén *Szűcs Pátri*) — annak a törökbarát magyar ifjúsági küldöttségnek vezetője, amely díszkarddal ajándékozta meg Abdul Kerim pasát az 1877—78-es orosz—török háború kitörése küszöbén. — 146, 296, 297.
- Szűcs Mihály*, szegedi polgár. — 81.
- Szűcs Pátri*, ld. Szűcs Gyula.
- Tanárky Gedeon* — (1815—1887) kultúrpolitikus, az MTA lev. tagja. Közoktatásügyi államtitkár, az 1884-es pótválasztások alkalmával Illyefalván, Jókai második mandátumáról való lemondása révén választották szabadelvű párti képviselővé. — 54, 229, 276.
- Teleki László*, gróf — (1811—1861) 1848 szeptemberétől a magyar kormány párizsi követe. A forradalom bukása után külföldi emigrációba kényszerült. 1861-ben mint az abonyi választókerület képviselője részt vett a magyar országgyűlésben. A radikálisabb határozati párt vezére. Öngyilkos lett. — 116.
- Teleki Sándor*, gróf — (1821—1892) honvédezredes, emlékiró. — 198, 243.
- Teleki Sándorné*, grófnő — a Nőképző Egyesület alelnöke. — 23.
- Teleki József*, gróf — (1790—1855) Erdély kormányzója, történetíró, az MTA tagja, annak haláláig első elnöke. — 23.
- Telepy Károly* — (1828—1906) festő. 1861-től haláláig a Képzőművészeti Társulat titkáráként működött. E beosztásában fontos szerepet játszott a korszak képzőművészeti életének irányításában. — 71, 72.
- Teleszky István* — (1836—1899) ügyvéd, 1874—88 között képviselő, az 1884—87-es ciklusban az Ugocsa megyei nagyszőlősi kerületben választották meg szabadelvű programmal. — 283.
- Temple, Hans* (1857—1931) német portréfestő, 1884-ben elnyerte a Munkácsy-ösztöndíjat. — 67.
- Tenczer Pál* — (1836—1905) politikus és publicista. Többedmagával megalapította a Magyar Izraelita Egyesületet, 1867-ig szerkesztette a Magyar Izraelita c. hetilapot, amely a zsidó emancipáció szószólója és harcosa volt. Előbb a balszárny, majd a Deák-párt, végül a szabadelvű párt tagja volt. — 109.
- Thaisz Elek* — (1820—1892) rendőrfőkapitány. Önkényeskedésein kívül panamáitették hírhedtté. A közbiztonságot elhanyagolta; 1884 őszén szabadságolták, de már nem tért vissza a főkapitányi székbe. Utódja Török János lett. — 56, 57, 65, 222, 223, 224, 229, 230, 234.
- Thaly Kálmán* — (1839—1909) történész, az MTA tagja, 1878-tól haláláig függetlenségi párti képviselő. — 103, 129, 158, 263, 280, 285, 303, 306, 308, 311.
- Tibád Antal* — (1843—1902) 1881-től az Udvarhely megyei udvarhelyi kerület szabadelvű

- párti képviselője. 1881–89 között az országgyűlés jegyzője. — 100, 157.
- Tischler Vince* — ügyvéd, 1881-től az Abaúj megyei szépsi kerület szabadelvű párti képviselője, a véderő bizottság előadója. — 161.
- Tisza Kálmán* — (1830–1902) miniszterelnök, belügyminiszter, az 1884–87-es ciklusban is Nagyvárad országgyűlési képviselője. — 28, 36, 37, 45, 54, 55, 57, 63, 65, 67, 75, 77, 83, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 95, 98, 102, 104, 106, 107, 108, 111, 113, 114, 115, 119, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 137, 144, 146, 147, 148, 151, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 173, 177, 178, 179, 180, 190, 214, 215, 222, 223, 225, 229, 234, 241, 243, 244, 249, 253, 254, 255, 257, 258, 264, 265, 266, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 289, 295, 297, 298, 299, 301, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 321.
- Tisza Lajos* gróf — (1832–1898) az 1879-es szegedi árvíz után a város újjépítésének kir. biztos. 1883-ban grófi rangot kapott. Az 1884-es választásoktól állandóan Szeged város első kerületének országgyűlési képviselője. — 53, 54, 70, 80, 87, 123, 142, 156, 239, 248, 290, 292, 305.
- Tóth Ede* — (1844–1876) népszínműíró. — 69.
- Tóth Kálmán* — (1831–1881) költő, író, az MTA lev. tagja. — 39.
- Török János* — (1843–1892) Temesvár polgármestere, 1885. febr. elején választották meg Budapest rendőrségének főkapitányává. — 224.
- Török Pál* — (1808–1883) ref. püspök. — 229.
- Török Zoltán* — az 1884–87-es ciklusban a Nógrád megyei losonci kerület szabadelvű párti képviselője. — 271.
- Törs Kálmán* — (1843–1892) író, újságíró, 1881-től függetlenségi párti képviselő. MK személyes ismerőse. — 88, 137, 175, 240, 262, 288, 320.
- Trejort Ágoston* — (1817–1888) közgazdász, centralista politikus, az MTA tagja, az 1884–87-es ciklusban Pozsony szabadelvű párti képviselője, 1872-től haláláig kultuszminiszter. — 46, 70, 114, 226, 227, 237, 245, 272.
- Ugron Ákos* — (1849–?) az 1881–84-es ciklusban Kézdivásárhely függetlenségi párti képviselője. — 276.
- Ugron Gábor* — (1847–1911) 1872-ben balközépi képviselő, a fúzió után a függetlenségi párthoz csatlakozott, az 1880-as években aktívan részt vett a párt parlamenti csatározásaiban. Az 1881–84-es ciklusban Kolozsvárt képviselte. — 48, 54, 80, 99, 139, 142, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 163, 164, 254, 258, 289, 290, 291, 292, 293, 297, 301, 302, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 320.
- Urbanovszky Ernő* — (1826–1904) 1865-től 1901-ig országgyűlési képviselő. Az 1884–87-es ciklusban a Trencsén megyei biccei kerület szabadelvű párti képviselője. — 89, 152, 255.
- Urváry Lajos* — (1841–1890) újságíró. 1869–1887-ig a Pesti

- Napló szerkesztője. 1869-től országgyűlési képviselő. 1881-től a Zala megyei csáktornyai kerület mérsékelt ellenzéki képviselője. — 168, 211.
- Vadnai Károly* — (1832–1902) író, a Fővárosi Lapok szerkesztője. Az 1884–87-es ciklusban Miskolc szabadelvű párti képviselője. — 42, 88, 145, 220, 296.
- Vámos Béla* — az 1884–87-es ciklusban Kecskemét szabadelvű párti képviselője. — 112, 119, 158, 159, 267, 277, 308, 309.
- Verecs József* — (1851–1913) Orosháza evangélikus lelkész, 1884-ben Békés megye orosházi kerületében választották meg képviselőnek antiszemita programmal. — 125, 277.
- Verhovay Gyula* — (1848–1906) hírlapíró, 1878–1884 között Cegléd függetlenségi párti, majd az 1884–87-es ciklusban antiszemita párti képviselője. — 88, 100, 254.
- Veres Pál*, — (? —1886) Nógrád megye alispánja, majd országgyűlési képviselő. — 197, 198.
- Veres Pálné Beniczky Hermin* — (1815–1895) az első nőképző egyesület alapítója. — 20, 21, 22, 23, 187, 197, 198, 199, 200, 201, 225, 226.
- Veszter Imre* — (1839–?) ügyvéd, 1878-tól mérsékelt ellenzéki programmal a Zala megyei alsólendvai kerület képviselője. — 148.
- Visy Imre* — (1852–1889) újságíró, a Hon munkatársa, majd a Nemzet szerkesztője, 1884-től haláláig szabadelvű párti képviselő. — 143, 170.
- Vörösmarty Mihály* — (1800–1855). — 39.
- Wahrmann Mór* — (1832–1892) kereskedő, 1869-től haláláig a főváros lipótvárosi kerületnek előbb Deák-párti, majd szabadelvű párti képviselője. — 30, 90, 100, 114, 115, 125, 259.
- Wenckheim Béla*, báró — (1811–1879) 1867-ben belügyminiszter, 1871–75 között a király személye körüli miniszter, 1875-ben miniszterelnök. — 18, 140, 197.
- Wolff Károly* — (1849–?) jogi doktor, hírlapíró, 1881–87 között Szeben város képviselője, 1874–1885 között a Siebenbürgisch-Deutsches Tagblatt szerkesztője. — 145, 294, 296.
- Zách Felicián* — (? —1330) Csák Máté híve volt. — 129, 282.
- Zalay István* — 1881–84-ben Zemplén megyében szabadelvű párti képviselő. 1884 nyári választásokkor nem került be a parlamentbe. — 96.
- Zay Adolf* — (1850–1907) ügyvéd, 1875-től képviselő, 1881-től a brassói kerületet képviselte a szász néppárt programjával. — 110, 315.
- Zichy Antal* — (1823–1898) író, az MTA tagja. 1865–1882 között képviselő. Az 1884–87-es ciklusban Sopron szabadelvű párti képviselője. — 88, 105, 264.
- Zichy Jenő*, gróf — (1837–1906) politikus, az MTA tiszteletbeli tagja, Ázsia-kutató. — 293.
- Zimándy Ignác* — (1831–?) katolikus pap, 1884-ben országgyűlési képviselővé választották a Nyitra megyei szenici kerületben antiszemita prog-

- rammal. — 103, 112, 114, 115, 127, 151, 271, 272, 273, 299.
- Zirzen Janka* — (1824—1904) pedagógus, a magyar nőnevelés, tanítóképzés egyik úttörő egyénisége. — 46, 48, 51, 225, 226.
- Zola, Émile* — (1840—1902). — 317.
- Zrínyi Ilona* — (1643—1703). — 21, 200.
- Zrínyi Miklós* — (1620—1664). — 16, 310.
- Zsámbokréthy József* — Nyitra megye főispánja. — 65.
- Zsilenszky Mihály* — (1838—1925) tanár, országgyűlési képviselő. — 100.

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetre utal)

CIKKEK, TÁRCÁK

Öreg mese új köntösben	5	188
A csörgő korszok	8	189
Királylátogatások a vidéken	12	191
Régi és új nemesek	15	193
A vanyarci kastély	18	197
Asszonyozgalmak	20	198
A mi fejedelmünk és övéi	23	201
Mikszáth Kálmánhoz		204
Szép asszony könyve	34	209
A tisztelt Akadémia	38	216
Bis repetita placent	40	218
A hét története (okt. 25.)	42	221
Száz leány egy bokorban	46	225
A hét története (nov. 1.)	51	227
A halálmadár	56	229
A hét története (nov. 8.)	57	231
A derék Bassó	61	232
A pletyka	64	233
A hét története (nov. 22.)	66	235
Új mecénások	70	237
Irtják az újságírókat	73	239
A hét története (nov. 29.)	75	241
A nemzet bárója meghalt	78	245
A képzelt beteg	79	247
Pulszky papa	82	248

PARLAMENTI KARCOLATOK

A mi képviselőházunk	85	251
Morgen Röth heute Todt	99	257
A megalakulás (okt. 15.)	100	259
A t. Házból (okt. 16.)	102	261
A t. Házból (okt. 17.)	105	264
A harmadik nap (okt. 18.)	109	267

A t. Házból (okt. 19.)	112	270
A t. Házból (okt. 21.)	116	272
A t. Házból (okt. 22.)	119	274
A t. Házból (okt. 24.)	122	276
A t. Házból (okt. 25.)	128	280
A t. Házból (okt. 26.)	130	283
Postscriptum a »t. Ház«-ból karcolathoz (okt. 26.)	133	285
A képviselőház vizsgálatai	134	286
A t. Házból (nov. 26.)	136	287
A t. Házból (nov. 30.)	138	289
A fiatalok (dec. 2.)	142	292
A t. Házból (dec. 3.)	144	294
A t. Házból (dec. 4.)	146	297
A t. Házból (dec. 5.)	149	299
A t. Házból (dec. 6.)	151	301
A t. Házból (dec. 7.)	154	303
A t. Házból (dec. 11.)	157	306
A Ház szemetes kosara (dec. 12.)	162	311
A folyosóról (dec. 12.)	165	313
A t. Házból (dec. 13.)	166	315
A t. Házból (dec. 14.)	168	318
A t. Házból (dec. 17.)	172	320

FÜGGELÉK

Berzenczey Lászlóról	177	323
----------------------	-----	-----

JEGYZETEK

Rövidítések	184
Bevezetés a jegyzetekhez	185
Képek jegyzéke	325
Névmutató	326

